

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ALİ MƏHKƏMƏSİNİN BÜLLETENİ

2016
№ 2

Baş redaktor:
R.Y.Rzayev

Baş redaktorun
müavini:
Ş.Y.Yusifov

Redaksiya heyəti:
H.A.Mirzəyev
Z.M.Quliyev
Ə.M.Rüstəmov
V.Ə.İbayev
H.Q.Nəsimov
Ə.A.Kərimov

Məsul katib:
A.M.Məmmədli

Redaksiyanın ünvanı:

Az 1025, Bakı şəhəri,
Xətai rayonu,
Yusif Səfərov küç.26
1193-cü məhəllə
Tel: 493-18-37
Faks: 493-18-37

www.supremecourt.gov.az

MÜNDƏRİCAT

**Ulu Öndərin anadan olmasının 93-cü ildönümü ilə əlaqədar
Ali Məhkəmədə yığıncaq keçirilmişdir.....2**

PLENUM

Ali Məhkəmənin Plenumu.....3
"Qaçqınçılıq işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında" Azərbaycan Respublikası
Ali Məhkəməsi Plenumunun 2 iyun 2016-cı il tarixli qərarı.....5

*MÜLKİ VƏ İNZİBATİ-İQTİSADI İŞLƏR
ÜZRƏ MƏHKƏMƏ TƏCRÜBƏSİNDƏN*

Mülki qanunvericilikdə beh müqavilələri üzrə daşınmaz
əşyalarla bağlı fərqli iddia müddəti müəyyən edilməmişdir.....15
Torpağın hüquqi statusunun müəyyən edilməməsi, işin faktiki hallarının
araşdırılması üzrə xidməti vəzifənin yerinə yetirilməməsi məhkəmə
qərarının ləğvinə səbəb olmuşdur.....19
«Yaşayış yeri və olduğu yer üzrə qeydiyyat haqqında» Qanunda mülkiyyətçinin və ya
əmlak hüququnun sahibinin tələbi əsasında yaşayış sahəsinə münasibətdə hər hansı
qanunla qorunan hüquqların sahibi olmayan şəxslərin qeydiyyatdan çıxarılması
imkanının nəzərdə tutulmaması məhkəmə qaydasında onların qeydiyyatdan
çıxarılmalarına əngəl təşkil etməməlidir.....23
Meyitin köçürülməsi barədə mübahisələrin həlli zamanı təkcə ölen şəxsin
vərəsələrinin deyil, həmçinin onun digər yaxın qohumlarının və maraqlı
şəxslərin də şəxsi qeyri-əmlak hüquqları və mənafeləri, habelə dini
qaydalara söykənən adətlər və qaydalar nəzərə alınmalıdır.....29

*CİNAYƏT VƏ HƏRBİ İŞLƏR ÜZRƏ
MƏHKƏMƏ TƏCRÜBƏSİNDƏN*

Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsi ilə müəyyən
edilmiş hallarda cinayət prosesi prinsiplərinin və şərtlərinin pozulması
toplanmış materialların sübutedici qüvvəsinin olmaması qənaətinə gəlməyə
əsas yaradır.....33
Hər hansı hərəkətin edilməsinə görə vəzifəli şəxsin maddi və ya sair nemətin
almasına düzgün hüquqi qiymət verilməsi üçün bu hərəkətin onun xidməti
vəzifəsinin icrası ilə əlaqədar səlahiyyətlərinə aid olub-olmamasına dair
bütün sübutlar tam və hərtərəfli araşdırılmalı və həmin sübutlar qanuna
müvafiq qaydada qiymətləndirilməlidir.....40
Cinayətin obyektiv cəhətini təşkil edən hərəkətlərdən birini törətmiş şəxsin
əməli bu cinayət barəsində xəbər verməmə kimi qiymətləndirilə bilməz.....46

MƏQALƏLƏR

Vəfəddin İbayev: Ədalət mühakiməsində ədalətə qanunun düzgün
tətbiqi ilə nail olunmalıdır.....52
Müzəffər Ağazadə: Bir daha CM-nin 75-ci maddəsi haqqında.....81

BEYNƏLXALQ ƏLAQƏLƏR

Türkiyə Respublikası Ali Məhkəməsi sədrinin Azərbaycana rəsmi səfəri.....84
Türkiyə Respublikasının İstanbul şəhərində Beynəlxalq Yüksək İnzibati
Məhkəmələr Birliyinin 12-ci Konfransı keçirilmişdir.....86
"İnsan Hüquqları üzrə Avropa Konvensiyasının 3-cü və 5-ci maddələrinin
tətbiqinin aktual məsələləri" mövzusunda seminar keçirilmişdir.....87
Şəki Məhkəmə Kompleksində Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi
tərəfindən "İnsan Hüquqları üzrə Avropa Konvensiyasının 3-cü və 5-ci
maddələrinin tətbiqinin aktual məsələləri" mövzusunda seminar keçirilmişdir.....88
Naxçıvan Şəhər Məhkəməsində Azərbaycan Respublikası
Ali Məhkəməsi tərəfindən seminar keçirilmişdir.....89
Türkiyənin aparıcı hüquq qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələri
Ali Məhkəmədə olmuşlar.....90
Türkiyə Respublikası Konstitusiyə Məhkəməsinin nümayəndə heyəti
Ali Məhkəmənin sədri ilə görüşmüşdür.....91
Ali Məhkəmənin sədri Serbiyada səfərdə olmuşdur.....92

Ulu Öndərin anadan olmasının 93-cü ildönümü ilə əlaqədar Ali Məhkəmədə yığıncaq keçirilmişdir.

10 may 2016-cı ildə Ali Məhkəmədə Ulu öndər Heydər Əliyevin anadan olmasının 93-cü ildönümü ilə əlaqədar yığıncaq keçirilmişdir.

Tədbirdə Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Rzayev Ulu öndərin həyat və fəaliyyəti ilə bağlı çıxış etmişdir. Ali Məhkəmənin sədri böyük şəxsiyyət Heydər Əliyevin dahiliyinin hamılıqla qəbul olunduğunu qeyd etmiş, böyük siyasət aləmində, dövlətimizin taleyüklü məsələlərinin çözülməsində həlledici söz deyən ulu öndərin şərəfli ömrünün xalqımızın taleyi ilə bağlılığını və müstəqil Azərbaycanın memarı olduğunu nəzərə çatdırmışdır.

1995-ci ilin noyabrında ulu öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə müstəqil Azərbaycanın Konstitusiyası hazırlanmış və ümumxalq referendumunda qəbul olunmuşdur. Bu Konstitusiya hüquqi dövlət quruculuğu istiqamətində atılan ən böyük addım idi. İnsan hüquq və azadlıqlarının başlıca prinsiplərinin də bərqərar olması üçün əsaslı zəmin idi.

Ulu öndərimiz insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təminatlı müdafiəsində məhkəmə hakimiyyətinin rolunu artırmaq üçün ciddi islahatlar aparmışdır. Ölkədə üçpilləli məhkəmə sistemi yaradılmış, hakim korpusunun formalaşmasında tamam yeni üsul və metodlardan istifadə edilmişdir. Hakim vəzifəsinə ədalətli və şəffaf seçim məhkəmə hüquq islahatlarının keyfiyyətlə aparılmasına təkan vermişdir. Ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycanda hüquqi, demokratik və dünyəvi dövlət quruculuğunun təməlini qoymuş və onu inkişaf etdirmişdir.

Ali Məhkəmənin sədri, dahi insan Heydər Əliyevin əməllərinin və amallarının xalqın gündəlik fəaliyyətində və düşüncəsində yaşadığını bildirərək bu amalların xalqımızı tərəqqi zirvəsinə doğru inamla aparın, dahi rəhbərimizin siyasi kursunun layiqli davamçısı Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla gerçəkləşdirildiyini vurğulamışdır.

Yığıncaqda çıxış edənlər müstəqil dövlətimizin banisi və qurucusu Heydər Əliyevin fəaliyyətinin ayrı-ayrı mərhələləri haqqında danışıb, xatirələrini söyləmiş, onun irsinin daim yaşayacağını bildirmişlər

PLENUM

Ali Məhkəmənin Plenumu

2 iyun 2016-cı ildə Ramiz Rzayevin sədrliyi ilə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin növbəti Plenumu olmuşdur.

Ali Məhkəmənin sədri Plenum iclasını açaraq bildirmişdir ki, qaçaqmalçılıq cinayətləri həm dövlətin normal xarici-iqtisadi fəaliyyəti sahəsində yaranan ictimai münasibətlərə qəsd edir, həm də narkotik vasitələrin, psoxotrop maddələrin, silah və döyüş sursatının, zəhərləyici maddələrin, nüvə, kimyəvi, bioloji və digər kütləvi qırğın silahlarının və bu silahların hazırlanmasında istifadə oluna bilən materialların və avadanlıqların, strateji əhəmiyyətli xammalın, mədəni, tarixi və ya arxeoloji sərvət olan əşyaların müəyyən edilmiş qaydaları pozmaqla dövlət gömrük sərhəddindən keçirilməsi ilə daxili ictimai asayiş, əhalinin sağlamlığı və digər mühüm dəyərlərimiz ciddi təhlükə altına alınır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi altında ölkəmizin bütün sahələrdə inkişafı gömrük xidmətini də əhatə etmişdir. Gömrük orqanlarının müasir zəruri avadanlıqlarla təchiz olunması cinayətlərin açılmasında və qarşısının alınmasında mühüm rol oynayır. Bununla yanaşı, ölkəmizdə sahibkarlığın inkişafı məqsədilə malların və digər əşyaların gömrük sərhəddindən sadələşdirilmiş qaydada keçirilməsi, bunun üçün müvafiq, daha asan şəraitin yaradılması istiqamətində ölkə başçısı tərəfindən bir sıra fərmanlar imzalanmış və sərəncamlar verilmişdir. Bunun bariz nümunəsi kimi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 21 may 2016-cı il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Malların və nəqliyyat vasitələrinin gömrük sərhəddindən keçirilməsi üçün “Yaşıl dəhliz” və digər buraxılış sistemlərindən istifadə Qaydalarını” göstərmək olar.

Plenumda “Qaçaqmalçılıqla bağlı cinayət işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” məsələ geniş müzakirə olunmuş, təhlillər aparılmışdır.

Müəyyən edilmişdir ki, bu kateqoriyadan olan cinayət işləri məhkəmələr tərəfindən, əsasən, qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olaraq həll edilir. Bununla yanaşı, məhkəmə təcrübəsində bəzi

nöqsan və qanun pozuntularına yol verildiyi aşkar olunmuşdur.

Plenumda məhkəmələr tərəfindən qanunvericiliyin tətbiqində yol verilən səhvləri aradan qaldırmaq, qanunun eyni qaydada tətbiqini təmin etmək, bu sahədə vahid məhkəmə təcrübəsi yaratmaq məqsədi ilə müvafiq qərar qəbul edilmişdir.

Plenumda həmçinin Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi barədə qanunvericilik təşəbbüsü qaydasında Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə təkliflər verilməsi qərara alınmışdır.

Plenumun işində Məhkəmə Hüquq Şurasının sədri, Ədliyyə naziri Fikrət Məmmədov, Baş Prokuror Zakir Qaralov, Prezident Administrasiyası Hüquq Mühafizə Orqanları ilə İş Şöbəsinin müdiri Fuad Ələsgərov və Dövlət Gömrük Komitəsinin sədri Aydın Əliyev iştirak etmişlər

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun

Q Ə R A R I

“2” iyun 2016-cı il

№ 10

Bakı şəhəri

“Qaçaqmalçılıq işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında”

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin 2016-cı ilin birinci yarımilliyinin iş planına əsasən respublika məhkəmələri tərəfindən qaçaqmalçılıqla bağlı baxılmış cinayət işləri üzrə ümumiləşdirmənin aparılması nəticəsində bir sıra nöqsanlara və qanun pozuntularına yol verilməsi aşkar edilmişdir.

Öyrənilmiş işlərdən görünür ki, bəzən cinayət təqibi ilə bağlı bütün halların hərtərəfli, tam və obyektiv araşdırılması təmin edilməmiş, qaçaqmalçılıq cinayəti törətmiş şəxslərin cinayət işi başlananadək tutulmaları barədə təhqiqat orqanları tərəfindən müvafiq prosessual sənəd (tutulma protokolu) tərtib edilmədən onların azadlıqlarının qanunsuz olaraq məhdudlaşdırılmasına baxmayaraq, məhkəmələr bu kobud qanun pozuntusuna münasibət bildirməmiş, qaçaqmalçılığın predmetini təşkil edən malların və digər əşyaların qaçaqmalçılıq yolu ilə keçirilməsində bilavasitə iştirak etməmiş şəxslər buna kifayət qədər əsaslar olmadan həmin cinayətin icraçısı kimi cinayət məsuliyyətinə cəlb edilərək məhkum olunmuş, dövryyəsi qadağan olunmayan və qanuni yolla əldə edilmiş əşyalar bir sıra hallarda məhkəmələr tərəfindən qaçaqmalçılığın predmeti kimi İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedentlərinə zidd olaraq dövlət nəfinə müsadirə edilmiş, bununla da Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra mətdə Konstitusiyanın) 13 və 29-cu maddələrində və “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın (bundan sonra mətdə Konvensiyanın) 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş mülkiyyətin toxunulmazlığı hüququ pozulmuşdur.

Məhkəmələrin fəaliyyətində qeyd olunan nöqsanlara və qanun pozuntularına yol verilməsinin qarşısının alınması və bu işlər üzrə vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılması məqsədilə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumu Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 131-ci maddəsini və “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 79 və 80-ci maddələrini rəhbər tutaraq

Q Ə R A R A A L I R:

1. Məhkəmələrin diqqətinə çatdırılsın ki, Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş gömrük qaydaları əleyhinə olan inzibati xətalardan fərqli olaraq, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra mətdə CM-nin) 206-cı maddəsi ilə məsuliyyət Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən gömrük nəzarətindən kənar və ya ondan gizli, yaxud sənədlərdən və ya gömrük eyniləşdirilməsi vasitələrindən aldatma yolu ilə istifadə etməklə, yaxud bəyan etməməklə və ya düzgün bəyan etməməklə malların və ya digər əşyaların yalnız külli miqdarda (CM-nin 206-cı maddəsinin “Qeyd”inin 1-ci bəndində göstərilən məbləğdə), yaxud dəyəri və ya miqdarından asılı olmayaraq, CM-nin 206.2-ci maddəsində sadalanan predmetlərin qeyri-qanuni keçirilməsi hallarında yaranır.

Nəzərə alınmalıdır ki, malların və digər əşyaların Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən keçirilməsi qaydaları Azərbaycan Respublikasının Gömrük Məcəlləsi (bundan sonra mətdə GM) və bu sahəyə aid digər normativ-hüquqi aktlarla tənzimlənir. Buna görə, şəxs tərəfindən malların və ya digər əşyaların Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən

keçirilməsi əməlləri o halda qaçaqmalçılıq cinayəti hesab edilir ki, təqsirkar CM-nin 206.1-ci maddəsində sadalanan, cinayətin obyektiv cəhətini təşkil edən və GM-də nəzərdə tutulmuş qaydalara zidd olan hərəkətlərdən hər hansı birini və ya bir neçəsini törətmiş olsun.

Bu baxımdan qaçaqmalçılıq cinayətinin obyektini hər hansı malların və digər əşyaların dövriyyəsi yox, Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən keçirilməsi qaydaları ilə tənzimlənən dövlətin normal xarici iqtisadi fəaliyyəti sahəsində yaranan ictimai münasibətlər təşkil edir.

2. İzah edilsin ki, GM-nin 3-cü maddəsinə əsasən gömrük ərazisinə Azərbaycan Respublikasının quru ərazisi, daxili suları, Xəzər dənizinin (gölünün) Azərbaycan Respublikasına mənsub olan bölməsi (o cümlədən orada yerləşən adalar, süni adalar, qurğular və tikililər) və onların üzərindəki hava məkanı daxildir. Gömrük ərazisində qanunvericilikdə müəyyən edilmiş qaydada sərbəst zonalar yaradıla bilər. Gömrük ərazisinin hüdudları, həmçinin sərbəst zonaların perimetrləri gömrük sərhəddir. Sərbəst zonaların perimetrləri istisna olmaqla, gömrük sərhəddi Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədi ilə üst-üstə düşür.

3. GM-nin 1.0.14-cü maddəsinə müvafiq olaraq gömrük nəzarəti dedikdə, gömrük qanunvericiliyinə riayət olunmasını təmin etmək məqsədi ilə gömrük orqanlarının həyata keçirdiyi tədbirlər başa düşülür.

Həmin Məcəllənin 1.0.22-ci maddəsinin tələbinə görə, gömrük sərhəddindən keçirmə malların və nəqliyyat vasitələrinin Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş üsullarla, o cümlədən beynəlxalq poçt göndərişləri, boru kəmərləri və elektrikötürücü xətlər vasitəsilə gömrük ərazisinə gətirilməsi və ya bu ərazidən aparılması ilə bağlı hərəkətlərin edilməsindən ibarətdir.

4. Məhkəmələrin nəzərinə çatdırılsın ki, CM-nin 206-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayətin predmetinə gömrük sərhəddindən keçirilən, Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 135-ci maddəsinin və GM-nin 1.0.34 və 1.0.42-ci maddələrinin tələblərinə müvafiq olaraq daşınar əşyalara aid edilmiş nəqliyyat vasitələri də daxil olmaqla mal hesab edilən istənilən əmlak, eləcə də qanunvericilikdə Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən keçirilməsinin müəyyən qaydası və şərtləri müəyyən edilmiş, mal olmayan digər əşyalar (məsələn, beynəlxalq daşımalar üçün istifadə olunan, mal əlamətlərinə malik olmayan nəqliyyat vasitələri, elmi məqalənin əlyazması və ya mal dəyəri olmayan, material daşıyıcıda olan digər əqli mülkiyyət obyektini, xüsusi olaraq faydalı model, sənaye nümunəsi və sair), habelə nağd xarici valyuta, Azərbaycan Respublikasının milli valyutası, yol çekləri, sənədli formada xarici və (və ya) daxili qiymətli kağızlar, qızıl-zinət əşyaları və CM-nin 206.2-ci maddəsində sadalanan əşyalar aiddirlər.

5. Şəxsin əməllərində CM-nin 206.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayət tərkibinin əlamətlərinin olması məsələsini həll edərkən məhkəmələr qeyri-qanuni keçirilmiş mallar və ya digər əşyaların bu maddədə sadalanan qaçaqmalçılıq əşyalarına mənsubiyyətinin düzgün müəyyən edilməsini yoxlamalıdırlar.

Bu zaman gömrük sərhəddindən keçirilməsi dövlət nəzarəti altında olan vasitələrin, maddələrin və əşyaların siyahısını müəyyən edən normativ-hüquqi aktların müddəaları nəzərə alınmalıdır (məsələn, “Azərbaycan Respublikasının ərazisində dövriyyəsi qadağan edilmiş, məhdudlaşdırılmış və nəzarət edilən narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin, habelə Azərbaycan Respublikasının ərazisində idxalına, ixracına, tranzit nəql edilməsinə və istehsalına lisenziya (xüsusi razılıq) tələb olunan prekursorların siyahılarının təsdiq edilməsi haqqında”, “Xidməti və mülki silah haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunları, GM-nin 82.5-ci maddəsi və sair).

Qaçaqmalçılığın predmetinin narkotik vasitələrə, psixotrop maddələrə, güclü təsir edən, zəhərli, zəhərləyici, partlayıcı, radioaktiv maddələrə aid edilməsi, eləcə də qeyd olunmuş vasitələr və maddələrin növünün müəyyən edilməsi üçün xüsusi biliklər tələb olduğundan məhkəmələr bu kateqoriyadan olan işlərə baxan zaman müvafiq ekspert rəylərinə əsaslanmalıdırlar. Qaçaqmalçılığın predmetinin odlu silah, partlayıcı qurğular, döyüş sursatı, kütləvi qırğın silahı, onun çatdırılması vasitələri, digər silah olub-olmaması məsələsinin həlli zamanı da xüsusi biliklərin tələb olduğu hallarda iş üzrə müvafiq ekspertizalar keçirilməlidir.

6. Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən keçirilməsi üçün xüsusi qaydaların müəyyən edildiyi mədəni, tarixi və ya arxeoloji sərvət olan əşyalar dedikdə “Mədəniyyət haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda daşınar mədəni irs kimi müəyyən edilmiş tarixi, təbii, arxeoloji, sənədli, etnoqrafik, kulinar, bədii, elmi-tədqiqat, rəsm, incəsənət, kinematoqrafiya, numizmat, filatelist, heraldik, biblioqrafiya, epiqrafiya, estetik, etnoloji və antropoloji daşınar sərvətlər başa düşülür. Bu əşyaların qaçaqmalçılığına dair işlərə baxarkən məhkəmələr onların Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən keçirilməsinə (o cümlədən, müvəqqəti) dövlət nəzarətini həyata keçirən orqanların qərarı əsasında mədəni sərvətin mühafizə şəhadətnaməsinin verilib-verilməməsini yoxlamalıdır.

Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən qeyri-qanuni keçirilmiş malların və ya digər əşyaların mədəni sərvətlər kateqoriyasına mənsub olması məsələsi “Mədəniyyət haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 30.4-cü maddəsinə, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 29 avqust 2014-cü il tarixli 294 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Mədəni sərvətlərin idxalı, ixracı və Azərbaycan Respublikasının ərazisindən tranzitlə keçirilməsi Qaydası”na və Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 27 may 2016-cı il tarixli 208 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Mədəni sərvətlərin Azərbaycan Respublikasının milli mədəniyyət əmlakının Dövlət Siyahısına və mədəni sərvətlərin mühafizə siyahısına daxil edilməsi Qaydası”na uyğun olaraq həyata keçirilən ekspertiza yolu ilə müəyyən edilir.

Məhkəmələrə tövsiyə edilsin ki, mədəni, tarixi və ya arxeoloji sərvətlərin qaçaqmalçılığına dair işlərə baxarkən Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin mütəxəssisləri tərəfindən rəyin verilməsindən asılı olmayaraq iş üzrə müvafiq məhkəmə ekspertizalarının (məhkəmə-sənətsünaslıq, məhkəmə-arxeoloji və sair) keçirilməsini təmin etsinlər.

“Mədəni sərvətlərin idxalı, ixracı və Azərbaycan Respublikasının ərazisindən tranzitlə keçirilməsi Qaydası”nın 4-cü bəndinə əsasən Azərbaycan Respublikasının milli mədəniyyət əmlakının Dövlət Siyahısına daxil olan daşınar mədəni sərvətlər Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 29 avqust 2014-cü il tarixli 293 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Sərgi, qastrol səfərləri, bərpa işləri, təqdimat, beynəlxalq mədəniyyət tədbirlərinin keçirilməsi ilə əlaqədar mədəni sərvətlərin müvəqqəti ixracı Qaydası”na əsasən müvəqqəti ixrac oluna bilər.

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq qaytarılması məcburi olan Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənara çıxarılmış Azərbaycan Respublikasının və xarici ölkələrin incəsənət, tarixi və arxeoloji sərvəti olan əşyaların müəyyən edilmiş müddətdə Azərbaycan Respublikasına qaytarılmaması CM-nin 207-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayətin tərkibini yaradır.

7. Şəxsin CM-nin 206.2-ci maddəsində göstərilən əşyalar istisna olmaqla malların və digər əşyaların, o cümlədən Azərbaycan manatının, xarici valyutanın və valyuta sərvətlərinin qaçaqmalçılığında təqsirli olması məsələsini həll edərkən, məhkəmələrə GM-nin 146 və 304-cü maddələrinin, “Valyuta tənzihi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 14 oktyabr 2013-cü il tarixli 305 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Fiziki şəxslər tərəfindən istehsal, yaxud kommersiya məqsədləri üçün nəzərdə tutulmayan malların gömrük sərhəddindən keçirilməsinin güzəştli və sadələşdirilmiş Qaydaları”nın və Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankın İdarə Heyətinin 03 mart 2016-cı il tarixli 16/1 sayılı Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Rezidentlər və qeyri-rezidentlər tərəfindən xarici valyutanın Azərbaycan Respublikasına gətirilməsi və Azərbaycan Respublikasından çıxarılması Qaydaları”nın tələblərini nəzərə almaları tövsiyə edilir.

İzah edilsin ki, şəxs malların və digər əşyaların qaçaqmalçılığında yalnız o halda təqsirli hesab edilə bilər ki, şifahi, yazılı şəkildə və ya elektron formada bəyan edilməli olan, lakin bəyan etməməklə və ya düzgün bəyan etməməklə, gömrük nəzarətindən kənar və ya ondan gizli, habelə sənədlərdən və ya gömrük eyniləşdirilməsi vasitələrindən aldatma yolu ilə istifadə etməklə Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən keçirilən malların dəyəri CM-nin 206-cı maddəsinin “Qeyd”inin 1-ci bəndinə əsasən külli miqdar təşkil etmiş olsun.

Nəzərə alınmalıdır ki, düzgün bəyan etməməklə malların və ya digər əşyaların qaçaqmalçılıq yolu ilə keçirilməsi zamanı onların tam həcmi və ya dəyəri deyil, yalnız bəyan edilməmiş hissəsi ittihamın əsası kimi qəbul edilməlidir.

Malların və ya digər əşyaların dəyəri CM-nin 206-cı maddəsinin “Qeyd”inin 1-ci bəndində nəzərdə tutulmuş məbləğdən az məbləğ təşkil etdikdə şəxsin qaçaqmalçılıq cinayətinin törədilməsində təqsirli bilinməsi istisna olunur və belə hallarda onun Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 479-482-ci maddələri ilə inzibati məsuliyyətə cəlb edilməsi məsələsi həll edilir.

8. Qaçaqmalçılıq yolu ilə Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən keçirilən malların və digər əşyaların dəyəri müəyyən edilərkən onların dövlət tərəfindən tənzimlənən qiymətləri, bu qiymətlər olmadıqda isə - cinayətin törədildiyi vaxt faktiki (bazar) qiymətləri əsas götürülməlidir.

Xarici ölkədən Azərbaycana gətirilən malların və digər əşyaların dəyəri təqdim olunmuş qaimə-fakturalara və digər sənədlərə müvafiq olaraq onların həmin ölkədə alındığı qiymətlər əsasında müəyyən edilir.

Cinayət təqibi zamanı malların və digər əşyaların dəyərində dair mübahisə yarandıqda və ya buna qədər müəyyən edilmiş qiymətlər şübhə doğurduqda, habelə Azərbaycan Respublikasının ərazisinə gətirilən malların xarici ölkədən alınmasına dair qaimə-fakturalar, invoys sənədləri təqdim edilmədikdə və ya saxtalaşdırıldıqda qiymətlərin düzgün müəyyən edilməsi üçün cinayət təqibi zamanı məhkəmə-əmtəəşünaslıq ekspertizasının keçirilməsi zəruridir.

Gömrük sərhəddindən qeyri-qanuni yolla keçirilmiş xarici valyutanın dəyəri həmin valyutanın cinayətin törədildiyi vaxt Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının müəyyən etdiyi Azərbaycan Manatına münasibətdə məzənnəsi əsasında tənzimlənir.

Nəzərə alınmalıdır ki, həm GM-nin 1.0.34-cü maddəsinin tələbinə əsasən, həm də CM-nin 206.1-ci maddəsinin mənasına uyğun olaraq saxta valyuta mallara və digər əşyalara aid edilmədiyinə və buna görə də qaçaqmalçılıq cinayətinin predmeti hesab olunmadığına görə saxta valyutanı qaçaqmalçılıq yolu ilə Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən keçirən şəxsin əməli buna müvafiq əsaslar olduqda yalnız CM-nin 204-cü maddəsi ilə tövsif edilir.

9. Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə və ölkə qanunvericiliyində nəzərdə tutulan hallar istisna olmaqla malların və ya digər əşyaların Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən gömrük nəzarətindən kənar, yəni Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq müəyyən edilmiş gömrük orqanlarının yerləşdiyi yerlərdən (gömrük məntəqələrindən) kənar və ya iş vaxtından sonra, yaxud da gömrük orqanlarının icazəsi olmadan gətirilməsi və ya aparılması ilə bağlı istənilən qəsdən törədilmiş hərəkətlər qaçaqmalçılıq cinayətinin tərkibini yaradır. Belə əməlləri törətmiş şəxsin eyni zamanda Azərbaycan Respublikasının mühafizə olunan dövlət sərhəddini müəyyən edilmiş sənədlər olmadan və ya dövlət sərhəddinin nəzarət-buraxılış məntəqəsindən kənarında keçməsi də müəyyən edildikdə təqsirkarın əməlləri CM-nin 206-cı maddəsi ilə yanaşı, həm də CM-nin 318-ci maddəsi ilə tövsif edilir.

10. Malların və ya digər əşyaların gömrük sərhəddindən gömrük nəzarətindən gizli keçirilməsi dedikdə, həmin malların aşkarlanmasının çətinləşdirilməsi və ya onların həqiqi xassə və ya miqdarının gizlədilməsinə yönəldilmiş istənilən hərəkətlər etməklə (məsələn, bəzi mallara digər mal görüntüsünün verilməsi, həmin malların xüsusi hazırlanmış və ya quraşdırılmış gizli yerlərdə, insan bədəninin boşluqlarında gizlədilməklə keçirilməsi və sair) keçirilməsi başa düşülür.

11. Qaçaqmalçılıq zamanı sənədlərdən və ya gömrük eyniləşdirilməsi vasitələrindən aldatma yolu ilə istifadə etmə dedikdə, gömrük orqanlarına CM-nin 206-cı maddəsində göstərilmiş malların və ya digər əşyaların keçirilməsi üçün saxtalaşdırılmış və ya qeyri-qanuni yolla əldə olunmuş, yaxud başqa mallara aid olan, habelə hüquqi qüvvəsi olmayan sənədlərdən, eləcə də saxta gömrük plomblarından, möhürlərdən, markalardan, ştamplardan və digər eyniləşdirmə vasitələrindən (GM-nin 87.2-ci maddəsində göstərilmiş) istifadə olunması başa düşülür. Belə hallarda sənədləri saxtalaşdırmış, yaxud da saxta sənədlərdən istifadə etmiş şəxsin əməlinin CM-nin 206-cı maddəsi ilə yanaşı, həm də CM-nin 320.1 və 320.2-ci maddələri ilə tövsif edilməsinə ehtiyac yoxdur.

Məhkəmələrin diqqətinə çatdırılsın ki, GM-nin 146.3-cü maddəsinin tələblərinə müvafiq olaraq Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 22 iyul 2014-cü il tarixli 263 sayılı Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Gömrük sərhəddindən keçirilən malların və nəqliyyat vasitələrinin bəyan edilməsi Qaydaları”nda malların və ya digər əşyaların Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən keçirilməsi ilə bağlı hər bir prosedur üçün gömrük orqanına təqdim edilməli olan sənədlərin və məlumatların tam dairəsi müəyyən edilmişdir. Bunu nəzərə alaraq, malların və ya digər əşyaların Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən keçirilməsini həyata keçirən şəxsin gömrük orqanlarına əlavə, normativ-hüquqi aktlarda nəzərdə tutulmamış sənədləri və məlumatları təqdim etməməsi qeyri-qanuni hesab edilə bilməz.

12. Məhkəmələrə izah edilsin ki, qaçaqmalçılıq cinayətinin obyektiv cəhətinə aid olan hərəkətlərdən biri kimi bəyan etməmə dedikdə, gömrük bəyannaməsində və ya GM-də nəzərdə tutulmuş malların digər üsulla bəyan edilməsi zamanı malların və bəyan edilməli olan nəqliyyat vasitələrinin buraxılması, onların seçilmiş gömrük proseduruna salınması, gömrük ödənişlərinin hesablanması və tutulması haqqında qərarın qəbul edilməsi üçün zəruri olan məlumatların bilərəkdən göstərilməməsi başa düşülür.

Düzgün bəyan etməmə gömrük bəyannaməsində və ya digər müəyyən edilmiş bəyanetmə formasında mallar və nəqliyyat vasitələri, onların gömrük proseduru haqqında məlumatların və yuxarıda göstərilmiş gömrük məqsədləri üçün zəruri olan digər məlumatların bilərəkdən yanlış göstərilməsindən ibarətdir.

13. Şəxs Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən CM-nin 206.2-ci maddəsində sadalanan əşyaların qeyri-qanuni yolla keçirilməsi ilə yanaşı narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin, güclü təsir edən, zəhərli, zəhərləyici, partlayıcı maddələr və qurğular, radioaktiv maddələr, odlu silah, döyüş sursatı (yivsiz ov silahı və həmin silah üçün döyüş sursatı istisna olmaqla), nüvə, kimyəvi, bioloji və digər kütləvi qırğın silahlarının, onların hazırlanmasında istifadə oluna bilən materialların və avadanlıqların qeyri-qanuni dövriyyəsi ilə bağlı cinayət əməlləri törətdiyi halda, bunun üçün əsasların olması şərti ilə təqsirkar şəxsin hərəkətləri cinayətlərin məcmusu ilə - CM-nin 206-cı maddəsi və həmin Məcəllədə qeyd olunmuş əşyaların qanunsuz dövriyyəsinə görə məsuliyyət nəzərdə tutan müvafiq maddələri ilə (məsələn, CM-nin 228, 234, 240-cı və sair) tövsif olunmalıdır.

Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən gömrük nəzarətindən kənar və ya ondan gizli, yaxud sənədlərdən və ya gömrük eyniləşdirilməsi vasitələrindən aldatma yolu ilə istifadə etməklə, yaxud bəyan etməməklə və ya düzgün bəyan etməməklə keçirilmiş narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin miqdarı şəxsi istehlak miqdarından az miqdarda olduqda da təqsirkarın əməli CM-nin 206.2-ci maddəsi ilə tövsif edilməlidir ona görə ki, ümumiyyətlə gömrük sərhəddindən qanunsuz keçirilən, CM-nin 206.2-ci maddəsində sadalanan əşyaların həcmi, miqdarı və dəyəri bu cinayət tərkibinin mütləq əlaməti deyil.

14. Məhkəmələrə izah edilsin ki, dövriyyəsi qadağan olunmuş və ya məhdudlaşdırılmış narkotik vasitə və ya psixotrop maddə mənşəli dərman vasitələri həqiqətən tibbi resept əsasında əldə edilmiş olsa belə, həmin dərman vasitələrini Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən keçirən şəxs bilə-bilə onları düzgün bəyan etmədikdə (məsələn, dövriyyəsi məhdudlaşdırılmamış başqa dərman vasitəsi kimi təqdim etdikdə və sair), müxtəlif üsullardan istifadə etməklə gizlətdikdə, onun əməli qaçaqmalçılıq cinayəti kimi qiymətləndirilərək CM-nin 206.2-ci maddəsi ilə, buna kifayət qədər əsaslar olduqda, həm də CM-nin 234-cü maddəsi ilə tövsif edilir.

Digər hallarda, yəni şəxs qeyd olunan dərman vasitələrini bəyan etməməklə, gömrük nəzarətindən kənar, yaxud tibbi sənədlərdən, o cümlədən reseptdən aldatma yolu istifadə etməklə gömrük sərhəddindən keçirdikdə, onun əməllərinə işin faktiki hallarından (məsələn, dərman vasitələrinin miqdarının tibbi reseptə uyğun olub-olmamasından, xəstəliyin xarakterindən və ağırlıq dərəcəsiindən və sair hallardan) asılı olaraq hüquqi qiymət verilməlidir.

15. Məhkəmələrə tövsiyə edilsin ki, konkret işlərə baxarkən qaçaqmalçılıq cinayətinin başa çatma anını malların keçirilmə forması və üsulundan (ölkəyə gətirilməsi, ölkədən çıxarılması,

göndərilməsi, boru kəməri ilə nəqli və ya elektrik ötürücüsü xətləri ilə daşınması), qaçaqmalçılığın törədilməsi üsulundan (gömrük nəzarətindən kənar və ya ondan gizli, sənədlərdən və ya gömrük eyniləşdirilməsi vasitələrindən aldatma yolu ilə istifadə etməklə, bəyan etməməklə və ya düzgün bəyan etməməklə) asılı olaraq, eləcə də GM-si ilə müəyyən edilmiş daşınma mərhələlərini (prosedurlarını), məsələn, bəyan etmə (146-156-cı maddələr), buraxılış (162 və 163-cü maddələr), tranzit (174 və 175-ci maddələr) nəzərə almaqla müəyyən etsinlər.

16. Nəzərə almaq lazımdır ki, malların və digər əşyaların gömrük ərazisinə gətirilməsi dedikdə onların gömrük sərhəddindən keçirilməsi, bu mallar və digər əşyalarla bağlı onların buraxılmasınadək və maraqlı şəxslərə həmin mallara və digər əşyalara dair sərəncam vermək (onlardan istifadə etmək) icazəsi verilənədək gömrük orqanları tərəfindən GM-də nəzərdə tutulmuş müvafiq hərəkətlərin edilməsi başa düşülür.

Buna görə, malların və ya digər əşyaların Azərbaycan Respublikasının gömrük ərazisinə gətirilməsi zamanı sənədlərdən və ya gömrük eyniləşdirilməsi vasitələrindən aldatma yolu ilə istifadə etməklə, bəyan etməməklə və ya düzgün bəyan etməməklə törədilmiş qaçaqmalçılıq bu cinayətin qeyd olunan qeyri-qanuni üsullardan biri ilə törədilməsinin, o cümlədən, gömrük orqanına qeyd olunmuş sənədlərin daxili gömrük tranziti, malların gömrük proseduruna salınması və ya malların və digər əşyaların buraxılması ilə bağlı gömrük prosedurunun həyata keçirilməsi prosesində təqdim edilməsi zamanı bu faktın aşkarlandığı və bunun qarşısının alındığı andan başa çatmış hesab edilir.

Malların və ya digər əşyaların daşınması prosesində sənədlərdən və ya gömrük eyniləşdirilməsi vasitələrindən aldatma yolu ilə istifadə edilməsi, eləcə də bəyan etməmə, düzgün bəyan etməmə və ya gömrük nəzarətindən gizlətmə faktları aşkar olunmadığı halda CM-nin 206-cı maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş cinayət gömrük orqanları tərəfindən mallar və ya digər əşyaların buraxılmasına icazə verildiyi andan, şəxsin gömrük prosedurunun başa çatdırılmasından yayındığı halda isə, mallar və ya digər əşyaların gömrük nəzarətindən faktiki çıxarılmasında ifadə olunan cinayət xarakterli hərəkətlərin törədildiyi andan başa çatmış hesab edilir.

Malların və ya digər əşyaların Azərbaycan Respublikasının ərazisinə gömrük nəzarətindən kənar və ya ondan gizli gətirilməsi zamanı törədilmiş qaçaqmalçılıq bu cinayətin predmeti olan əşyaların gömrük sərhəddindən keçirildiyi andan bitmiş hesab edilir.

17. Nəzərə alınmalıdır ki, malların və ya digər əşyaların ölkədən çıxarılmasına bilavasitə yönəldilmiş hərəkətlərə gömrük bəyannaməsinin verilməsindən başqa, qeyd olunmuş malların və ya digər əşyaların gömrük sərhəddini faktiki olaraq keçirilənədək onlarla bağlı edilən, GM-də nəzərdə tutulmuş digər hərəkətlər (Azərbaycan Respublikasından çıxan fiziki şəxsin gömrük nəzarəti zonasına girişi və ya daxil olması, nəqliyyat vasitəsinin Azərbaycan Respublikasının gömrük ərazisindən çıxmaq üçün nəzarət-buraxılış məntəqəsinə daxil olması, Azərbaycan Respublikasının gömrük ərazisindən kənara göndərmək üçün nəqliyyat təşkilatlarına malların və ya poçt rabitəsi təşkilatlarına beynəlxalq poçt göndərişlərinin təhvil verilməsi, şəxs tərəfindən Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq müəyyən edilmiş yerlərdən kənar mallar və nəqliyyat vasitələrinin gömrük sərhəddindən faktiki keçirilməsi) aiddir.

Buna görə, qaçaqmalçılıq malların və ya digər əşyaların Azərbaycan Respublikasının gömrük ərazisindən çıxarılması zamanı gömrük nəzarətindən gizli, yaxud sənədlərdən və ya gömrük eyniləşdirilməsi vasitələrindən aldatma yolu ilə istifadə etməklə, bəyan etməməklə və ya düzgün bəyan etməməklə törədildikdə gömrük sərhəd buraxılış məntəqəsində gömrük nəzarəti başa çatdığı andan, malların və ya digər əşyaların gömrük nəzarətindən kənar Azərbaycan Respublikasının ərazisindən çıxarılması zamanı isə bu cinayətin predmetlərinin gömrük sərhəddindən keçirildiyi andan bitmiş hesab edilir.

18. Məhkəmələrin diqqətinə çatdırılsın ki, təqsirkarın hərəkətləri qaçaqmalçılığa hazırlıq və ya bu cinayəti törətməyə cəhd etmə kimi qiymətləndirilərkən CM-nin 28 və 29-cu maddələrinin tələbləri ilə yanaşı həmçinin malların və ya digər əşyaların gömrük ərazisinə gətirilib-gətirilməməsi və burada gömrük prosedurlarının başlanılıb-başlanılmaması, habelə qaçaqmalçılığın törədilməsi üçün əvvəlcədən müəyyən hərəkətlərin edilib-edilməməsi nəzərə alınmalıdır.

Şəxs CM-nin 206.3 və 206.4-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş tövsifedici əlamətlərlə qaçaqmalçılığın törədilməsi üçün gömrük ərazisinə daxil olana qədər və ya gömrük sərhəddini qanunsuz keçəndək qaçaq malın keçirilməsi üçün nəqliyyat vasitələrini gizli saxlanma yerləri ilə təchiz etdikdə, yaxud da xarici ölkəyə aparmaq niyyəti ilə dövriyyəsi məhdudlaşdırılmış və ya qadağan olunmuş malları və digər əşyaları əldə etdikdə, habelə sair bu kimi hazırlıq tədbirləri gördükdə, lakin iradəsindən asılı olmayaraq cinayəti başa çatdırma bilmədikdə onun əməlləri qaçaqmalçılığa hazırlıq kimi qiymətləndirilir.

Şəxsin gömrük sərhəddini keçəndək qaçaqmalçılıq cinayətinin törədilməsinə bilavasitə yönəldilmiş hərəkətlər (məsələn, qaçaqmalçılığın törədilməsi məqsədilə gömrük sərhəd buraxılış məntəqəsində gömrük orqanının əməkdaşı ilə sövdələşməsi, yaxud ona qarşı zor tətbiq etməsi, yaxud da cinayətin predmeti olan mal və ya digər əşya ilə birlikdə dövlət sərhəddini nəzarət-buraxılış məntəqələrindən kənar keçməyə cəhd etməsi və sair) törətməsi, lakin iradəsindən asılı olmayaraq cinayəti başa çatdırmaması həmin cinayəti etməyə cəhd hesab edilir.

19. Məhkəmələrə tövsiyə edilsin ki, əməli qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilmiş qaçaqmalçılıq (CM-nin 206.3.2-ci maddəsi) kimi qiymətləndirərkən bu tövsifedici əlamətin anlayışı verilmiş CM-nin 34.2-ci maddəsinin tələblərinə əsaslansınlar. Bu zaman nəzərə alınmalıdır ki, iki və ya daha çox şəxsin qabaqcadan razılaşmaqla qaçaqmalçılıq cinayətinin obyektiv cəhətini təşkil edən, CM-nin 206.1-ci maddəsinin dispozisiyasında nəzərdə tutulmuş hərəkətlərdən hər hansı birinin və ya bir neçəsinin edilməsi qabaqcadan əlbir olmuş bir qrup şəxs tərəfindən törədilmiş qaçaqmalçılıq hesab edilir.

Bununla yanaşı, qaçaqmalçılığın törədilməsi barədə qabaqcadan razılaşmış şəxslərdən biri (bir neçəsi) bu cinayətin bilavasitə icrası ilə bağlı əlverişli şəraitin yaradılması istiqamətində müəyyən hərəkətlər etdikdə (məsələn, qaçaqmalçılığın predmeti olan mal və ya digər əşyaları gömrük sərhəddində müşayiət etdikdə, malların və ya digər əşyaların gömrük sərhəddindən qanunsuz, o cümlədən gizli keçirilməsinin təmin edilməsi məqsədilə bilavasitə icraçını xüsusi avadanlıqla və ya nəqliyyat vasitələri ilə təmin etdikdə, yaxud gömrük nəzarətindən kənar yerlərdə gömrük sərhəddini maneəsiz keçmək üçün şərait yaratdıqda, yaxud qeyd olunan əşyaların bilavasitə keçirildiyi yerlərdə onları qəbul etdikdə və sair), digəri (digərləri) isə mal və ya digər əşyaları bilavasitə ölkəyə gətirdikdə və ya ölkədən apardıqda da təqsirkarların hamısının əməlləri CM-nin 206.3.2-ci maddəsi ilə tövsif edilir.

Bu cinayətin törədilməsində iştirak edən şəxslərdən yalnız biri (bir neçəsi) malları və ya digər əşyaları Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən qeyri-qanuni üsullarla bilavasitə keçirdikdə və ya qaçaqmalçılığın bilavasitə icrası ilə bağlı əlverişli şəraitin yaradılması üçün başqa hərəkətlər etdikdə, digəri (digərləri) isə bu əməllərin törədilməsini təşkil etdikdə və ya həmin əməllərin törədilməsinə icraçını təhrik etdikdə, yaxud da CM-nin 32.5-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hərəkətləri etməklə cinayətin törədilməsinə köməklik göstərdikdə, icraçının (icraçıların) əməlləri qaçaqmalçılıq predmetinin mənsubiyyətindən və başqa tövsifedici əlamətlərdən asılı olaraq CM-nin 206.1 və ya 206.2, yaxud 206.3.1, 206.3.2 və ya 206.3.3-cü maddələri ilə, digər iştirakçıların əməlləri isə (onların eyni vaxtda birgə icraçı kimi cinayətin törədilməsində iştirak etdikləri hallar istisna olunmaqla) iştirakçılığın növündən asılı olaraq CM-nin 32.3, 32.4 və ya 32.5-ci maddələrinə istinad edilməklə icraçının (icraçıların) əməllərinə uyğun olaraq CM-nin 206.1, 206.2, 206.3.1, 206.3.2 və ya 206.3.3-cü maddələri ilə tövsif edilir.

Həmçinin nəzərə alınmalıdır ki, iki və ya daha çox icraçı tərəfindən qabaqcadan razılaşmadan qrup şəklində qaçaqmalçılığın törədilməsi müəyyən edildikdə, qrup üzvlərinin hər birisinin belə əməlləri cinayətin predmetinə və CM-nin 206.3.1, 206.3.3 və ya 206.3.4-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş tövsifedici əlamətlərin olub-olmamasına uyğun olaraq müstəqil şəkildə tövsif edilir.

Mal və ya digər əşyalar qaçaqmalçılıq yolu ilə gömrük sərhəddindən keçirildikdən sonra bu barədə məlumat alaraq onları qəbul etmiş şəxsin bu cinayətin törədilməsində iştirakı müəyyən edilmədikdə, onun qaçaqmalçılıq cinayətini törətməsinə görə məsuliyyəti istisna edilir.

20. Qaçaqmalçılığın mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmiş hesab edilməsi üçün məhkəmələr CM-nin 34.3-cü maddəsinə müvafiq olaraq cinayət işləri üzrə belə dəstənin əlamətlərinin mövcudluğuna dair kifayət qədər sübutların olub-olmamasına diqqət yetirməlidirlər.

Məhkəmə iclasında tam və hərtərəfli araşdırılmış sübutlarla qaçaqmalçılığın mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilməsi təsdiq olunduqda CM-nin 34.6-cı maddəsinin tələblərinə müvafiq olaraq malları və ya digər əşyaları bilavasitə Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən keçirən şəxslərlə yanaşı dəstənin digər üzvlərinin də (cinayətin təşkilatçısının, təhrikçisinin və ya köməkçisinin) əməlləri CM-nin 206.4-cü maddəsi ilə tövsif edilir.

21. CM-nin 206.3.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş vəzifəli şəxs dedikdə CM-nin 308-ci maddəsinin “Qeyd” hissəsində göstərilən şəxslər başa düşülür.

Hər hansı vəzifəli şəxs xidməti vəzifələrinin icrası ilə əlaqədar malların və ya digər əşyaların gömrük sərhəddindən keçirilməsi zamanı qulluq mövqeyindən istifadə etməklə qaçaqmalçılıq cinayətinin tərkibini yaradan əməllər törətdikdə onun bu əməlləri CM-nin 206.3.3-cü maddəsi ilə tövsif edilir. İzah edilsin ki, bu halda vəzifəli şəxsin öz qulluq mövqeyindən istifadə etməklə törətdiyi qaçaqmalçılığın əlavə olaraq CM-nin 308-ci maddəsi ilə tövsif edilməsi tələb olunmur.

Vəzifəli şəxsin qulluq mövqeyindən istifadə etməklə törətdiyi qaçaqmalçılıq cinayətinin təşkilatçılarının, təhrikçilərinin və köməkçilərinin hərəkətləri müvafiq olaraq CM-nin 32.3, 32.4 və 32.5-ci və CM-nin 206.3.3-cü maddəsi ilə tövsif edilir.

Eyni zamanda nəzərə alınmalıdır ki, qaçaqmalçılığın icraçısı olmayan vəzifəli şəxs CM-nin XXXIII fəslində nəzərdə tutulmuş hər hansı cinayət əməllərini törətməklə (məsələn, rüşvət almaqla, vəzifəsindən sui-istifadə etməklə və sair) digər şəxslər tərəfindən qaçaqmalçılığın törədilməsində iştirak etdikdə, onların əməlləri CM-nin 32 və 206-cı maddələri (iştirakçılığın növündən, qaçaqmalçılığın predmetindən və tövsifedici əlamətlərin mövcudluğundan asılı olaraq) və korrupsiya cinayətlərinə və qulluq mənafeyi əleyhinə digər cinayətlərə görə məsuliyyət nəzərdə tutan CM-nin müvafiq maddəsi ilə tövsif edilir.

22. Məhkəmələrə izah edilsin ki, GM-nin 22.1-ci maddəsinə, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 1 may 1998-ci il tarixli 101 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Gömrük brokeri haqqında” Əsasnaməyə və 23 yanvar 2014-cü il tarixli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Gömrük təmsilçiliyi, o cümlədən gömrük brokerinin fəaliyyətini tənzimləyən Qaydalara” əsasən, gömrük brokeri malların və nəqliyyat vasitələrinin gömrük ərazisinə gətirilməsi, bu ərazidən aparılması, yaxud tranziti ilə əlaqədar olaraq dolaylı gömrük təmsilçiliyini həyata keçirən, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsinin strukturunda olmayan kommersiya xarakterli hüquqi şəxsdir və onun fəaliyyəti təmsil etdiyi şəxsin tapşırığı ilə mülki-hüquqi müqavilə əsasında sonuncunun hesabına onun və ya öz adından malların və nəqliyyat vasitələrinin gömrük rəsmiləşdirilməsi əməliyyatlarını həyata keçirməkdən və digər vasitəçilik funksiyalarını yerinə yetirməkdən ibarətdir.

Buna görə, gömrük brokerinin mütəxəssisi qaçaqmalçılıq cinayətini törətdikdə onun əməli CM-nin 206.3.3-cü maddəsi ilə deyil, gömrük sərhəddindən keçirilən malların və ya digər əşyaların CM-nin 206.1, yaxud 206.2-ci maddələrində göstərilən predmetlərə aid edilməsindən və digər tövsifedici əlamətlərin mövcudluğundan asılı olaraq CM-nin 206.1, 206.2, 206.3.1, 206.3.2 və ya 206.4-cü maddəsi ilə, gömrük orqanının vəzifəli şəxsinin törətdiyi qaçaqmalçılıq cinayətində iştirak etdikdə isə CM-nin 32.5-ci maddəsinə istinad olunmaqla, CM-nin 206.3.3-cü maddəsi ilə tövsif edilməlidir.

23. Məhkəmələrə tövsiyə edilsin ki, qaçaqmalçılıq cinayətini törədən şəxsin eyni zamanda gömrük nəzarətini həyata keçirən şəxsə qarşı malların və ya digər əşyaların Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən qeyri-qanuni keçirilməsinə mane olmamağa məcbur etmək məqsədi ilə istənilən zor və ya psixi təsir tətbiq etməsi (məsələn, zərbə vurma, əl-qolunu bağlaması və sair), habelə zərər çəkmiş şəxsin sağlamlığına yüngül və ya az ağır zərər vurma CM-nin 206.3.4-cü maddəsi ilə tövsif edilməlidir.

Qaçaqmalçılığın məqsədləri üçün zorun tətbiq edilməsi nəticəsində gömrük nəzarətini həyata keçirən vəzifəli şəxsin sağlamlığına ağır zərər vurulduqda və ya o, qəsdən öldürüldükdə, bu

əməlləri törətmiş təqsirkar şəxsin əməlləri CM-nin 206.3.4-cü maddəsi ilə yanaşı həmçinin CM-nin həyat və sağlamlıq əleyhinə olan cinayətlərə dair on səkkizinci fəslinin müvafiq maddələri ilə nəzərdə tutulmuş cinayət kimi qiymətləndirilir.

24. Nəzərə alınmalıdır ki, gömrük orqanı tərəfindən malların sərbəst dövriyyəyə buraxılması haqqında qərar qəbul edildikdən sonra şəxsin xeyli və ya külli miqdarda gömrük ödənişlərinin ödənilməsindən yayınması ilə bağlı əməlləri qaçaqmalçılıq cinayətinin tərkibini yaratmır və belə əməllər yalnız CM-nin 209-cu maddəsi ilə tövsif edilir.

25. Məhkəmələrə izah edilsin ki, şəxsin CM-nin 206-cı maddəsinin “Qeyd”inin 1-ci bəndində nəzərdə tutulmuş külli miqdarda bilə-bilə pis keyfiyyətli məhsulları, keyfiyyətsiz, normativ-texniki sənədlərin tələblərinə cavab verməyən, mənşəyi məlum olmayan, yararlılıq müddəti bitmiş, qanunla dövlət qeydiyyatı tələb olunan, lakin dövlət qeydiyyatından keçməyən dərman vasitələrini qaçaqmalçılıq yolu ilə Azərbaycan Respublikasının ərazisinə gətirməsi və satması qeyd olunan məhsulların növündən və dəyərindən asılı olaraq CM-nin 206-cı maddəsi ilə yanaşı həm də müvafiq olaraq CM-nin 200 və ya 200-1-ci maddələri ilə tövsif edilir.

26. Məhkəmələrin diqqətinə çatdırılsın ki, Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra mətnə CPM-nin) 132 və 346.1.19-cu maddələrinin tələblərinə müvafiq olaraq qaçaqmalçılığa dair işlər üzrə hökm çıxarılarəkən, yaxud digər yekun məhkəmə qərarı, o cümlədən cinayət təqibinə xitam verilməsi haqqında qərar qəbul edilərkən qaçaqmalçılığın predmeti, aləti və ya vasitəsi olan maddi sübutlar barədə məsələ həll edilməlidir.

İzah edilsin ki, bu zaman həmçinin mülkiyyətin toxunulmazlığı haqqında Konstitusiyanın 29-cu maddəsinin, Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsinin tələbləri, İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedent hüququ, xüsusi müsadirənin əsasları və qaydaları təsbit edilmiş CM-nin 99-1-ci maddəsinin və GM-nin tələbləri nəzərə alınmalıdır.

Nəzərə alınsın ki, təqsirkar şəxsə məxsus nəqliyyat vasitəsi Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən keçirilərkən onun malların və ya digər əşyaların gizlədilməsi üçün xüsusi saxlanma yerləri (malların gizlədilməsi üçün hazırlanmış, eləcə də nəqliyyat vasitələrində eyni məqsədlər üçün əvvəlcədən sökülmə və yığılmaya məruz qalmış konstruktiv tutum və əşyalarla təchiz olunmuş və düzəldilmiş gizli yerlər) ilə təchiz olunması müəyyən edildikdə, həmin nəqliyyat vasitəsi cinayətin törədilməsində istifadə olunmuş alət kimi qiymətləndirilərkən CPM-nin 132.0.1-ci maddəsinə və CM-nin 99-1.1-ci maddəsinə əsasən müsadirə olunur. Qaçaqmalçılıq cinayətinin predmetinin xüsusi olaraq gizlədilməsi üçün alət kimi istifadə olunmuş və maddi sübut kimi tanınmış mallara və ya digər əşyalara münasibətdə də məsələ bu qaydada həll edilir.

CM-nin 206.2-ci maddəsində sadalanan dövriyyəsi qadağan olunmuş əşyalar (narkotik vasitələr, psixotrop maddələr, odlu silah, döyüş sursatı və sair), CPM-nin 132.0.1-ci maddəsinin tələblərinə müvafiq olaraq müsadirə olunmalı və müvafiq təşkilatlara verilməli, yaxud da məhv edilməlidir.

Qaçaqmalçılıq cinayətinə dair işlər üzrə cinayət təqibi zamanı həmin cinayətin predmeti hesab edilərkən maddi sübut kimi tanınmış dəyəri olmayan əşyalar CPM-nin 132.0.2-ci maddəsinə uyğun olaraq məhv edilməli, maraqlı şəxslərin vəsatəti olduqda isə onlara verilə bilər.

Cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş digər əməllərin (məsələn, talama cinayətlərinin) törədilməsi nəticəsində qanuni sahiblikdən çıxarılmış pul, qiymətli kağızlar və digər əmlak (dövriyyəsi qadağan olunmuş əşyalar istisna olmaqla) eyni zamanda qaçaqmalçılığın predmeti hesab edildikdə həmin əmlak CPM-nin 132.0.3 və 132.0.4-cü maddələrinə əsasən sahiblərinə, mülkiyyətçilərinə və hüquqi varislərinə qaytarılmalı, belə şəxslər müəyyən edilmədikdə isə dövlət nəfinə müsadirə edilməlidir.

27. Məhkəmələrə tövsiyə edilsin ki, qaçaqmalçılığa dair işlərə baxarkən iş üzrə maddi sübut hesab edilmiş qaçaqmalçılığın predmeti olan pul, qiymətli kağızlar, qızıl-zinət əşyaları və başqa əmlakın (CM-nin 206.2-ci maddəsində sadalanan dövriyyəsi qadağan olunmuş əşyalar istisna olmaqla) təqsirkarın mülkiyyətində olmasına dair kifayət qədər sübutların olmasını müəyyən etdikdə, digər tərəfdən isə bu əmlakın xüsusi müsadirəsi üçün CM-nin 99-1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş əsaslar aşkar edilmədikdə Konstitusiyanın 29-cu maddəsinin və Konvensiyanın 1 sayılı

Protokolunun 1-ci maddəsinin tələbləri ilə yanaşı bu xarakterli işlərdə müsadirənin mülkiyyət hüququna müdaxiləyə uyğun olmamasına və şəxsin cinayət cəzasına məruz qalması ilə yanaşı mülkiyyətdən məhrum edilə bilinməməsinə dair İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin preşident hüququna (“İsmaylov Rusiyaya qarşı” iş üzrə 06 noyabr 2008-ci il tarixli, “Adjiqoviç Rusiya Federasiyasına qarşı” iş üzrə 08 oktyabr 2009-cü il tarixli Qərarlar) əsaslanırlar.

Eyni zamanda nəzərə alınmalıdır ki, GM-nin və digər normativ-hüquqi aktların tələblərinə görə, ölkəyə gətirilən malların, nəqliyyat vasitələrinin və digər əşyaların bütün hallarda, o cümlədən gömrük nəzarətindən kənar və ondan gizli keçirilmiş və cinayət işlərinə maddi sübut kimi əlavə edilmiş əmlakın sonradan məhkəmələrin hökmlərinə (qərarlarına) əsasən mülkiyyətçilərinə qaytarılması zamanı gömrük rəsmiləşdirilməsinin aparılması (buna həmçinin gömrük ödənişlərinin tutulması da aiddir) tələb olunur, belə rəsmiləşdirilmə aparılmadıqda isə qeyd olunan əmlakdan istifadə edilməsi, habelə bu əmlak barəsində sərəncam verilməsi qadağan edilir.

Qanunvericiliyin bu tələblərinə əməl edilməsi üçün CM-nin 206-cı maddəsi ilə cinayət işlərinə baxılarkən gömrük nəzarətindən gizli və ya ondan kənar, bəyan etməməklə və ya düzgün bəyan etməməklə, habelə sənədlərdən və ya gömrük eyniləşdirilməsi vasitələrindən aldatma yolu ilə istifadə etməklə qanunsuz keçirilmiş və maddi sübut hesab edilmiş əmlakın mülkiyyətçilərinə qaytarılmalı olması haqqında nəticəyə gəldikdə məhkəmələrə belə işlər üzrə çıxarılmış hökmlərdə (qəbul edilmiş qərarlarda) göstərilən əmlakın yalnız gömrük rəsmiləşdirilməsindən keçirildikdən və gömrük ödənişləri tutulduqdan sonra qaytarılması haqqında müddələrin əlavə edilməsi tövsiyə olunur.

28. Məhkəmələrin nəzərinə çatdırılsın ki, qaçaqmalçılıq cinayətinə dair işlərə baxarkən bu cinayətin aşkar edilməsindən sonra onun törədilməsində şübhəli bilinən şəxs gömrük zonasında və ondan kənar saxlanılarkən təhqiqat və ibtidai araşdırma orqanları tərəfindən bununla bağlı CPM-nin 148-ci maddəsinin tələblərinə əməl edilib-edilməməsini yoxlasınlar. Bu zaman cinayətin törədilməsində şübhəli bilinən şəxsin hüquqlarının, o cümlədən azadlıq hüququnun pozulması müəyyən edildikdə məhkəmələrə xüsusi qərarlar qəbul etməklə belə pozuntulara münasibət bildirmələri, təqsirləndirilən şəxslərə təqsirli bilindikləri əməllərə görə azadlıqdan məhrum etmə növündə cəza təyin edilərkən isə cəza çəkmə müddətinin onların azadlığının faktiki məhdudlaşdırıldığı vaxtdan hesablamaları tövsiyə edilir.

29. Bu qərarın qəbul edilməsi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun “Qaçaqmalçılıq işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” 03 may 1993-cü il tarixli 1 sayılı Qərarı qüvvədən düşmüş hesab edilsin.

Azərbaycan Respublikası
Ali Məhkəmənin sədri

Ramiz Rzayev

*MÜLKİ VƏ İNZİBATI-İQTİSADI İŞLƏR
ÜZRƏ MƏHKƏMƏ TƏCRÜBƏSİNDƏN*

Mülki qanunvericilikdə beh müqavilələri üzrə daşınar və daşınmaz əşyalarla bağlı fərqli iddia müddəti müəyyən edilməmişdir.

Bakı şəhəri Yasamal rayon məhkəməsinin 01 iyun 2015-ci il tarixli qətnaməsi ilə iddiaçı M.F.Əliyevanın cavabdeh M.V.Hacıadəyə qarşı öhdəliyin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar pul tələbinə dair iddiası rədd edilmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 22 oktyabr 2015-ci il tarixli qətnaməsi ilə iddiaçı M.F.Əliyevanın apellyasiya şikayəti qismən təmin edilərək hazırkı iş üzrə Bakı şəhəri Yasamal Rayon Məhkəməsinin 01 iyun 2015-ci il tarixli qətnaməsi ləğv edilmiş, iddia qismən təmin edilmiş, cavabdeh M.V.Hacıadədən 40.000 manat, habelə ödənilmiş dövlət rüsumunun əvəzi olaraq 24 manat, cəmi 40.024 (qırx min iyirmi dörd) manatın iddiaçı M.F.Əliyevanın xeyrinə tutulması qət edilmiş, qalan hissədə iddia ərizəsi təmin edilməmişdir.

İddiaçı M.F.Əliyeva cavabdeh M.V.Hacıadəyə qarşı iddia ərizəsi ilə məhkəməyə müraciət edərək, Bakı şəhərində olan mənzilin alqı-satqısına dair onunla cavabdeh M.V.Hacıadə arasında 24 sentyabr 2009-cu il tarixdə notariat qaydasında bağlanmış «Beh Müqaviləsi»ni icra etmədiyinə görə cavabdehə beh kimi ödənilmiş 20.000 (iyirmi min) manat məbləğində pulun iki mislinin - 40.000 (qırx min) manat, zərərin əvəzi kimi 10.000 (on min) manat, hüquqi yardıma görə ödənilmiş 500 (beş yüz) manat məbləğində pulun və 30 (otuz) manat məbləğində ödənilmiş dövlət rüsumunun - cəmi 50.530 (əlli min beş yüz otuz) manat məbləğində pulun alınb ona verilməsinə dair qətnamə çıxarılmasını xahiş etmişdir.

Məhkəmə iclasında iddiaçının nümayəndəsi Ə.İsmayılov iddia tələbini müdafiə edərək izahatında göstərmişdir ki, tərəflər arasında Bakı şəhərində olan evin yaşayış sahəsi 55,52 kv.metrədən ibarət 3 (üç) otaqlı, 158-ci mənzilinin alqı-satqısına dair 24 sentyabr 2009-cu il tarixdə notariat qaydasında «Beh Müqaviləsi» bağlanmış və bu məqsədlə

cavabdehə beh kimi 20.000 (iyirmi min) manat məbləğində pul vermişdir. Həmin «Beh Müqaviləsi»nin şərtlərinə əsasən iddiaçı cavabdehə məxsus yuxarıda göstərilmiş 3 (üç) otaqlı mənzili 80.000 (səksən min) manata almağı və bu məqsədlə cavabdehə 20.000 (iyirmi min) manat məbləğində beh verməyi, cavabdeh isə Bakı şəhərində yerləşən, yaşayış sahəsi 55,52 kv.metrədən ibarət 3 (üç) otaqlı mənzili 80.000 (səksən min) manat dəyərində qiymətləndirərək gələcəkdə iddiaçıya satmağı öhdəsinə götürmüş və bu məqsədlə ondan beh kimi 20.000 (iyirmi min) manat məbləğində pul almışdır. Cavabdeh M.V.Hacıadə 20.000 (iyirmi min) manat məbləğində behi qəbul etdikdən sonra həmin mənzili özəlləşdirib əsas alqı-satqı müqaviləsinə tələb olunan bütün sənədləri hazırlayıb 1 (bir) il müddətinə əsas alqı-satqı müqaviləsinə rəsmiləşdirməyi və həmin mənzili onun mülkiyyətinə verməyi öz öhdəsinə götürmüş, lakin göstərilən mənzili özəlləşdirib iddiaçının mülkiyyətinə verməmiş, mənzili başqasına satmış və iddiaçıdan beh kimi aldığı 20.000 (iyirmi min) manat məbləğində pulu bu günə kimi qaytarmamışdır. Məhkəməyə təqdim olunmuş 24 sentyabr 2009-cu il tarixli «Beh Müqaviləsi»ndən görünür ki, iddiaçı ilə cavabdeh M.V.Hacıadə arasında Bakı şəhərində olan evin 3 (üç) otaqlı, 158-ci mənzilinin alqı-satqısına dair notariat qaydasında «Beh Müqaviləsi» bağlanmış və həmin müqavilənin şərtlərinə görə cavabdeh, Bakı şəhərində yerləşən, yaşayış sahəsi 55,52 kv.metrədən ibarət 3 (üç) otaqlı mənzili 80.000 (səksən min) manat dəyərində qiymətləndirərək gələcəkdə iddiaçıya satmağı, o, isə cavabdehə məxsus 3 (üç) otaqlı mənzili 80.000 (səksən min) manata almağı və bu məqsədlə cavabdehə 20.000 (iyirmi min) manat məbləğində beh verməyi, cavabdeh M.V.Hacıadə 20.000 (iyirmi min) manat məbləğində behi qəbul etdikdən sonra həmin mənzili özəlləşdirib əsas alqı-satqı müqaviləsinə tələb olunan bütün sənədləri hazırlayıb 1 (bir) il müddətinə əsas

alqı-satqı müqaviləsini rəsmiləşdirməyi və həmin mənzili onun mülkiyyətinə verməyi öhdəsinə götürmüşdür. Yəni, onlar qarşılıqlı öhdəlik götürmüşlər. Məhkəməyə təqdim olunmuş 24 sentyabr 2009-cu il tarixli «Beh Müqaviləsi»ndən görünür ki, beh kimi 20.000 (iyirmi min) manat məbləğində pul M.Hacızadə tərəfindən cavabdehə həmin tarixdə tam ödənilmişdir. Lakin cavabdeh M.V.Hacızadə göstərilən mənzili özəlləşdirib onun mülkiyyətinə verməmiş, mənzili başqasına satmış və ondan beh kimi aldığı 20.000 (iyirmi min) manat məbləğində pulu bu günə kimi qaytarmamışdır. Həmin 20.000 (iyirmi min) manat məbləğində pulun geri qaytarılmasını cavabdehdən dəfələrlə xahiş və tələb etsə də, bu günə kimi ala bilməmişdir. Ona görə də məhkəməyə müraciət etmək qərarına gəlmişdir. İddiaçı hesab edir ki, onunla cavabdeh M.V.Hacızadə arasında 24 sentyabr 2009-cu il tarixdə bağlanmış Beh Müqaviləsinə görə cavabdehə beh kimi ödədiyi 20.000 (iyirmi min) manat məbləğində pulun iki misli - 40.000 (qırx min) manat məbləğində pul və həmin pulun məbləği hesaba alınmaqla, zərərin əvəzi hesablanaraq cavabdehdən alınıb iddiaçıya verilməlidir. Göstərilənlərə əsasən iddiaçının nümayəndəsi iddia tələbinin təmin olunmasını məhkəmədən xahiş etmişdir.

Cavabdeh M.Hacızadənin nümayəndəsi R.A.Mənsimzadə məhkəmə iclasında hazırkı mübahisəyə iddia müddətinin tətbiq edilərək iddia tələbinin rədd edilməsinə dair qətnamə çıxarılmasını məhkəmədən xahiş edərək izahatında göstərmişdir ki, beh müqaviləsində tərəflərin icra üçün bir illik müddət 24 sentyabr 2010-cu il tarixdə bitmişdir. Həmin müddətdən başlayaraq mənzilini başqa şəxsə satana kimi iddiaçı tərəfə mütəmadi olaraq gəlib alqı-satqısının aparılması bildirilmişdir. Lakin iddiaçı tərəf bu işdə təşəbbüs göstərməmiş, pulun qalan hissəsi olmadığına görə mənzili ala bilməmişdir. Ona görə də həmin dövrdə o, mənzillərin qiyməti tez-tez dəyişdiyinə görə mənzilini satmışdır. Beləliklə, cavabdeh tərəfindən beh müqaviləsinin şərtləri və heç bir öhdəlik pozulmamışdır. Bu müddət ərzində iddiaçı məhkəməyə müraciət etməmiş, beh müqaviləsi ilə bağlı mübahisə açmamış və nəticədə iddia müddəti keçmişdir.

Cavabdeh M.V.Hacızadə Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının qeyd olunan qətnaməsindən kassasiya şikayəti verərək apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnaməsinin ləğv edilməsi barədə qərar qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyası qəbul etdiyi qətnaməni gəlidiyi nəticənin maddi hüquqi əsası kimi Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəllənin 491.1, 491.2, 492.1, 492.2-ci maddələrinə istinad etməklə onunla əsaslandırılmışdır ki, iş üzrə tərəflər arasında bağlanmış beh müqaviləsinin əsas şərtlərindən biri kimi göstərilmişdir ki, cavabdeh M.V.Hacızadə behi qəbul etdikdən sonra həmin mənzili özəlləşdirib əsas alqı-satqı müqaviləsinə tələb olunan bütün sənədləri hazırlayıb 1 il müddətinə əsas alqı-satqı müqaviləsini rəsmiləşdirməyi və həmin mənzili alıcının mülkiyyətinə verməyi öz öhdəsinə götürür.

Mübahisəsiz qaydada, cavabdeh tərəfin etirafı ilə də təsdiq olunur ki, iddiaçı M.F.Əliyeva həmin bənd üzrə üzərinə düşən öhdəliyi icra etmiş və 20.000 manat məbləğində behi cavabdeh M.V.Hacızadəyə vermişdir.

Mülki qanunvericiliyin istinad edilən normaları baxımından, behi aldıqdan sonra bir il müddətində mənzili özəlləşdirdiyini, əsas alqı-satqı müqaviləsinə tələb olunan bütün sənədləri hazırladığını sübut etmək vəzifəsi hazırkı halda cavabdeh M.V.Hacızadənin üzərinə düşür ki, sonuncu buna dair hər hansı bir sübut təqdim etməmişdir. Məhz həmin öhdəliyi icra etdikdən sonra cavabdehin iddiaçıdan beh müqaviləsi üzrə üzərinə götürdüyü şərtləri yerinə yetirmək kimi tələb etmək hüququ yarana bilərdi.

Əksinə, mövcud sübutlarla təsdiq olunur ki, mübahisə predmeti olan mənzil "A" MTK-nin 25.07.2011-ci il tarixli 06 sayılı protokoldan çıxarılsa, 24.08.2011-ci il tarixli maliyyə arayışına, 170 sayılı 24.08.2011-ci il tarixli forma-2 arayışına və 02.02.2011-ci il tarixli tikintisi başa çatmış obyektin istismara qəbul edilməsi haqda dövlət qəbul aktına əsasən cavabdehin adına özəlləşdirilmədən bilavasitə İlham Məmmədovun adına qeydiyyatdan keçmişdir və hazırda mülkiyyətindədir.

Bununla təsdiq olunur ki, Beh müqaviləsinin şərtləri məhz cavabdeh

M.V.Hacızadə tərəfindən icra edilməmiş, yəni mənzil özəlləşdirilməmiş və alqı-satqı üçün tələb olunan sənədlər hazırlanmamışdır və bu səbəbdən o, behin iki mislini iddiaçıya ödəməlidir.

Bundan başqa, birinci instansiya məhkəməsi hazırkı mübahisəyə mülki qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hansı iddia müddətinin tətbiq edilməli olmasını qeyd etməmişdir, yalnız müvafiq normaları sadalamaqla kifayətlənmişdir.

Halbuki, behin müqaviləsinin məzmunundan da müəyyən olunur ki, həmin Behin müqaviləsi Bakı şəhərində olan mənzilinin alqı-satqısı ilə əlaqədar, yəni daşınmaz əmlakla əlaqədar bağlanmışdır ki, bu halda iddia müddəti 6 il hesab olunmalıdır.

İş materialları ilə təsdiq olunur ki, Behin müqaviləsinin müddəti bir il müəyyən edilmişdir ki, həmin müddət 24 sentyabr 2010-cu il tarixə təsadüf edir, iddiaçı isə hazırkı iddia ərizəsi ilə məhkəməyə 24 fevral 2015-ci il tarixdə müraciət etdiyindən iddia müddətini ötürməmişdir.

Aşağıdakı əsaslara görə kassasiya məhkəməsi apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnaməsini ləğv etmişdir.

İş materiallarında olan notarial qaydada surəti təsdiq edilmiş Bakı şəhəri, İcra Hakimiyyəti başçısının Aparatı tərəfindən verilmiş 12.01.2006-cı il tarixli 009929 sayılı orderdə göstərilmişdir ki, BŞİH-nin 355 sayılı 28.12.2005-ci il tarixli orderinə əsasən Bakı şəhərində olan mənzil M.V.Hacızadəyə verilmişdir.

Səadət Sarayı tərəfindən verilmiş AZ-I seriyalı, 015413 sayılı, 04 iyun 2002-ci il tarixli nikahın bağlanması haqqında şəhadətnamənin surətindən görünür ki, R.R.Hacızadə ilə M.V.Səlimbəyova arasında nikah 21 avqust 1973-cü il tarixdə bağlanmışdır. Bu barədə həmin tarixdə 565 sayılı qeydiyyat aparılmışdır.

06.02.2009-cu il tarixli ərizədən görünür ki, R.R.Hacızadə M.V.Hacızadəyə məxsus olan və Bakı şəhərində yerləşən mənzilin satılmasına etiraz etmir.

M.V.Hacızadə ilə M.F.Əliyeva arasında bağlanmış 24 sentyabr 2009-cu il tarixdə 12 sayılı notariat kontorunda təsdiq edilmiş behin müqaviləsinə görə alıcı satıcıya məxsus Bakı şəhərində yerləşən üç otaqdan ibarət, 55,52

kv.m. sahəsi olan mənzili 80 000 (səksən min) manat dəyərində gələcəkdə almağı öhdəsinə götürür və bu məqsədlə Satıcıya 20 000 (iyirmi min) manat məbləğində beh verir.

Qeyd olunan müqavilənin 2-ci bəndinə əsasən satıcı, Bakı şəhərində yerləşən üç otaqdan ibarət, sahəsi 55,52 kv.m. sahəsi olan mənzili 80 000 (səksən min) manat dəyərində qiymətləndirəcək gələcəkdə alıcıya satmağı öhdəsinə götürür və bu məqsədlə ondan 20 000 (iyirmi min) manat məbləğində beh alır.

Müqavilənin 3-cü bəndinə əsasən satıcı behi qəbul etdikdən sonra həmin mənzili özəlləşdirib əsas alqı-satqı müqaviləsinə tələb olunan bütün sənədləri hazırlayıb 1 (bir) il müddətinə əsas alqı-satqı müqaviləsinə rəsmiləşdirməyi və həmin mənzili Alıcının mülkiyyətinə verməyi öz öhdəsinə götürür.

Müqavilənin 10-cu bəndinə əsasən müqavilə imzalandıqdan sonra tərəflərdən hər biri öz müqavilə öhdəliklərini icra etmədikdə o cümlədən icranı gecikdirdikdə o, bununla bağlı qanunvericiliyin tələblərinə əsasən digər tərəfə cərimə ödəməlidir.

Müqavilənin 14-cü bəndinə əsasən Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinin 491 və 492-ci maddələrinin məzmunu, müqavilənin bütün şərtləri ilə əlaqədar hüquq və vəzifələri, həmin müqavilənin doğuracağı hüquqi nəticələr dövlət notariusu tərəfindən tərəflərə izah edilmişdir.

Yasamal RPİ-nin İŞ-si tərəfindən qəbul edilmiş 05 yanvar 2015-ci il tarixli «cinayət işi başlanmasının rədd edilməsi haqqında qərar»dan görünür ki, M.F.Əliyevanın şikayət ərizəsi əsasında toplanmış material üzrə cinayət hadisəsi olmadığından həmin faktla bağlı cinayət təqibinin başlanması rədd edilmişdir. Belə ki, tərəflər arasında olan pul mübahisəsi mülki xarakterlidir, ona görə də bu mübahisənin həlli üçün mülki qaydada məhkəmə qarşısında iddia qaldırılmalıdır.

Qərarla əksini tapmış M.V.Hacızadənin izahatından görünür ki, o, 2009-cu il tarixdə Bakı şəhərində yerləşən mənzili satışa qoymuş, bu zamana M.Əliyeva onun mənzilini ipoteka yolu ilə almaq istəmişdir. İpotekanı götürmək üçün onlar notarial qaydada müqavilə bağlayaraq M.Əliyevadan 20.000 manat pul almış və evin orderinin bir nüsxəsini də sonuncu götürmüşdür. Lakin M.Əliyeva evin qalan

pulunu ona ödəməmiş, buna görə də evi təkrar satışa çıxararaq başqa şəxsə satmışdır.

İş materiallarında olan M.V.Hacızadə ilə T.B.Qurbanov Tural Bəxtiyar oğlu arasında bağlanmış 06.02.2009-cu il tarixli ilkin müqavilənin surətindən görünür ki, satıcı Bakı şəhərində yerləşən 3 otaqdan ibarət, sahəsi 55,52 kv.m. sahəsi olan mənzili 150000 (bir yüz əlli min) manat tam olaraq satıcıya ödədi.

Qurbanov Tural Bəxtiyar oğlu tərəfindən verilmiş 29.09.2009-cu il tarixli ərizədən görünür ki, 06 fevral 2009-cu il tarixdə M.V.Hacızadə ilə onun arasında Bakı şəhərində yerləşən mənzilə ilkin müqavilə bağlanmışdır. Bu müqaviləyə əsasən o, 150000 (yüz əlli min) manat məbləğində pul vəsaiti vermişdir. İstənilən həmin məbləğ M.V.Hacızadə tərəfindən ona qaytarıldığına görə ilkin müqavilənin ləğv edilməsini və ona qarşı heç bir iddiasının olmadığını bildirişdir.

21 may 2015-ci il tarixli, 153020920190 sayılı ƏMDK yanında DƏDRX-nin Bakı şəhəri ərazi idarəsi tərəfindən verilmiş məktubdan görünür ki, "A" MTK-nın 25.07.2011-ci il tarixli 06 sayılı protokoldan çıxarısa, 24.08.2011-ci il tarixli maliyyə arayışına, 170 sayılı 24.08.2011-ci il tarixli forma-2 arayışına və 02.02.2011-ci il tarixli tikintisi başa çatmış obyektin istismara qəbul edilməsi haqda dövlət qəbul aktına əsasən Bakı şəhərində olan mənzil İ.H.Məmmədovun adına qeydiyyatdan keçmişdir və hal-hazırda mülkiyyətindədir.

Azərbaycan Respublikasının Əmlak Məsələləri üzrə Dövlət Komitəsinin Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri Xidmətinin Bakı şəhər Ərazi İdarəsinin «Hüquqların Dövlət qeydiyyatı haqqında daşınmaz əmlakın Dövlət reyestrindən çıxarış»ının surətindən görünür ki, Bakı şəhərində olan mənzil İ.H.Məmmədovun adına 11.10.2011-ci il tarixdə mülkiyyəti kimi qeydə alınmışdır.

Azərbaycan Respublikası MM-nin:

-491.1-ci maddəsinə əsasən beh müqavilənin bağlanmasını təsdiq etmək və icrasını təmin etmək məqsədi ilə razılığa gələn tərəflərdən birinin müqavilə üzrə digər tərəfə verəcəyi ödənişlər hesabına verdiyi pul məbləğidir.

-491.2-ci maddəsinə əsasən behin məbləğindən asılı olmayaraq beh haqqında razılaşma yazılı formada bağlanmalıdır.

-491.3-ci maddəsinə əsasən müqavilə üzrə tərəfin verəcəyi ödənişlər hesabına ödənilmiş məbləğin beh olub-olmadığına şübhə yarandıqda o cümlədən bu Məcəllənin 419.2-ci maddəsinə nəzərdə müəyyənləşdirilmiş qaydaya riayət edilməməsi nəticəsində şübhə yarandıqda həmin məbləğ, əgər əksi sübuta yetirilmirsə, avans kimi ödənilmiş sayılır.

-492.1-ci maddəsinə əsasən öhdəliyin icrasına başlanana qədər ona tərəflərin razılaşması üzrə və ya icranın mümkün olmaması nəticəsində xitam verildikdə beh qaytarılmalıdır.

-492.2-ci maddəsinə əsasən əgər müqavilənin icra edilməməsi üçün beh vermiş tərəf məsuliyyət daşıyarsa beh digər tərəfdə qalır. Əgər müqavilənin icra edilməməsi üçün beh almış tərəf məsuliyyət daşıyarsa, o digər tərəfə behin iki mislini ödəməlidir. Bundan əlavə, müqavilənin icra edilməməsi üçün məsuliyyət daşıyan tərəf əgər müqavilədə ayra qayda nəzərdə tutulmayıbsa, beh məbləği hesaba alınmaqla zərərin əvəzini digər tərəfə ödəməyə borcludur.

Mülki Qanunvericiliyin qeyd olunan normalarının mənasından görüldüyü kimi beh qanunun tələblərinə riayət etməklə həqiqətən bağlandığını təsdiq edən faktdır. Beh müqaviləsinin predmetini razılığa gələn tərəflərdən birinin müqavilə üzrə digər tərəfə verəcəyi ödənişlər hesabına verdiyi pul məbləği təşkil edir.

Mülki Qanunvericilikdə beh müqavilələri üzrə daşınar və daşınmaz əşyalarla bağlı fərqli iddia müddəti müəyyən edilməmişdir.

Beh müqaviləsi daşınar və ya daşınmaz əşyalarla bağlı olmasından asılı olmayaraq tərəflər arasında bağlanacaq müqavilədə öhdəliklərinin icrasını təmin etmək üçün bağlanan müqavilədir.

Azərbaycan Respublikası MM-nin 373.2-ci maddəsinə əsasən Müqavilə tələbləri üzrə iddia müddəti üç il, daşınmaz əşyalarla bağlı müqavilə tələbləri üzrə iddia müddəti isə altı ildir.

Kassasiya məhkəməsi hesab etmişdir ki, beh müqaviləsinə müqavilə tələbləri üzrə müəyyən edilmiş üç illik iddia müddəti şamil edilməlidir. Qeyd olunan maddi hüquq normasında müəyyən edilmiş altı il iddia müddəti əşyalarla bağlı müqavilələrə deyil,

daşınmaz əşyaların alqı-satqısı, bağışlanması, dəyişdirilməsi və predmeti daşınmaz əşya olan digər müqavilə tələblərinə aiddir.

Hazırkı iş üzrə iddiaçı M.F.Əliyeva ilə M.V.Hacızadə arasında yuxarıda göstərilən mənzilə dair alqı-satqı müqaviləsi deyil, həmin mənzilin alqı-satqısı ilə bağlı beh müqaviləsi bağlanmışdır.

Lakin apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəflər arasındakı beh müqaviləsinin həmin müqavilədə göstərilən əmlaka olan yuxarıda qeyd edilən mənzillə əlaqədar bağlanmasını əsas götürərək bu halda iddia müddətinin altı il olması, beh müqaviləsinin müddəti bir il müəyyən edildiyindən və həmin həmin müddət 24

sentyabr 2010-cu il tarixə təsadüf etdiyindən, iddiaçı isə hazırkı iddia ərizəsi ilə 24 fevral 2015-ci il tarixdə məhkəməyə müraciət etdiyindən iddia müddətini ötürməməsi barədə nəticəyə gəlmiş, bununla da tərəflər arasındakı mübahisəli hüquq münasibətlərinə maddi hüquq norması düzgün tətbiq edilməmişdir.

Ona görə də Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 07 aprel 2016-cı il tarixli qərarı ilə cavabdeh M.V.Hacızadənin kassasiya şikayəti qismən təmin olunmuş, Bakı Apellyasiya Məhkəməsi Mülki Kollegiyasının yuxarıda göstərilən 22 oktyabr 2015-ci il tarixli qətnaməsi ləğv edilərək iş yenidən baxılması üçün həmin məhkəməyə göndərilmişdir.

Torpağın hüquqi statusunun müəyyən edilməməsi, işin faktiki hallarının araşdırılması üzrə xidməti vəzifənin yerinə yetirilməməsi məhkəmə qərarının ləğvinə səbəb olmuşdur.

İddiaçı Əhmədov Fərəc Teymur oğlu cavabdeh Azərbaycan Respublikası DT və XK-nin Bakı şəhər şöbəsinə qarşı iddia ərizəsi ilə 2 sayılı Bakı İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinə müraciət edərək, 2004-cü ilin iyun ayında 6 nəfər vətəndaşdan onlara məxsus olan evləri və həyətyanı torpaq sahələrini, pullarını ödəməklə notariat orqanında bağlanmış müqavilələr əsasında aldığı, həmin evlər və torpaq sahələri üzrə hüquqlarının Abşeron rayonlararası DTİ və MHQİ-də və sahələri kadastr idarəsi tərəfindən qeydiyyatla alınaraq adına müvafiq qeydiyyat vəsiqəsi, texniki pasportlar verildiyini, həmin torpaq sahələrinin aralarında olan yol sahələri Bilgəh Bələdiyyəsinin mülkiyyətində olduğuna görə və torpaqların xüsusi mülkiyyətdə olduğunu nəzərə alıb, 2,72 ha torpaq sahəsinin bələdiyyədən alqı-satqısını edib bələdiyyəyə pulunu ödədiyini, həmin torpaq sahələrinin kadastr plan ölçüsünün verilməsi üçün 18 mart 2014-cü ildə cavabdehə müraciət etdiyini, cavabdehin 27 avqust 2014-cü il tarixli cavab məktubu ilə 2,72 ha torpaq sahəsinin bələdiyyə tərəfindən qanunsuz olaraq satıldığı, həmin torpaq sahəsinin dövlətin mülkiyyətində qalan torpaqlara aid olmaqla Xəzər dənizinin mühafizə zonasında yerləşdiyi göstərilməklə müraciətin təmin olunmasından imtina edildiyini, cavabdehin imtina məktubu onun

mülkiyyət hüququnu pozmaqla mövcud qanunlara zidd olduğunu göstərərək, Azərbaycan Respublikası DT və XK-nin Bakı şəhər şöbəsinin 27 avqust 2014-cü il tarixli, 01/01-2725 sayılı məktubu ilə verilmiş cavabın qanunsuz və əsassız hesab edilərək, Bakı şəhəri, Bilgəh kəndində ona məxsus olan 2,72 ha torpaq sahəsinin kadastr plan ölçüsünün verilməsinin cavabdehə həvalə edilməsi, dövlət rüsumunun cavabdehdən alınaraq ona verilməsi barədə qətnamə qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

2 sayılı Bakı İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinin 02 fevral 2015-ci il tarixli qərarı ilə iddia tələbi təmin edilmiş, Azərbaycan Respublikası DT və XK-nin Bakı şəhər şöbəsinin 27 avqust 2014-cü il tarixli, 01/01-272/5 sayılı məktubu ilə verilmiş cavabın qanunsuz hesab edilərək, Bakı şəhəri, Bilgəh kəndində Əhmədov Fərəc Teymur oğluna məxsus olan 2,72 ha torpaq sahəsinin plan və ölçüsünün hazırlanıb verilməsi cavabdeh Azərbaycan Respublikası DT və XK-nin Bakı şəhər şöbəsinə həvalə edilməklə, dövlət rüsumu iddiaçıya aid edilmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 21 oktyabr 2015-ci il tarixli qərarı ilə Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri Xidmətinin Bakı şəhər Ərazi İdarəsinin apellyasiya şikayəti təmin edilməmiş,

2 sayılı Bakı İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinin 02 fevral 2015-ci il tarixli qərarı dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 21 oktyabr 2015-ci il tarixli qərarından cavabdeh Azərbaycan Respublikası Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi yanında Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri Xidmətinin Bakı şəhər Ərazi İdarəsi və onun vəkili Məmmədov Vüsal Qara oğlu kassasiya şikayəti verərək, apellyasiya məhkəməsinin qərarının ləğv edilməsini, iddia tələbinin rədd edilməsini xahiş etmişlər.

İş üzrə müəyyən edilmişdir ki, Azərbaycan Respublikası Dövlət Tikinti və Arxitektura Komitəsi Baş Dövlət Texniki İntinventarlaşdırma və Mülkiyyət Hüquqlarının Qeydiyyatı İdarəsi tərəfindən verilmiş qeydiyyat vəsiqələrinə əsasən Sabunçu rayonu, Bilgəh qəsəbəsi A.Salamzadə döngə 9 küçəsində ev 14, yaşayış sahəsi, 13.68 kv.m olan 1 otaqdan ibarət ev Əliyev Məmmədli Səlim oğlunun adına, Sabunçu rayonu, Bilgəh qəsəbəsi A.Salamzadə döngə 9 küçəsində ev 11, yaşayış sahəsi 13,68 kv.m olan 1 otaqdan ibarət ev Ağayev Əbülfət Kamal oğlunun adına, həmin küçədə ev 15, yaşayış sahəsi 13,68 kv.m olan 1 otaqdan ibarət ev Salmanzadə Zenfira Hanbala qızının adına, A.Salamzadə döngə 9 küçəsində ev 5 yaşayış sahəsi 17,6 kv.m olan 1 otaqdan ibarət ev Ağayev Ələkbər Kamil oğlunun adına, A.Salamzadə döngə 9 küçəsində ev 4 yaşayış sahəsi 17,6 kv.m olan 1 otaqdan ibarət ev Babayev Yaşar Qürbət oğlunun adına qeydiyyatdan keçmiş, Abşeron rayonu 1 sayılı Dövlət Notariat Kontoru tərəfindən 4Ə/450 sayılı reyestrlə qeydə alınmış 07.06.2004-cü il tarixli ev alqı-satqı müqaviləsinə əsasən hər biri faktiki 4000,0 kv.m torpaq sahəsində yerləşən həmin yaşayış evlərini mülkiyyətçilər Əhmədov Fərəc Teymur oğluna satmış, Azərbaycan Respublikası Dövlət Tikinti və Arxitektura Komitəsinin Baş Dövlət Texniki İntinventarlaşdırma və Mülkiyyət Hüquqlarının Qeydiyyatı İdarəsi tərəfindən qeydiyyat vəsiqəsinə əsasən Sabunçu rayonu, Bilgəh qəsəbəsi, A.Salahzadə küçəsində, ev 4, 5, 7, 11, 14, 15 yaşayış sahəsi 17.6, 17.6, 17.6, 13.68, 13.68, 13.68, 13.68 ha, 6 ədəd bir otaqdan ibarət yaşayış evinin hamısı Əhmədov Fərəc

Teymur oğlunun adına qeydə alınmış, Sabunçu rayonu Bilgəh Bələdiyyəsinin 008 sayılı, 02 noyabr 2007-ci il tarixli fərdi yaşayış evinin tikilməsi üçün torpaq sahəsi ayrılması barədə qərarına əsasən Bilgəh qəsəbəsi ərazisində yerləşən 27200 kv.m. torpaq sahəsi fərdi yaşayış evinin tikintisi üçün alqı-satqı yolu ilə Əhmədov Fərəc Teymur oğluna satılması qərara alınmış, torpaqların alqı-satqısına dair akta əsasən 2,7.20 ha torpaq sahəsi Bilgəh Bələdiyyəsinin 02.11.2007-ci il tarixli, 008 sayılı qərarı ilə Əhmədov Fərəc Teymur oğluna satılmışdır.

İş üzrə həmçinin müəyyən edilmişdir ki, cavabdeh keçmiş Azərbaycan Respublikası Dövlət Torpaq və Xəritəçəkmə Komitəsinin Bakı şəhər şöbəsinin 02/01-2725 sayılı, 27.08.2014-cü il tarixli imtina məktubunda Sabunçu rayonu, Bilgəh qəsəbəsi ərazisində iddiaçının faktiki istifadəsində olan 5,57 ha torpaq sahəsindən 2,5 ha hissəsi JN-9306H kod 00501016 seriyalı torpağın mülkiyyətə verilməsinə dair şəhadətnamə ilə iddiaçının mülkiyyətinə verildiyi, Sabunçu rayon Bilgəh Bələdiyyəsinin 02.11.2007-ci il tarixli, 008 sayılı qərarı ilə Azərbaycan Respublikasının 15 mart 2002-ci il tarixli, 274-İIQ sayılı Qanunu ilə təsdiq edilmiş «Bələdiyyə torpaqlarının ayrılmasına dair sənədlərin hazırlanması və razılaşdırılması qaydaları haqqında» Əsasnamələrin müddəalarına zidd olaraq verildiyi və sözügedən torpaq sahəsinin Xəzər dənizinin mühafizə zonasında yerləşdiyi qeyd olunmuşdur.

Məhkəmələr tərəfindən iddia tələbi təmin olunarkən ona istinad edilmişdir ki, iddiaçıya verilən imtina məktubunda və iddiaya dair etirazda cavabdehin istinad etdiyi sözügedən ərazinin dövlət mülkiyyətində qalan torpaqlara aid olması barədə cavabdeh tərəfindən məhkəməyə heç bir sənəd və sübut təqdim edilməmiş, iddiaçı iddia etdiyi torpaq sahəsinin plan və ölçülərinin verilməsini Bilgəh Bələdiyyəsinin hazırda qüvvədə olan «Fərdi ev tikintisi məqsədilə torpaq sahəsinin ayrılması haqqında» 02.11.2007-ci il tarixli, 008 sayılı qərarı əsasında tələb etmiş və həmin qərarın da ləğv olunması, dəyişdirilməsi, məhkəmə qaydasında etibarsız hesab olunması barədə hər hansı sübut iş materiallarına əlavə edilməmiş,

həmin ərazilərin Xəzər dənizinin xüsusi mühafizə zonalarına aid olması dəlili də əsassızdır, həmin ərazilər müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən qeydiyyat vəsiqələri əsasında vətəndaşların istifadəsinə verilmiş, cavabdeh sadəcə formal mülahizələrə əsaslanaraq iddiaçının tələbini əsassız və qanunsuz olaraq təmin etməkdən imtina etmişdir, iddiaçı plan və ölçü verilməsini tələb etdiyi torpaq sahəsi üzərində hüququn yaranması üçün qanunla müəyyən edilmiş əsaslara (torpaq sahəsinin ayrılması barədə qərar, sərəncam, icarə müqaviləsi və s.) malikdir.

İşə kassasiya qaydasında baxan məhkəmə kollegiyası, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin maddi və prosessual hüquq normalarının pozulması ilə gəldiyi nəticəni qanunsuz və əsassız hesab etmişdir.

Belə ki, inzibati işə baxılarkən müəyyən edilmişdir ki, Abşeron rayonu, 1 saylı Dövlət notariat kontoru tərəfindən təsdiq edilmiş 07 iyun 2004-cü il tarixli alqı-satqı müqaviləsinə əsasən Bakı şəhəri, Bilgəh qəsəbəsində yerləşən 1 otaqlı, 17,6 və 13,68 kv.m sahədən ibarət 6 ədəd fərdi yaşayış sahələri F.Əhmədova satılmış, Bakı şəhəri, Sabunçu rayonu, Bilgəh Bələdiyyəsinin 008 saylı, 02 noyabr 2007-ci il tarixli, fərdi yaşayış evinin tikilməsi üçün torpaq sahəsi ayrılması barədə qərarına əsasən Bilgəh qəsəbəsi ərazisində yerləşən 27.200 kv.m (2,72 ha) torpaq sahəsinin fərdi yaşayış evinin tikintisi üçün alqı satqı yolu ilə Əhmədov Fərəc Teymur oğluna ayrılması qərara alınmış, həmin tarixli torpaqların alqı satqısına dair akta əsasən 2,72 ha torpaq sahəsi Bələdiyyə qərarı ilə F.Əhmədova satılmışdır.

Azərbaycan Respublikası Torpaq Məcəlləsinin 46-cı maddəsinə əsasən Xəzər dənizinin (gölünün) Azərbaycan Respublikasına mənsub olan bölməsinin sahilboyu 20-50 metrlik zolağının altında olan torpaqlar dövlətin mülkiyyətində olan torpaqlardır.

Azərbaycan Respublikası Torpaq Məcəlləsinin 46-cı maddəsinin 2-1-ci bəndinə əsasən Xəzər dənizinin, (gölünün) Azərbaycan Respublikasına mənsub olan bölməsinin sahilboyu 20-50 metrlik zolağının altında olan torpaq sahələri dövlətin mülkiyyətində

qalmaqla özgəninkiləşdirilə bilməz və yalnız müvafiq icra hakimiyyəti orqanının qərarı ilə istifadəyə və icarəyə verilə bilər.

“Torpaq qanunvericiliyinin məhkəmələr tərəfindən tətbiqi təcrübəsinin bəzi məsələləri haqqında” Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumunun 14 fevral 2003-cü il tarixli, 2 saylı qərarının 3-cü bəndinə əsasən torpaq sahəsi ilə əlaqədar mübahisələrə baxıldıqda hər şeydən əvvəl torpaq sahəsinin hüquqi statusu müəyyən edilməli, buna müvafiq olaraq müdafiə tədbirləri seçilməlidir. İşlər məhkəmə baxışına hazırlandıqda torpaq sahəsinin hüquqi statusunu müəyyən edən sənəd, ilk növbədə həmin sənədin əsl tələb edilməlidir. Qeyd edilsin ki, torpaq sahəsinin hüquqi statusu onun məqsədli təyinatını (kənd təsərrüfatı təyinatlı, su fondu, ehtiyat fondu və s.) torpaq sahəsi üzərində hüququn forması (mülkiyyət, istifadə, icarə), habelə torpaq sahəsindən istifadəyə dair müəyyən edilmiş yüklənməni (məhdudiyyətləri) nəzərdə tutur.

Cavabdeh inzibati orqanın etirazları, apellyasiya və kassasiya şikayətlərinin dəlillərinə əsasən Bakı şəhəri, Sabunçu rayonu, Bilgəh Bələdiyyəsinin 008 saylı, 02 noyabr 2007-ci il tarixli, fərdi yaşayış evinin tikilməsi üçün alqı satqı yolu ilə Əhmədov Fərəc Teymur oğluna satılmış Bilgəh qəsəbəsi ərazisində yerləşən 27.200 kv.m (2,72 ha) torpaq sahəsi Xəzər dənizinin (gölünün) Azərbaycan Respublikasına mənsub olan bölməsinin sahilboyu 20-50 metrlik mühafizə zolağına aid olmaqla dövlət mülkiyyətində olan torpaqlardır və dövlətin mülkiyyətində qalmaqla özgəninkiləşdirilə bilməyən və yalnız müvafiq icra hakimiyyəti orqanının (Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin, Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi və yerli icra hakimiyyəti orqanları) qərarı ilə istifadəyə və icarəyə verilə bilən bu torpaq sahələri bələdiyyə qərarına əsasən iddiaçı F.Əhmədova satılmışdır.

İşə baxmış məhkəmələr tərəfindən işə işin qeyd edilən mühüm halları, cavabdehin etirazının və apellyasiya şikayətinin dəlilləri hərtərəfli məhkəmə araşdırmasının predmeti olmamış, bu hal müvafiq məhkəmə ekspertizası təyin edilməklə, zəruri sənədlər əldə edilməklə,

nəhayət mütəxəssis və məhkəmə tərəfindən yerində baxış keçirilməklə aydınlaşdırılmamış, faktiki olaraq işin hallarının hərtərəfli, tam və obyektiv araşdırılması üzrə məhkəmələrin üzərinə qanunvericiliklə qoyulmuş xidməti vəzifə yerinə yetirilməmişdir.

Azərbaycan Respublikası İnzibati-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra mətnə İPM-nin) 12.1 və 12.2-ci maddələrinə əsasən məhkəmə proses iştirakçılarının izahatları, ərizə və təklifləri ilə, onların təqdim etdikləri sübutlarla və işdə olan digər materiallarla kifayətlənməyərək, mübahisənin düzgün həlli üçün əhəmiyyət kəsb edən bütün faktiki halları xidməti vəzifəsinə görə araşdırmağa borcludur. Məhkəmə müstəqil şəkildə öz təşəbbüsü ilə və ya proses iştirakçılarının vəsatətinə əsasən digər zəruri sübutları toplamağa borcludur. Məhkəmə tərəflərdən əlavə məlumat və sübutlar tələb edə bilər.

«Bələdiyyə torpaqlarının idarə edilməsi haqqında» 29 iyun 2001-ci il tarixli Azərbaycan Respublikası Qanununun 6.5-ci maddəsinə əsasən torpaq sahəsinin bələdiyyə mülkiyyətində olan müəssisə, idarə və təşkilatların istifadəsinə və ya fərdi yaşayış evinin tikintisi üçün Azərbaycan Respublikası vətəndaşının mülkiyyətinə verilməsi barədə, habelə hüquqi və fiziki şəxslərin mülkiyyətinə (icarəsinə) verilməsi məqsədilə hərracın (müsabiqənin) keçirilməsi barədə bələdiyyənin qərarı sahənin xüsusiyyətinə və torpağın ayrılma məqsədinə, mövcud texniki normalara, habelə yerquruluşu və şəhərsalma sənədlərinə uyğun olaraq müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarının rəyi alındıqdan sonra qəbul edilir.

Azərbaycan Respublikası Torpaq Məcəlləsinin 65-ci maddəsinin 5-ci bəndinə görə torpaq sahəsinin planı və ölçüsünün hazırlanması, onun sərhədlərinin yerə (naturaya) keçirilməsi yerquruluşu işlərinin aparılmasına hüququ olan təşkilatlar tərəfindən həyata keçirilir və yerdə yoxlandıqdan sonra müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiq edilir.

Məcəllənin 67.3-cü maddəsinə əsasən dövlət və bələdiyyə mülkiyyətində olan torpaq sahələrinin alınması ilə yaranan hüquqların, habelə torpaq sahələri və digər daşınmaz əmlaka dair bağlanmış əqdlər nəticəsində əldə edilən

hüquqların dövlət qeydiyyatına alınması məcburidir.

İş materiallarında həmçinin mübahisəli torpaq sahəsinin bələdiyyə mülkiyyətinə aid olmasına dair heç bir sübut olmasa da, iş baxmış məhkəmələrin hər hansı zəruri araşdırma aparmadan «İnzibati icraat haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 19.1-ci maddəsinə istinad etməklə iddiaçının təqdim etdiyi sənədlərin mötəbərliyi barədə nəticəyə gəlməsi məhkəmə kollegiyası tərəfindən həmin maddənin pozuntusu kimi qiymətləndirilmişdir.

Belə ki, «İnzibati icraat haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 19.1-ci maddəsinə əsasən inzibati icraat zamanı işin faktiki halları ilə əlaqədar fiziki və ya hüquqi şəxslər tərəfindən təqdim olunan sənədlər və dəlillər, onların həqiqətə uyğun olmadığı sübuta yetirilməyibsə mötəbər hesab olunur. Fiziki və ya hüquqi şəxslərdən həmin sənədlərin və dəlillərin mötəbərliyini təsdiq edən əlavə sənədlərin və ya məlumatların tələb olunması qadağandır.

İPM-nin 87.8-ci maddəsinə əsasən apellyasiya instansiyası məhkəməsi qərarını əsaslandırmağa borcludur. Apellyasiya instansiyası məhkəməsi birinci instansiya məhkəməsinin qərarını dəyişdirmədən qüvvədə saxladıqda, həmin qərardakı əsaslara istinad edə bilər. Lakin hər bir halda apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarında apellyasiya şikayətinin dəlillərinə münasibət bildirilməlidir.

"Məhkəmə qətnaməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumunun 24 noyabr 2005-ci il tarixli 4 sayılı qərarının 17-ci bəndinə əsasən kassasiya və apellyasiya instansiya məhkəmələri aşağı instansiya məhkəmələrinin qətnamələrindən şikayətlərə baxdıqda, qəbul etdikləri aktlarda verilən şikayətlərin dəlillərinə müfəssəl hüquqi qiymət verməlidirlər.

Cavabdehin etiraz və apellyasiya şikayətinin iş üçün həlledici əhəmiyyət kəsb edən yuxarıdakı dəlillərinə müfəssəl hüquqi qiymət verməməklə məhkəmələr həmçinin Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin, Ali Məhkəmənin Plenum qərarının və İnzibati Prosesual Məcəllənin 87.8-ci maddəsinin müddələrinin pozuntusuna da yol vermişlər.

Mübahisəli torpaq sahəsinin Xəzər dənizinin (gölünün) Azərbaycan Respublikasına mənsub olan bölməsinin sahilboyu 20-50 metrlik mühafizə zolağına aid olmaqla dövlət mülkiyyətində olan torpaqlara aid olması barədə cavabdehin etiraz və apellyasiya şikayətinin dəlilləri ilə bağlı apellyasiya məhkəməsi isə qeyd etmişdir ki, cavabdehin dəlili əsassızdır, həmin ərazilər müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən qeydiyyat vəsiqələri əsasında vətəndaşların istifadəsinə verilmiş, cavabdeh sadəcə formal mülahizələrə əsaslanaraq iddiaçının tələbini əsassız və qanunsuz olaraq təmin etməkdən imtina etmişdir.

İşə kassasiya qaydasında baxan məhkəmə kollegiyası bununla bağlı qeyd etmişdir ki, torpaq sahələri hüquqi və fiziki şəxslərin istifadəsinə hər hansı qeydiyyat vəsiqəsi ilə deyil, müvafiq icra hakimiyyəti orqanının və yaxud bələdiyyənin qərarı ilə ayrılır, “Daşınmaz əmlakın dövlət reyestri haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunu qəbul ediləndək, fərdi yaşayış evləri və yaşayış sahələri üzərində mülkiyyət hüququ müvafiq qeydiyyat vəsiqələri ilə rəsmiləşdirilirdi. Məhkəmənin istinad etdiyi qeydiyyat vəsiqələri ilə isə altı nəfər vətəndaşın istifadəsinə hər hansı ölçüdə torpaq sahəsi deyil, Bakı şəhəri, Bilgəh

qəsəbəsində yerləşən 1 otaqlı, 17,6 və 13,68 kv.m sahədən ibarət 6 ədəd fərdi yaşayış sahələrinin onların mülkiyyətində olduğu təsdiq edilir. Həmin vətəndaşlara isə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada torpaq sahəsinin ayrılmasına dair iş materiallarında heç bir sübut yoxdur. Alqı-satqı müqaviləsində isə həmin yaşayış evlərinin hər birinin faktiki 4000 kv.m sahədə yerləşdiyinin qeyd edilməsi həmin torpaq sahələrinin bu vətəndaşların qanuni istifadədə olması kimi qəbul edilə bilməz.

Qeyd edilən məsələlərin hərtərəfli araşdırılması, mübahisəli torpaq sahəsinin dövlət və ya bələdiyyə mülkiyyətində olması, Xəzər dənizinin Azərbaycan Respublikasına mənsub olan bölməsinin sahilboyu 20-50 metrlik zolağının altında olan torpaqlara aid olub olmaması zəruri sənədlər tələb olunmaqla, müvafiq məhkəmə ekspertizası təyin edilməklə, mütəxəssis və məhkəmə tərəfindən yerində baxış keçirilməklə dəqiq müəyyən edilməsi və beləliklə, toplanmış sübutların məcmusundan asılı olaraq mübahisənin qanuni həll edilməsi üçün apellyasiya instansiyası məhkəməsinin 21 oktyabr 2015-ci il tarixli qərarı ləğv edilməklə, iş yenidən baxılması üçün həmin məhkəməyə göndərilmişdir.

«Yaşayış yeri və olduğu yer üzrə qeydiyyat haqqında» Qanunda mülkiyyətçinin və ya əmlak hüququnun sahibinin tələbi əsasında yaşayış sahəsinə münasibətdə hər hansı qanunla qorunan hüquqların sahibi olmayan şəxslərin qeydiyyatdan çıxarılması imkanının nəzərdə tutulmaması məhkəmə qaydasında onların qeydiyyatdan çıxarılmalarına əngəl təşkil etməməlidir.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin İnzibati-iqtisadi kollegiyası tərəfindən kassasiya qaydasında baxılmış işin materiallarından görünür ki, 33 sayılı MKİS-in 23.05.2014-cü il tarixli 174 nömrəli Forma 2 arayışına görə Bakı şəhəri, Nəsimi rayonu, 3-cü Alatava küçəsi, ev 282 özbaşına tikili olmaqla sahibi Kazımov İlqar Qəzənfər oğludur. Evdə iddiaçı ilə yanaşı Nəsimova Məleykə Məsim qızı, Nəsimov Bəhmən Bəhlul oğlu, Muradova İlhamə Bəhmən qızı, Nəsimov Bəhrüz Bəhmən oğlu, Nəsimov Təbriz Bəhmən oğlu, Nəsimova Könül Məhəmməd qızı, Nəsimli Bəhlul Bəhrüz oğlu, Nəsimli Burhan Bəhrüz oğlu, Muradlı

Xədicə Aziz qızı və Muradlı Cavid Aziz oğlu daimi qeydiyyatdadırlar.

İddiaçı adları qeyd olunan şəxslərin qeydiyyatdan çıxarılması ilə bağlı cavabdehə ərizə ilə 19.06.2015-ci il tarixdə müraciət etmiş, sonuncu 24.06.2015-ci il tarixli 9/13-7061/K24 nömrəli məktubla «Yaşayış yeri və olduğu yer üzrə qeydiyyat haqqında» AR Qanununun 9-cu maddəsinə istinad edərək bundan imtina etmişdir. Cavabdehin imtinasını qanunsuz sayan iddiaçı ona qarşı məhkəməyə müraciət edərək mübahisəli ünvanda qeydiyyatda olan üçüncü şəxslərin yaşayış yeri üzrə qeydiyyatdan çıxarılması vəzifəsinin cavabdehin üzərinə qoyulmasını xahiş etmişdir.

Cavabdeh Bakı şəhəri Nəsimi rayon Polis İdarəsi birinci instansiya məhkəməsinin gedişində iddiaya qarşı yazılı münasibətini təqdim edərək üçüncü şəxslərin qeydiyyatdan çıxarılmalarına etiraz etmədiyini bildirməklə göstərmişdir ki, Nəsimov Bəhmən Bəhlul oğlu göstərilən ünvanda yerləşən evi Kazımov İlqar Qəzənfər oğluna satdıqdan sonra ailə üzvləri ilə birlikdə həmin ünvandan köçmüşdür. Köçmə faktını təsdiq etmək məqsədilə Nəsimov Bəhmən Bəhlul oğlunun ərizəsinə əsasən 33 sayılı MİS-də saxlanılan "forma-A" kartoçkalarına onların tərəfindən qeydiyyatdan çıxma ştampları vurulmuşdur. Üçüncü şəxslər göstərilən ünvandan köçdükdən sonra yeni yaşayış yeri üzrə qeydiyyatda düşməli idilər, lakin onlar bunu etməyərək köhnə yaşayış yerində qeydiyyatda qalmışlar.

1 sayılı Bakı İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinin 09 sentyabr 2015-ci il tarixli qərarı ilə iddia təmin edilərək Bakı şəhəri, Nəsimi rayonu, 3-cü Alatava küçəsi ev 282-dən üçüncü şəxslər Nəsimov Bəhmən Bəhlul oğlu, Nəsimova Məleykə Məsim qızı, Muradova İlhamə Bəhmən qızı, Nəsimov Bəhrüz Bəhmən oğlu, Nəsimov Təbriz Bəhmən oğlu, Nəsimova Könül Məhəmməd qızı, Nəsimli Bəhlul Bəhrüz oğlu, Nəsimli Burhan Bəhrüz oğlu, Muradlı Xədicə Aziz qızı və Muradlı Cavid Aziz oğlunun qeydiyyatdan çıxarılmaları vəzifəsi cavabdeh Bakı şəhəri Nəsimi rayon Polis İdarəsinə həvalə edilmişdir.

Birinci instansiya məhkəməsi hesab etmişdir ki, iş üzrə üçüncü şəxslərin mübahisəli ünvanda qeydiyyatları formal xarakter daşımaqla yanaşı, qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qətnaməsi ilə onların həmin mənzilə istifadə hüquqlarının olmadığı da müəyyən edilmişdir. Bundan başqa, 2000-ci ildən etibarən üçüncü şəxslər həmin evdə yaşamadıqlarından, orada hər hansı əmlakları olmadığından, eləcə də evə dair sahiblik və istifadə hüquqlarına malik olmadıqlarından onların həmin ünvanda qeydiyyatda qalmaları üçün hər hansı əsas da mövcud deyildir.

Qərarla razılaşmayan üçün şəxs M.Nəsimova ondan apellyasiya şikayəti verərək həmin qərarın ləğv edilməsini xahiş etmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 15 fevral 2016-cı il tarixli qərarı ilə üçüncü şəxsin apellyasiya

şikayəti təmin olunaraq 1 sayılı Bakı İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinin 09 sentyabr 2015-ci il tarixli qərarı ləğv edilmiş, iş üzrə yeni qərar qəbul edilərək iddia təmin olunmamışdır.

«Yaşayış yeri və olduğu yer üzrə qeydiyyat haqqında» Qanunun «Şəxsin yaşayış yeri üzrə qeydiyyatdan çıxarılması» adlı 9-cu maddəsinə görə müvafiq icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən şəxs yaşayış yeri üzrə qeydiyyatdan aşağıdakı hallarda çıxarılır:

1) yaşayış yerini dəyişdikdə - yeni yaşayış yeri üzrə qeydiyyata alınması barədə müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarının məlumatına əsasən;

2) başqa ölkədə yaşayış yeri seçdikdə - müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarının məlumatına əsasən;

3) ömürlük azadlıqdan məhrum edildikdə - məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmü əsasında;

4) öldükdə və ya məhkəmə qətnaməsi ilə ölmüş elan edildikdə - ölüm aktının qeydə alınması haqqında müvafiq dövlət orqanının məlumatı əsasında;

5) yaşayış sahəsindən çıxarıldıqda və ya yaşayış sahəsindən istifadə hüququna xitam verildikdə - məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş qətnaməsi əsasında; 6) qeydiyyata alınma üçün əsas olmuş sənədlərin və ya məlumatların həqiqətə uyğun olmadığı və ya qeydiyyat məsələsi həll edilərkən vəzifəli şəxs tərəfindən qanunsuz hərəkətə yol verildiyi aşkar edildikdə - məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş qərarı əsasında.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi Qanunun göstərilən müddəasının tətbiqi baxımından hesab etmişdir ki, iş üzrə sözügedən norma ilə cavabdeh verilmiş səlahiyyətin dispozisiya şərtlərinə və hüquqi nəticəsinə riayət olunmur. Belə ki, 9-cu maddənin mənasına görə cavabdeh yaşayış yeri üzrə qeydiyyatda olan hər hansı şəxsi (hazırkı işdə üçüncü şəxsləri) 1 və 2-ci bəndlərdə nəzərdə tutulan hallarda yalnız müvafiq icra hakimiyyəti orqanının rəsmi məlumatı, 3-6-cı bəndlərində təsbit olunan hallarda isə yalnız məhkəmə qərarı təqdim olunduqda yaşayış yeri üzrə qeydiyyatdan çıxara bilər. Qanunverici adiçəkilən normada qəti siyahı tərtib etmiş və inzibati orqana bu məsələnin həllində heç bir qiymətləndirmə sərbəstliyi tanımamışdır.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi özünün mövqeyini həmçinin belə əsaslandırmışdır ki, tərəflərin məhkəmə kollegiyasının iclasında verdikləri izahatları və Bakı Apellyasiya Məhkəməsi MK-nın mülki iş üzrə qanuni qüvvəyə minmiş 09.04.2014-cü il tarixli qətnaməsindən də məlum olur ki, iddiaçı mübahisə ünvanını 2000-ci ildə üçüncü şəxs M.Nəsibovanın əri Bəhmən Nəsibovdan 3.000 dollara almış, bundan sonra üçüncü şəxslər başqa ünvanda yaşamaq üçün yaşayış yerini dəyişmiş olsalar da və hazırda da mübahisə ünvanında yaşamasalar da, onların yeni yaşayış yeri üzrə qeydiyyatata alınması barədə müvafiq icra hakimiyyəti orqanının rəsmi məlumatının olması iş materialları ilə təsdiq olunmur, üçüncü şəxslərin MKİS-də saxlanılan Forma A qeydiyyat kartlarına Bəhmən Nəsibovun ərizəsi əsasında qeydiyyat orqanı tərəfindən 26.05.2006-cı il tarixdə qeydiyyatdan çıxma ştamplarının vurulması da onların yeni yaşayış yeri üzrə qeydiyyatata alınması faktı deyil, üçüncü şəxs M.Nəsibovanın şəxsiyyət vəsiqəsinə əsasən o, hələ də mübahisə ünvanında daimi qeydiyyatdadır, iddiaçı da üçüncü şəxslərin yeni yaşayış yeri üzrə qeydiyyatata alınmasına dair məhkəməyə heç bir mötəbər sübut təqdim etməmişdir. Üçüncü şəxslərin başqa ölkədə yaşayış yeri seçməsi, ömürlük azadlıqdan məhrum edilməsi, ölməsi və ya məhkəmə qətnaməsi ilə ölmüş elan edilməsi, yaşayış sahəsindən çıxarılması və ya yaşayış sahəsindən istifadə hüququna xitam verilməsi, qeydiyyatata alınma üçün əsas olmuş sənədlərin və ya məlumatların həqiqətə uyğun olmadığı və ya qeydiyyat məsələsi həll edilərkən vəzifəli şəxs tərəfindən qanunsuz hərəkətə yol verildiyi də normada təsbit olunan rəsmi sənədlərlə təsdiq edilmir.

İddiaçı kassasiya şikayəti verərək Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 15 fevral 2016-cı il tarixli qərarını ləğv edib iddia tələbinin təmin edilməsinə dair yeni qərar qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Kassasiya şikayətinin dəlillərinə görə apellyasiya instansiyası məhkəməsi iddianı rədd edərkən maddi və prosessual hüquq normalarını düzgün tətbiq etməmişdir. Belə ki, Bakı şəhəri, Nəsimi rayonu, 3-cü Alatava küçəsi 282 saylı evi 2000-ci ildə 3500 ABŞ dolları ödəməklə

üçüncü şəxslərdən Nəsibova Məleykə Məsim qızının əri Nəsibov Bəhmən Bəhlul oğlundan satın almışdır. Bundan sonra 13-14 il ərzində bu şəxslərlə heç bir əlaqəsi olmamışdır. 2013-cü ildə isə Nəsibova Məleykə Məsim qızının onların məhəlləsinə gələrək evlərin nə vaxt söküləcəyi ilə maraqlandığını eşitmişdir. Yalnız bundan sonra öyrənmişdir ki, üçüncü şəxslər evdə pasport qeydiyyatında qalmaqda davam edirlər. Halbuki, onların Sulutəpə qəsəbəsində iki mərtəbəli yaşayış evləri vardır və evi satdıqdan sonra köçüb orada yaşayırlar. Bundan başqa, kassasiya şikayətində göstərilmişdir ki, Bakı şəhəri Nəsimi rayon Məhkəməsinin 14 iyul 2014-cü il tarixli qətnaməsi ilə Məleykə və Bəhmən Nəsibovların iddiaçıya qarşı iddiaları təmin edilərək Məleykə Nəsibovanın ailəsi ilə birlikdə mübahisəli evə köçürülmələri qət edilmişdir. Lakin sonradan apellyasiya və kassasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən həmin iddia rədd edilmişdir. Həmin məhkəmə aktları ilə üçüncü şəxslərin qeydiyyatlarının formal olduğu, eləcə də onların evə münasibətdə istifadə hüquqlarının olmadığı müəyyən olunmuşdur. Üçüncü şəxslər ünvandan köçüb getdikdən sonra yeni yaşayış yeri üzrə qeydiyyatata düşməli olduqları halda, “Yaşayış yeri və olduğu yer üzrə qeydiyyat haqqında” Qanundan irəli gələn bu vəzifələrini yerinə yetirməmişlər.

Aşağıda göstərilənlərə əsasən Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyası hesab etmişdir ki, kassasiya şikayəti təmin olunmalı, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarı ləğv edilməklə iddianın təmin olunmasına dair yeni qərar çıxarılmalıdır.

«Yaşayış yeri və olduğu yer üzrə qeydiyyat haqqında» Qanunun 9-cu maddəsinin 5-ci bəndinə əsasən şəxs məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş qətnaməsi əsasında yaşayış sahəsindən çıxarıldıqda və ya onun yaşayış sahəsindən istifadə hüququna xitam verildikdə o, müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən yaşayış yeri üzrə qeydiyyatdan çıxarılır.

Üçüncü şəxslərdən Nəsibov Bəhmən Bəhlul oğlu və Nəsibova Məleykə Məsim qızı bu müddəanın mənasına görə mübahisəli ünvandan yaşayış yeri üzrə qeydiyyatdan çıxarılmalı olduqları halda, apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən maddi hüquq normaları düzgün tətbiq edilməyərək iddia

əsassız olaraq onlara münasibətdə rədd edilmişdir.

Belə ki, işdəki məhkəmə aktlarından müəyyən olunur ki, Bakı şəhəri Nəsimi rayon Məhkəməsinin 14 iyul 2014-cü il tarixli qətnaməsi ilə Məleykə və Bəhmən Nəsimovların Kazımov İlqar Qəzənfər oğluna qarşı iddiaları təmin edilərək Məleykə Nəsimovanın ailəsi ilə birlikdə mübahisəli evə köçürülmələri qət edilmişdir. Lakin sonradan apellyasiya instansiyası məhkəməsinin 12 noyabr 2014-cü il tarixli qətnaməsi və kassasiya instansiyası məhkəməsinin 03 aprel 2015-ci il tarixli qərarı ilə həmin iddia tələbləri rədd edilmişdir.

Beləliklə, üçüncü şəxslərdən Nəsimov Bəhmən Bəhlul oğlu və Nəsimova Məleykə Məsim qızının məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş qətnaməsi əsasında mübahisəli evə köçürülmələri tələbləri rədd edilmişdir. Bu isə dolayısıyla onların məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş qətnaməsi əsasında yaşayış sahəsindən çıxarıldıqları anlamına gətirir ona görə ki, yaşayış sahəsindən çıxarılma və ya yaşayış sahəsinə köçürülmə tələbləri mahiyyəti etibarilə eyni predmetli tələblərdir. İddia qaldıran şəxsin kimliyindən (statusundan) asılı olaraq bu tələb yaşayış sahəsindən çıxarılma və ya yaşayış sahəsinə köçürülmə adlanır. Konkret halda üçüncü şəxslər bu tələblə çıxış etdikləri üçün onların tələbləri yaşayış sahəsinə köçürülmə adlandırılmışdır. Əgər Kazımov İlqar Qəzənfər oğlu belə bir tələblə çıxış etsəydi o halda, tələb yaşayış sahəsindən çıxarılma olacaqdı. Başqa sözlə, hər iki iddia tələbi üzrə də araşdırılan məsələ üçüncü şəxslərin mübahisəli evə münasibətdə oradan hər hansı hüquqi əsasla istifadəyə hüquqlarının olub-olmamasıdır. Yuxarıda qeyd olunan məhkəmə aktları ilə üçüncü şəxslərdən Nəsimov Bəhmən Bəhlul oğlunun və Nəsimova Məleykə Məsim qızının belə hüquqlarının olmadığı müəyyən olunmuşdur.

Nəsimov Bəhmən Bəhlul oğlu və Nəsimova Məleykə Məsim qızı da daxil olmaqla digər üçüncü şəxslərin evdən qeydiyyatdan çıxarılmalı olduğuna dair mövqeyini isə Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyası aşağıdakılarla əsaslandırılmışdır.

«Yaşayış yeri və olduğu yer üzrə qeydiyyat haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 1-ci maddəsinə əsasən Azərbaycan

Respublikasının vətəndaşları, əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər (bundan sonra şəxslər) Azərbaycan Respublikasında yaşayış yeri və olduğu yer üzrə qeydiyyata alınmalıdırlar. Yaşayış yeri və olduğu yer üzrə qeydiyyatın məqsədi Azərbaycan Respublikasında yaşayan şəxslərin uçota alınması, onların başqa şəxslər, dövlət və cəmiyyət qarşısında vəzifələrinin icra edilməsi, insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsi (sosial müdafiə, pensiya təminatı, hərbi xidmətə çağırış, məhkəmə qərarlarının icrası və s.) üçün zəruri şərait yaratmaqdır. Yaşayış yeri və olduğu yer üzrə qeydiyyat icazə xarakteri daşımır və yalnız Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş hallarda hüquqi nəticəyə səbəb ola bilər.

Həmin Qanunun 5-ci maddəsində təsbit edilmişdir ki, yaşayış yerini dəyişdirmiş vətəndaş yeni yaşayış yerinə gəldikdən sonra 10 gündən gec olmayaraq qeydiyyata alınması üçün müvafiq dövlət orqanına müraciət etməlidir. Müvafiq dövlət orqanı vətəndaşı dərhal qeydə almalı və ona 10 gün ərzində “Azərbaycan Respublikası vətəndaşının şəxsiyyət vəsiqəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununa müvafiq olaraq şəxsiyyət vəsiqəsi verməlidir. Yaşayış yeri üzrə qeydiyyata alınmaq üçün vətəndaş ərizə-anketlə birlikdə aşağıdakı sənədləri təqdim etməlidir: 1) şəxsiyyət vəsiqəsi və ya doğum haqqında şəhadətnamə; 2) yaşayış sahəsinə köçmək üçün əsas verən sənəd (mülkiyyət hüququnun dövlət qeydiyyatına alınması haqqında daşınmaz əmlakın dövlət reyestrindən çıxarış, order, icarə və ya kirayə müqaviləsi, yaxud Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş başqa sənəd) və ya vətəndaşa yaşayış sahəsi verən şəxsin ərizəsi.

Beləliklə, qanunvericiliyin mənasına görə, qeydiyyat iki qaydada aparıla bilər: yaşayış sahəsinə köçmək üçün hüquqi əsas, yəni şəxsin həmin sahə ilə bağlı hansısa qanuni hüququ mövcud olduqda və ya hər hansı belə hüquq olmadan yaşayış sahəsinə verən şəxsin iradəsi (razılığı) əsasında.

Bu mənada, hazırki işin mübahisələndirilməyən hallarına görə üçüncü şəxslərin mübahisəli yaşayış sahəsinə köçmək üçün hər hansı hüquqi əsasları mövcud deyildir.

Belə ki, Bakı şəhəri Nəsimi rayon Məhkəməsinin 16 iyul 2013-cü il tarixli qətnaməsi ilə Kazımov İlqar Qəzənfər oğlunun üçüncü şəxslərə qarşı evə hüquqlarının itirilməsi tələbinə dair iddiası təmin edilməsə də, həmin qətnamə ilə müəyyən olunmuşdur ki, üçüncü şəxslərin evə münasibətdə hüquqları yoxdur, iddianın rədd edilməsinə əsas isə evin özbaşına tikili olması olmuşdur.

Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyası qeyd etmişdir ki, Bakı şəhəri, Nəsimi rayonu, 3-cü Alatava küçəsi, 282 saylı evin özbaşına tikili olmasına və daşınmaz əmlakın dövlət reyestrində qeydiyyatda alınmamasına baxmayaraq iddiaçı həmin evə münasibətdə əmlakdan istifadə hüququna malikdir. Evə dair mülkiyyət hüququnun daşınmaz əmlakın dövlət reyestrində qeydiyyatda alınmamasına baxmayaraq həmin hüquqa istinad etməklə o, ona məxsus əmlakdan maneəsiz istifadəni həyata keçirə bilmək üçün hazırki iddia ilə çıxış edə bilər.

Belə ki, Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 158.1.2-ci maddəsinə əsasən əmlakdan istifadə hüququ mülkiyyət hüququ ilə yanaşı əmlak hüququ sayılır.

Həmin Məcəllənin 158.4-cü maddəsinə görə isə mülkiyyətçi olmayan şəxsin əmlak hüquqları istənilən şəxs, o cümlədən mülkiyyətçi tərəfindən pozulmaqdan müdafiə edilir.

Beləliklə, iddiaçı əmlakdan istifadə hüququ əsasında ona məxsus olan evdən yaşayış sahəsinə köçmək üçün hər hansı hüquqi əsasları mövcud olmayan üçüncü şəxslərin qeydiyyatdan çıxarılmasını tələb etmək hüququna malikdir. «Yaşayış yeri və olduğu yer üzrə qeydiyyat haqqında» Qanunun «şəxsin yaşayış yeri üzrə qeydiyyatdan çıxarılması» adlı 9-cu maddəsində mülkiyyətçinin və ya əmlak hüququnun sahibinin tələbi əsasında evə münasibətdə hər hansı qanunla qorunan hüquqların sahibi olmayan şəxslərin qeydiyyatdan çıxarılması imkanının nəzərdə tutulmaması məhkəmə qaydasında onların qeydiyyatdan çıxarılmasına əngəl təşkil etməməlidir.

Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının qənaətinə görə konkret bu halda, “qanunun keyfiyyəti” ilə bağlı məsələ müzakirə edilə bilər. Belə ki, qanun yaşayış sahəsinə

köçmək üçün özünə məxsus ayrıca müstəqil hüquqi əsası olmayan şəxsin vətəndaşa yaşayış sahəsi verən şəxsin ərizəsi əsasında qeydiyyatda alınmasını mümkün hesab etdiyi halda, yenə həmin kateqoriyaya aid şəxslərin yaşayış sahəsi verən şəxsin ərizəsi əsasında qeydiyyatdan çıxarılması imkanını da nəzərdə tutmalıdır.

Bu, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 149-cu maddəsinin I hissəsinin tələbindən irəli gəlir. Həmin maddəyə görə normativ hüquqi aktlar hüquqa və haqq-ədalətə (bərabər mənafelərə bərabər münasibət) əsaslanmalıdır. Bu halda, vətəndaşa yaşayış sahəsi verən şəxsin mənafeyinə bərabər münasibət göstərilməmiş olur.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin hüquqi müəyyənlik prinsipinin mahiyyəti və əhəmiyyəti barədə formalaşdırdığı hüquqi mövqeyinə görə, hüquqi müəyyənlik prinsipi hüququn aliliyinin əsas xüsusiyyətlərindən birini təşkil edir. Hər bir qanun və ya onun hər hansı müddəasının hüquqi müəyyənlik prinsipinə cavab verməsi olduqca vacibdir. Bunun təmin edilməsi üçün hüquq normaları birmənalı və aydın olmalıdır. Qanunun aydın olması isə yalnız onun özünün mətni ilə deyil, eləcə də məhkəmə təcrübəsində formalaşan təfsiri ilə şərtləndirilir.

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedent hüququna görə də müvafiq münasibətləri tənzimləyən milli qanunvericilik “anlaşıqlı”, “aydın” və “proqnozlaşdırıla bilən” olmalıdır. Məhkəmənin təşəkkül tapmış presedent hüququna əsasən «qanunla nəzərdə tutulmuş» ifadəsi təkcə onu tələb etmir ki, etiraz edilən tədbir daxili qanunvericilikdə müəyyən əsasa malik olmalıdır, həm də sözügedən qanunun keyfiyyətinə istinad edərək tələb edir ki, həmin qanun Konvensiyanın preambulasında aydın şəkildə ifadə olunan qanunun aliliyi prinsipinə uyğun olmalı, eləcə də müvafiq şəxs üçün “çatımlı” olmalı və onun nəticələrini “öncədən görmək” mümkün olmalıdır. Normanın nəticələrini isə o halda “öncədən görmək” mümkündür ki, o, hər bir fərdin öz davranışını tənzimləməsinə imkan vermək baxımından kifayət qədər dəqiqliklə ifadə edilsin.

Beləliklə, Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının qənaətinə görə, ümumi hüquqi tənzimləmə sistemində müəyyənlik,

hüquq normalarının anlaşılıqlı, aydın və proqnozlaşdırıla bilən olması, onların tənzimlədikləri sahələrdə ardıcıl şəkildə bərabər mənafeələrə bərabər münasibətə əsaslanmaları xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Qanunvericilik tənzimləmələrinin göstərilən tələblərə uyğun həyata keçirilməsi hüququn aliliyinin ayrılmaz elementi olaraq həm qanunvericilik, həm də hüquq tətbiq etmə fəaliyyətində insan hüquqlarının səmərəli müdafiəsinin təmin olunması üçün zəmanət yaradır. Ona görə də, hər bir qanunun və ya onun hər hansı bir müddəasının hüquqi müəyyənlik prinsipinə cavab verməsi olduqca vacibdir. Bunun təmin edilməsi üçün isə hüquq normaları yuxarıda da qeyd edildiyi kimi anlaşılıqlı, aydın və proqnozlaşdırıla bilən olmalı və ardıcıl şəkildə bərabər mənafeələrə bərabər münasibətə əsaslanmalıdırlar.

Göstərilənlər nəzərə alındıqda «Yaşayış yeri və olduğu yer üzrə qeydiyyat haqqında» Qanunun «şəxsin yaşayış yeri üzrə qeydiyyatdan çıxarılması» adlı 9-cu maddəsində mülkiyyətçinin və ya əmlak hüququnun sahibinin tələbi əsasında yaşayış sahəsinə münasibətdə hər hansı əmlak hüquqlarının sahibi olmayan şəxslərin qeydiyyatdan çıxarılması imkanının nəzərdə tutulmaması həmin qanunvericilik tənzimləməsinin hüquqi müəyyənlik prinsipinin tələblərinə cavab vermədiyinə dəlalət edir. Bu halda, “qanunun keyfiyyəti” ilə bağlı həmin qüsur məhkəmə təcrübəsində formalaşdırılan təfsir vasitəsilə aradan qaldırılmalıdır. Bu mənada, Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyası hesab etmişdir ki, «Yaşayış yeri və olduğu yer üzrə qeydiyyat haqqında» Qanunda əsas müddəə kimi təsbit edilən yaşayış yeri və olduğu yer üzrə qeydiyyataın vətəndaşlar üçün yalnız Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş hallarda hüquqi nəticəyə səbəb ola biləcəyi nəzərə alınmaqla mülkiyyətçinin və ya əmlak hüququnun sahibinin tələbi əsasında yaşayış sahəsinə münasibətdə hər hansı əmlak hüquqlarının sahibi olmayan şəxslərin qeydiyyatdan çıxarılması təmin olunmalıdır. Bununla bağlı həmçinin qeyd olunmalıdır ki, həmin şəxslərin qeydiyyatdan çıxarılmaları onlar üçün hər hansı əlverişsiz hüquqi nəticələr yaratmamaqla yanaşı, onların yaşayış sahəsi üzrə ümumiyyətlə, qeydiyyatsız qalmalarına da

səbəb olmur. Belə ki, həmin şəxslər özlərinin yeni yaşayış yerləri üzrə və ya Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 09 aprel 2003-cü il tarixli, 55s sayılı sərəncamına uyğun olaraq Daxili İşlər Nazirliyinin şəxsiyyət vəsiqəsi verən müvafiq orqanının ünvanı üzrə qeydiyyatla alınmışdır.

Yaşayış sahəsinə münasibətdə hər hansı əmlak hüquqlarının sahibi olmayan şəxslərin mülkiyyətçinin və ya əmlak hüququ sahibinin tələbi əsasında qeydiyyatdan çıxarılması məsələsinə həmçinin mütənasiblik prinsipinin tələbləri baxımından da yanaşılmalıdır.

Hüquqi dövlətin ali prinsiplərindən biri olan mütənasiblik prinsipinin tələbinə görə, hüquqa müdaxilənin yol verilən hesab edilə bilməsi üçün onun qanuni məqsədə yönəlməsi özlüyündə kifayət deyildir, bu zaman həm də müxtəlif toqquşan maraqlar arasında ağılabatan və ədalətli tarazılığa da əməl olunmalıdır.

Bu mənada, kollegiya hesab edir ki, mülkiyyətçinin və ya əmlak hüququ sahibinin bunu istəmələrinə baxmayaraq onlara məxsus yaşayış sahəsinə münasibətdə hər hansı əmlak hüquqlarının sahibi olmayan şəxsləri bu sahədə müvafiq təkmil qanunvericilik tənzimləməsi olmadığına görə qeydiyyatdan çıxara bilməmələri onların mülkiyyət və əmlak hüquqlarına edilən müdaxilənin ağılabatan və ədalətli tarazılıq həddini keçməsinə səbəb olur. Artıq yuxarıda şərh olunduğu kimi məhkəmə belə qənaətə gəlmişdir ki, bu məsələdə qüvvədə olan qanunvericilik “qanunun keyfiyyəti” ilə bağlı hüquqi müəyyənlik prinsipinin tələblərinə cavab vermir. Odur ki, yetərsiz qanunvericilik tənzimləmələrindən irəli gələn problemin yükünün mülkiyyətçinin və ya əmlak hüququ sahibinin üzərinə qoyulması onların hüquqlarına qeyri-mütənasib müdaxilə təşkil etmiş olardı. Bu zaman həmçinin nəzərə alınmalıdır ki, qeydiyyatdan çıxarılan şəxslərin bu halda, qeydiyyatda qalmağa dair hər hansı əsaslı mənafeələri də müəyyən olunmur.

Göstərilənlərə əsaslanmaqla Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyası iddiaçının kassasiya şikayətini təmin edərək apellyasiya instansiyası məhkəməsinin mübahisələndirilən qərarını ləğv edib üçüncü şəxslərin yaşayış sahəsindən qeydiyyatdan çıxarılmasını vəzifəsinin cavabdehə həvalə edilməsinə dair yeni qərar çıxarmışdır.

Meyitin köçürülməsi barədə mübahisələrin həlli zamanı təkçə ölən şəxsin vərəsələrinin deyil, həmçinin onun digər yaxın qohumlarının və maraqlı şəxslərin də şəxsi qeyri-əmlak hüquqları və mənafeləri, habelə dini qaydalara sۆykənən adətlər və qaydalar nəzərə alınmalıdır.

İddiaçı Mustafayeva Aygün Kazım qızı cavabdehlər Rəhimova Malikə İldırım qızı və qeyrilərinə qarşı iddia qaldıraraq əri olmuş Mustafayev Əhliman İldırım oğlunun meyitinin öz vəsaiti hesabına qəbirdən çıxarılması və başqa ərazidə dəfninin təşkil edilməsi barədə qətnamə qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Aygün Mustafayeva iddia tələblərini onunla əsaslandırmışdır ki, mərhum Əhliman Mustafayevlə 1993-cü ildə faktiki olaraq evlənilib ailə qurmuş, 02 sentyabr 1994-cü ildə isə rəsmi nikaha daxil olmuş, birgə nikahlarından uşaqları olmamışdır. Əri ilə o, ölənin günədək Bərdə şəhərində yerləşən evlərində birgə yaşamışdır. 31 oktyabr 2013-cü il tarixdə əri Əhliman Mustafayev Ağdaş rayonu ərazisində avtoqəza nəticəsində vəfat etmiş, Əhlimanın bacıları və ögey anası onun meyitini qanunsuz olaraq götürüb 01 noyabr 2013-cü il tarixdə ata yurdu olan Ağdaş rayonunun Şıxlı kənd qəbiristanlığında dəfn etmişlər. Əhliman Mustafayevin yeganə qanun üzrə vərəsəsi olduğuna görə meyit ona təhvil verilməli, dəfni də yaşadığı Bərdə şəhəri qəbiristanlığında təşkil olunmalı idi. Lakin adətlərə zidd çıxmayaraq Əhlimanın Ağdaş rayonunda dəfn olunmasına razılaşmış, onun yas mərasimlərini Bərdə şəhərində dini adət və ənənələrə uyğun olaraq bütünlüklə onun tərəfindən təşkil edilmiş, məzarının üstünü düzəltməmişdir.

Əri Əhliman Mustafayevin anası Bərdə şəhər qəbiristanlığında dəfn olunmuş, onun qəbrini ziyarət edərkən əri öləndən sonra anasının qəbrinin yanında dəfn olunmasını ona vəsiyyət etmişdir. Ərinin vəsiyyətini və 1994-cü ildən ölənin günə kimi Bərdə şəhərində yaşamasını, ərinin yeganə birinci növbəli vərəsəsi kimi özünün də Bərdə şəhərində yaşamasını nəzərə alaraq əri Əhliman Mustafayevin meyitinin dəfn olunduğu Ağdaş rayonu Şıxlı kənd qəbiristanlığından bütün xərclərini öz üzərinə götürməklə Bərdə şəhəri qəbiristanlığına köçürmək istəmiş, lakin ərinin ögey anası Gülayət, ögey bacısı Mirvari, bacıları Malikə və Sevda əsassız olaraq buna

maneçilik törətmişlər. Ona görə də məhkəmədə iddia qaldırmağa məcbur olmuşdur.

Ağdaş rayon məhkəməsinin 20 may 2014-cü il tarixli qətnaməsi ilə iddiaçı Mustafayeva Aygün Kazım qızının iddiası rədd edilmişdir.

İddiaçı Mustafayeva Aygün Kazım qızının apellyasiya şikayətinə əsasən işə baxan Şəki Apellyasiya Məhkəməsinin mülki kollegiyasının 12 avqust 2014-cü il tarixli qətnaməsi ilə birinci instansiya məhkəməsinin 20 may 2014-cü il tarixli qətnaməsi ləğv etmiş, Mustafayeva Aygün Kazım iddia tələbinin təmin edilməsi barədə iş üzrə yeni qətnamə qəbul edilməklə 31 oktyabr 2013-cü ildə vəfat etmiş Mustafayev Əhliman İldırım oğlunun meyitinin Ağdaş rayonunun Şıxlı kənd qəbiristanlığındakı qəbirdən iddiaçı Mustafayeva Aygün Kazım qızının vəsaiti hesabına çıxarılaraq Bərdə şəhər qəbiristanlığında dəfn olunması qərara alınmışdır.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 13 və 29-cu maddələrini, “İnsan haqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasının 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsini və mülkiyyət və vərəsəlik hüquqları təsbit edilmiş Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 152.1 və 157.4-ci, 1133.1, 1133.2, 1145, 1151, 1155.1, 1155.2, 1159, 1160 və 1255-ci maddələrini tətbiq edərək aşağıdakı nəticəyə gəlmişdir:

“Mustafayev Əhliman İldırım oğlu 31 oktyabr 2013-cü ildə vəfat etmiş və onun ölümü ilə miras açılmışdır. Miras qoyan Əhliman Mustafayev öz əmlakını heç kimə vəsiyyət etməmişdir. Ona görə də onun əmlakı qanun üzrə vərəsəlik qaydasında vərəsələrinə keçə bilər. Mustafayev Əhliman İldırım oğlunun birinci növbəli vərəsəsi kimi onun arvadı, hazırkı işdə iddiaçı olan Mustafayeva Aygün Kazım qızıdır. Aygün Mustafayeva mirası qəbul etmiş və bu barədə Dövlət Notariat Kontoru tərəfindən ona “Qanun üzrə vərəsəlik hüququ haqqında” şəhadətnamə verilmişdir.

Cavabdehlər Rəhimova Malikə İldırım qızı, Həsənova Sevda İldırım qızı və Mustafayeva Mirvari İldırım qızı isə mərhum Əhliman Mustafayevin bacılarıdır, cavabdeh Ağakışiyeva Gülayət Qədir qızı isə ögey anasıdır. Cavabdeh Gülayət Ağakışiyeva miras qoyanın ümumiyyətlə vərəsəsi hesab olunmur. Digər cavabdehlər isə ikinci növbəli vərəsələr olmaqla birinci növbəli vərəsənin olması onların vərəsəliyini istisna edir. Əhliman Mustafayevin qəbiri mirasa daxil olmasa da, onun yeganə vərəsəsi olan iddiaçı Mustafayeva Aygün Kazım qızının mülkiyyətidir. İddiaçı öz vəsaiti hesabına özünün mülkiyyəti hesab edilən Ağdaş rayonunun Şıxlı kənd qəbiristanlığındakı qəbirdən mərhum əri Mustafayev Əhliman İldırım oğlunun meyitini çıxarılaraq Bərdə şəhərinə aparıb oradakı qəbiristanlıqda dəfn etmək istəmiş, cavabdehlər isə qanunsuz olaraq buna imkan verməmişlər. Mərhum Əhliman Mustafayevin qəbiri iddiaçının mülkiyyəti hesab edildiyindən Aygün Mustafayevanın mərhumun cəsədini Ağdaş rayonundan aparıb Bərdə şəhərində dəfn etmək istəməsinə cavabdehlərin maneçilik törətmələri onun mülkiyyət hüququnun pozuntusu kimi qiymətləndirilməlidir. Bu baxımdan da Mustafayeva Aygün Kazım qızının iddia tələbi qanuni və əsaslı edilməlidir.”

Cavabdeh Rəhimova Malikə İldırım qızının kassasiya şikayətinə əsasən işə baxan Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəmə Mülki Kollegiyasının 09 dekabr 2014-cü il tarixli qərarı ilə apellyasiya instansiyası məhkəməsinin iş üzrə 12 avqust 2014-cü il tarixli qətnaməsi ləğv edilmiş, Mustafayeva Aygün Kazım qızının mərhum əri Mustafayev Əhliman İldırım oğlunun Ağdaş rayonunun Şıxlı kənd qəbiristanlığında dəfn olunmuş meyitinin bütün xərcləri özü çəkməklə köçürülməsi və Bərdə şəhər qəbiristanlığında yenidən dəfn edilməsi tələbinə dair iddiası rədd edilmişdir.

Kassasiya instansiyası məhkəməsi öz qənaətini əsaslandırarkən ilk növbədə qeyd etmişdir ki, Mustafayev Əhliman İldırım oğlu 31 oktyabr 2013-cü ildə Ağdaş rayonu ərazisində baş vermiş yol-nəqliyyat hadisəsi nəticəsində aldığı “Travmatik beyindəxili qanaxma” səbəbindən ölmüş, tibbi-ekspert tərəfindən onun meyitinin müayinəsi keçirildikdən sonra meyit qohumlarına təhvil

verilmiş, doğulduğu və böyüdüğü Ağdaş rayonunun Şıxlı kənd qəbiristanlığında, atasının və digər qohumlarının qəbirlərinin yanında dəfn olunmuşdur. Dəfn və yas mərasimi ilə bağlı xərclər arvadı, iş üzrə iddiaçı Mustafayeva Aygün Kazım qızı tərəfindən çəkilmiş, qəbirüstünün götürülməsi və qəbirüstü abidənin qoyulması da onun tərəfindən həyata keçirilmişdir.

Aygün Mustafayeva əri Əhliman Mustafayevin meyitinin Bərdə şəhər qəbiristanlığında dəfn etmək istədiyini, lakin yol-nəqliyyat hadisəsini araşdıran müstəntiq tərəfindən meyitin onlara deyil, əsassız olaraq Əhliman Mustafayevin bacılarına və ögey anasına verildiyini, sonuncuların meyitin Bərdə şəhərinə aparılıb dəfn olunmasına maneçilik törətdiklərini, Əhliman Mustafayevin onu Bərdə şəhər qəbiristanlığında mərhum anasının qəbrinin yanında dəfn olunmasını vəsiyyət etdiyini göstərsə də, iddiaçı tərəf bu halları təsdiq edən sübutları (cavabdehlərin qanunsuz hərəkətləri barədə yerli icra hakimiyyəti və ya hüquq mühafizə orqanlarına müraciət olunması və sair) məhkəməyə təqdim edə bilməmişdir.

İş üzrə şahid kimi dindirilən Zeynalov Faiq Kazım oğlu doğma bacısı Aygün Mustafayevanın iddia tələblərinin əsası kimi istinad etdiyi halları təsdiq etsə də, məhkəmə kollegiyası onun ifadəsini iddianın təmini üçün kifayət hesab etməmişdir. Əksinə, kassasiya kollegiyası hesab etmişdir ki, iddiaçı Aygün Mustafayevanın dəfn və yas mərasimi ilə əlaqədar xərc çəkməsi və qəbirüstü abidə qoydurması onun əri Əhliman Mustafayevin meyitinin Ağdaş rayonunun Şıxlı kənd qəbiristanlığında dəfn olunmasına əvvəlcədən razı olmasının təsdiqi kimi dəyərləndirilməlidir.

Əhliman Mustafayevin mərhum anasının yanında dəfn olunması barədə vəsiyyət etməsi iş üzrə toplanmış sübutlarla öz təsdiqini tapmamasına baxmayaraq apellyasiya instansiyası məhkəməsi həmin halı həqiqət kimi qəbul etməklə səhvə yol vermişdir.

Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosessual Məcəlləsinin 77.1-ci maddəsinə görə, hər bir tərəf öz tələblərinin və etirazlarının əsası kimi istinad etdiyi halları sübut etməlidir.

Həmin Məcəllənin 106.1-ci maddəsinə əsasən isə işdə iştirak edən şəxslərin iş üçün əhəmiyyətli olan və onlara məlum olan faktlar

barədə izahatları iş üzrə toplanmış digər sübutlarla yanaşı yoxlanılmalı və qiymətləndirilməlidir.

Kassasiya instansiyası məhkəməsi daha sonra hesab etmişdir ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsi mübahisənin həlli zamanı Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin mülkiyyət hüququna və vərəsəlik hüququna dair normalarına əsaslanaraq mərhum Əhliman Mustafayevin meyitinin onun birinci növbəli vərəsəsi olan arvadı Aygün Mustafayevanın mülkiyyəti hesab etməkdə də səhvə yol vermiş, maddi hüquq normasını düzgün təfsir etməmiş, ölən qəbrinin və meyitinin ayrı-ayrı anlayışlar olmasını, meyitin mülkiyyət hüququnun obyektli olmasının qanunvericiliyə görə yolverilməzliyini diqqətdən qaçırmışdır.

Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 1155.1 və 1155.2-ci maddələrinə əsasən, ailə dəftər-kitabları (və ya yazıları), ailə xronikaları, xatirə və digər ayin predmetləri və qəbirlər mirasa daxil deyildir və vərəsələr arasında bölüşdürülmür. Bu predmetlər bərqərar olmuş adətə görə vərəsənin mülkiyyətinə verilir. Həmin predmetləri mirasdan imtina etmiş vərəsə də qəbul edə bilər. Miras qoyanın şəxsiyyətinə, ailəsinə və ya bütün mirasa aid sənədlər ümumi əmlak kimi qalır.

Bu normanın məzmunundan göründüyü kimi, ölən meyitinin deyil, qəbrinin vərəsənin mülkiyyətinə verilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Meyit mülki hüquqi mənada əşya deyildir, xüsusi növ fiziki obyekt olmaqla əmlak kimi maddi dəyər kəsb etmir, vərəsələr üçün qeyri-əmlak hüquqlarının əmələ gəlməsinə əsas olan fiziki obyekt sayılır. Həmin hüquqlara meyitin dəfn yerini müəyyən etmək, dəfn və yas mərasimlərini icra etmək, meyitin təhqir olunmasının qarşısını almaq və sair hüquqları aid etmək olar. Qeyri-əmlak hüquqları və vəzifələr isə mirasın toplusuna daxil deyildir.

Mülki Məcəllənin 1151.1-ci maddəsinin tələblərinə görə mirasa (miras əmlaka) miras qoyanın öldüyü məqamədək malik olduğu əmlak hüquqlarının (miras aktivi) və vəzifələrin (miras passivi) toplusu daxildir.

Azərbaycan Respublikasının mülki qanunvericiliyində ölən şəxsin meyitinin qəbirdən çıxarılması, bir yerdən başqa yerə köçürülməsi ilə bağlı münasibətləri tənzimləyən konkret normalar olmasa da, ölən şəxsin şərəf

və ləyaqətinin müdafiəsi barədə Mülki Məcəllənin 23.1-ci maddəsi, mirasa daxil olmayan əmlak barədə Mülki Məcəllənin 1155.1 və 1155.2-ci maddələri, qəbir və ya meyit üzərində təhqiredici hərəkətlər barədə Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 245-ci maddəsi, meyitin qəbirdən çıxarılması (eksqumasiya edilməsi) barədə Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 237-ci maddəsi, şərəf və ləyaqətin müdafiəsi hüququ təsbit edilmiş Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 46-cı maddəsi və şəxsi həyata və ailə həyatına hörmət hüququna dair "İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında" Avropa Konvensiyasının 8-ci maddəsinin tələbləri baxımından aydın olur ki, bu məsələ təkcə ölən şəxsin vərəsələrinin deyil, həmçinin onun digər yaxın qohumlarının və maraqlı şəxslərin şəxsi qeyri-əmlak hüquqları və mənafeləri, habelə dini qaydalara söykənən adətlər və qaydalar nəzərə alınmaqla həll edilməlidir.

Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 23.1-ci maddəsinin tələblərindən görünür ki, fiziki şəxs onun şərəfini, ləyaqətini və ya işgüzar nüfuzunu ləkələyən, şəxsi və ailə həyatının sirrini və ya şəxsi və ailə toxunulmazlığını pozan məlumatların məhkəmə qaydasında təkzib olunmasını tələb edə bilər, bu şərtlə ki, həmin məlumatları yaymış şəxs onların həqiqətə uyğun olduğunu sübuta yetirməsin. Faktik məlumatlar natamam dərc edildikdə də, əgər bununla şəxsin şərəfinə, ləyaqətinə və ya işgüzar nüfuzuna toxunulursa, eyni qayda tətbiq edilir. Marağı olan şəxslərin tələbi ilə fiziki şəxsin şərəf və ləyaqətinin müdafiəsinə onun ölümündən sonra da yol verilir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 46-cı maddəsinin 1-ci və 2-ci hissələrinə əsasən, hər kəsin öz şərəf və ləyaqətini müdafiə etmək hüququ vardır. Şəxsiyyətin ləyaqəti dövlət tərəfindən qorunur. Heç bir hal şəxsiyyətin ləyaqətinin alçaldılmasına əsas verə bilməz.

"İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında" Avropa Konvensiyasının 8-ci maddəsində müəyyən edilmişdir ki, hər kəs öz şəxsi və ailə həyatına, mənzilinə və yazışma sirrinə hörmət hüququna malikdir. Milli təhlükəsizlik və ictimai asayiş, ölkənin iqtisadi rifah maraqları naminə, iğtişaş və ya

cinayətlərin qarşısını almaq üçün, sağlamlığı yaxud mənəviyyəti qorumaq üçün və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarını müdafiə etmək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olan hallar istisna olmaqla, bu hüququn həyata keçirilməsinə dövlət hakimiyyəti orqanları tərəfindən müdaxiləyə yol verilmir.

İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin “Elli Poluhas Dödsbo İsveçə qarşı” iş üzrə 17 yanvar 2006-cı il tarixli qərarına görə də analoji məsələ məhz yuxarıda göstərilən hallar nəzərə alınmaqla həll edilmişdir. Həmin qərarla göstərilmişdir ki, məzarın toxunulmazlığı prinsipi qədim ənənələrdən irəli gəlir və ölmüş şəxsə hörmətə əsaslanır ki, bu da bütün bəşəriyyətə xasdır, bütün mədəniyyətlərdə mövcuddur. Ona görə də məzarın köçürülməsi məsələsində bütövlükdə cəmiyyətin mənəviyyətin qorunması, qohumlar arasında yarana biləcək münaqişələrin qarşısının alınması halları nəzərə alınmalı, qəbiristanlıqlar və dəfn yerləri ölmüş şəxsin cənazəsinin qalıqlarının və ya külünün saxlanması üçün müvəqqəti yer kimi qiymətləndirilməməli, şəxsin ölümündən sonra cənazəsinin qalıqlarına hörmətlə yanaşılmalıdır.

Azərbaycan xalqının islam dini qaydalarına söykənən adətlərinə görə də, ölən şəxs bir qayda olaraq “ata yurdu”ndakı qəbiristanlıqda dəfn olunur, müstəsna hallarda meyitin qəbirdən çıxarılmasına və yenidən həmin yerdə dəfn olunmasına və ya başqa yerə köçürülməsinə yol verilir. Bu daha çox ölən şəxsin vərəsələrinin və yaxın qohumlarının

deyil, xalqımızın mənəvi dəyərlərinə xələl yetirilməməklə ictimai maraqlar naminə həyata keçirilir. Bir qayda olaraq qəbirin açılması və meyitin bir yerdən başqa yerə köçürülməsi aşağıdakı hallarda mümkündür:

-meyitin dəfn olunduğu yer başqasına məxsus olarsa və yerin sahibi bu işə icazə verməzsə;

-meyitlə birgə başqasına məxsus kənar əşya basdırılarsa;

-meyit dini qaydalara uyğun dəfn olunmazsa;

-qarşısıalınmaz proseslər (yırtıcı heyvanın qəbri qazaraq meyiti parçalaması, sel aparması, düşmənin çıxarıb təhqir etməsi ehtimalının olmasıvə.s) meyitin çıxarılmasını zəruri edərsə;

-Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş hallarda.

İş materiallarından görüldüyü kimi isə Mustafayev Əhliman Kazım oğlunun meyiti “ata yurdu”ndakı qəbiristanlıqda, atasının və digər qohumlarının qəbirlərinin olduğu yerdə dəfn olunmuş, onun meyitinin Bərdə şəhər qəbiristanlığına köçürülməsi üçün yuxarıda şərh olunan halların hər hansı biri mövcud olmamışdır.

Yuxarıda göstərilənləri nəzərə alaraq kassasiya instansiyası məhkəməsi Mustafayeva Aygün Kazım qızının mərhum əri Mustafayev Əhliman İldırım oğlunun Ağdaş rayonun Şıxlı kənd qəbiristanlığındakı dəfn olunmuş meyitinin çıxarılarq Bərdə şəhər qəbiristanlığına köçürülməsi barədə iddiasını rədd etmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş hallarda cinayət prosesi prinsiplərinin və şərtlərinin pozulması toplanmış materialların sübutedici qüvvəsinin olmaması qənaətinə gəlməyə əsas yaradır.

Bakı şəhəri Sabunçu rayon məhkəməsinin 27 avqust 2015-ci il tarixli hökmü ilə Çakvetadze Koba Joroyeviçə Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra məndə CM-nin) 234.1-ci maddəsi ilə təqsirliliyi sübuta yetirilmədiyindən bəraət verilmişdir.

İbtidai istintaq orqanı tərəfindən Çakvetadze Koba Joroyeviç CM-nin 234.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilmişdir ona görə ki, o, istintaqa məlum olmayan mənbədən, satış məqsədi olmadan qanunsuz olaraq şəxsi istehlak miqdarından artıq miqdarda narkotik vasitə olan heroini əldə edib üzərində saxlayaraq daşımış, 17 yanvar 2015-ci il tarixdə saat 13:00 radələrində Bakı şəhəri, Sabunçu rayonu, Sabunçu qəsəbəsi, Ç.Şərifov küçəsi, 48 sayılı evin qarşısında Sabunçu rayon Polis İdarəsinin 12-ci Polis Bölməsinin əməkdaşları tərəfindən saxlanılaraq polis bölməsinə aparılmış və bölmənin xidməti otaqlarının birində onun üzərinə baxış keçirilən zaman əynindəki şalvarının arxa sağ cibindən 1 ədəd gümüşü kağız bükümdə təmiz çəkisi 0,589 qram narkotik vasitə olan heroin aşkar edilərək götürülmüşdür.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin cinayət kollegiyasının 02 noyabr 2015-ci qərarı ilə dövlət ittihamçısı tərəfindən verilmiş apellyasiya protesti təmin edilməmiş, hökm isə dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsinin bu qərarından dövlət ittihamçısı kassasiya protesti verərək, həmin qərarın ləğv edilərək işin yeni apelyasiya baxışına təyin edilməsini xahiş etmişdir.

Kassasiya protesti onunla əsaslandırılmışdır ki, birinci instansiya məhkəməsi bəraət hökmü çıxararkən, apellyasiya instansiyası məhkəməsi isə həmin hökmü qüvvədə saxlayarkən işin hallarına düzgün hüquqi qiymət verməmiş, ittiham

tərəfinin təqdim etdiyi sübutları nəzərə almayaraq yalnız mülahizələrə əsaslanmış, ibtidai istintaq zamanı toplanmış sübutları isə Azərbaycan Respublikası CPM-nin 143-146-cı maddələrinin tələblərinə müvafiq tam və hərtərəfli yoxlamamış, habelə əldə olunmuş sübutları müqayisəli şəkildə təhlil etməmiş və əsassız olaraq ittiham sübutlarının mötəbərliyini şübhə altına almaqla qanunsuz və əsassız qərarlar qəbul etmişlər.

Protestdə həmçinin qeyd edilmişdir ki, istintaq orqanı tərəfindən toplanmış sübutların məcmusu K.J.Çakvetadzenin ittiham olunduğu cinayət əməlini törətməkdə təqsirli olması barədə yekun nəticəyə gəlməyə imkan verdiyi halda, məhkəmələr onun təqsirsizliyinə dair ifadəsində göstərdiyi bütün xüsusiyyətləri mötəbər sübut kimi qiymətləndirmiş və bəraətin əsasları kimi bu ifadələrlə yanaşı iş üzrə əlavə şahid qismində dindirilmiş E.Həsənovun, T.Ariqovun və qızının evindən oğurluq törədildiyinə görə polis orqanlarından heç də razı olmayan şahid Xəlil Əli oğlunun ifadələrini qəbul etmişlər. K.J.Çakvetadzenin təqsirsizliyi barədə verdiyi ifadəsində gətirdiyi bütün dəlillərin E.Həsənovun, T.Ariqovun və Xəlil Əli oğlunun ifadələri ilə üst-üstə düşməsinə baxmayaraq, məhkəmə tərəfindən bu xüsusiyyətlər ibtidai istintaq zamanı toplanmış sübutlarla müqayisələndirilməmiş, təhlil olunmamış, nəticədə ilkin istintaq materialları və cinayət işi üzrə şahidlər – Fazil Əliyevin, Cavanşir Orucovun, həmçinin hal şahidləri Anar Əhmədovun və Adil Quliyevin ittihamı təsdiq edən ifadələri heç bir əsas olmadan şübhə altına alınmışdır. Bundan başqa, məhkəmələr əsassız olaraq K.J.Çakvetadzenin məlum cinayət əməlinin törətməsini sübut edən sonuncunun üstündən narkotik maddənin aşkar olunması barədə cinayət işinin materiallarına əlavə edilmiş 17 yanvar 2015-ci il tarixli “maddi sübutların götürülməsi” protokolunu da sübut

kimi qəbul etməmiş, beləliklə də cinayət işi üzrə ittihamı təsdiq edən kifayət qədər sübutların olmasına baxmayaraq həmin sübutları nəzərə almadan bəraət hökmü çıxarmaqla Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra mətdə CPM-nin) 144 və 145-ci maddələrinin tələblərini pozmuşlar.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyası cinayət işinin materiallarını araşdırıb kassasiya protestinin dəlillərini müzakirə edərək, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarının ləğv edilməsi barədə dövlət ittihamçısının və qərarın dəyişdirilmədən saxlanması barədə müdafiə tərəfinin çıxışlarını dinləyərək hesab etmişdir ki, aşağıdakı əsaslara görə kassasiya protesti təmin edilmədən, Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin cinayət kollegiyasının 02 noyabr 2015-ci il tarixli qərarı isə dəyişdirilmədən saxlanılmalıdır.

Məhkəmə kollegiyası ilk növbədə qeyd etmişdir ki, CPM-nin 125.1-ci maddəsinə əsasən məlumatların, sənədlərin və digər əşyaların həqiqiliyinə, yaranma mənbəyinə və əldə edilməsi hallarına şübhələr olmadıqda onlar sübut kimi qəbul edilə bilər.

CPM-in 33.1-ci maddəsinin tələblərinə görə, hakimlər cinayət mühakimə icraatının həyata keçirilməsində cinayət işi üzrə toplanmış sübutları bu Məcəllənin tələblərinə əsasən qiymətləndirirlər.

CPM-nin 28.5-ci maddəsində göstərilmişdir ki, şəxsin cinayət törətməkdə təqsirli olmasına dair məhkəmə qərarı mülahizələrə əsaslanma bilməz və işə aid biri digərinə kifayət qədər uyğun gələn mötəbər sübutların məcmusu ilə təsdiq olunmalıdır.

CPM-nin 349.5.1-ci maddəsinə əsasən məhkəmənin gəldiyi nəticələr yalnız məhkəmə istintaqında tədqiq edilmiş sübutlara əsaslanmalıdır.

Aşağı instansiya məhkəmələri K.Çakvetadzeyə bəraət verilməsi haqda qənaətə gələrkən CPM-nin 143-146-cı maddələrinin tələblərinə müvafiq olaraq sübutları tam, hərtərəfli və obyektiv tədqiq etmiş və işin faktiki hallarına uyğun qaydada həmin sübutlara düzgün hüquqi qiymət vermiş, məhkəmələrin gəldikləri nəticə isə işin faktiki hallarına uyğundur.

Belə ki, iş materiallarından görünür ki, Çakvetadze Koba Yoroyeviçə qarşı irəli sürülmüş ittihamın əsasını polis əməkdaşları Fazil Əliyevin, Cavanşir Orucovun və Seymur Ömərovun, eləcə də hal şahidləri Anar Əhmədov və Adil Quliyevin ifadələri təşkil etmişdir.

Əliyev Fazil Ağasif oğlu tədqiq edilmiş ifadələrində Sabunçu qəsəbəsində Koba adlı şəxsin mütəmadi olaraq üzərində narkotik vasitələri gəzdirməsi və istifadə etməsi barədə məlumatın yoxlanılması məqsədi ilə əməliyyat qrupu ilə birlikdə 17 yanvar 2015-ci il tarixdə saat 13.00 radələrində Sabunçu qəsəbəsi, C.Şərifov küçəsi, 48 sayılı binanın qarşısına gələrək Çakvetadze Koba Joroyeviçi tutduqlarını göstərsə də, məhkəmə iclasında ittihamda göstərilən hallarla bağlı açıq-aşkar ziddiyyətli ifadə verərək, Gürcüstan Respublikası vətəndaşlarının narkotik vasitə gəzdirmələri və oğurluq etmələri barədə məlumat daxil olduğunu, əməliyyatda onunla Cavanşir Orucovdan əlavə cinayət-axtarış üzrə əməkdaşları Seymur Ömərovun iştirak etdiyini, Koba adlı şəxsi yanvar ayının dəqiq günü xatırlamadığı axşam saatlarında Şərifov küçəsində tutduqlarını, həmin günü bir nəfər başqa gürcünü də tutduqlarını göstərmişdir. Şahid ifadələrindəki ziddiyyətlərin səbəblərini izah edə bilməmiş, heç bir dəlil gətirməmişdir.

Orucov Cavanşir Firudin oğlunun tədqiq edilmiş ifadələrindən görünür ki, Sabunçu qəsəbəsində Koba adlı şəxsin mütəmadi olaraq üzərində narkotik vasitələri gəzdirməsi və istifadə etməsi barədə məlumatın yoxlanılması məqsədi ilə əməliyyat qrupu ilə birlikdə 17 yanvar 2015-ci il tarixdə saat 13.00 radələrində Sabunçu qəsəbəsi C.Şərifov küçəsi, 48 sayılı binanın qarşısına gələrək Çakvetadze Koba Joroyeviçin tutulmasında iştirak etmişdir. Məhkəmə iclasında C.Orucov ittihamda göstərilən hallarla bağlı açıq-aşkar ziddiyyətli ifadə verərək yanvar ayının dəqiq tarixini xatırlamadığı gündə narkotiklə bağlı 3-4 nəfər tutulduğunu, tutulan şəxslərdən ikisinin gürcü millətindən olduğunu, onların hər ikisini bir yerdə axşam saatlarında tutduqlarını, Şərifov küçəsində bir şəxsin evində oğurluq hadisəsi ilə bağlı həmin əraziyə baxan əməliyyat müvəkkili Seymur Ömərovda məlumat olduğunu, Seymurun onlara iki nəfər oğurluq etmiş

gürcünün tutulmalı olduğunun bildirdiyini, Seymurun ərazidə onları gözlədiyini, onların da Fazil Əliyevlə həmin yerə getdiklərini, Koba adlı şəxsi Sabunçu qəsəbəsi, Şərif küçəsində saxladıqlarını göstərmişdir. C.F.Orucov da ibtidai istintaq və məhkəmədəki ifadələri arasındakı ziddiyyətlərin səbəbini izah edə bilməmişdir.

İş materialları ilə müəyyən edilmişdir ki, Ömərov Seymur Tarix oğlu ifadəsində oğurluq hadisəsi ilə bağlı Xəlil adlı şəxsin evində olduğunu təsdiqləmiş, lakin sonradan ifadə verərək təqsirləndirilən şəxsin bölmənin əməkdaşları tərəfindən tutulduğunu, əməliyyatda iştirak etmədiyini bildirmişdir.

Bölmənin digər əməkdaşları Fazil Əliyev və Cavanşir Orucov isə onların oğurluq hadisəsi ilə bağlı gürcülərin tutulması üçün məhz Seymur Ömərov tərəfindən çağırıldıqlarını göstərmişlər.

Əməliyyat qrupunda iştirak edən polis əməkdaşları şübhəli şəxsi tutub bölməyə gətirdikdən sonra hal şahidlərinin dəvət edilməsini bildirsələr də, iş üzrə hal şahidləri Anar Əhmədov və Adil Quliyev, hər birisi ayrı-ayrılıqda ibtidai istintaq zamanı verdikləri eyni məzmunlu ifadələrində göstərmişlər ki, 17 yanvar 2015-ci il tarixdə saat 13.00 radələrində Sabunçu qəsəbəsində, C.Şərifov küçəsində polis işçisinin onlara yaxınlaşıb narkotik vasitənin qanunsuz dövriyyəsi ilə məşğul olan şəxsin tutulmasında və üstünə baxış keçirilməsində hal şahidi kimi iştirak etmələrini xahiş etmiş, razılaşıqdan sonra polis işçiləri ərazini müşahidəyə götürmüş və təxminən 5 dəqiqə sonra polis əməkdaşları sonradan adının Koba olduğunu bildikləri şəxsi saxlamışlar.

Məhkəmə iclasında A.Əhmədov şahid qismində dindirilərək əvvəllər verdiyi ifadəsini dəyişərək polis əməkdaşlarının ona xəstəxananın qarşısında yaxınlaşaraq şəxsin üzərinə baxış keçirilməsində hal şahidi qismində iştirak etməyini xahiş etdiklərini bildirmişdir. Şahid nə səbəbdən ibtidai istintaq zamanı K.Çakvetadzenin tutulmasında hal şahidi kimi iştirak etməsi barədə ifadə verdiyini izah edə bilməmiş, ümumiyyətlə belə bir ifadə verdiyini xatırlamadığını bildirmişdir.

Məhkəmə kollegiyası qeyd etməyi zəruri hesab etmişdir ki, məhkəmələr hal şahidləri A.Quliyevin və A.Əhmədovun ifadələrinin

Sabunçu RPİ-nin 12-ci PB-nin əməkdaşları iş üzrə şahidlər C.Orucovun və F.Əliyevin ifadələri ilə uzlaşmaması və ziddiyyət təşkil etməsi barədə düzgün nəticəyə gəlmişlər.

Qeyd olunanlara əsasən məhkəmə kollegiyası hesab etmişdir ki, bir-biri ilə uyğun gəlməyən, digər mötəbər sübutlarla təkzib olunan ittihamın əsasını təşkil edən şahid ifadələrinə məhkəmələr haqlı olaraq tənqidi yanaşmış və onları mötəbər sübut kimi qəbul etməmişdir.

Kollegiya kassasiya protestinin K.Çakvetadzenin ibtidai istintaq zamanı verdiyi ifadəsinin nəzərə alınmaması barədə dəlilini əsassız hesab edərək qeyd etmişdir ki, iş üzrə təqsirləndirilən şəxsin məhkəmə baxışında verdiyi ifadəsi daha ətraflı, məntiqli və ardıcıl olmaqla iş üzrə şahidlər Eldar Həsənovun, Timur Ariqovun və Xəlil Əli oğlunun ifadələri ilə uzlaşaraq öz təsdiqini tapmışdır.

Çakvetadze Koba Yoroyeviçin məhkəmə istintaqı zamanı verdiyi ifadəsində özünü ona qarşı irəli sürülmüş ittihamla təqsirli bilməyərək göstərmişdir ki, Gürcüstanda işsiz olduğundan ailəsini dolandırmaq üçün ustalıq etmiş, bu məqsədlə gürcü tanışlarının dəvəti ilə işləmək üçün Bakı şəhərinə gəlmiş və həmin vaxtdan mənzilləri təmir etməklə məşğul olmuş, Nərimanov rayonunda gürcü tanışları ilə kirayə tutduqları mənzildə qalmışdır 16 yanvar 2015-ci il tarixdə axşam saat 19:00 radələrində tanış Eldar onun istifadə etdiyi mobil telefonuna zəng edərək onunla görüşmək istədiyini bildirmiş, Eldara evdə olduğunu dedikdə sonuncu ondan yaşadığı evin küçəsinə düşməsini xahiş etmişdir. O, Nərimanov rayonunda yaşadığı evdən 150 m aralı məsafədə "NBC Bank" ASC-nin binasının yaxınlığından keçən zaman 5-6 nəfər mülki geyimli şəxslərdən biri ona yaxınlaşaraq Azərbaycan dilində nəsə soruşmuş, cavabında Azərbaycan dilini başa düşmədiyini rus dilində bildirmişdir. Sonra həmin şəxs ondan rus dilində adını və haralı olduğunu soruşduqda ona gürcü millətindən olduğunu bildirən kimi onun qoluna qandal vurmuşlar. Bundan sonra həmin mülki geyimdə olan şəxslərdən ikisi onun üstünü hərtərəfli axtarmağa başlamış, hətta pul qabına belə baxmış, üzərindən mobil telefon və pul qabı aşkar edildikdən sonra maşına məcburi qaydada oturtmuşlar. Maşında özü, tanış Eldar, yanında olan digər gürcü Timur və polis

əməkdaşları olmuş, sonuncular maşında "Xəlil" adlı şəxsin evindən qızıl-zinət əşyalarının oğurladığını etiraf etməsini tələb etmişlər. O, həmin şəxslərə "Xəlil" adlı şəxsi tanımadığını və evindən hansısa qızılların oğurlanması barədə məlumatının olmadığını bildirsə də, həmin şəxslər "bölmədə deyəcəksən" deyə istehza ilə ona cavab vermişlər. Onu saxlayan və maşına mindirən polis əməkdaşlarının heç biri xidməti formada olmamışlar. Maşında olan zaman mülki geyimdə şəxslərin tez-tez Seymur deyə bir şəxsə müraciət etdiyini eşitmişdir. Onun üzərini axtaran şəxslərdən biri "Seymur" deyə çağırılan şəxs olmuşdur. Polis bölməsinə çatanda gecə saat 23:00-24:00 radələri olardı. Gecə saat 03:00-a qədər bölmədə polis əməkdaşları onu döymüş, evdən qızıl oğurlamağını boynuna almasını tələb etmişlər. Həmin gecə saat 03:30-da onu dəmir barmaqlıqların arxasına salmışlar. Həmin günün səhəri polis işçiləri onu dəmir barmaqlılar tərəfə çağırmış və qollarını barmaqlıqdan çölə çıxartmasını tələb etmişlər. O, qolunu çıxaran zaman qoluna qandal vurulmuş, bundan sonra saxlanıldığı yerə tanımadığı mülki geyimdə şəxs girmişdir. Bu zaman arxa cibinə həmin şəxsin nəsə qoyduğunu hiss etmişdir. Sonra qolundan qandal açılmış, əlini cibinə salıb, baxmaq istəyən zaman polis əməkdaşları saxlanıldığı yerə daxil olaraq qarnından təpik vuraraq onu yenə döymüşlər. Bölmədə polis əməkdaşları onunla yanaşı Eldarı və Timuru da döymüşlər, Timura elektroşok verilmiş və Seymur Timuru döyən zaman qulağından qan axmışdır. Sonra oradan çıxarıb onu xidməti otağa aparmışlar. Həmin otağa 2 nəfər şahid gəlmiş, bundan sonra onun cibindən nəsə çıxarmışlar. 17 yanvar 2015-ci il tarixdə günün birinci yarısı, saat təxminən 10-11 arası onu tibbi müayinədən keçməyə aparmışlar. Həmin vaxt maşında özü, Timur və Eldar olmuşdur. Barəsində həbs məsələsinə baxılması üçün məhkəməyə gətirilən zaman ona polis əməkdaşları tərəfindən verilən mütəmadi fiziki və mənəvi işgəncələrdən qorxdığı üçün heç nə deyə bilməmişdir. Bakı İstintaq Təcridxanasına gedəndən sonra barəsində narkotik saxladığına görə cinayət işinin qaldırıldığını bilmiş və polislərin ona əziyyət verəcəyindən artıq qurtulduğunu başa düşüb səfirliyə və digər dövlət orqanlarına şikayət etmişdir. Bölmədə polisler onu döyüb

təzyiq etdiyindən qorxudan cinayəti boynuna götürmüşdür. O, heç vaxt narkotik vasitə istifadə etməmiş və narkomaniya xəstəliyindən əziyyət çəkməmişdir.

İş materiallarında olan məhkəmə-narkoloji ekspertizasının rəyindən görünür ki, Çakvetadze Koba Joroyeviçdə narkomaniya xəstəliyinin əlamətləri aşkar olunmur, narkomaniyadan əzab çəkmir və məcburi müalicəyə ehtiyacı yoxdur.

Şahid Həsənov Eldar Əliabbas oğlu ifadəsində qonşusu Xəlil Əli oğlu tərəfindən oğurluq hadisəsi ilə əlaqədar sonuncunun evinə çağırıldığını, Xəlilin ona qızının evində oğurluq hadisəsi olduğunu və ondan şübhələndiyini bildirdiyini, o isə bunu boynuna almadığından bir saat sonra 12-ci Polis Bölməsinin əməliyyat müvəkkili Seymur, Malik və başqa polis əməkdaşlarının gəlib onu polis bölməsinə apardıqlarını, bölmədə ona Xəlilin evində olan oğurluğu etiraf etməyinin tələb edildiyini, o, oğurluq hadisəsini boynuna götürmədiyindən ona fiziki və mənəvi təzyiq göstərildiyini, döyülməkdən qurtulmaq üçün yalandan polis əməkdaşlarının onun telefonunda gördüyü "Bico" adlı şəxsin, yəni Koba adlı gürcü tanışının oğurluq etməsini bildirdiyini, polis əməkdaşlarının ona telefon verib Koba ilə görüş təyin etməyini tələb etdiyini, Koba ilə razılaşdığı kimi polis əməkdaşları ilə birlikdə Kobanın kirayədə yaşadığı Nərimanov rayonuna getdiyini, Seymur və Malik adlı polis əməkdaşları, qonşusu Xəlilin də maşında olduğunu, Kobanı maşından göstərdikdən sonra polis əməkdaşlarının Kobaya yaxınlaşıb tutduqlarını, həmin vaxt Kobanın yanında başqa gürcü də olduğunu, onların ikisinin də tutduqlarını, Kobanın üstünün Seymur tərəfindən yoxlanıldığını, onların hər üçünün bölməyə gətirilib döyüldüklərini, Xəlilin evində olan oğurluğu boynuna götürmələrinin tələb edildiyini, səhəri gün 17 yanvar 2015-ci il tarixdə səhər saatlarında onları narkoloji yoxlamadan keçməyə aparılmasını göstərmişdir.

Şahid Xəlil Əli oğlu ifadəsində 15 yanvar 2015-ci il tarixdə gecə saatlarında qızının evindən oğurluq hadisəsi olduğundan hadisədən bir neçə gün əvvəl qızının evində təmir işləri görən Eldar Həsənovdan şübhələndiyini, 16 yanvar 2015-ci il tarixə səhər saatlarında Eldara zəng edib evinə gəlməyi

xahiş etdiyini, Eldarın onun evində oğurluğu etiraf etmədiyindən 12-ci polis bölməsinin əməliyyat müvəkkili Seymur Ömərova zəng etdiyini, Seymur və başqa polis əməkdaşlarının gəlib Eldarı polis bölməsinə apardıqlarını, axşam saatlarında Seymurun oğurluq etmiş şəxsləri müəyyən etdiyini bildirdiyini, polis əməkdaşları ilə birlikdə həmin şəxsləri yaxalamaqdan ötrü Nərimanov rayonuna getdiyini, Eldarın da onlarla maşında olduğunu, Eldarın bir nəfərə zəng edib küçəyə çıxmağı xahiş etdiyini, sonra Eldarın dediyi adamı bankın yanında görüb, polis əməkdaşları ilə birlikdə həmin şəxsə yaxınlaşdığını, həmin adamın gürcü olduğu və adının Koba olmasının bildiyini, evdən oğurlanan qızılın həmin şəxsin üzərində ola biləcəyini fikirləşdiyindən həmin şəxsin üstünü yaxşı-yaxşı axtardığını, hətta həmin şəxsin pul qabına da baxdığını, həmin vaxt onunla birlikdə polis əməkdaşlarının da onu yoxladıqlarını, lakin onun üzərindən mobil telefon və pul qabından başqa heç nə aşkar edilmədiyini, həmin şəxsin polis əməkdaşları tərəfindən 12-ci Polis Bölməsinə aparıldığını, təqsirləndirilən şəxsin polis əməkdaşları tərəfindən tutulanda 16 yanvar 2015-ci il saat 23:00 radələrində olduğunu, həmin vaxt iki nəfər gürcü millətindən olan şəxslərin tutulduğunu göstərmişdir.

Məhkəmə kollegiyası qeyd etmişdir ki, şahid Xəlil Əli oğlunun ifadəsində göstərilən hallar bəraət almış şəxsin, şahidlər Həsənov Eldar Əliabbas oğlunun və Ariqov Timur Farmanoviçin ifadələri, dolayısı ilə şahid kimi dindirilmiş polis əməkdaşlarının ifadələri ilə yanaşı həmçinin məhkəmə sorğusu əsasında "Bakcell" MMC-dən əldə edilmiş Xəlil Əli oğlunun 16 yanvar 2015-ci il tarixdə Həsənov Eldar Əliabbas oğluna edilən zənglər barədə məlumatla, Xəlil Əli oğlunun Sabuncu rayon Polis İdarəsinin 12-ci bölməsinə evində oğurluq hadisəsi ilə bağlı qonşusu Eldardan şübhələnməsi barədə ərizəsi ilə də təsdiq olunur.

Şahid Ariqov Timur Farmanoviçin tədqiq edilmiş ifadəsindən görünür ki, 16 yanvar 2015-ci il tarixdə Koba ilə sonuncunun Nərimanov rayonunda kirayədə yaşadığı evdə olan zaman Eldarın Kobanın telefonuna zəng edərək onun görüşməli olduğunu bildirdiyini, buna görə Koba ilə birlikdə Eldarla görüşmək üçün evin məhəlləsinə düşdüyünü, bu vaxt

mülki geyimli şəxslərin onları tutduqlarını, orada olan şəxslərdən birinin Kobanın üzərini hərtərəfli axtardığını, onların üçünün də birlikdə bölməyə gətirildiyini, bölmədə "Xəlil" adlı şəxsin evindən oğurluq etmələrini boyularına almalarının tələb edildiyini göstərmişdir.

Məhkəmə kollegiyasının qənaətinə görə, aşağı instansiya məhkəmələri şərh edilmiş ifadələrin bir-biri ilə uzlaşmasına və işin faktiki hallarına uyğun olmasına görə tam qanuni və əsaslı olaraq həmin ifadələri daha mötəbət sübut kimi qəbul etmişlər.

Kollegiya kassasiya protestinin məhkəmələr tərəfindən əsassız olaraq ittihamın əsasını təşkil edən, K.J.Çakvetadzenin məlum cinayət əməlinin törətməsini sübut edən sonuncunun üstündən narkotik maddənin aşkar olunması barədə cinayət işinin materiallarına əlavə edilmiş 17 yanvar 2015-ci il tarixli "maddi sübutların götürülməsi" protokolunun sübut kimi qəbul edilməməsi barədə dəlilini əsassız hesab edərək qeyd etmişdir ki, Çakvetadze Koba Joroyeviçə istinad edilən cinayətin sübut etmə əsasını təşkil edən "maddi sübutların götürülməsi" istintaq hərəkəti cinayət-prosessual qanunvericiliyinin tələblərinin kobud şəkildə pozulması ilə aparılmışdır.

Belə ki, həmin protokola əsasən guya Sabunçu RPİ-nin 12-ci PB-nin əməkdaşları Fazil Əliyevin, Cavanşir Orucovun və hal şahidləri Əhmədov Anar İncilab oğlunun, Quliyev Adil Dünyadur oğlunun iştirakları ilə 17 yanvar 2015-ci il tarixdə saat 13:30 radələrində Sabunçu rayonu, Sabunçu qəsəbəsi, Ceyhun Şərifov küçəsi, 48 saylı evin qarşısında şübhəli şəxs qismində saxlanılaraq 12-ci PB-nə gətirilmiş Çakvetadze Koba Joroyeviçin üstünə baxış keçirilmişdir. Şəxsi axtarış zamanı Çakvetadze Koba Joroyeviçin əynində olan qəhvəyi rəngli şalvarın arxa sağ cibindən siqaretin gümüşü kağızına bükülmüş içərisində spesifik iyə malik narkotik vasitə heroinə bənzər vasitə aşkar olunaraq götürülmüşdür. Çakvetadze Koba Joroyeviç protokolu və zərfi imzalamaqdan imtina etmişdir. Protokol hal şahidləri və polis əməkdaşları tərəfindən imza edilmişdir.

CPM-nin 124.2.4-cü maddəsinə əsasən cinayət prosesində sübut kimi qəbul edilən sübutlardan biri də istintaq hərəkətlərinin protokollarıdır.

Məhkəmə kollegiyası qeyd etmişdir ki, şəxsin üzərində axtarış aparılması ilə əlaqədar “maddi sübutların götürülməsi” haqqında protokolun tərtib edilmə prosesual qanunvericilikdə nəzərdə tutulmamış və şəxsin üzərində axtarış aparılması nəticəsində götürülən əşya, müvafiq ekspertiza təyin edildikdən sonra, yalnız cinayət prosesini həyata keçirən orqanın qərarı ilə maddi sübut hesab edilə bilər.

“Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və ya onların prekursorlarının qanunsuz dövriyyəsinə dair işlər üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” 04 mart 2011-ci il tarixli 2 sayılı Qərarında Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumu məhkəmələrin nəzərinə çatdırmışdır ki, Azərbaycan Respublikası CPM-nin 246.2.1-ci maddəsinə əsasən məhkəmənin qərarı olmadan şəxsi axtarış şübhəli şəxs tutulduqda və polis və ya digər hüquq mühafizə orqanına gətirildikdə aparıla bilər. Azərbaycan Respublikası CPM-nin 153-cü maddəsinin mənasına görə tutulmuş şəxs təxirə salınmadan polis və digər təhqiqat orqanlarının müvəqqəti saxlama yerinə gətirilməli və onun tutulması müvafiq protokolla rəsmiləşdirilməlidir. Qanunun bu normalarının düzgün tətbiqi məsələsini nizama salmaq məqsədi ilə məhkəmələrə izah edilmişdir ki, şəxsin axtarışın şübhəli şəxs qismində tutma protokolu tərtib olunmazdan əvvəl (şəxsi axtarış barədə məhkəmə qərarı olmadan) aparılması halı müəyyən edildikdə məhkəmə buna münasibət bildirməli və bu yolla əldə olunmuş sübutların mümkünlüyü məsələsini Azərbaycan Respublikası CPM-nin 125.1, 125.2.1 və 125.2.7-ci maddələrinə uyğun olaraq həll etməlidir.

İş materialları ilə müəyyən edilir ki, K.Çakvetadzenin şəxsi axtarışı evində oğurluq hadisəsi baş vermiş Xəlil Əli oğlu tərəfindən aparılmış, Xəlil Əli oğlunun təsdiq etdiyi kimi K.Çakvetadzenin üzərində heç bir şübhəli şey aşkar edilməmişdir.

17 yanvar 2015-ci il tarixli protokoldan görünür ki, K.Çakvetadzenin üzərinə axtarış təhqiqatçı və əməliyyat müvəkkilləri tərəfindən CPM-nin 246-cı maddəsinə əsasən uyğun deyil, baxış keçirilməsi barədə CPM-nin 236-cı maddəsinə istinad edilməklə keçirilmiş, bu

zaman hər hansı bir qərar qəbul edilməmiş və ya şəxs şübhəli şəxs qismində tutulmamışdır.

CPM-nin 236.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuşdur ki, cinayətin izlərinin, sübut mənbəyi ola biləcək digər maddi obyektlərin aşkar edilməsi, cinayətin törədilmə hallarının və iş üçün əhəmiyyətli olan digər halların müəyyən edilməsi məqsədi ilə müstəntiq hadisə yerinin, binaların, sənədlərin, əşyaların, insan meyitinin və heyvan cəsədinin baxışını aparır. Göründüyü kimi, qanunvericilikdə insanın üzərinə baxış keçirilməsi növündə istintaq hərəkətinin aparılması nəzərdə tutulmamışdır.

Müəyyən edilmişdir ki, polis tərəfindən saxlanılan və məcburi qaydada gətirilən Koba Çakvetadzenin üstünə baxış keçirilməsi barədəki protokolda sonuncuya müdafiəçi hüququndan istifadə etmək hüququnun olması izah olunduğu qeyd olunsa da, təqsirləndirilən şəxs Gürcüstan Respublikası vətəndaşı olduğundan və cinayət mühakimə icraatı aparılan dili bilmədiyindən onun müdafiəçi hüququndan imtinası qanunsuz olaraq qəbul edilmişdir.

Bununla da, polis əməkdaşları tərəfindən tutulan və məcburi qaydada bölməyə gətirilən Çakvetadze Koba Joroyeviçə müdafiəçi təyin edilmədən və sonuncuya təqdim edilmədən müdafiəçi hüququndan imtinasının qəbul edilməsi müdafiə hüququnun həyata keçirilməsinin real olmadığını göstərir.

Məhkəmələr haqlı olaraq saxlanılan şəxsə müdafiəçi təyin edilməməsini CPM-nin 19, 90.6 və 92.3.4-cü maddəsinin tələblərinə zidd hesab etməklə, Koba Çakvetadzenin həmin vaxt hüquqi yardım almaq hüququnun kobud surətdə pozulması ilə bərabər, həm də qanunda nəzərdə tutulan müdafiə hüququndan məhrum edilməsi kimi qiymətləndirmişlər.

CPM-nin 124.1-ci maddəsinə əsasən məhkəmənin və ya cinayət prosesi tərəflərinin əldə etdiyi mötəbər dəlillər (məlumatlar, sənədlər, əşyalar) cinayət təqibi üzrə sübutlar hesab olunur. Bu sübutlar: cinayət-prosessual qanunvericiliyinin tələblərinə əməl edilməklə insan və vətəndaşın konstitusiya hüquq və azadlıqları məhdudlaşdırılmadan və ya məhkəmənin qərarı əsasında (bu Məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş təxirə salına bilməyən hallarda isə müstəntiqin qərarı əsasında) məhdudlaşdırmaqla əldə olunmalı; hadisənin

cinayət hadisəsi olub-olmamasını, törədilmiş əməldə cinayətin əlamətlərinin olub-olmamasını, bu əməlin təqsirləndirilən şəxs tərəfindən törədilib- törədilməməsini, onun təqsirli olub-olmamasını, habelə ittihamın düzgün həll edilməsi üçün əhəmiyyət kəsb edən digər halları göstərməlidir.

Göstərilənlərə əsasən məhkəmə kollegiyası qeyd etmişdir ki, Çakvetadze Koba Joroyeviçin üstündən narkotik vasitənin aşkar edilərək götürülməsi ilə bağlı ittiham tərəfinin əsas sübutlardan biri kimi hesab etdiyi protokolun qanunun tələblərinin kobud surətdə pozulması ilə tərtib edilməsi barədə məhkəmələr qanuni nəticəyə gəlmiş və haqlı olaraq onun üzərinə baxış keçirilməsinin, bu istintaq hərəkətinin icraatı qaydalarının kobud pozuntularla aparılmasını nəzərə alaraq həmin protokolun sübut kimi qəbul edilməsini mümkün saymamışlar.

Eyni zamanda kassasiya kollegiyası hesab etmişdir ki, qanuna uyğun olmayan qaydada aparılmış istintaq hərəkətinin aparılmasında iştirak etmiş şəxslərin ifadələrinin də sübut növü baxımından əhəmiyyətsiz olması barədə məhkəmələrin gəldiyi qənaət əsaslıdır. Qeyd edildiyi kimi, K.Çakvetadzeyə qarşı irəli sürülmüş ittihamın əsasını təşkil edən şahidlərin ifadələri də kifayət qədər ziddiyyətlidir və işin faktiki hallarına uyğun deyildir.

CPM-nin 125.1-ci maddəsinin tələblərinə görə, məlumatların, sənədlərin və digər əşyaların həqiqiliyinə, yaranma mənbəyinə və əldə edilməsi hallarına şübhələr olmadıqda onlar sübut kimi qəbul edilə bilərlər.

Sübutlar Cinayət-Prosessual Məcəllədə müəyyən edilmiş üsullarla əldə edilməlidir. Cinayət işi və ya cinayət təqibi ilə bağlı materiallar üzrə qəbul edilə bilməyən sübutlar dedikdə onların əldə edilmə mənbəyinə və üsullarına dair CPM-də nəzərdə tutulmuş tələblərin pozulması ilə toplanan məlumatlar, sənədlər və digər əşyalar başa düşülür.

CPM-nin 125-ci maddəsində məlumatların, sənədlərin və digər əşyaların cinayət işi və ya cinayət təqibi ilə bağlı digər materiallar üzrə sübut kimi qəbul edilə bilməməsi yeganə bir meyarla – onların qanunun pozulması ilə əldə edilməsinə əsasən müəyyən edilir. Həmin maddədə göstərilən məlumatlar, sənədlər və digər əşyalar qanunun

pozulması ilə əldə edildikdə, habelə istintaq hərəkətləri qanunun pozulması ilə həyata keçirildikdə onlar cinayət işi və ya cinayət təqibi ilə bağlı digər materiallar üzrə sübut kimi qəbul edilə bilməz.

CPM-nin 145.1-ci maddəsinin tələblərinə müvafiq olaraq, hər bir sübut mənsubiyyəti, mümkünlüyü, mötəbərliyi üzrə qiymətləndirilməli və cinayət təqibi üzrə toplanmış bütün sübutları məcmusuna ittihamın həlli üçün onların kifayət etməsinə əsasən qiymət verilməlidir.

Bundan başqa, CPM-nin 145.3-cü maddəsində müəyyən edilmişdir ki, ittihamın sübut olunmasında şübhələri digər sübutlarla aradan qaldırmaq mümkün olmadıqda, onlar şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin xeyrinə təfsir edilir.

Məhkəmə kollegiyası qeyd etmişdir ki, iş üzrə toplanmış bütün sübutlar birinci instansiya məhkəməsində CPM-nin 143-146-cı maddələrinin tələblərinə müvafiq olaraq tədqiq edilmiş, məhkəmə hökmünün əsasını da məhz həmin sübutlar təşkil etmişdir.

CM-nin 3-cü maddəsinə görə yalnız bu Məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş cinayət tərkibinin bütün əlamətlərinin mövcud olduğu əməlin (hərəkət və ya hərəkətsizliyin) törədilməsi cinayət məsuliyyəti yaradır.

Kollegiya hesab etmişdir ki, məhkəmələr iş üzrə sübutları tam, hərtərəfli araşdıraraq və işin müəyyən edilmiş hallarına hüquqi qiymət verərək təqsirləndirilən şəxsin əməlinə cinayət tərkibi olmaması ilə bağlı düzgün nəticəyə gəlmiş, qanuni və əsaslı qərar qəbul etmişdir.

CPM-nin 21.2-ci maddəsinə əsasən şəxsin təqsirli olduğuna əsaslı şübhələr varsa da onun təqsirli bilinməsinə yol verilmir. Bu Məcəllənin müddəalarına uyğun surətdə müvafiq hüquqi prosedura daxilində ittihamın sübuta yetirilməsində aradan qaldırılması mümkün olmayan şübhələr təqsirləndirilən şəxsin (şübhəli şəxsin) xeyrinə həll edilir. Eyni ilə cinayət və cinayət-prosessual qanunlarının tətbiqində aradan qaldırılmamış şübhələr də onun xeyrinə həll olunmalıdır.

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi bir sıra qərarlarında qeyd etmişdir ki, “əsaslı şübhə yeri qoymayan” sübut standartları sübutların qiymətləndirilməsi zamanı bütün işlərə tətbiq edilən ümumi prinsipdir. Sübutlar kifayət qədər

güclü, aydın və uzlaşdırılmış nəticələrin, yaxud faktlara əsaslanan anoloji təkzib edilməz ehtimalların birgə mövcudluğundan irəli gələ bilər. Qanəedici və inandırıcı sübutları təqdim etmək məsələsində sübutetmə yükü ittiham orqanının üzərinə düşür. Hər hansı şübhə təqsirləndirilən şəxsin xeyrinə həll edilməlidir.

CPM-nin 42-ci maddəsinə əsasən məhkəmə baxışı nəticəsində təqsirləndirilən şəxsə qarşı irəli sürülmüş cinayətin törədilməsində onun təqsirsizliyini təsdiq edən bəraət hökmü cinayət hadisəsi olmadıqda, əməldə cinayət tərkibi olmadıqda, cinayətin

törədilməsinə aidiyyəti olmadıqda, təqsirliliyi sübuta yetirilmədikdə çıxarılır.

İşin şərh olunan hallarına əsasən məhkəmə kollegiyası belə nəticəyə gəlmişdir ki, məhkəmə qərarının ləğv edilməsi və ya dəyişdirilməsi üçün CPM-nin 416-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş əsaslar müəyyən edilmədiyindən kassasiya protesti təmin edilməməli, K.J.Çakvetadzenin barəsindəki Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin cinayət kollegiyasının 02 noyabr 2015-ci il tarixli qərarı isə dəyişdirilmədən saxlanılmalıdır.

Hər hansı hərəkətin edilməsinə görə vəzifəli şəxsin maddi və ya sair nemətin almasına düzgün hüquqi qiymət verilməsi üçün bu hərəkətin onun xidməti vəzifəsinin icrası ilə əlaqədar səlahiyyətlərinə aid olub-olmamasına dair bütün sübutlar tam və hərtərəfli araşdırılmalı və həmin sübutlar qanuna müvafiq qaydada qiymətləndirilməlidir.

Lənkəran Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 17 dekabr 2013-cü il tarixli hökmü ilə Ağayev Qorxmaz Kazım oğlu Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra mətdə CM-nin) 311.1-ci maddəsi ilə təqsirli bilinərək dövlət və yerli özünüidarə orqanlarında 2 (iki) il müddətində rəhbər və maddi-məsul vəzifə tutmaq hüququndan məhrum edilməklə, cəzasını ümumi rejimli cəzaçəkmə müəssisəsində çəkməklə, 6 (altı) il müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmişdir.

Məhkəmənin hökmünə əsasən, Ağayev Qorxmaz Kazım oğlu Lənkəran Dövlət Universiteti rektorunun 01 oktyabr 2012-ci il tarixli 1/66 №-li əmrinə əsasən universitetin tərbiyə işləri üzrə prorektoru əvəzi vəzifəsinə təyin olunmasına baxmayaraq, faktiki olaraq əvvəl işlədiyi tədris şöbəsinin müdiri vəzifələrini də icra etməklə tədris şöbəsinin fəaliyyətinə rəhbərliyi həyata keçirərək həmin ali təhsil müəssisəsinin fakültə və kafedralarında tədris işlərini təşkil etməklə, tədris yüklərinə dair tapşırıqları fakültələrə çatdırmaqla, onların əsasında işçi tədris planlarının hazırlanmasını, kafedralarda professor-müəllim, eləcə də tədrisə yardımçı heyət ştatlarının müəyyənləşdirilməsini, tədrislə bağlı bütün statistik məlumatların hazırlanmasını və aidiyyəti üzrə göndərilməsini, tələbələrin tədris planına

uyğun dərslərin normal tədrisini təşkil etməli, onların kurs imtahan və məqbullarının keçirilməsinə, akademik borclarının ləğvinə, məsləhət saatlarının təşkilinə və keçirilməsinə, tələbələrin dərəcə davamiyyətinə nəzarət etməli, bundan başqa səlahiyyətləri üzrə digər məsələlərin həllinə məsul olmaqla, vəzifəli şəxs kimi xidməti vəzifələrinin icrası ilə əlaqədar edəcəyi hərəkətə görə rüşvət alma məqsədilə, 2013-cü ilin aprel ayının əvvəllərində universitetin «iqtisadiyyat və idarəetmə» fakültəsinin 3-cü kurs tələbəsi Mirzəzadə Kamil Pəhlivan oğlunun xəstəliyi ilə bağlı akademik məzuniyyət verilməsinə dair müraciətinə əsasən, sonuncudan qeyd olunan məzuniyyətin verilməsinə görə 2013-cü ilin mart ayının axırlarında 500 (beş yüz) manat pulu istəyərək, 15 aprel 2013-cü il tarixdə saat 16 radələrində Lənkəran şəhəri, Həzi Aslanov xiyabanı, 50 ünvanında yerləşən universitetin inzibati binasındakı xidməti otağında maddi neməti - 400 (dörd yüz) manat pulu ondan özü üçün, birbaşa yolla şəxsən rüşvət kimi almışdır.

Hökmdən məhkumun müdafiəçisi tərəfindən verilmiş apellyasiya şikayətinə əsasən işə baxan Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 27 avqust 2014-cü il tarixli qərarı ilə həmin hökm dəyişdirilərək Q.K.Ağayevin əməlləri CM-nin

178.2.3-cü maddəsinə tövsif edilmiş və ona bu maddə əsasında 3 (üç) il müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası təyin edilmişdir.

Dövlət ittihamçısının kassasiya protesti əsasında cinayət işinə baxmış Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 15 aprel 2015-ci il tarixli qərarı ilə kassasiya protesti təmin edilərək Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 27 avqust 2014-cü il tarixli qərarı ləğv edilərək iş həmin məhkəmədə yeni apellyasiya baxışına təyin edilmişdir.

Hökmdən müdafiəçi tərəfindən verilmiş apellyasiya şikayətinə əsasən yenidən işə baxan Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyası 27 avqust 2014-cü il tarixli qərarında apellyasiya instansiyası məhkəməsinin əvvəlki qərarına uyğun olan iş üzrə eyni nəticəyə gəlmişdir.

Həmin qərardan da dövlət ittihamçısı kassasiya protesti verərək onun ləğv edilməklə işin apellyasiya instansiyası məhkəməsində yenidən baxılmasının təyin edilməsini xahiş etmişdir.

Kassasiya protesti onunla əsaslandırılmışdır ki, məhkəmə kollegiyası tərəfindən hökm çıxarılarəkən sübutlar Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra mətdə CPM-nin) 143-146-cı maddələrinin tələblərinə müvafiq olaraq tədqiq edilmədiyindən və bunun nəticəsi olaraq Qorxmaz Ağayevin əməlinin tövsifində səhvə yol verildiyindən, hətta ona təqsirli bilindiği maddə üzrə yüngül cəza təyin edildiyindən apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarı ləğv edilməli və iş yeni apellyasiya baxışına təyin edilməlidir.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarını mübahisələndirən dövlət ittihamçısı Qorxmaz Ağayevə elan olunmuş ittihamın hallarına əsaslanaraq qeyd etmişdir ki, məhkəmənin gəldiyi nəticədən fərqli olaraq təqsirləndirilən şəxsin CM-nin 311.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayət əməlini törətməsi işin obyektiv hallarını əks etdirən sübutların məcmusu ilə tam təsdiq olunur və buna görə də onun əməlinin CM-nin 178.2.3-cü maddəsinə tövsif edilməsi əsassız olmuşdur.

Bundan başqa, kassasiya protestində o da vurğulanmışdır ki, məhkəmə kollegiyası tərəfindən Qorxmaz Ağayevin əməlinin CM-nin

178.2.3-cü maddəsinə tövsif edilməsi düzgün hesab edilmiş olsa belə ona həmin maddənin sanksiyası həddində ən aşağı həddə cəza təyin edilməklə ədalətsizliyə yol vermiş və bu zaman törədilmiş cinayətin xarakteri və ictimai təhlükəlilik dərəcəsi kifayət qədər nəzərə alınmamışdır.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət kollegiyası cinayət işinin materiallarını öyrənib, kassasiya protestinin dəlillərini müzakirə edib, kassasiya protestinin təmin edilməsi barədə dövlət ittihamçısının, kassasiya protestinin təmin edilməməsi barədə məhkumun müdafiəçisinin çıxışlarını dinləyərək hesab etmişdir ki, aşağıdakı əsaslara görə kassasiya protesti təmin edilərək, Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 28 avqust 2015-ci il tarixli qərarı ləğv edilməli və cinayət işi yeni apellyasiya baxışına təyin edilməlidir.

Məhkəmə kollegiyası ilk növbədə qeyd etmişdir ki, CM-nin 311.1-ci maddəsində rüşvət alma, yəni vəzifəli şəxsin xidməti vəzifəsinin (səlahiyyətlərinin) icrası ilə əlaqədar hər hansı hərəkətə (hərəkətsizliyə) görə, eləcə də xidmət üzrə ümumi himayədarlıq və ya laqeydlik müqabilində özü və yaxud üçüncü şəxslər üçün birbaşa və ya dolayı yolla, şəxsən və ya vasitəçidən istifadə etməklə maddi və sair neməti, imtiyazı və ya güzəşti istəməsi və ya alması, yaxud bu barədə təklif və ya vədi qəbul etməsi cinayət tərkibi kimi nəzərdə tutulmuşdur.

Bu cinayətin obyektiv cəhəti vəzifəli şəxs tərəfindən şəxsən və ya vasitəçidən istifadə etməklə rüşvətin predmetini istəmədə və ya almaqda ifadə olunur. Vəzifəli şəxsin xidməti vəzifəsinin (səlahiyyətlərinin) icrası dedikdə bilavasitə tutduğu vəzifə səlahiyyətləri daxilində yerinə yetirməli olduğu vəzifələr başa düşülür. Vəzifəli şəxsin xidmət üzrə ümumi himayədarlığı dedikdə rüşvətalanın tutduğu vəzifənin əhəmiyyəti və mötəbərliyi sayəsində tabeçiliyində və ya nəzarəti altında olan başqa vəzifəli şəxslər tərəfindən rüşvətverənin xeyrinə müəyyən hərəkətlərin edilməsinin mümkünlüyü başa düşülür.

Rüşvət vəzifəli şəxsin vəzifə səlahiyyətlərinə daxil olan və ya onun öz qulluq mövqeyinə görə yardım edə bildiyi hərəkətləri (hərəkətsizliyi) etməsinə görə, yaxud xidmət üzrə ümumi himayədarlığa və ya laqeydliyə

görə verilir. Burada vəzifəli şəxsin vəzifə səlahiyyətlərinə daxil olan hərəkətlər (hərəkətsizlik) dedikdə, qanunla və ya əmək müqaviləsi ilə vəzifəli şəxsə həvalə edilmiş səlahiyyətlərin icrası ilə əlaqədar edilən hərəkət və ya hərəkətsizlik başa düşülməlidir.

Maddənin dispozisiyasında öz qulluq mövqeyinə görə yardım edə bildiyi hərəkətlər (hərəkətsizlik) isə artıq vəzifəli şəxsin öz səlahiyyətlərindən kənara çıxan fəaliyyəti nəzərdə tutur. Rüşvət verənin mənafeyinə müvafiq işlərin yerinə yetirilməsi üçün səlahiyyətli olmasa da, öz qulluq mövqeyinə görə rüşvət verənin xeyrinə həmin işləri başqa vəzifəli şəxslərin hesabına yerinə yetirmək üçün tədbirlər görə bilən şəxslər də rüşvət almanın sübyekti hesab edilməlidirlər. Belə şəxslər məsul vəzifəli şəxslərin köməkçiləri, katibləri, hakimiyyət orqanlarında yüksək mövqeyə malik qulluqçular və s. şəxslər aiddirlər.

Prorektor həm lüğəti mənasına, həm də xidmət üzrə tutduğu mövqeyə görə ali təhsil müəssisəsinin rektorunun müavini və ya köməkçisidir.

İş materiallarından görüldüyü kimi, Qorxmaz Ağayev universitet rektorunun əmri ilə 01 oktyabr 2012-ci il tarixdə tərbiyə işləri üzrə prorektor əvəzi vəzifəsinə keçirilmişdir. Bununla yanaşı, rektorun şifahi göstərişinə əsasən ona tədris şöbəsinin işinə də nəzarət etməsi və həmin şöbədə işlərin aparılmasında əməkdaşlara köməklik göstərməsi həvalə edilmişdir.

Toplanmış sübutlarla müəyyən edilir ki, Q.K.Ağayev prorektor vəzifəsi üzrə öz vəzifələrini yerinə yetirməklə yanaşı həm də qeyd olunan şifahi göstərişə əsasən tədris şöbəsinin fəaliyyətinə nəzarət etmiş və bu fəaliyyətin düzgün həyata keçirilməsində işçilərə köməklik göstərmişdir. Bu hallar iş üzrə dindirilmiş bir çox şahidlərin ifadələri ilə təsdiq edilmişdir.

Q.Ağayevin səlahiyyətləri və tələbələrə akademik məzuniyyətin verilməsi qaydası ilə bağlı şahid qismində dindirilmiş Lənkəran Dövlət Universitetinin rektoru A.D.İsgəndərov məhkəmə iclaslarında göstərmişdir ki, o, Q.K.Ağayevi 2012-ci ilin oktyabr ayının 1-də əmrlə tərbiyə işləri üzrə prorektor əvəzi vəzifəsinə təyin etmiş, bundan əvvəl isə, yəni 01 may 2009-cu il tarixdən 01 oktyabr 2012-ci il

tarixədək sonuncu LDU-nun tədris hissə müdiri olmuşdur. Bundan sonra tədris hissə müdiri vəzifəsinin icrası müvəqqəti olaraq inspektor Elvin Aslanova həvalə edilmiş, lakin Q.Ağayev bu sahədə çox təcrübəli işçi olduğu üçün şifahi qaydada ona tədris hissəsinin fəaliyyətinə nəzarət etməyi, Elvin Aslanova köməklik göstərməyi tapşırılmışdır. Eyni zamanda Q.Ağayev tərbiyə işləri üzrə prorektor kimi LDU-da təhsil alan bütün tələbələrlə sıx ünsiyyətdə olmalı, onların qaygıları, problemləri ilə maraqlanmalı olmuş, bütün bunlar onun vəzifə səlahiyyətlərinə aid olmuşdur. Tələbələrə akademik məzuniyyət əsasən xəstəliyi, hamiləliyi və ya qiyabiçilərə hərbi xidmətə getməsi ilə bağlı verilir. Bunun üçün tələbə ilk öncə ərizə yazır və tibbi sənədlə birlikdə ümumi şöbəyə təqdim edilir, ümumi şöbə onun ərizəsini dərkənar qoyulması üçün ona təqdim edir, dərkənardan sonra akademik məzuniyyətin verilməsi üçün əsasların olub-olmaması tədris hissə rəhbəri tərəfindən araşdırılır və müsbət halda əmrin layihəsi hazırlanaraq imza üçün ona verilir. Əmr imzalandıqdan sonra tələbə məzuniyyətə buraxılır. Ona görə də, Q.Ağayev tələbə Kamil Mirzəzadə ilə ünsiyyətdə olmuş və onun sənədlərinin hazırlanması və ümumi şöbəyə təhvil verilməsinə məsləhəti ilə istiqamət vermişdir. Sonradan ona məlum olmur ki, Q.Ağayev bunun müqabilində tələbədən 400 manat məbləğində rüşvət istəmiş və həmin pulu 15 aprel 2013-cü il tarixdə alarkən yaxalanmışdır.

Məhkəmə iclaslarında şahid Mirzəzadə Kamil Pəhlivan oğlu göstərmişdir ki, Lənkəran Dövlət Universitetinin «iqtisadiyyat və idarəetmə» fakültəsinin 3-cü kurs tələbəsidir. 2012-ci ilin dekabr ayında gözlərinin tamam zəiflədiyini hiss etmiş, bununla bağlı bir neçə həkimə müraciət etmiş, ona İran İslam Respublikasına gedərək müalicəsini orada davam etdirməyi məsləhət görmüşlər. Müalicə olunmaq üçün növbəti tədris ilində akademik məzuniyyət götürmək qərarına gəlmiş və bununla bağlı 2013-cü ilin mart ayının sonlarında universitetin prorektoru Ağayev Qorxmaz Kazım oğluna müraciət etmişdir, çünki universitetdə bu işlərlə sonuncu məşğul olurdu. Qorxmaz Ağayev akademik məzuniyyət verilməsi üçün ondan xəstəliyi ilə bağlı həkim məsləhət komissiyasının arayışını və 500 manat

pul istəmiş, əks təqdirdə məzuniyyət verilməyəcəyini demişdir. 09 aprel 2013-cü il tarixdə o, Q.Ağayevin xidməti otağında həkim arayışı təqdim edərkən sonuncu arayışı görün kimi əsəbi halda onun üstünə qışqıraraq arayışı düzgün almadığını bildirmiş, arayışı dəyişdirəndən sonra gəlməsini tapşırılmışdır. 11 aprel 2013-cü il tarixdə o, Biləsuvar rayonuna gedərək tibbi arayışı Qorxmaz Ağayevin tələb etdiyi formada almış və 15 aprel 2013-cü il tarixdə saat 15.45-də o, digər əməliyyat iştirakçılarından ayrılaraq ondan rüşvət tələb edən Qorxmaz Ağayevlə görüşmək üçün universitetin yerləşdiyi binaya daxil olmuş, sonra Q.Ağayevlə birlikdə onun xidməti otağına keçmişdir. Q.Ağayev tibbi arayışa baxaraq onu qapının önündə oturan Şahnaz adlı qadının yanına apararaq ərizə yazmasını bildirmişdir. Şahnaz ona ərizənin sözlərini diktə etmiş və ərizə onun dediyi qaydada yazılmışdır. Ərizə ilə birlikdə o, Qorxmaz Ağayevin iş otağında ona həm də 400 manat məbləğində pul da vermişdir. Bundan sonra o, otaqdan çıxmış, onun işarəsi ilə həmin otağa daxil olmuş prokurorluğun əməkdaşları özlərini təqdim edərkən Qorxmaz Ağayev onlara müqavimət göstərməyə cəhd etmiş, otaqdakı oturmaqlara təpik atmış və özünü yerə yıxmış, daha sonra isə özünü pis hiss etdiyini bildirərək otaqda və çölə açılan pəncərəyə yaxınlaşıb, başını pəncərədən bayıra çıxartmış və tüpürmüşdür. Q.Ağayevin özünü pəncərədən çölə atacağından ehtiyat edən əməliyyatçılar onun şalvarının kəməmindən tutub onu saxlamış və bu vaxt pəncərənin altında olan bir nəfər polis əməkdaşı əməliyyatçıları çağıraraq pəncərədən başını çıxaran şəxsin ağızından pul tüpürdüyünü bildirmişdir. Onlar birlikdə universitetin binasından çıxaraq polis nəfərinin göstərdiyi yerə getmiş və orada mişar daşlarının arasından bükülmüş və islanmış vəziyyətdə 8 ədəd 50 manatlıq pul əskinaları, cəmi 400 (dörd yüz) manat məbləğində pul aşkar edərək götürmüşlər. Bundan sonra onlar Qorxmaz Ağayevin oturduğu otağa qayıtmış və orada həmin pul əskinalarına baxış keçirilmişdir. Qeyd olunan pul əskinaları xüsusi işıqlandırma cihazı vasitəsilə işıqlandırılmış və onların üzərində görünməyən qələmlə «Rüşvət 2013» sözlərinin yazılması müəyyən edilmişdir.

Cinayət işinin materiallarında olan 15 aprel 2013-cü il tarixli baxış keçirilməsi barədə protokolda göstərilmişdir ki, baxış zamanı Qorxmaz Ağayevə vətəndaş K.Mirzəzadəyə akademik məzuniyyət verilməsi ilə bağlı onda nə kimi sənədlər olduğu soruşuldu və bu sənədləri təqdim etmək təklif olundu. Qorxmaz Ağayev suala cavab vermədi və bundan sonra onun oturduğu “Tədris hissəsi” otağına baxış keçirildi. Otağın sol tərəf pəncərənin qarşısında olan masanın üzərində olan sənədlərə baxış keçirilərkən masanın üzərində Mirzəzadə Kamil Pəhlivan oğlunun adından yazılmış 15 aprel 2013-cü il tarixli ərizə və həmin ərizəyə cəpler vasitəsilə bərkidilmiş Cəbrayıl rayon mərkəzi xəstəxanasının 11.04.2013-cü il tarixli, 126 sayılı arayışı müəyyən edilərək götürülmüş və protokola əlavə edilmişdir.

Göstərilən sübutlar təsdiq edir ki, Ağayev Qorxmaz Kazım oğlu tərbiyə işləri üzrə prorektor əvəzi vəzifəsinə təyin ediləndə, yəni 01 may 2009-cu il tarixdən 01 oktyabr 2012-ci il tarixə kimi LDU-nun tədris hissə müdiri olmuş, tərbiyə işləri üzrə prorektor kimi LDU-da təhsil alan bütün tələbələrə sıx ünsiyyətdə olmaq, onların qaygıları, problemləri ilə maraqlanmaq onun vəzifə səlahiyyətlərinə aid olmuş, faktiki olaraq LDU-nin tərbiyə işləri üzrə prorektor əvəzi kimi universitetin rəhbərliyində təmsil olunmaqla, rektorun şifahi göstərişinə əsasən universitetin tədris şöbəsinin fəaliyyəti də onun nəzarətində olmuşdur.

Cinayət işinin müəyyən edilən faktiki halları onu təsdiq edir ki, Qorxmaz Ağayev Universitetin tədris şöbəsinə nəzarət edən universitetin rəhbər vəzifəli şəxslərindən biri kimi, həmin şöbənin əməkdaşlarına göstərilş vermək səlahiyyətinə də malik olmuşdur. Bilavasitə onun göstəri və himayədarlığı ilə Kamil Mirzəzadəyə akademik məzuniyyətin verilməsi üçün əsas olan sənədlər hazırlanmış və onun tələb etdiyi pulu ona vermişdir.

Qanunun mənasına görə vəzifəli şəxsin həm bilavasitə vəzifə səlahiyyətlərinə aid olan vəzifələrə görə, həm də tutduğu vəzifənin xidməti vəziyyətinə görə rüşvətverənin xeyrinə edə biləcəyi hərəkətlərə görə ondan maddi nemətlər alması rüşvət alma cinayətinin tərkibini yaradır. Bu zaman onun rüşvətverənin xeyrinə müvafiq hərəkətləri etmək niyyətinin olub-olmamasının əməlin hüquqi tövsifi üçün

əhəmiyyəti yoxdur ona görə ki, bu cinayət vəzifəli şəxsin tutduğu mövqeyə görə maddi və sair neməti, imtiyazı və ya güzəşti istəməsi və ya alması, yaxud bu barədə təklif və ya vədi qəbul etməsi ilə bitmiş sayılır.

CM-nin 178.2.3-cü maddəsində isə şəxsin qulluq mövqeyindən istifadə etməklə dələduzluğa, yəni etibardan sui-istifadə etmə və ya aldatma yolu ilə özünün əmlakını ələ keçirməyə və ya əmlak hüquqlarını əldə etməyə görə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutulmuşdur.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi Qorxmaz Ağayevin cinayət əməlini CM-nin 178-ci maddəsinə tövsif edərkən onun Kamil Mirzəzadənin 400 manat məbləğində pulunu ələ keçirərək aldatmanın və ya etibardan sui-istifadə etmənin nədə ifadə olunmasını göstərməmişdir. Məhkəmənin hərəkətlərində də bu üsullarla Kamil Mirzəzadənin əmlakını ələ keçirməyə dəlalət edən hallar müəyyən edilməmişdir. Əksinə iş materialları ilə müəyyən edilmişdir ki, Qorxmaz Ağayev alacağı rüşvət müqabilində üzərinə götürdüyü hərəkətləri ardıcılıqla yerinə yetirdiyini nümayiş etdirmişdir. Belə ki, o tibbi arayışın əsasnamədə nəzərdə tutulmuş qaydada təqdim edilmədiyini müəyyən etdikdə bundan əsəbləşərək, Kamil Mirzəzadədən tələb etdiyi pulu əvvəlcədən almamış, arayışı lazımı qaydada təqdim etməsi üçün onu geri qaytarmış, ikinci dəfə arayış əsasnamədə göstərilən qaydada tərtib edildikdən sonra onu qəbul etmişdir. Bundan başqa o, ərizəni qanunun formada tərtib edilməsi üçün tədris şöbəsinin inspektoru Hüseynova Şahnaz Hüseyn qızına Kamil Mirzəzadəyə köməklik göstərməsi göstərişini vermişdir. Məhz bu sənədlər lazımı formada tərtib edildikdən sonra Q.Ağayev həmin sənədləri və razılaşdıqları pulu (rüşvətin predmetini) K.Mirzəzadədən qəbul etmişdir.

Bu hallar ona dəlalət edir ki, Q.Ağayevin bu hərəkətlərində aldatma və ya etibardan sui-istifadə etmənin əlamətləri mövcud olmamışdır.

İş materiallarına əlavə edilmiş, “Tədris sahəsi işçilərinin qulluqçu vəzifələrinin vahid tarif-ixtisas sorğu kitabçasından” çıxarılda tələbələrə xəstəliklə əlaqədar akademik məzuniyyət verilməsi üzrə sənədlərin hazırlanması və rektora təqdim edilməsi hansı vəzifəli şəxslərin səlahiyyətlərinə aid olması göstərilməmişdir. Tədris şöbəsinin baş

inspektoru Elvin Aslanovla, tərbiyə işləri üzrə prorektor Qorxmaz Ağayevlə, elmi işlər üzrə prorektor Ramiz Şəmmədovla bağlanmış əmək müqavilələrində də tələbələrə xəstəliklə əlaqədar akademik məzuniyyət verilməsi üzrə tələbələrə himayədarlıq edilməsinin onlardan hər hansı birinə həvalə edilməsi göstərilməmişdir.

Lakin cinayət işi üzrə birinci instansiya məhkəməsində tədqiq edilmiş sübutlardan müəyyən edilmişdir ki, tələbələrə akademik məzuniyyət verilməsi işinə nəzarət etmək rektorun şifahi göstərişinə əsasən Qorxmaz Ağayevə həvalə edilmişdir.

CPM-nin 397.3-cü maddəsinə əsasən apellyasiya şikayətinin və ya apellyasiya protestinin baxışı zamanı aşağıdakı hallardan ən azı biri mövcud olduqda apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən yeni sübutlar tədqiq edilir:

- cinayət prosesinin iştirakçıları yeni sübutların birinci instansiya məhkəməsinə təqdim edilməməsinə onlardan asılı olmayan səbəblərlə əsaslandırıldıqda;
- birinci instansiya məhkəməsi bu sübutların tədqiqini obyektiv səbəb olmadan rədd etdikdə.

Qanunun mənasından görünür ki, birinci instansiya məhkəməsi iclasında artıq tədqiq edilmiş sübutların yenidən tədqiq edilməsi (dindirilmiş şahidlərin təkrarən dindirilməsi) nəzərdə tutulmamışdır. Apellyasiya protestinə və apellyasiya şikayətinə baxılması zamanı sübutların tədqiq edilməsi hədlərini müəyyən edən CPM-nin 397.3-cü maddəsi isə yalnız həmin maddədə nəzərdə tutulmuş əsaslar olduqda yeni sübutların tədqiq edilməsi (dindirilmiş şahidlərin yenidən dindirilməsi qaydasını deyil) qaydasını müəyyən etmişdir. Şahidin məhkəmə iclasında təkrar dindirilməsi onların məhkəmə iclasında dindirilməmişdən qabaq bir-biri ilə və prosesin digər iştirakçıları ilə görüşməməsi prinsipinə ziddir.

Lenskayanın Rusiyaya qarşı işi üzrə İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin 29.01.2009-cu il tarixli qərarında göstərilir ki, “Hüquqi dövlətin ən mühüm prinsiplərindən biri hüquqi müəyyənlikdir və onun mənasına görə heç bir tərəf yalnız işin yenidən araşdırılması və ya yeni qərar əldə edilməsi məqsədi ilə prosesin

yenidən keçirilməsini tələb edə bilməz. Bu prinsiplərdən yalnız o hallarda kənara çıxıla bilər ki, əhəmiyyətli və xüsusilə vacib hallar bunu tələb etsin. Konvensiya prinsipinə yekun məhkəmə qərarı ilə nəticələnmiş prosesin Dövlətlərə məhkəmə səhvlərinin düzəldilməsinə imkan vermək üçün yenidən açılmasına icazə verir. Məhkəmə səhvlərinin aradan qaldırılmaması ədalətlik prinsipinə, məhkəmə proseslərinin ictimai nüfuzuna və təmizliyinə ciddi zərbə vura bilər.

Cinayət işinə hər iki apellyasiya baxışı zamanı CPM-nin yuxarıda göstərilən normasında nəzərdə tutulmuş əsaslardan hər hansı biri müəyyən edilmədiyi halda, o cümlədən LDU-nin rektoru A.D.İsgəndərovun birinci instansiya məhkəməsində şahid qismində dindirilməsinə baxmayaraq o, apellyasiya şikayətinə məhkəmə baxışı zamanı təkrarən dindirilmiş və bu vaxt əvvəlki ifadələrində göstərdiyi, Qorxmaz Ağayevə elan olunmuş ittihamın əsaslılığına uyğun olan halların təkzib edilməsi istiqamətində əhəmiyyətli dəyişikliklər etmişdir. Apellyasiya instansiyası məhkəməsi iclasında yenidən didirilmiş şahid Ş.H.Hüseynova da birinci instansiya məhkəməsi iclasındakı verdiyi ifadələrinin eyni istiqamətdə dəyişdirilməsinə yol vermişdir.

Bütün dindirmələrdən əvvəl yalan ifadə verməyə görə cinayət məsuliyyəti daşıyacağı barədə iltizam vermiş və and içmiş həmin şahidlərin ifadələrinə apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən hüquqi qiymət verilməmiş, ifadələr arasındakı ziddiyyətlər araşdırılmamış və sonuncu ifadələrə üstünlük verilməsinin səbəbi qərarında əsaslandırılmamışdır.

Nəzərə alınmamışdır ki, Asəf İsgəndərovun, Kamil Mirzəzadənin və Şahnaz Hüseynovanın birinci instansiya məhkəməsinin məhkəmə iclasında verdikləri ifadələri həmin iclasda tədqiq edilmiş Qorxmaz Ağayevin hərəkətlərini əks etdirən video görüntülərlə uyğunluq təşkil etmişdir.

Bundan əlavə, işdən görünür ki, Asəf İsgəndərov birinci instansiya məhkəməsindəki ifadəsində tədris üzrə prorektor vəzifəsinin icrasını Qorxmaz Ağayevə həvalə etdiyini göstərdiyi halda, müvafiq əmr verilmədən, Təhsil Nazirliyi ilə razılaşmanın olması müəyyən edilmədən, əmək müqaviləsi

bağlandıqdan 6 gün sonra Təhsil Nazirliyinin nomenklaturası olan Universitetin tədris işləri üzrə prorektor vəzifəsinin əsas funksiyalarının icrasının elmi işlər üzrə prorektor Şəmmədov Ramiz Zeynulla oğluna həvalə etməsi barədə ifadələrinin şübhə doğurmasına baxmayaraq apellyasiya instansiya məhkəməsi bu halı da ətraflı araşdırmamış və Təhsil Nazirliyinin mövqeyini öyrənmədən həmin halın həqiqiliyini qəbul etmiş, eyni zamanda Qorxmaz Ağayevin rüşvət alma cinayətində təqsirsizliyini sübut etmək üçün tədris işləri üzrə prorektor vəzifəsinin ona həvalə edilmədiyini və tədris şöbəsinə nəzarətin ona tapşırılmadığını sübut etməyə çalışmışdır.

Cinayət işinin materiallarından müəyyən edilir ki, akademik məzuniyyətin verilməsi haqqında əmrin verilməsi səlahiyyəti universitetin rektoruna aid olsa da, bununla bağlı sənədlərin toplanması və təqdim edilməsi heç bir vəzifəyəli şəxsin səlahiyyətlərinə aid edilməmiş, tədris şöbəsinə rəhbərliyin Elvin Aslanova həvalə edilməsi barədə əmək müqaviləsində tələbələrə akademik məzuniyyətlərin verilməsi məsələsinin də ona həvalə edilməsi göstərilməmişdir. Tədris şöbəsinin müdirinə aid səlahiyyətlər sırasında akademik məzuniyyətlər verilməsinə dair hər hansı fəaliyyət nəzərdə tutulmamışdır.

Məhkəmə kollegiyasının qənaətinə görə, akademik məzuniyyətin verilməsi haqqında ərizənin tərtib edilməsində K.Mirzəzadəyə köməklik göstərilməsi barədə Q.Ağayevin verdiyi göstərişin Ş.H.Hüseynova tərəfindən dərhal icra etməsi, bununla bağlı sonuncunun və K.Mirzəzadənin öz ifadələrində göstərdikləri hallar, K.Mirzəzadənin LDU-nun digər vəzifəli şəxslərinə deyil, məhz O.Ağayevə bilavasitə müraciət etməsi ona dəlalət edir ki, Q.Ağayev tədris şöbəsinə rəhbərlik edərkən akademik məzuniyyətlərin verilməsi məsələsinin həlli də ona tapşırılmışdır.

CPM-nin 125.1-ci maddəsinə əsasən məlumatların, sənədlərin və digər əşyaların həqiqiliyinə, yaranma mənbəyinə və əldə edilməsi hallarına şübhələr olmadıqda onlar sübut kimi qəbul edilə bilər. Məhkəmə kollegiyası hesab etmişdir ki, şahidlərin təkrar dindirilmələri zamanı verdikləri və əvvəlki ifadəsində göstərilənləri təkzib edən ifadələrinin CPM-nin 125.1-ci maddəsinin tələblərinə

uyğunluğuna düzgün hüquqi qiymət verilməlidir.

Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin cinayət kollegiyası Qorxmaz Ağayevin cinayət əməlinin hüquqi tövsifini CM-nin 311.1-ci maddəsindən CM-nin 178.2.3-cü maddəsinə dəyişərək “Dələduzluq cinayətlərinə dair işlər üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumunun 11 iyun 2015-ci qərarının 36-cı bəndinin bir abzasındakı özgənin əmlakını ələ keçirmək məqsədi ilə vəzifəli şəxs öz qulluq mövqeyinə görə onun səlahiyyətlərinə aid olmayan hər hansı hərəkətin (hərəkətsizliyin) edilməsini vəd edərək buna görə pul, qiymətli kağızlar və sair maddi nemətlər aldıqda təqsirkarın əməli dələduzluq kimi qiymətləndirilməli olması haqqında izahına istinad etmişdir. Apellyasiya instansiya məhkəməsi bu izaha istinad etməklə qərarında göstərmişdir ki, araşdırılmış sübutlarla Q.K.Ağayevin universitetdə tələbələrə akademik məzuniyyət vermək səlahiyyətinin, bu barədə əmr vermək hüququnun olmamasına baxmayaraq özünü vəd etdiyi öhdəliyi yerinə yetirə biləcək vəzifəli şəxs kimi təqdim edərək, tələbə Kamil Mirzəzadəyə köməklik göstərməsi və göstərəcəyi xidmət müqabilində ondan pul alması barədə hərəkətlər etməsi sübuta yetirilmişdir.

Apellyasiya instansiya məhkəməsi bu izaha istinad etməklə Qorxmaz Ağayevin yalnız özgənin əmlakını ələ keçirmək məqsədi ilə öz qulluq mövqeyindən istifadə etməsi nəticəsinə gəlmiş, lakin məhkəmə nəzər almamışdır ki, Q.Ağayev K.Mirzəzadə ilə razılaşdıqları pul məbləği müqabilində üzərinə götürdüyü öhdəlikləri öz hərəkətləri ilə ardıcılıqla yerinə yetirdiyini nümayiş etdirmiş, sonuncunun xəstəliyi barədə tibbi arayışı əsasnamədə nəzərdə tutulmuş qaydada təqdim edilmədiyini müəyyən etdikdə bundan əsəbləşərək, ondan tələb etdiyi pulu əvvəl götürməmiş, arayışı lazımı qaydada təqdim etməsi üçün onu geri qaytarmış, ikinci dəfə arayış əsasnamədə

göstərilən qaydada tərtib edildikdən sonra onu qəbul etmiş, akademik məzuniyyətin verilməsinə dair ərizəni qanuni formada tərtib edilməsi üçün K.Mirzəzadəyə köməklik göstərməsi barədə tədris şöbəsinin inspektoru Ş.Hüseynovaya göstəriş vermişdir. Məhz bu sənədlər lazımi formada tərtib edildikdən sonra Q.Ağayev həmin sənədləri və razılaşdıqları pul məbləğini K.Mirzəzadədən qəbul etmiş, bununla da onun bu hərəkətində qulluq mövqeyindən istifadə etməklə aldatma və ya etibardan sui-istifadə etmə yolu ilə Kamil Mirzəzadənin pulunu ələ keçirmə əlamətləri müəyyən edilməmiş, onun hərəkətləri veriləcək rüşvət müqabilində vəd etdiyi akademik məzuniyyət verilməsinə aid sənədlərin əsasnaməyə müvafiq hazırlanmasına, habelə tələbənin xahişinə müvafiq olaraq ona akademik məzuniyyətin verilməsi məsələsinin həll edilməsinə yönəlmişdir.

Beləliklə məhkəmə kollegiyası cinayət işinin materiallarını nəzərdən keçirib belə nəticəyə gəlmişdir ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsi Qorxmaz Ağayevin əməlinin düzgün hüquqi tövsifi üçün onun hərəkətlərinin nəyə yönəldiyinə, cinayət işinin obyektiv hallarına və biri-digərini tamamlayan və üst-üstə düşən sübutlara CPM-nin 143-146-cə maddələrinin tələbləri üzrə düzgün hüquqi qiymət verməmiş və təqsirləndirilən şəxsin cinayət əməlini CM-nin 178.2.3-cü maddəsinə tövsif edərək onun hansı hərəkətlərinin bu cinayətin tövsifedici əlamətlərinə uyğunluğunu qərarında əsaslandırılmamış, bununla da cinayət əməlinin hüquqi tövsifində səhvə yol vermişdir.

Buna görə, kassasiya kollegiyası CPM-nin 416.0.2 və 416.15-ci maddələrinə əsaslanaraq iş üzrə qəbul etdiyi qərarla kassasiya protesti təmin etməklə Q.Ağayevin barəsindəki Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 28 avqust 2015-ci il tarixli qərarını ləğv etmiş, işi isə yeni apellyasiya baxışına təyin etmişdir.

Cinayətin obyektiv cəhətini təşkil edən hərəkətlərdən birini törətmiş şəxsin əməli bu cinayət barəsində xəbər verməmə kimi qiymətləndirilə bilməz.

Lənkəran Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 15 aprel 2015-ci il tarixli hökmü ilə Əkrərov Teymur Fikrət oğlu Azərbaycan Respublikası

Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra mətdə CM-nin) 206.3.2, 234.4.1 və 234.4.3-cü maddələri ilə təqsirli bilinib CM-nin 66.3-cü

maddəsinə əsasən təyin olunmuş cəzalar qismən toplanılmaqla cinayətlərin məcmusu üzrə qəti olaraq cəzasını ciddi rejimli cəzaçəkmə müəssisəsində çəkməklə 8 (səkkiz) il 6 (altı) ay müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmişdir.

Hökmlə həmçinin Hüseynov Zabit Eldar oğlu CM-nin 307.2-ci maddəsi ilə təqsirli bilinərək cəzasını ciddi rejimli cəzaçəkmə müəssisəsində çəkməklə 3 (üç) il müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum olunmuş və CM-nin 93.1.4-cü maddəsinə əsasən Z.E.Hüseynova cəza çəkdiyi müddətdə narkomaniyadan məcburi müalicə təyin olunması və onun ərazi narkoloji dispanserdə qeydiyyatı götürülməsi qərara alınmışdır.

Məhkəmənin hökmünə əsasən Əkpərov Teymur Fikrət oğlu narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə əlaqədar mənəfiyyət əldə etmək niyyəti ilə 2014-cü ilin aprel ayının sonunda İran İslam Respublikasının vətəndaşı və şəxsiyyəti müəyyən edilməyən digər şəxslərlə qanunsuz olaraq külli miqdarda narkotik vasitələrin İran İslam Respublikası ərazisində əldə edilərək Azərbaycan Respublikasına qaçaqmalçılıq yolu ilə gətirilib satılması barədə sövdələşib qabaqcadan əlbir olan bir qrup təşkil edərək, aralarındakı razılaşmaya əsasən, onun sifarişinə uyğun olaraq qrupun üzvləri vasitəsi ilə satış məqsədi ilə qanunsuz olaraq əldə etdikləri külli miqdarda narkotik vasitə olan, təmiz çəkisi 2909,65 qram tiryəki və təmiz çəkisi 3989,73 qram qurudulmuş marixuananı 18 may 2014-cü il tarixdə İran İslam Respublikasının ərazisindən Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən, gömrük nəzarətindən kənar keçirib Cəlilabad rayonunun Dərəli kəndi ərazisinə gətizdirərək orada gizlətməsini təşkil edib qabaqcadan əlbir olan bir qrupda qaçaqmalçılıq etmiş və bundan sonra, göstərilən narkotik vasitəni əldə etmək üçün həmin günün ikinci yarısında digər şəxsin idarə etdiyi “Mercedes-Benz” markalı 90-FL-898 dövlət nömrə nişanlı avtomobillə Cəlilabad rayonu, Dərəli kəndi ərazisinə gəlib orada gizlədilmiş külli miqdarda narkotik vasitələri götürüb satış məqsədi ilə qanunsuz olaraq qabaqcadan əlbir olan bir qrupda əldə edərək gəldiyi avtomaşının arxa sağ oturacağının altında gizlətməklə saxlayıb 18 may 2014-cü il tarixdən 19 may 2014-cü il tarixə keçən gecə

daşayıb Şirvan şəhərinə gətirmiş və bu zaman şəhərin girişində yolun hüquq mühafizə orqanları - Azərbaycan Respublikası Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin əməkdaşları tərəfindən sədləşdirilərək bağlandığını və onun yaxalanması üçün təqib olunduqlarını görüb gəldiyi avtomaşınla oradan uzaqlaşaraq Şirvan şəhərinin “Çılpaqlı” deyilən ərazisinə gəlmiş, avtomasını orada qoyub, onda daşdığı külli miqdarda narkotik vasitəni özü ilə götürüb kənarlaşmış, bundan sonra mobil telefon vasitəsilə oraya çağırdığı tanış Hüseynov Zabit Eldar oğlunun idarə etdiyi “Mercedes-Benz” markalı 99-EE-518 dövlət nömrə nişanlı avtomobildə özündə saxladığı təmiz çəkisi 2909,65 qram tiryəki və təmiz çəkisi 3989,73 qram qurudulmuş marixuananı yaşadığı Şirvan şəhərindəki evinə gətirərək onun zirzəmisində bir kisəyə yerləşdirməklə gizlədib qanunsuz saxlayarkən, 19 may 2014-cü il tarixdə Azərbaycan Respublikası Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin əməkdaşları tərəfindən onun yaşadığı evə keçirilmiş baxış zamanı həmin külli miqdarda narkotik vasitələr oradan aşkar edilərək götürülmüşdür.

Hüseynov Zabit Eldar oğlu 18 may 2014-cü il tarixdən 19 may 2014-cü il tarixə keçən gecə tanış Əkpərov Teymur Fikrət oğlunun onu evlərinə aparmaq sifarişinə əsasən idarə etdiyi “Mercedes-Benz” markalı 99-EE-518 dövlət nömrə nişanlı avtomobillə yaşadığı Şirvan şəhərinin “Çılpaqlı” adlanan ərazisinə gəlib oradan Teymur Əkpərovu götürdükdən sonra, yolda axırının onun idarə etdiyi avtomobilə əyləşərkən üzərində Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən, gömrük nəzarətindən gizli, yəni qaçaqmalçılıq yolu ilə keçirib satış məqsədi ilə qanunsuz olaraq qabaqcadan əlbir olduğu bir qrup şəxslə əldə edib saxladığı külli miqdarda narkotik vasitə olan, təmiz çəkisi 2909,65 qram tiryəki və təmiz çəkisi 3989,73 qram qurudulmuş marixuananı da onun idarə etdiyi avtomobilə qoyub evinə aparmaqla daşdığını və buna görə hüquq-mühafizə orqanı əməkdaşları tərəfindən təqib olunduğunu bilməsinə baxmayaraq, yəni Əkpərov Teymur Fikrət oğlunun ağır cinayət törətdiyini sonradan görüb bildiyi halda, axırını həmin narkotik vasitə ilə birlikdə idarə etdiyi avtomobildə Teymur Əkpərovun yaşadığı Şirvan şəhərindəki evinə

aparıb sonradan buna dair müvafiq orqanlara məlumat verməyərək qabaqcadan vəd etmədən ağır cinayəti gizlətməmişdir.

Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 19 avqust 2015-ci il tarixli qərarı ilə dövlət ittihamçısı tərəfindən verilmiş apellyasiya protesti, məhkumların müdafiəçiləri tərəfindən verilmiş apellyasiya şikayətləri təmin edilməmiş və Lənkəran Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 15 aprel 2015-ci il tarixli hökmü dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Həmin qərardan dövlət ittihamçısı kassasiya protesti vermişdir.

Kassasiya protesti onunla əsaslandırılmışdır ki, məhkəmələr tərəfindən sübutlar Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra mətdə CPM-nin) 143-146-cü maddələrinin tələblərinə uyğun olaraq tədqiq edilməmiş, nəticədə Hüseynov Zabit Eldar oğlunun əməlləri, o, Əkpərov Teymur Fikrət oğlu və digər şəxslərlə qabaqcadan əlbir olmaqla CM-nin 206.3.2, 234.4.1 və 234.4.3-cü maddələri ilə nəzərdə tutulmuş cinayət əməllərini törətdiyi halda, əsassız olaraq həmin maddələrdən CM-nin 307.2-ci maddəsinə tövsif edilmiş, eyni zamanda Teymur Əkpərova da şəxsiyyəti, törətdiyi cinayətlərin xarakteri və ictimai təhlükəliliyi, cəzanı ağırlaşdıran hal kimi cinayətlərin residivi kifayət qədər nəzərə alınmadan həddindən artıq yüngül cəza təyin edilmişdir.

Dövlət ittihamçısı kassasiya protestində göstərilənləri CPM-nin 416.0.2, 416.0.15 və 416.0.21-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş halları yaradan pozuntular kimi qiymətləndirərək, həmin əsaslarla Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 19 avqust 2015-ci il tarixli qərarının ləğv edilməsini və cinayət işinin yeni apellyasiya baxışına təyin edilməsini xahiş etmişdir.

Kassasiya kollegiyası dövlət ittihamçısının kassasiya protestini CPM-nin 419-cü maddəsinin tələbləri baxımından səlahiyyətlərinə aid olan kassasiya müraciəti kimi görərək bu müraciətlə əlaqədar Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 19 avqust 2015-ci il tarixli qərarının qanuniliyini və əsaslılığını yoxlayıb, araşdırmanın nəticələri olaraq ilk növbədə

həmin protestin məhkum Z.E.Hüseynovla bağlı olan dəlillərinə münasibət bildirmişdir.

Cinayət məsuliyyətinin əsaslarından bəhs edən CM-nin 3-cü maddəsində təsbit olunmuşdur ki, “yalnız bu Məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş cinayət tərkibinin bütün əlamətlərinin mövcud olduğu əməlin (hərəkət və ya hərəkətsizliyin) törədilməsi cinayət məsuliyyəti yaradır”.

CPM-nin 139-cü maddəsi bu normada təsbit olunmuş digər hallarla yanaşı cinayət hadisəsinin baş vermə faktının və hallarının, habelə cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməldə cinayətin əlamətlərinin sübutlara əsasən müəyyən edilməsini tələb edir.

Şəxsin əməlində cinayət tərkibinin cəhətlərini təşkil edən zəruri əlamətlərin mövcud olub-olmaması barədə nəticəyə gəlmək üçün şəxsə istinad edilən əməlin Cinayət Məcəlləsinin Ümumi hissəsinin tələbləri nəzərə alınmaqla Xüsusi hissəsinin müvafiq maddəsinin dispozisiyası ilə müqayisə edilməsi tələb olunur.

Belə ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 244.1-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair” 17 mart 2011-ci il tarixli qərarına görə, cinayətin tövsifi törədilən konkret cinayət əməlinin cəhətləri ilə cinayət hüquq normasının dispozisiyasında nəzərdə tutulan tərkib əlamətləri arasında uyğunluğu müəyyən etməklə, müvafiq prosessual sənəddə öz əksini tapan və cinayət-hüquqi nəticələrə səbəb olan əmələ verilən cinayət hüquqi qiymətdir.

Dövlət ittihamçısı kassasiya protestində Z.E.Hüseynovun əməllərinin cinayəti qabaqcadan vəd etmədən gizlətmə kimi CM-nin 307.2-ci maddəsi ilə deyil, CM-nin 206.3.2, 234.4.1, 234.4.3-cü maddələri ilə tövsif edilməli olduğunu iddia edərək xüsusilə ondan çıxış etmişdir ki, Zabit Hüseynovun Əkpərov Teymur Fikrət oğlu ilə qabaqcadan külli miqdarda narkotik vasitələrin - təmiz çəkisi 2909,65 qram olan tiryəkin və təmiz çəkisi 3989,73 qram olan qurudulmuş marixuananın İran İslam Respublikasında başqa şəxslər vasitəsi ilə əldə edilməsi, qaçaqmalçılıqla Azərbaycan Respublikasının ərizəsinə gətirilməsi və Cəlilabad rayonunun Dərəli kəndində gizlədilməsi barədə razılaşması olmuş və bu

səbəbdən Z.Hüseynov qrupun üzvü kimi T.Əkpərovla eyni şəkildə həmin narkotik vasitələrlə bağlı törədilmiş bütün hərəkətlərə görə cinayət məsuliyyəti daşmalıdır.

Lakin, birinci instansiya məhkəməsində baxılmış sübutlar əvvəlcədən belə razılaşmanın olmasını, Zabit Hüseynovun narkotik vasitələrin İran İslam Respublikasında əldə edilməsində, qaçaqmalçılıqla Azərbaycan Respublikasının ərazisinə gətirilib Cəlilabad rayonunun Dərəli kəndində gizlədilməsində və 18 may 2014-cü ildə həmin yerdən götürülüb Şirvan şəhərinə daşınmasında hər hansı şəkildə iştirak etməsini təsdiq etmədiyindən, məhkəmə haqlı olaraq həmin hərəkətləri Z.Hüseynova aid etməmiş və müstəsna olaraq cinayət hüquqi qiymətləndirmə tələb edən kriminal davranış kimi onun 2014-cü il 18 may tarixindən 19 may tarixinə keçən gecə Teymur Əkpərovun mobil telefonla çağırışı ilə Şirvan şəhərinin “Çılpaqlı” ərazisinə avtomobili ilə gəlməsindən sonra etdiyi hərəkətləri götürmüşdür (sübutlar məhkəmə hökmündə və apellyasiya məhkəməsinin qərarında ətraflı təsvir olunduğundan, məhkəmə kollegiyası onların yenidən təsvir edilib şərh edilməsinə ehtiyac görmür).

Bu hərəkətləri isə (yəni, Z.E.Hüseynovun cinayət əməlini) məhkəmə hökmündə aşağıdakı kimi təsvir etmişdir:

“Hüseynov Zabit Eldar oğlu 18-dən 19 may 2014-cü il tarixə keçən gecə tanışi Əkpərov Teymur Fikrət oğlunun onu evlərinə aparmaq sifarişinə əsasən idarə etdiyi “Mercedes-Benz” markalı 99-EE-518 dövlət nömrə nişanlı avtomobillə yaşadıkları Şirvan şəhərinin “Çılpaqlı” adlanan ərazisinə gəlib oradan Teymur Əkpərovu götürdükdən sonra, yolda axırıncının onun idarə etdiyi avtomobilə əyləşərkən üzərində Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən, gömrük nəzarətindən gizli, yəni qaçaqmalçılıq yolu ilə keçirib satış məqsədi ilə qanunsuz olaraq qabaqcadan əlbir olduğu bir qrup şəxslə əldə edib saxladığı külli miqdarda narkotik vasitə olan, təmiz çəkisi 2909,65 qram tiryəki və təmiz çəkisi 3989,73 qram qurudulmuş marixuananı da onun idarə etdiyi avtomobilə qoyub evinə aparmaqla daşdığını və buna görə hüquq-mühafizə orqanı əməkdaşları tərəfindən təqib olunduğunu bilməsinə baxmayaraq, yəni Əkpərov Teymur Fikrət oğlunun ağır cinayət

törətdiyini sonradan görüb bildiyi halda, axırıncını həmin narkotik vasitə ilə birlikdə idarə etdiyi avtomobildə Teymur Əkpərovun yaşadığı Şirvan şəhərindəki evinə aparıb sonradan buna dair müvafiq orqanlara məlumat verməyərək qabaqcadan vəd etmədən ağır cinayəti gizlətməmişdir”.

Birinci instansiya məhkəməsinin və onunla razılaşan apellyasiya instansiyası məhkəməsinin həmin hərəkətlərə şamil etdikləri CM-nin 307.2-ci maddəsinin dispozisiyası “qabaqcadan vəd etmədən ağır cinayəti gizlətmə” kimi təsbit olunmuşdur.

Təsvir edilən Zabit Hüseynovun cinayətinin faktik məzmununu təşkil edən halları CM-nin 307.2-ci maddəsinin dispozisiyası ilə müqayisə etdikdə, məhkəmələrin məhkumun əməlinin hüquqi tövsifində səhvə yol verdikləri üzə çıxır.

Belə ki, birinci instansiya məhkəməsi müəyyən etmişdir və apellyasiya məhkəməsi onunla razılaşmışdır ki, Zabit Hüseynov öz avtomobilində Teymur Əkpərovu külli miqdarda narkotik vasitələrlə birlikdə Şirvan şəhərinin “Çılpaqlı” ərazisindən sonuncunun yaşadığı evə aparmışdır, yəni yalnız cinayətlərindən xəbərdar olduğu şəxsi deyil, həm də ona məxsus narkotik vasitələri də bir yerdən başqa yerə daşımışdır.

Hökmdə tövsifin dəyişdirilməsi üçün gətirilən əsaslandırılmadan da məhkəmənin Zabit Hüseynovun bir qrup şəxs tərəfindən satış məqsədi ilə əldə olunmuş külli miqdarda narkotik vasitələri daşmasını işin müəyyən edilmiş həqiqi halı kimi qəbul etməsi açıq-aydın görünür.

Belə ki, məhkəmə sübutların qiymətləndirilməsi üzrə mülahizələrini yekunlaşdıraraq hökmün 15-16-cı vərəqlərində qeyd edir:

“Göründüyü kimi, Z.E.Hüseynov sonradan olsa belə, T.F.Əkpərovun onun avtomaşınında qanunsuz olaraq əldə etdiyi külli miqdarda narkotik vasitəni daşmasını və bununla bağlı hüquq mühafizə orqanı tərəfindən təqib olunduğunu bilmiş, lakin sonuncunu və onun əldə etdiyi narkotik vasitəni, yəni cinayət yolu ilə əldə edilmiş əşyani daşımışdır.

Məhkəmə, həmçinin hesab edir ki, Z.E.Hüseynov T.F.Əkpərovdan qohumu E.S.Əkpərovun avtomaşını ilə Cəlilabad

rayonundan gələrkən təqibə məruz qaldığını eşidib bildiyindən, T.F.Əkpərovun həmin külli miqdarda narkotik vasitəni qaçaqmalçılıq yolu ilə dövlət sərhəddindən keçirilməklə əldə edildiyini, yəni satış məqsədi ilə qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxslə əldə edildiyini də bilmiş, yəni T.F.Əkpərovun ağır cinayət törətməsi onun üçün aşkar məlum olmuşdur”.

Göründüyü kimi, məhkəmələr Zabit Hüseynovun bir qrup şəxs tərəfindən qanunsuz olaraq satış məqsədi ilə əldə olunmuş külli miqdarda narkotik vasitəni T.F.Əkpərovlə birlikdə öz avtomobilində bir yerdən başqa yerə daşmasını müəyyən edilmiş saysalar da, bu hərəkətlərin CM-nin “Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə əlaqədar cinayətlər” fəslində müstəqil cinayət kimi təsbit edilməsini nəzərlərindən qaçırmış və düzgün olmayaraq Z.Hüseynovun həmin əməlinə CM-nin 307.2-ci maddəsini şamil edib, onu ağır cinayəti qabaqcadan vəd etmədən gizlətmə kimi qiymətləndirmişlər.

Məhkəmələr nəzərə almalı idilər ki, şəxs başqasının cinayətini gizlətmək niyyəti ilə hərəkət etmiş olsa da belə, həmin niyyətin həyata keçirilməsi üçün edilən hərəkətlər cinayət qanununda göstərilən başqa cinayətin tərkibini yaradırlarsa, bu hal əməlin məhz həmin cinayətə görə tövsif edilməsini tələb edir.

Məsələn, əgər şəxs başqasının törətdiyi cinayəti gizlətmək üçün həmin cinayəti görmüş şahidi qəsdən öldürürsə əməl qəsdən adam öldürmə kimi (CM-nin 120-ci maddəsi), və ya eyni niyyətlə başqasının cinayət törədərkən istifadə etdiyi odlu silahı götürüb saxlayırsa - qanunsuz olaraq odlu silahı əldə və saxlama kimi (CM-nin 228-ci maddəsi), yaxud da cinayət törətmiş şəxsi məsulyyətdən yayındırmaq (yəni cinayəti gizlətmək) üçün cinayət yolu ilə əldə edildiyini bildiyi pul vəsaitlərini köçürürsə - cinayət yolu ilə əldə olunmuş pul vəsaitlərini leqallaşdırma kimi (CM-nin 193-1-ci maddəsi) qiymətləndirilməlidir.

Bu hallarda əməllərin CM-nin 307.2-ci maddəsi ilə tövsif edilməsi nə qədər uyğunsuz görünürsə, başqasının cinayətini gizlətmək üçün həmin şəxslə birlikdə satış üçün nəzərdə tutulmuş külli miqdarda narkotik vasitənin bir yerdən başqa yerə daşınmasının həmin maddə ilə tövsif edilməsi də bir o qədər uyğunsuz nəticə kimi özünü göstərir.

Odur ki, məhkəmə kollegiyası şərh olunan kontekstdə dövlət ittihamçısının Zabit Hüseynovun əməlinin CM-nin 307.2-ci maddəsi ilə düzgün tövsif olunmaması, bu məsələdə məhkəmələrin işin həqiqi hallarını və sübutları düzgün qiymətləndirməmələri (CPM-in 143-146-cı maddələrinin tələblərini pozmaları) barədə iddialarını əsaslı saymış və bunları CPM-nin 416.0.2 və 416.0.15-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş halları yaradan pozuntular kimi qiymətləndirərək, həmin əsaslarla Z.Hüseynova aid hissədə mübahisələndirilən qərarın ləğv edilməsini və apellyasiya baxışının yenidən keçirilməsini zəruri hesab etmişdir.

Məhkəmə kollegiyası dövlət ittihamçısının məhkum Əkpərov Teymur Fikrət oğluna təyin olunmuş cəzanın mübahisələndirilməsi üzrə dəlillərini və bu məhkuma münasibətdə də təkrar apellyasiya baxışına zərurətin olması barədə iddiasını əsaslı saymışdır.

Belə ki, Teymur Əkbərovun təqsirli bilindiği CM-nin 206.3.2-ci maddəsində bu cinayəti törətmiş şəxslər üçün 5 ildən 8 ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası, CM-nin 234.4.1 və 234.4.3-cü maddələrində göstərilən əməlləri törətmiş şəxslər üçün isə 5 ildən 12 ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası nəzərdə tutulmuşdur.

CM-nin 66.3-cü maddəsi cinayətlərin məcmusunda göstərilən ağır cinayətlərdən hər hansı biri olduqda, təyin olunmuş cəzaları tam və yaxud qismən toplamaq yolu ilə qəti cəzanın təyin edilməsini nəzərdə tutur.

Birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən T.Əkpərova CM-nin 206.3.2-ci maddəsi ilə 6 il müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası, CM-nin 234.4.1 və 234.4.3-cü maddələri ilə 8 il müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası, CM-nin 66.3-cü maddəsinə əsasən isə təyin olunmuş cəzaları qismən toplamaq yolu ilə qəti olaraq 8 il 6 ay müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası təyin edilmişdir.

Məhkəmə tərəfindən Teymur Əkpərovun himayəsində iki azyaşlı uşağın olması cəzanı yüngülləşdirən hal kimi, cinayətlərin resdivi isə cəzanı ağırlaşdıran hal kimi qiymətləndirilmişdir.

Belə ki, Teymur Əkpərov Şirvan Şəhər Məhkəməsinin 22 fevral 2012-ci il tarixli hökmü ilə CM-nin 234.1-ci maddəsi ilə 2 il 6 ay

müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmiş, həmin hökm üzrə onun məhkumluğu ödənilməmiş və götürülməmişdir (T.Əkpərov Ağır Cinayətlərə Dair İşlər üzrə Azərbaycan Respublikası Məhkəməsinin 09 yanvar 2007-ci il tarixli hökmü ilə də CM-nin 234.2-ci maddəsi ilə 3 il müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilsə də, məhkumluğu ödənilmişdir).

T.Əkpərova cəzanın təyin edilməsi məsələsi üzrə birinci instansiya məhkəməsinin gəldiyi bütün nəticələrlə apellyasiya instansiyası məhkəməsi də razılaşmış, hökmü apellyasiya qaydasında mübahisələndirən dövlət ittihamçısının cəzanın məhkumun şəxsiyyətinə, cinayətlərin xarakterinə və ictimai təhlükəlilik dərəcələrinə, törədilmə hallarına uyğun olmaması, cəza təyin edilərkən cinayətlərin resdivinin kifayət qədər nəzərə alınmaması, müvafiq olaraq cəzanın həddindən artıq yüngül olması barədə dəlillərini isə qəbul etməmişdir.

Halbuki, hazırkı qərarın “İşin halları” bölməsində verilmiş Teymur Əkpərovun cinayətlərinin təsvirindən görünür ki, o, qabaqcadan əlbir olan cinayətkar qrupu və qrupun törətdiyi bütün cinayətləri təşkil etmiş, həm də icraçı qismində özü həmin cinayətlərdə iştirak etmişdir. Onun satış məqsədi ilə qanunsuz olaraq əldə etdiyi və Şirvan şəhərinə daşıyıb, evinin zirzəmisində saxladığı narkotik vasitələr iki növdə (tiryək və qurudulmuş marixuana) olmaqla, onların hər birinin miqdarı “Şəxsin cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi üçün kifayət edən narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin miqdarına, habelə onların külli miqdarına görə siyahılarının təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunu ilə (I siyahı ilə) müəyyən edilmiş külli miqdarların hədlərindən (müvafiq olaraq, 50 və 500 qramdan) dəfələrlə artıq olmuşdur.

T.Əkpərov qrupun digər üzvləri narkotik vasitələri Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən gömrük nəzarətindən kənar İİR-dən Azərbaycan Respublikasının ərazisinə keçirərək Cəlilabad rayonunun Dərəli kəndində gizlətdikdən sonra həmin yerdən onları götürüb Şirvan şəhərinə gətirərkən şəhərin girişində onun yaxalanması və cinayətə son qoyulması üçün MTN-in əməliyyat tədbirini aşkar etdikdə, cinayətkar niyyətinin

həyata keçirilməsində israrlılıq nümayiş etdirərək təqibdən yayınmış və narkotik vasitələri evinə gətirib zirzəmidə gizlətməyə müvəffəq olmuşdur.

Yuxarıda qeyd olunan hallar cinayətlərin xarakterini və ictimai təhlükəlilik dərəcələrini, törədilmə hallarını xarakterizə etməklə yanaşı Teymur Əkpərovun özünün də yüksək ictimai təhlükəliliyini (cinayətləri təşkil etmək kimi kriminal bacarıqlarını, cinayətkar məqsədə çatmaqda qətiyyətinə, israrlılığını) nümayiş etdirir.

Bu hallar onun əvvəllər də narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə bağlı cinayət törəməsi, bununla əlaqədar müəyyən edilmiş cinayətlərin resdivi kimi cəzanı ağırlaşdıran halla birlikdə götürülməklə nəzərə alındıqda, T.Əkpərova istər ayrı-ayrı maddələrlə, istərsə də cinayətlərin məcmusu üzrə təyin olunmuş cəzaları məhkumun şəxsiyyətinə, cinayətlərin xarakterinə və ictimai təhlükəlilik dərəcələrinə, törədilmə hallarına uyğun olmayan, məsuliyyəti ağırlaşdıran halları kifayət qədər nəzərə almayan cəzalar kimi qiymətləndirən kassasiya protesti müəllifinin heç də yanılmadığını, əksinə onun mövqeyinin cəzanın təyin edilməsində əhəmiyyət kəsb edən halların tarazlaşdırılmış şəkildə nəzərə alınmasına, cəzanın təyin edilməsinin ümumi əsaslarına (CM-nin 58.3-cü maddəsi), ədalət prinsipinin (CM-nin 8-ci maddəsi) tələblərinə əsaslandığını göstərir.

Məhkəmə kollegiyası qeyd edilənləri T.Əkpərova münasibətdə mübahisələndirilən qərarın ləğv edilməsini və işin yeni apellyasiya baxışına təyin edilməsini tələb edən CPM-nin 416.0.21-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hal kimi qiymətləndirmişdir.

Beləliklə, məhkəmə kollegiyası kassasiya protestinin təmin edilməsinə dair dövlət ittihamçısının və kassasiya protestinin təmin edilməməsinə dair məhkum Zabit Hüseynovun və onun müdafiəçisi A.M.Tağıyevin çıxışlarını dinləyib, yuxarıda şərh edilən əsaslara görə kassasiya protestini məhkum Əkpərov Teymur Fikrət oğluna münasibətdə tam, məhkum Hüseynov Zabit Eldar oğluna münasibətdə isə qismən təmin etmiş və onların barəsindəki Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 19 avqust 2015-ci il tarixli qərarını ləğv edərək cinayət işini apellyasiya məhkəməsində yeni məhkəmə baxışına təyin etmişdir.

Azərbaycan Respublikası
Ali Məhkəməsinin hakimi
Vəfəddin İbayev

Ədalət mühakiməsində ədalətə qanunun düzgün tətbiqi ilə nail olunmalıdır

“...həyatda hər şey ədalət əsasında qurulmalıdır. Ədalət pozulduqda əlbəttə ki, həm narazılıq yarana, həm də, ümumiyyətlə, cəmiyyətin müsbət inkişafı çətinliklərlə üzləşə bilər. Ədalətli qərarlar həm insanlarda dövlətə inamı artırır, eyni zamanda, həyatımızı tənzimləyir. Bütün qərarlar ədalətli olmalıdır. Məhkəmə sistemində qəbul olunmuş qərarlar, aparılan islahatlar, bax, bu məqsədi güdür.”

İlham Əliyev

1. Mülki məhkəmə icraatında əsas hüquqların müdafiəsi

Mülki məhkəmə icraatında insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının müddəalarına əsaslanır. Konstitusiyanın 60-cı maddəsinin I bəndinə əsasən hər kəsin hüquq və azadlıqlarının məhkəmədə müdafiəsinə təminat verilir. Konstitusiyanın 70-ci maddəsinin I bəndi isə müəyyən edir ki, insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının borcudur. Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu mülki məhkəmə icraatında insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi ilə bağlı hüquqi mövqeyini müxtəlif qərarlarında formalaşdıraraq hüquqların məhkəmə təminatına mühüm əhəmiyyət vermişdir.

Məhkəmə müdafiəsi hüququ yalnız birinci instansiyada məhkəmə müdafiəsinin təmin olunmasını deyil, onun həmçinin apellyasiya və kassasiya instansiyalarında da həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Hər hansı məhkəmə instansiyasına şikayət etmək hüququ məhkəmə müdafiəsi hüququndan irəli gəlir. Bu hüquq demokratik cəmiyyətdə mövcud olmaqla dövlətin konstitusiyası və qanunlarında öz əksini tapmışdır. Bu hüquq hər kəsə məxsus olan mülki hüquq və vəzifələr ilə bağlı yaranmış istənilən mübahisənin məhkəmədə həll olunmasını əhatə edir. Məhkəmə müdafiəsi hüququ mülki işlər üzrə nəinki məhkəmə icraatına başlanması imkanını, o cümlədən məhkəmənin lazımı qaydada təşkil və tərkibini, həmçinin prosesin gedişatı ilə bağlı dövlət təminatını nəzərdə tutur. Prosesin gedişatı tərəflərin iradəsindən asılı olaraq birinci instansiya məhkəməsində, həm də apellyasiya və kassasiya instansiyalarında məhkəmə müdafiəsi imkanlarının tükənməsinə qədər davam etdirilə bilər.

Məhkəmə müdafiəsi hüququ insanın ayrılmaz hüquqlarından biri olmaqla, həmin hüququn Azərbaycan Respublikasında tanınmasına və həyata keçirilməsinə beynəlxalq hüququn hamılıqla qəbul edilmiş prinsip və normalarına, habelə Konstitusiyaya müvafiq olaraq təminat verilir. Məhkəmə müdafiəsi hüququnun isə öz növbəsində Konstitusiyanın 12-ci maddəsinə əsasən tanınması, təmin və müdafiə edilməsi Azərbaycan dövlətinin ali məqsədi olan bütün digər hüquq və azadlıqların həyata keçirilməsinin zəruri təminatı kimi çıxış edir. Beləliklə, məhkəmə icraatı

iştirakçılarının məhkəmə müdafiəsini tam həcmdə həyata keçirmələrinə, yəni ədalət tələblərinə cavab verən məhkəmə vasitəsilə hüquqlarının effektiv bərpasına təminat verilir.

İnsan hüquq və azadlıqlarının konstitusiyaya təminatına əsasən hər kəsin məhkəmə müdafiəsi hüququnu qanunvericiliklə müəyyən edilmiş prinsiplər və prosedurlar üzrə müvafiq mübahisələrin və münaqişələrin həlli yolu ilə yalnız məhkəmələr təmin edirlər. Məhkəmələr üçün qanunun aliliyi və ədalətlik kimi ümumbəşəri dəyərlər, ölkədə xalqın iradə ifadəsi kimi çıxış edən milli hüquq, habelə müasir demokratik cəmiyyətdə qəbul edilən beynəlxalq hüququn və məhkəmə icraatının prinsipləri mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Hakimlər öz funksiyalarını qanuna uyğun, dəqiq, ağılabatan müddətlərdə, hər hansı üstünlüyə, ayrı-seçkiliyə və ya qərəzliliyə yol verilmədən həyata keçirilməklə, qanunla nəzərdə tutulmayan fərqlər qoymadan işdə iştirak edən bütün şəxslərə hörmət göstərməklə, tərəflərin bərabərliyi və çəkişməsinə əməl etməklə, işlərə hərtərəfli və sübutların əsasında baxaraq hər kəsin ədalətli məhkəmə araşdırması hüququnu təmin etməlidirlər.

Məhkəmə təminatı bir tərəfdən hər kəsin pozulmuş hüquqlarının və azadlıqlarının bərpası məqsədilə məhkəmələrə müraciət etmə hüququnu, digər tərəfdən isə məhkəmələrin həmin müraciətlərə baxmaq və onlara dair ədalətli qərar qəbul etmək vəzifəsini müəyyən edir.

2.Ədalətlik məhkəmə qərarının əsas meyarı olmalıdır

İnsanlar məhkəməyə hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, ədalətə nail olmaq üçün müraciət edir. Məhkəmə qərarı ədalətlidirsə, vətəndaşların məhkəməyə müraciət etmək və məhkəmənin hüquqlarını qorumaqla bağlı ümidləri gerçəkləşir, qərar ədalətli olmadıqda isə hakimə, məhkəməyə, məhkəmə hakimiyyətinə inam sarsılır.

Hakimlərin vəzifəsi ədalət mühakiməsini həyata keçirməkdir. Məhkəmədən göznəlinən qərarın ədalətliyi barədə tələb onun fəaliyyətinin ədalət mühakiməsi adlandırılmasında öz ifadəsini tapır. Ədalət mühakiməsi həyata keçirilməklə insanların pozulmuş hüquq və azadlıqları bərpa olunur və ya onların pozulmasının qarşısı alınır.

Azərbaycan xalqının tarixi, adət ənənələri, şifahi xalq ədəbiyyatı ilə tanış olan hər kəs bu xalqın ən qədim köklərində insana, digər canlılara, təbiətə, torpağa qayğı və hörmətin yer aldığını görə bilər. Xalqımızın ən qədim yazılı abidəsi olan “Kitabi Dədə Qorqud” dastanında humanizm, insana hörmət, haqq, ədalət və azadlıq ideyalarının öz əksini tapmışdır.

Azərbaycanın XII əsr klassik şairi Nizami Gəncəvinin yaradıcılığında ədalət, yaxşılıq, insanpərvərlik, sülh, humanizm ideyaları bariz şəkildə öz ifadəsini tapmışdır. Nizami yaradıcılığında ədalət yer üzünün fatehi, səadətə nəsbiliyin meyarı, hünər və igidliyin rəmzi kimi dəyərləndirilir:

Yer üzünün fatehi ədalətdir, ədalət...

Ədalətlə nəsibin səadətdir hər zaman.

Ağıl, kamal bəsləməz igidliyə ədavət,

Hünər də, igidlik də ədalətdir, ədalət.

Azərbaycan ərazisində yaranmış Zərdüşt dinində də insana hörmət ideyaları əksini tapıb. Zərdüşt təliminə görə xeyirlə şəər, yalanla həqiqət arasında ölüm-dirim mübarizəsi gedir, lakin son məqamda xeyir və həqiqət şəər və yalana qalib gəlir.

Zərdüşt torpaq üzərində ali insanın yaşamasını istəyirdi. İnsanı tanrıdan qorxmamağa, özünə güvənməyə çağırırdı, özünü “düzlük carçısı” adlandırırırdı.

Zərdüştlükdən sonra Azərbaycanda yayılmış təlim məzdəkilik idi. Məzdək təliminin əsas müddəası ədalətli cəmiyyət qurmaq, insanlar arasında bərabərlik yaratmaq idi. Məzdək təliminə görə Xeyrin Şər üzərində qələbəsi allahın və işıqlı qüvvələrin köməyi ilə təmin ediləcək.

XIV əsrin 2-ci yarısında Azərbaycanda və Şərqdə Nəiminin yaratdığı, dərisinin diri-diri soyulmasına baxmayaraq ideyalarından dönməyən Nəsimi yaydığı hürufilik təliminin əsas ideyası insanı müqəddəsləşdirmək, allahlaşdırmaq və ona qovuşdurmaq idi. Hürufiliyə görə Mütləq varlığın təzahür forması olan kainat öz kamalını insanda tapmışdır.

Hürufilik insanı hər şeydən uca varlıq kimi təqdim edir. Haqq və ədalətin insanın özündə onun daxilində olduğunu təbliğ edirdi.

Ədalət mənəvi kateqoriya kimi həm də milli mənəvi dəyərlərə söykənir. İslam dininin azərbaycanlıların milli-mənəvi dəyərləri arasında xüsusi yeri var. İslamda dini termin kimi ədalət “hər kəsin haqqını özünə vermək”, “hər şeyi öz yerində qoymaq” kimi mənəvi yükünə malikdir. Həzrəti Əlinin kəlamlarında ədalət hakimin gözəlliyi adlandırılıb, “ədalətli ol ki, hökm edə biləsən”, “xalqın ən ədalətli, haqq üzrə hökm edəndir” kimi deyimlər yer alır. “Qurani - Kərim”- in “Əl-Nisa” surəsinin 58-ci ayəsində buyrulur: “Allah sizə əmanətləri öz sahiblərinə qaytarmağı əmr edir. İnsanlar arasında hökm edəsi olsanız ədalətlə hökm edin”

Ədalətli məhkəmə qərarına nail olmaqdan söhbət gedirsə, ilk növbədə ədalətin nəyi ifadə etməsi və yaxud ədalət nədir sualına cavab tapmaq istəyi yaranır. Ədalət - fəlsəfi, mənəvi-hüquqi, sosial anlayışdır və uzun əsrlərdən bəri bu anlayışın nəyi ifadə etməsi bəşəriyyəti düşündürmüşdür. Ədalətə həqiqətin ölçüsü kimi baxılır. Eyni zamanda qeyd olunur ki, ədalət “əqd” sözündən olub, ərəb dilində bərabərlik və insaf mənasını daşıyır.

Ədalət mühakiməsində ədalətə qanunun tətbiqinin düzgün fəaliyyət göstərən mexanizmi sayəsində nail olunan nəticə və ya qərar kimi baxılır. Bu və ya digər konkret vəziyyətə qanunun tətbiqi ədalətə nail olmaq məqsədi daşıyır. Gözləri bağlanmış, bir əlində qılınc, bir əlində tərəzi tutan ilahə - femida məhz bu ədalətin simvoludur.

Məhkəmə icraatı üçün ədalət mütləq və fundamental xarakter daşıyır. Ədalət və ya ədalətlilikdə ideal məhkəmə icraatı ilə məhkəmə tərəfindən haqq və həqiqətin müəyyən edilməsi kimi ictimai tələbat birləşir. Ədalətlilik – məhkəmə fəaliyyətinin ayrılmaz əlamətidir. Ona görə də həmin fəaliyyət ədalət mühakiməsi adlandırılır. Hər bir demokratik dövlət hüquqi müdafiənin ədalətli mexanizmini yaratmalıdır. Ədalətlilik demokratik ədalət mühakiməsinin əsası, ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinin zəruri şərtidir.

Ədalətlilik qanunun düzgün başa düşülməsi və tətbiqinin başlanğıc nöqtəsidir. Məhkəmə qərarının ədalətliliyi mülki prosessual qanunvericiliyin və maddi hüquq normasının düzgün tətbiqindən bərabər səviyyədə asılıdır. Məhkəmə ədalətlilik və qanuniliyi qarşı-qarşıya qoymamalıdır. Məhkəmə qərarının qəbul olunması hüququn tətbiqi aktı olduğundan ictimai fikrin dəyərləri ilə uzlaşmalıdır.

Məhkəmələrin fəaliyyətində ədalətlilik çəkişmə prinsipi nəzərə alınmaqla prosessual imkanların bərabərliyi, əsaslandırılmış məhkəmə qərarının alınması və məhkəmə aktının icrasında da özünü təzahür etdirir.

Məhkəmələrin qanunun mətnini şərh etməsi onun mənasını ədalətlilik haqqında baxışlara uyğunlaşdırmağa xidmət etməlidir. Məhkəmə qərarı qanun əsasında qəbul edilməli, lakin tətbiq edilməli olan qanun ədalət prizmasında şərh və tətbiq olunmalıdır. Ədalətlilik qanunun şərhinin ilkin başlanğıcı və onun son məqsədi olmalıdır.

Ona görə məhkəmə qərarı nəinki qanuni və ədalətli olmalı, həm də cəmiyyət onun ədalətli olmasını görməli və hiss etməlidir. Ədalətlilik hər bir hüququayğun prosessual fəaliyyətin vacib şərtidir və ilkin olaraq məhkəmə prosesinə real çatımlılıqla təmin olunur. Əgər məhkəmə baxışı ədalətli olmamışdırsa ədalətli məhkəmə qərarı ola bilməz. Ancaq ədalətli məhkəmə baxışı səmərəli hesab oluna bilər.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri R.Rzayev Şəki Məhkəmə Kompleksinin açılış mərasimindəki çıxışında haqlı olaraq qeyd etmişdir ki, “məhkəmə qərarlarının ədalətliliyi, ədalət mühakiməsinə çıxışın mümkünlüyü və məhkəmə fəaliyyətinin səmərəliliyi ictimaiyyətin məhkəmə hakimiyyətinə etimadını yaradan əsas amillərdir. Cəmiyyətdə qanunun aliliyinin və demokratik dəyərlərin bərqərar olması, həmçinin ədalət mühakiməsinin təməl prinsipləri olan həmin tələblərə riayət edilməsindən də asılıdır”.

Məhkəmə qərarlarındakı əsaslandırma insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinə həsr olunmuş, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrin ədalətlilik prinsipindən, dünya ölkələrinin mütərəqqi təcrübəsindən bəhrələnməlidir.

İnsan Hüquqlarının Ümumi Bəyannaməsinin 10-cu, “İnsan hüquqları və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasının 6-cı maddəsi ədalət mühakiməsinin ədalətlilik prinsipi əsasında həyata keçirilməli olmasını müəyyən edir.

Avropa Konvensiyasının 6-cı maddəsinin 1-ci hissəsinə əsasən, hər kəs, onun mülki hüquq və vəzifələri müəyyən edilərkən və ya ona qarşı hər hansı cinayət ittihamı irəli sürülərkən, qanun əsasında yaradılmış müstəqil və qərəzsiz məhkəmə vasitəsilə, əqlabatan müddətdə işinin ədalətli və açıq araşdırılması hüququna malikdir.

Konvensiya kontekstində nəzərdən keçirildikdə “ədalətlik” hüququn aliliyinə riayət olunması, Konvensiyada təminat verilən insan hüquqlarına hörməti ifadə edir.

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi ədalət mühakiməsinin ədalətlik prinsipi ilə bağlı bəzi meyarları müəyyənləşdirmişdir. Bunlarda əsası hər iki tərəf üçün ilkin imkanların bərabərliyi, heç bir tərəfin hər hansı üstünlükdən istifadə etməməsidir. Sübutların toplanması, onların mümkünlüyü, mötəbərliyi, qiymətləndirilməsi ədalətli məhkəmə baxışının tərkib hissəsidir. Məhkəmə dəfələrlə qeyd etmişdir ki, çəkişmə prinsipi ədalət mühakiməsinin ədalətlik konsepsiyasının yalnız bir xüsusiyyətidir. İctimai maraqla fərdi maraqlar arasında tarazlığın gözlənilməsi də az əhəmiyyət kəsb etmir.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 30 mart 2006-cı il tarixli “Ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı “İnsan hüquqları və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyası müddələrinin və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedentlərinin tətbiqi haqqında” qərarının 10-cu bəndində qeyd olunur ki, “Konvensiyanın 6-cı maddəsi ilə təminat verilən ədalətli məhkəmə baxışı prinsipi hüququn aliliyinə və insan hüquqlarına hörmətin həyata keçirilməsinə xidmət edir. Əks maraqların toqquşduğu məhkəmə prosesində tərəflərin prosesdə bərabərliyinin təmin edilməsi məhkəmələr tərəfindən həyata keçirilməlidir”

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi “Krçmar Çex Respublikasına qarşı” iş üzrə 03 mart 2000-ci il tarixli qərarında qeyd etmişdir ki, ədalətli araşdırma anlayışını daha genişləndirən elementlərdən biri olan tərəflərin bərabərliyi prinsipi hər tərəfə onu qarşı tərəfə nisbətən əhəmiyyətli dərəcədə əlverişsiz şəraitdə qoymayan şəkildə öz işini təqdim etmək imkanının verilməsini tələb edir. Ədalətli araşdırma anlayışı həmçinin çəkişmə əsasında həyata keçirilən məhkəmə araşdırması hüququnu nəzərdə tutur ki, bu hüquqa müvafiq olaraq tərəflər, yalnız sübutları təqdim etmək imkanına deyil, həm də bütün təqdim edilmiş sübutlardan və verilmiş mülahizələrdən xəbərdar olmaqla onlara dair məhkəmə qərarına təsiredici tərzdə öz dəlillərini gətirmək imkanına da malik olmalıdırlar.

Mahiyyət etibarlı ilə ədalət mühakiməsinin ədalətliyi hamının qanun və məhkəmə qarşısında bərabərliyi və çəkişmə prinsipinə əsaslanır. İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi Konvensiyanın 6-cı maddəsi əsasında verilmiş şikayətlərə baxarkən ədalətli məhkəmə baxışının demokratik cəmiyyətdə rolunu nəzərə alıb həmin maddənin daha geniş şərh olunmasını vacib hesab etmişdir. Məhkəmə “Delikur Belçikaya qarşı” işdə Məhkəmə qeyd etmişdir ki, “demokratik cəmiyyətdə Konvensiyanın dərk olunması prizmasında ədalətli ədalət mühakiməsinə olan hüquq o qədər mühüm əhəmiyyət kəsb edir ki, 6-cı maddənin 1-ci bəndinin məhdud şərh edilməsi həmin müddəanın məqsəd və təyinatına xidmət etməzdi”.

Avropa Məhkəməsi bir sıra qərarlarında birbaşa maddənin mətnində nəzərdə tutulmayan bəzi məsələləri də ədalətli məhkəmə baxışının tərkib hissəsi kimi müəyyənləşdirmişdir. «Qolder Birləşmiş Krallığa qarşı», «Z və başqaları Birləşmiş Krallığa qarşı» işlərdə Məhkəmə qeyd etmişdir ki, öncə fərdə məhkəmə proseslərinə başlamaq imkanı verilmirsə, ümumiyyətlə belə proseslərin ədalətli, açıq və səmərəli xarakteri həqiqətən heç bir dəyərə malik olmur.

Məhkəmənin təcrübəsi də nəzərə alınmaqla hazırda mülki məhkəmə icraatı üçün ədalətli məhkəmə baxışının aşağıdakı standartları müəyyənləşdirilmişdir:

- məhkəmənin müstəqilliyi və qərəzsizliyi (obyektiv və subyektiv cəhətləri);
- məhkəmə baxışının aşkarlığı (məhkəmə prosesinin tərəflər və ictimaiyyət üçün açıqlığı);
- məhkəmə qərarlarının əsaslandırılması;
- hüquq və azadlıqları pozulmuş və ya məhdudlaşdırılmış şəxslər üçün hüquqi qeyri müəyyənlik müddətinin maksimum qısalmasını təmin edən işə baxılma müddətinin əqlabatanlığı (qəbul olunmuş məhkəmə aktının icrası da daxil olmaqla);
- işə qanun əsasında yaradılmış məhkəmələr tərəfindən baxılması;

-müəyyən sahələrdə və ya müəyyən kateqoriya işlər üzrə məhkəmə nəzarətinin ləğv və ya məhdudlaşdırılmasının yolverilməzliyi;

-məhkəməyə real çatımlığın təmini və işə baxılmasında iştirak;

-“ədalətli tarazlıq”, çəkişmə prosesi iştirakçılarının prosessual imkanlarının bərabərliyi;

-iş üzrə qəbul edilən məhkəmə aktlarının əsasını təşkil edən sübutların mümkünlüyü şərtinə riayət olunması;

-işin mahiyyəti üzrə qəbul olunmuş məhkəmə aktlarının real icrasının təmini.

Ədalət anlayışı haqqı, həqiqəti, düzlüyü özündə birləşdirməklə, həm də subyektiv amilə malikdir. Ayrı-ayrı şəxslərin hər hansı məsələyə münasibətində ədalət subyektiv baxışlardan asılı olaraq fərqlənə bilər. Yəni eyni bir mübahisədə iki nəfərdən biri bir tərəfi, digəri isə digər tərəfi haqlı hesab edə bilər. Bu zaman fikir söyləyənlərdən hər biri özünün ədalətli qərar verdiyini düşünə bilər. Burada qiymət verən subyektin hadisəyə münasibəti, onun hadisəni təfəkkür süzgecindən keçirərkən məsələyə necə, hansı prizmadan yanaşması, daxili inamının nəyin əsasında formalaşması, qiymətləndirməni hansı meyarlar əsasında aparması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Məhkəmədə sübutları qiymətləndirərkən, işin faktiki halı müəyyən edilərkən, qərarlar qəbul edilərkən də bu proses – hadisəni daxili inama əsasən qiymətləndirmə prosesi gedir.

Hakimin qərarına subyektiv amillərin təsirinin aradan qaldırılması, qərarın yalnız subyektiv amillərin təsiri altında qəbul edilməsinə yol verilməməsi üçün mülki prosessual qanunvericilik müəyyən qaydalar müəyyən edir. Belə ki, Mülki Prosessual Məcəllə mülki işlər üzrə məhkəmə aktlarının ədalətli və qanuni olmasının təmin edilməsi ilə əlaqədar, məhkəmənin, işdə iştirak edən şəxslərin və prosesin digər iştirakçılarının hüquq və vəzifələrini müəyyənləşdirir, mülki mühakimə icraatında prosessual qaydaları tənzim edir. Həmin qaydalara riayət edilməsi hadisənin dərk və qiymətləndirilməsində subyektiv mülahizələrin təsirini azaldır. Odur ki, hakimin ədalətli qərara nail olması üçün ilk növbədə prosessual, söhbət mülki məhkəmə icraatından gedirsə, mülki prosessual qanunvericilikdə müəyyən edilmiş qaydalara riayət etməsi ilkin şərtidir. Yəqin ki, heç bir hakim prosessual qaydalara riayət olunmasının zəruriliyini inkar etmir və edə də bilməz.

Mülki prosessual qanunvericilik mülki məhkəmə icraatının prosessual normalar əsasında həyata keçirilməsini tələb edir. İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi də öz qərarlarında bunun vacibliyini qeyd etmişdir. Məsələn, “Oleksandr Volkov Ukraynaya qarşı” işdə Məhkəmə qeyd etmişdir ki, “prosessual qaydalar ədalət mühakiməsinin düzgün aparılması, hüquqi müəyyənlik prinsipinə əməl olunmasının təmini üçün hazırlanır və məhkəməyə müraciət edənlər həmin qaydaların tətbiq olunmasını gözləmək hüququna malik olmalıdırlar”.

3. Məhkəmə səhvləri ədalət mühakiməsinin məqsədlərinə nail olunmasını istisna edir

Səhv problemi həmişə diqqət mərkəzində olub. Məlumdur ki, səhv etmək insana məxsus xüsusiyyətdir. İnsan fəaliyyətinin hər bir sahəsində olduğu kimi səhvlər məhkəmələr tərəfindən ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsində də istisna təşkil etmir. Bütün dövlətlərin çoxəsrlik məhkəmə təcrübəsi ona dəlalət edir ki, məhkəmə fəaliyyəti məhkəmə səhvlərindən kənarında mövcud deyil və daim onu müşayiət edir. Hələ qədim Romalılar hakimin səhv edə biləcəyini qəbul etmiş, ona görə də, maraqlı tərəfə məhkəmə qərarını mübahisələndirmək imkanı vermişdilər. Hazırkı dövrdə hüquq sistemlərindən heç biri məhkəmə səhvi və onun aradan qaldırılması mexanizmini nəzərdə tutmadan fəaliyyət göstərmir. Hətta Avropa ədalət mühakiməsinin özünəməxsus etalonu olan İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi məhkəmə səhvlərindən sığortalananmamışdır. Konvensiyaya və Məhkəmənin reqlamentinə müvafiq olaraq palatalar tərəfindən qəbul edilmiş qərarlardan Böyük Palataya şikayət verilməsi mümkündür. Böyük Palata tərəfindən eyni iş üzrə qəbul olunmuş qərarların palatanın qəbul etdiyi qərardan fərqli olmasının mümkünlüyü də bir sirr deyildir.

Azərbaycan Respublikasında üçpilləli - birinci, apellyasiya və kassasiya instansiyası məhkəmələrinin fəaliyyət göstərməsi, qanunvericilikdə əlavə kassasiya qaydasında işlərə baxılmasının, vətəndaşlara hüquq və azadlıqlarının pozulması ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinə, həmçinin İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinə şikayət vermək

hüququnun nəzərdə tutulması ona dəlalət edir ki, bizim hüquq sistemi məhkəmə səhvlərinin mövcudluğunu qəbul edir, imkan dərəcəsində bu səhvlərin aradan qaldırılması üçün şərait yaradır.

Məhkəmə səhvlərinin aşkarlanması və onların qarşısının alınması zəruriliyi Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun qərarlarında da öz ifadəsini tapmışdır. Həmin qərarların qəbul edilməsi, bir qayda olaraq, məhkəmələr tərəfindən işlərə baxılarkən yol verilə biləcək səhv və nöqsanların qarşısının alınması, vahid məhkəmə təcrübəsini yaradılması zəruriliyi ilə əsalandırılır.

Məhkəmələrin fəaliyyətində səhvlər bir tərəfdən işdə iştirak edən şəxslər arasında həqiqi qarşılıqlı münasibətlərin müəyyən edilməsinin çətinliyi, digər tərəfdən hüquqtəbqiyyətinin mürəkkəbliyi ilə şərtlənir. Ali Məhkəmədə kassasiya qaydasında baxılan mülki işlərin statistikasına ona dəlalət edir ki, ləğv olunan işlərin sayında son on ildə azalma tendensiyası müşayiyyət olunsada, ayrı-ayrı apellyasiya məhkəmələrinin qətnamə və qərarlarının ləğv olunma faizi 17-25 faiz arasındadır. Statistik göstəricilər aşağıdakı kimidir:

Məhkəmənin adı	2015-ci ildə ləğv olunan işlərinin sayı	2015-ci il üçün ləğvin faizi	2014-cü ildə ləğv olunan işlərinin sayı	2014-cü il üçün ləğvin faizi	Artım faizlə	Azalma Faizlə
Naxçıvan AM	2	14,3	0	0	14,3	-
Bakı AM	665	19,2	577	20,1	-	0,4
Gəncə AM	167	22,9	124	17,5	5,4	-
Sumqayıt AM	160	25,6	130	23,8	1,8	-
Şirvan AM	83	17,2	67	15,4	1,8	-
Şəki AM	82	18,9	61	17,9	1	-
Cəmi	1159	20,5	960	19,6	119 iş 20,7 faiz	

Keçən il ərzində kassasiya qaydasında 1159 ədəd mülki işin ləğv olunması ona dəlalət edir ki, kifayət qədər böyük sayda iş üzrə düzgün qərar qəbul olunmamışdır.

Onu da nəzərə almaq lazımdır ki, məhkəmə statistikasına bütün real səhvləri əks etdirmir, burada yalnız şikayət verilmiş və kassasiya instansiyasında baxılmış işlərdə aşkar edilmiş səhvlərdən söhbət gedir.

Hər bir səhv qərar ona dəlalət edir ki, ədalət mühakiməsi səhv həyata keçirilmiş və ya ümumiyyətlə həyata keçirilməmiş, vətəndaşların pozulmuş və ya mübahisələndirilən subyektiv hüquqları müdafiə olunmamışdır. Məhkəmə qərarı ədalət mühakiməsinin məqsədlərinə nail olmaq vasitəsi, həmin fəaliyyətin həyata keçirilməsi nəticəsində qəbul olunmuş və işi mahiyyəti üzrə həll edən məhkəmə aktı olduğuna görə məhkəmənin səhvlə qəbul etdiyi qərar ədalətli hesab edilə bilməz.

Məhkəmə səhvləri üç cəhətlə səciyyələnir:

1) onlar hüquq normalarının pozulmasını özündə əks etdirir və mülki məhkəmə icraatının əsas məqsədlərindən yayınmaya dəlalət edir;

2) bu səhvlərə mülki işlərə baxıb onları həll etmək səlahiyyətinə malik olan məhkəmə və hakimlər yol verir;

3) yol verilən bütün səhvlər hüquqi vasitələrlə mülki prosessual qaydada aradan qaldırılabilir.

Ədalət mühakiməsinin məqsədləri ilə məhkəmələr tərəfindən ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı səhvlərə yol verilməsi arasında biri - birini inkar edən mübarizə mövcuddur. Ədalət mühakiməsinin məqsədinin özünəməxsusluğu ondadır ki, onlar normativ olaraq müəyyən edilib, məhkəməyə ünvanlanıb və konkret mübahisələrə baxılması və həll olunmasında realizə olunmalıdır.

Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin 2.1-ci maddəsinə əsasən mülki işlər və iqtisadi mübahisələr üzrə məhkəmə icraatının vəzifələri hər bir fiziki və yaxud hüquqi şəxsin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından, qanunlarından və digər normativ hüquqi aktlardan irəli gələn hüquq və mənafelərinin məhkəmədə təsdiq olunmasıdır.

Məhkəmə səhvi məhkəmənin prosesual fəaliyyətinin nəticəsinin mülki məhkəmə icraatının mülki prosesual qanunvericilikdə nəzərdə tutulan məqsədləri ilə uyğunlaşmamasında ifadə olunur. Məhkəmə səhvi - ilk növbədə məhkəmələrin ədalət mühakiməsinin məqsəd və vəzifələrinə uyğun olmayan fəaliyyəti və ya onun nəticəsidir.

Mübahisəyə baxılması və onun həll olunması prosesual formalara dəqiq riayət olunması ilə həyata keçirilməlidir. Bu, o deməkdir ki, məhkəmə prosesual normaları pozmamalıdır. Məhkəmə məhkəmə icraatının bütün iştirakçıları tərəfindən prosesual qanunvericiliyə riayət olunması və ondan istifadəni təmin etməli, məhkəmə icraatı iştirakçılarının hüquq və mənafelərinin müdafiəsini səmərəli həyata keçirməli, həmçinin pozuntu törətmiş şəxslərə müvafiq hüquqi sanksiyalar tətbiq etməklə onlara lazımı qaydada təsir göstərməlidir.

Əgər işə baxılarkən mülki məhkəmə icraatının məqsəd və vəzifələri realizə olunmasa, onda hər hansı bir prosesin nəticəsi müvafiq hüquqi nəticələr doğuran məhkəmə səhvi olacaqdır. Hüquq tətbiqedicinin fəaliyyətindəki maddi və prosesual hüquq normalarını pozan məhkəmə səhvi mülki məhkəmə icraatının məqsədlərinə nail olmağa maneə yaradır və nəticədə ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi prosesində qəbul edilmiş məhkəmə aktı qanunazidd və deməli, ədalətsiz olur.

Hər bir yol verilən səhv işə baxılması və həll olunmasının keyfiyyətinə, ədalət mühakiməsi maraqlarına, neqativ təsir göstərir, mülki məhkəmə icraatının məqsədlərinə nail olunmasına maneçilik törədir. Mülki məhkəmə icraatı zamanı yol verilən məhkəmə səhvləri yalnız hüquqi vasitələrlə və prosesual qaydada aradan qaldırılmalıdır. Əgər həmin səhvlər vaxtında aradan qaldırılmasa məhkəmə qətnaməsinin ləğvi və ya dəyişdirilməsinə səbəb olacaqdır. Təbii ki, bu da konkret hakimlərlə yanaşı bütövlükdə məhkəmə hakimiyyətinin nüfuzuna xələl gətirir.

Kassasiya qaydasında mülki işlərə baxılarkən daha çox təsadüf edilən aşağıdakı səhvlərlə bağlı müzakirə aparılmasını məqsədmüvafiq hesab edirik:

3.1. Tərəfin məhkəmə iclasının vaxtı və yeri barədə lazımı qaydada xəbərdar edilməməsi, prosesdə tərəfin iştirakının təmin olunmaması

Tərəfin məhkəmə iclasının vaxtı və yeri barədə lazımı qaydada xəbərdar edilməməsi, prosesdə tərəfin iştirakının təmin olunmaması ilk baxışda çox sadə, bəlkə də müzakirə edilməsi vacib olmayan məsələ təsiri bağışlaya bilər. Lakin kassasiya qaydasında işlərə baxılarkən həmin prosesual qaydanın tez-tez pozulmasının aşkar olunması, kassasiya şikayətlərində dəlil kimi bu hala istinadların xüsusi çəkiyə malik olması, yəni say çoxluğu həmin məsələnin müzakirəsinin vacibliyini şərtləndirir.

Tərəfin məhkəmə iclasının vaxtı və yeri barədə lazımı qaydada xəbərdar edilməsi, prosesdə tərəfin iştirakının təmin olunmasının vacibliyi ilk növbədə prosesual qanunvericiliyin tələbidir. MPM-nin 9-cu maddəsinə əsasən:

9.1. Ədalət mühakiməsi çəkişmə, tərəflərin bərabərliyi və faktlar əsasında həyata keçirilir.

9.2. Bu Məcəllə ilə başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, məhkəmədə mübahisəyə işdə iştirak edən şəxslər çağırılıb dindirilmədikdə baxıla bilməz. İşdə iştirak edən şəxslər öz tələblərini əsaslandırdıqları dəlillər, sübutlar və hüquqi nəticələr barədə bir-birlərinə məlumat verməyə borcludur ki, digər tərəf bunlara qarşı özünün müdafiəsini təşkil edə bilsin.

9.3. Hakim bütün hallarda prosesin çəkişmə prinsipini təmin etməlidir. O, öz qərarını yalnız tərəflərin çəkişmə prinsipinə əsasən müzakirə etdiyi dəlillərlə, onların verdiyi izahatlarla, sənədlərlə

əsaslandırılmalıdır. Məhkəmə, qərarını tərəfləri dəvət etmədən özünün qulluq mövqeyinə görə irəli sürdüyü hüquqi dəlillərlə əsaslandırma bilməz.

Bütün prosesual qaydaları kənara qoysaq belə aydındır ki, kiməsə qarşı iddia qaldırılırsa, yaxud kimdənsə, nə isə tələb olunursa adi məntiq onu tələb edir ki, həmin şəxsdən iddiaya münasibəti soruşulmalıdır. Ona görə də tərəfin məhkəmə prosesinə gəlməsinə öləri yanaşılmalıdır. Əgər tərəf məhkəmə iclasına dəvət olunması barədə bildirişi həqiqətən alıbsa və heç bir məlumat vermədən prosesə gəlmirsə bu onun hüququdur. Məhkəmə onu prosesdə iştirak etməyə məcbur edə bilməz. Lakin bildirişin tərəfə lazımı qaydada çatdırılmamasına münasibət fərqli olmalıdır. Bir çox hallarda bildirişin iddia ərizəsində göstərilən ünvanı göndərilməsi ilə məhkəmələr işini bitmiş hesab edir. Bildirişin kötüyünün məhkəməyə qayıtmaması, və yaxud bildirişin məhkəməyə qaytarılmış kötüyündə “ünvan düz deyil”, “köçüb”, “yaşamır”, “digər qaydada təqdim edildi” kimi qeydlərin aparılmasına və yaxud heç bir qeyd aparılmadan kötüyün geri qaytarılmasına “tərəfə məhkəmə iclasının vaxtı və yeri barədə lazımı qaydada məlumat verilməsi” kimi baxılması sonradan bir çox problemlər doğurur. Bəzi hallarda tərəfin iştirakı olmadan işə baxılır və müəyyən edilir ki, tərəf ünvanlanmış zərf üzərində onun yaşadığı ünvan düzgün göstərilməyib, yaxud tərəf yaşadığı ünvanı dəyişdirməsi barədə məhkəməyə məlumat verməsinə baxmayaraq, bildiriş əvvəlki ünvanı göndərilib, tərəf bildirişin digər qaydada təqdim olunması barədə qeyd bildirişin prosesual tələblərə cavab verən qaydada təqdim olunmasını əks etdirmir və yaxud bildiriş məhkəmə iclasından sonrakı tarixdə tərəfə təqdim olunmuşdur və sair. Bəzən elə hallarla rastlaşmaq olur ki, bildirişi alan tərəf məhkəməyə ərizə və ya teleqramla müraciət edir, məhkəməyə gəlməsinin səbəbi barədə məlumat verir, işin başqa tarixə təxirə alınmasını xahiş edir, həmin ərizə və ya teleqram mülki işə əlavə edilir, lakin məhkəmə bu məsələni müzakirə etmədən qətnaməsində qeyd edir ki, tərəfə lazımı qaydada xəbərdarlıq edilməsinə baxmayaraq məhkəmə iclasına gəlməmiş və gəlməsinin səbəbləri barədə məhkəməni məlumatlandırmamışdır.

Tərəfin iştirakı olmadan işə baxılması prosesual qaydaların, çəkişmə prinsipinin pozulmasına səbəb olur. MPM-nin 387.2.2-ci və 418.4.5-ci maddələrinə əsasən işdə iştirak edən şəxslərin məhkəmə iclasının vaxtı və yeri haqqında lazımı qaydada xəbərdar edilməməsi və məhkəmənin tərəfin iştirakı olmadan işə baxması şikayətin dəlillərindən asılı olmayaraq məhkəmə qətnaməsinin ləğv edilməsi üçün əsasdır. Bu qaydanı hər hansı hakimin bilməməsi mümkün deyil. Ona görə tərəf məhkəmə prosesinə gəlmədiyi hallarda hakim ona bildirişin göndərilməsi, bildirişin kötüyünün məhkəməyə qayıtması və orada hansı qeydin aparılmasını araşdırmalı, tərəfin məhkəmə iclasına gəlməməsi ilə bağlı məhkəməni məlumatlandırıb-məlumatlandırmaması ilə maraqlanmalıdır. Əks yanaşma tərəfin iştirakı olmadan işə baxılması, məhkəmə qətnaməsinin prosesual qaydaların pozulması ilə çıxarılması, yəni qətnamənin ədalətsizliyinə dəlalət edəcəkdir.

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi “De Heas və Giyls Belçikaya qarşı” iş üzrə qərarında göstərmişdir ki, ədalət mühakiməsində tərəflərin bərabərliyi o deməkdir ki, məhkəmə prosesinin iştirakçısı olan hər kəs, onu əks tərəfin qarşısında əlverişsiz vəziyyətə salmayan şəraitdə, öz işinə aid dəlilləri məhkəmədə irəli sürmək üçün əqlabatan imkanlara malik olmalıdır. Məhkəmə tərəflər arasında ədalətli balansı riayət etməlidir.

Məhkəmə Azərbaycana qarşı qəbul etdiyi qərarlarda qeyd etmişdir ki, ədalətli məhkəmə baxışı anlayışı tərəflərin bərabərliyi prinsipini və prosesin çəkişməli olması barədə fundamental hüququ ehtiva edir (“Abbasov Azərbaycana qarşı” iş üzrə qərar).

“Maksimov Azərbaycana qarşı” qərarında isə Məhkəmə göstərmişdir ki, bildirişlərin surətlərinin Hökumət tərəfindən təqdim olunmasına baxmayaraq, bu bildirişlərdə poçt möhürü olmamış və Hökumət onların həqiqətən ərizəçiyə göndərilməsini və ya başqa yolla çatdırılmasını təsdiq edən sübut təqdim etməmişdir. Belə olan halda, Məhkəmə, ərizəçinin iclaslar barədə lazımınca məlumatlandırılması və ya bildirişlərin başqa yolla çatdırılmasına dair Hökumətin təqdim etdiyi sübutlara inandırmamışdır.

Həmin fikri inkişaf etdirərək İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi “Yakovlev Rusiya Federasiyasına qarşı” işdə qeyd etmişdir ki, Konvensiya nəzəri və ya xəyali hüquqların deyil,

praktiki və səmərəli hüquqların təmininə yönəlmişdir. Əgər tərəf milli qanunvericiliyin təminat verdiyi kimi məhkəmə baxışında iştirak etmək hüququndan yararlanaraq, onda iştirak etmək qərarına gəlmişdirsə, ona məhkəmə baxışında iştirak edə bilməsi üçün lazımi qaydada xəbərdarlıq edilməməsi ədalətli və açıq məhkəmə baxışına olan hüququn özünün mahiyyətini itirməsi demək olardı.

Kassasiya qaydasında işlərə baxılarkən elə işlərlə rastlaşmaq olur ki, tərəf apellyasiya şikayətində birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən onun məhkəmədə iştirak etmək hüququnun pozulmasına, məsələn, bildirişin onun yaşadığı ünvana göndərilməməsinə istinad edir. Buna baxmayaraq, apellyasiya instansiya məhkəməsi yenə də bildirişi səhv ünvana göndərir, tərəf apellyasiya instansiyası məhkəməsində də iştirak etmir. Apellyasiya şikayətinin dəlillərindən birinin məhz tərəfin məhkəmə iclasında iştirakının təmin olunmaması olmasına baxmayaraq, apellyasiya məhkəməsi bu məhkəmə səhvini aradan qaldırmaq əvəzinə onu təkrarlayır, tərəfin iştirakı olmadan apellyasiya şikayətinə baxır və tərəfin şikayətdə göstərdiyi həmin dəlilə heç bir münasibət bildirmir.

Yaxud başqa misal. Tərəf məhkəmə prosesində iştirakı olmadan qəbul olunmuş məhkəmə qətnaməsi barədə məlumat aldıqdan sonra məhkəməyə müraciət edib qətnamənin surətini alır. Həmin qətnamədən apellyasiya şikayəti verir. Həmin tərəfin məhkəmədə iştirak etməməsinin səbəbləri, məhkəmənin qətnaməsinin surətini vaxtında alıb – almaması araşdırılmadan apellyasiya şikayəti məhkəmənin qərarına əsasən şikayət vermə müddəti ötürüldüyünə görə geri qaytarılır.

Məsələn, N.T.İsayevin Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 03 sentyabr 2015-ci il tarixli qərarından verdiyi kassasiya şikayəti üzrə iş baxılarkən müəyyən edilmişdir ki, N.T.İsayevə birinci instansiya məhkəməsində göndərilmiş bildiriş “bü ünvanda yaşamır/işləmir” qeydi ilə geri qaytarılmışdır. Buna baxmayaraq birinci instansiya məhkəməsi həmin xüsusata hüquqi qiymət verməmiş və iş materiallarının 150-ci vərəqində olan 26 dekabr 2015-ci il tarixli protokolda cavabdeh N.T.İsayevə məhkəmə iclasının vaxtı və yeri barədə qanunla müəyyən edilmiş qaydada məlumat verilməsinə baxmayaraq onun məhkəmə iclasına gəlməməsini qeyd etmiş və tərəfin iştirakı olmadan işə baxaraq N.T.İsayevə qarşı verilmiş iddia tələbini təmin etmişdir.

Məhkəmə kollegiyası, həmçinin müəyyən etmişdir ki, Bakı şəhəri Nərimanov rayon məhkəməsinin 26 dekabr 2014-cü il tarixli qətnaməsinin surəti N.T.İsayevə düzgün olmayan ünvana göndərilmiş və N.T.İsayevin qətnaməni almasını sübut edən qəbz iş materiallarında mövcud deyil.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi qətnamənin surətinin cavabdeh N.T. İsayevə vaxtında çatdırılmasını aşağıdakılarla əsaslandırmışdır: “29 dekabr 2014-cü il tarixli məktubdan görünür ki, Bakı şəhəri Nərimanov rayon məhkəməsinin 26 dekabr 2014-cü il tarixli, 2(005)-6107/14 sayılı qətnaməsi 29 dekabr 2014-cü il tarixdə cavabdeh N.T.İsayevə müvəqqəti yaşadığı Bakı şəhəri, Nəsimi rayonu, S.Vurğun küçəsi, ev 60 ünvana göndərilmiş, lakin həmin qətnamənin cavabdehə çatdırılmasını təsdiq edən qəbz məhkəməyə qaytarılmamışdır. Məhkəmə tərəfindən 33 sayılı Poçt şöbəsinə verilmiş sorğuya cavab olaraq bildirilmişdir ki, qətnamə 14 yanvar 2015-ci il tarixdə “Parabank” ASC-nin ümumi şöbəsində İsmiyeva verilmişdir.

Bakı şəhəri Nərimanov rayon məhkəməsinin 26 dekabr 2014-cü il tarixli, 2(005)-6107/14 sayılı qətnaməsi 14 yanvar 2015-ci il tarixdə cavabdehin işlədiyi yer üzrə müdiriyyətə, yəni “Parabank” ASC-nin ümumi şöbəsinə verildiyindən Mülki Prosesual Məcəllənin 135.3.-cü maddəsinə əsasən 14 yanvar 2015-ci il tarixdən rəsmi qaydada verilmiş hesab edilməlidir.

Belə olan halda, N.T.İsayev tərəfindən verilmiş apellyasiya şikayəti qətnamənin rəsmi qaydada alınmasından 1 (bir) aydan artıq müddət keçdikdən sonra verildiyindən qanunla müəyyən edilmiş müddət ötürülməklə verilmiş hesab edilməlidir”.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsinin gəldiyi nəticə ilə kassasiya instansiyası məhkəməsinin məhkəmə kollegiyası razılaşmamış və aşağıdakıları qeyd etməyi zəruri hesab etmişdir:

“İddia ərizəsi iddiaçı tərəfindən tərtib edilmiş və cavabdeh N.T.İsayevin müvəqqəti olaraq S.Vurğun küçəsi ev 60-da yaşadığını iddiaçı iddia ərizəsində qeyd etmişdir. Cavabdehin həmin ünvanda yaşamasını və ya müvəqqəti yaşamasını təsdiq edən heç bir sənəd və sübut mülki işə əlavə olunmamış, həmin ünvana göndərilmiş məhkəmə sənədləri cavabdehə çatmamışdır. Ona görə

məhkəmə qətnaməsinin həmin ünvana göndərilməsi qətnamənin cavabdehə çatdırılması kimi qəbul edilə bilməz.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən qətnamənin surətinin 14 yanvar 2015-ci il tarixdə "Parabank" ASC-nin ümumi şöbəsinə çatdırılmasına istinad olunması isə heç bir məntiqə sığmır. Belə ki, mülki işdə cavabdehin "Parabank" ASC-də işləməsi və ya həmin bank ilə hər hansı əlaqədə olmasını təsdiq edən heç bir sübut yoxdur".

Məhkəmə kollegiyası belə qənaətə gəlmişdir ki, cavabdehin birinci instansiya məhkəməsində iştirakının təmin olunmaması, qətnamənin surətinin ona çatdırılmamasına baxmayaraq, apellyasiya şikayətinin qəbul edilib baxılmasından imtina edilməsi ona dəlalət edir ki, cavabdeh N.T.İsayevin məhkəməyə çatmaq hüququ, yəni ədalətli məhkəmə baxışına olan hüququ pozulmuşdur.

Azərbaycan Respublikası MPM-nin 387.2.2 və 418.4.5-ci maddələrinə əsasən məhkəmə iclasının vaxtı və yeri barədə tərəfin lazımı qaydada xəbərdar edilməməsi və məhkəmənin tərəfin iştirakı olmadan işə baxması şikayətin dəlillərindən asılı olmayaraq məhkəmə qətnaməsinin ləğvi üçün əsas olması ona dəlalət edir ki, bu cür pozuntular apellyasiya və kassasiya instansiyasında işlərə baxılarkən şikayətlərin təmin olunmasının əsası kimi birmənalı qəbul olunacaq və ədalətlik tələblərinə cavab verməyən məhkəmə aktlarının ləğvi üçün zəmin yradacaqdır.

3.2. Protokol və qətnamə arasında ziddiyyət

Hakimlərin hər birinə "protokol prosesin aynasıdır" ifadəsi yəqin ki, tanışdır. Bu o deməkdir ki, məhkəmə iclas protokolu prosesin bütün gedişini əks etdirməli, prosesin gedişində məhkəmənin, hakimin, həmçinin prosesdə iştirak edən hər bir şəxsin prosesin gedişindəki fəaliyyəti protokolda öz əksini tapmalıdır. Yuxarı instansiya məhkəməsində işə baxılarkən məhkəmə prosesi gedişində yaranan suallara cavab tapmaq üçün, bir qayda olaraq məhkəmə iclas protokoluna müraciət olunur. Mülki Prosessual Məcəllənin 270-ci maddəsinə əsasən məhkəmə iclasında, habelə məhkəmə iclasından kənar hər bir ayrıca prosessual hərəkət barədə protokol tərtib edilir. Həmin Məcəllənin 271.1-ci maddəsi müəyyən edir ki, məhkəmə iclasının və ya məhkəmədən kənar ayrıca prosessual hərəkətin protokolu işə baxmanın və ya ayrıca prosessual hərəkətin bütün mühüm anlarını əks etdirməlidir. Məcəllənin 272.2-ci maddəsində isə protokolda hansı məsələlərin öz əksini tapması konkret olaraq göstərilmişdir. Bu məsələlər sırasında işdə iştirak edən şəxslərin və nümayəndələrin ərizələri, vəsatətləri və izahatları (271.2.9), şahidlərin ifadələri, ekspertlərin öz rəyi barədə şifahi izahatları, mütəxəssislərin izahatları (271.2.10), yazılı sübutların elan edilməsinə dair məlumatlar, maddi sübutların müayinəsinə, səs yazılarının dinlənməsinə, video yazılara baxılmasına dair məlumatlar (271.2.11) da nəzərdə tutulmuşdur.

Məhkəmə iclasının və ya məhkəmədən kənar ayrıca prosessual hərəkətin protokolu işə baxmanın və ya ayrıca prosessual hərəkətin bütün mühüm anlarını əks etdirən prosessual sənəddir. Yuxarı instansiya məhkəməsi aşağı instansiya məhkəməsinin qətnamə və qəraradlarından verilmiş şikayətlərə baxarkən aşağı instansiya məhkəmələrinin mülki məhkəmə icraatı zamanı tərtib olunmuş protokolları əsasında bir sıra məsələrlə bağlı qanunun tələblərinin necə yerinə yetirilməsi barədə mövqeyini formalaşdırır.

İşdə iştirak edən şəxslərin və nümayəndələrinin, şahidlərin ifadələrinin protokolda əks etdirilməsi barədə tələb gələcəkdə qətnamə tərtib olunarkən həmin şəxslərin ifadə və izahatlarının qətnamədə düzgün göstərilməsi üçün zəmin yaradır. Məhkəmə həmin şəxslərin ifadə və izahatlarını qətnamədə qeyd edərkən protokolda öz əksini tapmamış halları qətnamədə göstərə bilməz. Hər bir halda qətnamədə tərəfin, şahidin və prosesin digər iştirakçılarının adından yazılan ifadəsi və yaxud izahatı protokolda yazılandan geniş ola bilməz. Protokolda qeyd olunmayan məsələlərin sonradan qətnamədə göstərilməsi və yaxud protokoldakı qeydlərlə qətnamədə göstərilənlərin biri - birindən fərqlənməsi məhkəmə icraatı zamanı prosessual qaydaların tələblərinə riayət olunmamasına dəlalət edir. Belə olan halda, verilən şikayətlərə baxılarkən həqiqətin müəyyən edilməsi mümkün olmur. Aşağı instansiya məhkəməsi tərəfindən eyni şəxsin adından məhkəmə iclas protokolu və qətnamədə müxtəlif məzmunlu ifadə və izahatların yazılması, həmin məhkəmələr tərəfindən işin faktiki hallarının düzgün müəyyən edilməsi barədə nəticəyə gəlməyə imkan vermir. Ali

Məhkəmənin Plenumunun “Məhkəmə qətnaməsi haqqında” qərarının 3.2-ci bəndində qeyd olunur ki, “qətnamədə Azərbaycan Respublikası MPM-də göstərilən qaydalarda araşdırılmayan məlumatlara istinad edilməsinə yol verilmir”.

Kassasiya instansiyası məhkəməsində işlərə baxılarkən protokola bağlı rast gəlinən səhv hallardan biri də mülki işin materiallarında olan sənədlərin işə nə vaxt, nəyin əsasında əlavə edilməsinin protokolda qeyd olunmamasıdır. Belə ki, həmin mülki işdə olan, sübut əhəmiyyəti kəsb edən və məhkəmənin sübut kimi istinad etdiyi sənədin mülki işdə olmasına baxmayaraq, həmin sənədin haradan əldə olunması, kimin tərəfindən təqdim olunması məhkəmə iclas protokolunda öz əksini tapmır, sənədin poçt vasitəsi ilə məhkəməyə göndərilməsi də mülki işin materialları ilə təsdiq olunmur. Bu cür hallar məhkəmələrə ünvanlanmış, ərizə, vəsatət və müraciətlər üçün da xarakterikdir.

İş üzrə ekspertizaların keçirilməsi prosesində protokolların tərtib olunmaması hallarına da tez-tez rast olunur. Məsələn, məhkəmə tikinti ekspertizası barədə rəydə çox vaxt ekspertin tikinti obyektini hakim və ya məhkəmə iclas katibinin iştirakı ilə yerində müayinə etməsi qeyd olunur. Əvvəla, ekspertin hakimin iştirakı olmadan məhkəmə iclas katibi ilə yerində müayinə aparması mülki prosessual qanunvericiliyin tələbləri ilə bir araya sığmır. Hər bir prosessual hərəkətdə hakimin iştirakı zəruridir. İkincisi, rəydə yerində müayinənin keçirilməsinin qeyd olunmasına baxmayaraq, mülki işdə bu barədə hakimin iştirakı ilə tərtib olunmuş protokolun olmaması prosessual qanunvericiliyin tələblərinin pozulmasına dəlalət edir.

Ekspertiza ilə bağlı yol verilən nöqsanlardan biri də ondan ibarətdir ki, iş üzrə məhkəmə xətti ekspertiza keçirilməsi zamanı ekspertə imza və ya xətti araşdırılmalı olan şəxsin sərbəst və eksperimental imza və xətt nümunələri təqdim olunur. Lakin həmin imza və xətt nümunələrinin kimin tərəfindən toplanması, əldə olunması barədə müvafiq protokol tərtib olunmur.

Bəzi hallarda mülki işə sübut etmə predmetinə aid olmayan sənədlər əlavə edilməklə prosessual qanunvericiliyin tələbləri pozulur. MPM-nin 80-ci maddəsinə əsasən məhkəmə işin gedişində təqdim olunmuş ancaq o sübutları qəbul edir və nəzərə alır ki, onlar işdə tərəflərin tələblərini müəyyən edən faktlarla və hallarla əlaqədardır.

Bundan əlavə, bəzi hallarda aşağı instansiya məhkəmələri tərəfindən yazılı sübutların elan edilməsinə dair məlumatlar, maddi sübutların müayinəsinə, səs yazılarının dinlənməsinə, video yazılara baxılmasına dair məlumatlar protokolda öz əksini tapmır. Lakin buna baxmayaraq məhkəmə qətnamədə işdə olan yazılı sübutlara istinad edir. Bu isə ona dəlalət edir ki, həmin yazılı sübutlar məhkəmə baxışı zamanı araşdırılmamışdır. Fikrimizcə, məhkəmə iclas protokolunda sadəcə yazılı sübutların elan olunması barədə qeydin aparılması da kifayətedici hesab oluna bilməz. Məhkəmə yazılı sübutu araşdırmalı, həmin sübutda iş üçün əhəmiyyəti olan hansı halın müəyyən edilməsini protokolda qeyd etməlidir.

Məsələn, bəzi halda məhkəmə iclas protokolunda qeyd olunur ki, məhkəmə işə əlavə edilmiş video yazıya baxmışdır. Lakin protokolda həmin video yazıya baxılarkən nəyin müəyyən edildiyi protokolda öz əksini tapmır. Protokolda sadəcə video yazıya baxılmasının qeyd olunması onun qanunun “işə baxmanın və ayrıca prosessual hərəkətin bütün mühüm anlarının əks etdirməsi” tələbinə müvafiq qaydada tərtib olunmamasına dəlalət edir. Kassasiya qaydasında işlərə baxılarkən bu kimi pozuntulara yol verilməsi bəzən düzgün olmayan qətnamənin qəbul olunmasına səbəb olan hal kimi qiymətləndirilir.

3.3. Qətnamədə biri-biri ilə ziddiyyət təşkil edən məqamların əks olunması

Məhkəmələr tərəfindən işlərə baxılarkən yol verilən səhvlərdən biri də qətnamədə biri-biri ilə ziddiyyət təşkil edən məqamların əks olunmasıdır. Bu hallar bəzən qətnamədə eyni bir xüsusatla bağlı müxtəlif sübutların sadalanmasına baxmayaraq, məhkəmə tərəfindən onlardan hansının qəbul edilib, hansının qəbul edilməməsinə münasibətin bildirilməməsi, bəzən isə məhkəmələr tərəfindən müəyyən xüsusatlara verilən qiymətdə ziddiyyətlərin mövcud olmasında öz əksini tapır.

Məsələn, «Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı» Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin Şirvan apellyasiya məhkəməsinin 27 fevral 2015-ci il tarixli qətnaməsindən kassasiya şikayətinə baxılarkən qətnamədə hər iki xarakterli ziddiyyətin qətnamədə yer alması aşkar olunmuşdur.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi qətnaməsində qeyd etmişdir ki, “məhkəmə kollegiyasının fikrincə birinci instansiya məhkəməsi işin şərh olunan hallarını və maddi hüquq normalarının tələblərini, o cümlədən ekspertin rəyini nəzərə alıb iddianın qismən təmin edilərək, 310 ədəd sinklənmiş dəmir əsaslı su borularının dəyəri olaraq 18290 (on səkkiz min iki yüz doxsan) manat və ödənilmiş dövlət rüsumunun əvəzi olaraq 25 manat olmaqla cəmi 18.315 (on səkkiz min üç yüz on beş) manat məbləğində pulun cavabdeh «Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı» Açıq Səhmdar Cəmiyyətindən alınaraq iddiaçı Bünyadov Sahib Böyükkişi oğluna verilməsi, iddia tələbinin qalan hissədə əsassız olduğundan təmin edilməməsi barədə düzgün qənaətə gəlmişdir”.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsinin həmin mövqeyi birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsi əsasında formalaşmışdır. Belə ki, birinci instansiya məhkəməsi qətnaməsinin qət etdi hissəsində göstərmişdir ki, “iddia təmin edilsin. 310 ədəd sinklənmiş dəmir əsaslı su borularının dəyəri olacaq 18290 manat məbləğində pul və ödənilmiş dövlət rüsumunun əvəzi olaraq 25 manat məbləğində pul, cəmi 18315 manat məbləğində pul cavabdeh “Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı” ASC-dən alınaraq iddiaçı Bünyadov Sahib Böyükkişi oğluna verilsin. İddia tələbi yerdə qalan hissədə əsassız olduğundan təmin edilməsin”.

İddia tələbinin əsassız hesab edilən “yerdə qalan hissəsi”nin nədən ibarət olmasının müəyyən edilməsi üçün iddia ərizəsi nəzərdən keçirilərkən məlum olmuşdur ki, S.B.Bünyadov iddia ərizəsində aşağıdakı tələblərlə məhkəməyə müraciət etmişdir:

“Sovxoz və kolxozların islahatı haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununa uyğun olaraq Əmlak payının verilməsi haqqında 27 №-li şəhadətnamə əsasında Ağcabədi rayonu Kəbiri kəndində yerləşən E.Çobanov adına kolxozda aparılan islahatla əlaqədar iddiaçıya əmlak payı olaraq verilmiş, hər birinin uzunluğu 5 metr olan 310 ədəd sinklənmiş materialdan hazırlanmış su borularının və ödənilmiş dövlət rüsumunun əvəzi olaraq 30 manat məbləğində pulun cavabdeh “Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı” ASC-dən alınaraq iddiaçı S. B. Bünyadova verilməsi barədə qətnamə qəbul edilsin.

Əmlakın naturada qaytarılmasının mümkünsüzlüyü məhkəmə tərəfindən müəyyən olunduğu halda, hər birinin uzunluğu 5 metr olan 310 ədəd sinklənmiş materialdan hazırlanmış su borularının dəyəri olaraq 21.700 manat məbləğində pulun və ödənilmiş dövlət rüsumunun əvəzi olaraq 30 manat məbləğində pulun, cəmi 21.730 manat məbləğində pulun cavabdeh “Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı” ASC-dən alınaraq iddiaçı S.B.Bünyadova verilməsi barədə qətnamə qəbul edilsin”.

Məhkəmə iddia tələbinin birinci hissəsini, yəni hər birinin uzunluğu 5 metr olan 310 ədəd su borusunun cavabdeh “Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı” ASC-dən alınıb iddiaçıya verilməsini əsassız hesab etdiyi halda, cavabdehdən həmin boruların dəyəri kimi 18.290 manat məbləğində pulun alınıb iddiaçıya verilməsi qənaətinə gəlmişdir. Əgər cavabdehdən boruların alınması tələbi əsassızdırsa, onların dəyərinin cavabdehdən alınıb iddiaçıya verilməsinin əsaslılığı məntiqi cəhətdən mümkün deyildir və bu xüsusat qətnamədə ziddiyyət yaradır.

Qətnamədəki digər ziddiyyət onunla bağlıdır ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsi qətnaməsində islahatla əlaqədar S.B.Bünyadova verilmiş boruların dəyərinin komissiya tərəfindən 3100 manat müəyyən edilməsini sübut kimi qeyd etsə də, qətnamənin digər hissəsində həmin boruların dəyərinin ekspert tərəfindən 18.290 manat müəyyən edilməsini də göstərmiş, lakin bu ziddiyyətli məqama aydınlıq gətirməmişdir.

Qətnamədə mövcud olan ziddiyyətlərdən biri də ondan ibarətdir ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsi qətnaməsində mübahisələndirilən 310 ədəd borunun 2007-ci ildə Ağcabədi Suvarma Sistemləri İdarəsinin balansına qəbul edilməsinə əsaslanaraq iddia tələbinin əsaslılığı nəticəsinə gəlməklə yanaşı qətnaməsində həmçinin qeyd etmişdir ki, mübahisələndirilən 310 ədəd boru 1999-cu ildən 2012-ci ilin avqust ayına kimi iddiaçı S.B.Bünyadovun istifadəsində olmuşdur. Apellyasiya instansiyası məhkəməsi mübahisələndirilən boruların 2012-ci ilin avqust ayına kimi iddiaçının istifadəsində olduğu halda həmin boruların 2007-ci ildən Ağcabədi Suvarma Sistemləri İdarəsi tərəfindən balansla götürülməsinin iddia tələbinin təmini üçün əsas yaratmasına aydınlıq

gətirməmişdir. Apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnaməsində bu cür ziddiyyətlərin mövcudluğu onun prosessual qanunvericiliyin tələblərinə müvafiq olmamasına dəlalət edir.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun “Məhkəmə qətnaməsi haqqında” 24 noyabr 2005-ci il tarixli 4 nömrəli qərarının 5-ci bəndinə əsasən, məhkəmə qətnaməsi savadlı, hüquqi cəhətdən düzgün tərtib edilməli, onda anlaşılmayan ifadələr yazılmamalı, hüquqi ifadələr yerində və dəqiq işlədilməlidir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsi “N.Əbilovun şikayəti üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Mülki işlər üzrə məhkəmə kollegiyasının 09 fevral 2006-cı il tarixli qərarının və Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 22 dekabr 2006-cı il tarixli qərarının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair” qərarında məhkəmə aktlarında ziddiyyətlərin mövcudluğu ilə bağlı qeyd etmişdir ki, konstitusiyaya hüququnun doktrinası hüquqi müəyyənlik prinsipini Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının Preambulasında öz əksini tapan qanunun aliliyinin əsas elementlərindən biri kimi tanıyır. Hüquqi müəyyənlik prinsipi isə digər tələblərlə yanaşı ən ümumi mənasında mövcud hüquqi vəziyyətə aid aydınlığı və müəyyənliyi nəzərdə tutur. Bu baxımdan məhkəmələr tərəfindən qəbul olunmuş qərarlarda həll olunan işə aid bütün zəruri məsələlərə aydınlıq gətirilməli, ziddiyyətli məqamlar aradan qaldırılmalıdır. Azərbaycan Respublikasının adından çıxarılan məhkəmə aktlarında işin ədalətli həllini şübhə altına alan, ziddiyyətlər yaradan və mübahisə üzrə iştirakçıların konstitusiyaya məhkəmə müdafiəsi hüququna təsir göstərən müddəalar olmamalıdır.

3.3.1. İşin faktiki halları ilə bağlı məhkəmənin gəldiyi nəticənin qətnamədə öz əksini tapmaması

Mülki prosessual qanunvericiliyin tələblərindən biri də mülki məhkəmə icraatı zamanı məhkəmənin tərəflər arasında qarşılıqlı münasibətlərin həqiqi vəziyyətini müəyyən etməsidir.

Azərbaycan Respublikası MPM-nin 217.3-cü maddəsinə əsasən qətnamə iş üzrə müəyyən edilmiş həqiqi hallara və tərəflərin qarşılıqlı münasibətlərinə uyğun əsaslandırılmalıdır. MPM-nin 218.1-ci maddəsi isə müəyyən edir ki, qətnamə çıxarıldıqda hakim sübutları qiymətləndirir, iş üçün əhəmiyyətli olan nə kimi halların müəyyən edildiyini, nə kimi halların müəyyən edilmədiyini, tərəflərin hansı hüquqi münasibətdə olmalarını, həmin iş üzrə hansı qanunun tətbiq edilməli olduğunu və iddianın təmin olunub-olunmadığını müəyyən edir.

MPM-nin 218.1-ci maddəsində təsbit edilmiş qaydalar tətbiq edilərkən, nəzərə almaq lazımdır ki, həmin qaydalar imperativ xarakter daşıyır və məhkəmənin üzərinə həmin maddədə nəzərdə tutulmuş hərəkətlərin yerinə yetirilməsi öhdəliyini qoyur.

MPM-nin 218.1-ci maddəsində müəyyən edilmiş qaydalar məhkəmə aktı qəbul edilərkən məhkəmənin hüquqtətbiqetmə fəaliyyətinin məcmusunu təşkil edir. Həmin qaydalara müvafiq olaraq məhkəmə aşağıdakıları yerinə yetirməyə borcludur:

1. Sübutlar qiymətləndirilməlidir. Sübutların qiymətləndirilməsi MPM-nin 88-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada həyata keçirilməlidir.

2. İş üçün əhəmiyyəti olan nə kimi halların müəyyən edildiyi, nə kimi halların müəyyən edilmədiyini qərarlaşdırılmalıdır. Məhkəmə işdə iştirak edən tərəfin tələbləri və etirazları, həmçinin maddi hüquq norması əsasında iş üçün əhəmiyyətli olan halları müəyyən edir, sübutları qiymətləndirərək məhkəmə onların işin halları üçün əhəmiyyətlik kontekstində müqayisə edir və iş üçün əhəmiyyəti olan nə kimi halların müəyyən edildiyi və nə kimi halların müəyyən edilmədiyini barədə nəticəyə gəlir.

3. Tərəflərin hansı hüquq münasibətində olmaları müəyyənləşdirilməlidir. Məhkəmə tərəfindən sübutların araşdırılıb qiymətləndirilməsi, iş üçün əhəmiyyəti olan hansı halların müəyyənləşdirilməsi, hansı halların müəyyənləşdirilməməsi barədə müəyyən qənaətə gəldikdən sonra tərəflər arasında olan münasibətlər hüquqi baxımdan qiymətləndirilərək onların arasındakı münasibətlərin predmeti, xarakteri, həmin münasibətləri maddi hüquq normalarının hansı sahəsi ilə tənzimlənməli olması barədə mövqeyini formalaşdırır. Yəni məhkəmə tərəflər arasındakı münasibətləri hüquq müstəvisinə çıxarır, hüquq münasibətləri baxımından dəyərləndirir.

4. Həmin iş üzrə hansı qanunun tətbiq edilməli olduğunu müəyyənləşdirir. Məhkəmə tərəflər arasında münasibətlərin hüquiqi xarakterini müəyyənləşdirdikdən, yəni həmin münasibətlərin, məsələn borc, podrat, vərəsəlik, sığorta və s. münasibətlərə aid olmasını qərarına gəldikdən sonra həmin münasibətlərin hansı qanun və onun hansı normaları əsasında tənzimlənməli olduğunu müəyyən edib, həmin normaları işin halları prizmasında ədalətlik tələblərinə müvafiq qaydada şərh etməklə, maddi hüquq normasını mübahisəli hüquq münasibətinə tətbiq edir.

İddianın təmin olunub-olunmadığını müəyyən edir. Tərəflər arasındakı hüquq münasibətləri, onlara tətbiq edilməli olan maddi hüquq normaları müəyyən edilib şərh və mübahisəli hüquq münasibətinə tətbiq olunduqdan sonra məhkəmə iddia tələbi maddi hüquq normasına müvafiq olduqda onu təmin, maddi hüquq normasının tələblərinə müvafiq olmadıqda isə onu rədd edir.

Qeyd olunanlar ona dəlalət edir ki, qətnamədə işin faktiki halları ilə bağlı məhkəmənin gəlidiyi nəticə öz əksini tapmalıdır. Əks halda qətnamə çıxarılarəkən həll edilməli olan məsələlərlə bağlı məhkəmənin prosesual qanunvericiliyin tələbləri pozulacaq, məhkəmənin mübahisəli hüquq münasibətinə hə üçün məhz həmin maddi hüquq normasını tətbiq etməsi, iddia tələbini nə üçün təmin etməsi və ya etməməsi aydın olmayacaqdır.

Qətnamədə işin faktiki halları ilə bağlı məhkəmənin gəlidiyi nəticənin göstərilməsi həmçinin onunla şərtlənir ki, mülki prosesual qanunvericiliyə müvafiq olaraq məhkəmə qətnaməsinin əsaslandırıcı hissəsində işin məhkəmə tərəfindən müəyyən edilən halları... göstərilməlidir (MPM-nin 220.4-cü maddəsi).

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun “Məhkəmə qətnaməsi haqqında” 24 noyabr 2005-ci il tarixli qərarında məhkəmənin qətnamədə işin faktiki halları barədə məhkəmənin gəlidiyi nəticənin göstərilməsi ilə bağlı qeyd etmişdir ki, “qətnamə o vaxt əsaslı hesab edilir ki, onda baxılan iş üçün əhəmiyyəti olan, qanunun tələblərinə uyğun olaraq işə aid edilən və mötəbər sübutlarla təsdiq olunan faktlar əks etdirilmiş olsun, məhkəmənin iş üzrə müəyyən edilən faktlardan irəli gələn qəti nəticəsi onda şərh edilsin, habelə qətnamədə göstərilən hallar işin materiallarına uyğun olsun”.

İşin faktiki hallarının düzgün müəyyənləşdirilməsi işin düzgün və ədalətli həlli üçün zəmin yaradır. Çünki işin faktiki halları, tərəflər arasında münasibətlərin həqiqi vəziyyəti düzgün müəyyən edilirsə, hakim həmin hüquq münasibətini tənzimləyən maddi hüquq normasını seçməkdə və tətbiq etməkdə çətinliklə rastlaşmır.

Kassasiya instansiyasında apellyasiya şikayətlərinə baxılarkən müəyyən edilən reallıq ondan ibarətdir ki, birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələri, bir qayda olaraq, MPM-nin 218.1, 220.4-cü maddələrinin tələblərinə riayət etmir, qətnamənin əsaslandırıcı hissəsində işin məhkəmə tərəfindən müəyyən edilən hallarını qeyd etmirlər. Halbuki hakim qətnamə çıxararkən iş üçün əhəmiyyəti olan nə kimi halların müəyyən edildiyini, nə kimi halların müəyyən edilmədiyini, tərəflərin hansı hüquq münasibətində olmasını müəyyən etməlidir. Hakimin həmin müəyyən etdikləri isə təbii ki, məhkəmə qətnaməsində öz əksini tapmalıdır. Əks halda hakimin həmin məsələləri müəyyən edib - etməməsi barədə ancaq mülahizə yürüdülmə bilər. Mülahizələr isə subyektiv xarakter daşıya, məhkəmənin müəyyən etdiklərindən fərqlənə bilər. Ona görə, qətnamə oxunarkən məhkəmə baxışı zamanı sübutların araşdırılması nəticəsində iş üçün əhəmiyyəti olan nə kimi halların müəyyən edildiyi, nə kimi halların müəyyən edilmədiyini, tərəflərin hansı hüquq münasibətində olmaları dəqiq bilinməli, yəni qətnamədə ayrıca abzasda qeyd olunmalıdır.

Cinayət məhkəmə icraatında məhkəmə istintaqı nəticəsində təqsirləndirilən şəxsin hansı əməli törətməsi, həmin əməlin hansı hərəkətlərdə ifadə olunması məhkəmə aktında göstərildikdən sonra onun əməlinin hansı maddə ilə tövsif olunduğu, yəni şəxsin Cinayət Məcəlləsinin hansı maddəsində nəzərdə tutulan cinayəti törətməsi qeyd olunur. Mülki məhkəmə icraatında da qanunvericiliklə oxşar qaydanın nəzərdə tutulmasına baxmayaraq, təcrübədə fərqli yanaşmalara təsadüf olunur. Bir çox hallarda məhkəmənin məhkəmə aktından iş üçün əhəmiyyəti olan nə kimi halların müəyyən edildiyi, nə kimi halların müəyyən edilmədiyini, tərəflərin hansı hüquq münasibətində olmalarını müəyyən etmək mümkün olmur.

3.4.Sübutetmə ilə bağlı yol verilən səhvlər

3.4.1.Sübutetmə, sübutetmə predmeti, sübutların qiymətləndirilməsi meyarları

Məhkəmələr tərəfindən prosesual qanunvericiliyin tələblərinin tez-tez pozulmasına dəlalət edən hallara sübutetmə və sübutların qiymətləndirilməsi ilə bağlı olan pozuntuları da aid etmək olar.

Prosesual hüquq nəzəriyyəsində sübutetmə dedikdə, bir qayda olaraq, məhkəmənin və digər subyektlərin sübutetmə fəaliyyəti başa düşülür. Bu fəaliyyət müxtəlif mərhələləri birləşdirir: sübutların predmetinin müəyyən edilməsi; sübutların toplanması; sübutların tədqiqi; sübutların qiymətləndirilməsi.

Mülki prosesdə belə bir prezumpsiya fəaliyyət göstərir ki, iddiaçı tələbini təsdiq edən halları sübut etməmişdirsə, cavabdeh iddia tələbi ilə bağlı cavabdehlik daşımamsını sübut etmə yükü daşımır. Bundan istisna ancaq qanunla nəzərdə tutula bilər. Məsələn, MPM-nin 77.2-ci maddəsinə əsasən dövlət orqanlarının, icra və s. orqanların aktlarının etibarsız hesab edilməsi barədə mübahisələrə baxıldıqda həmin aktların qəbul edilməsi üçün əsas olmuş halları sübut etmək vəzifəsi bu aktı qəbul etmiş orqanın üzərinə düşür.

Tərəfin sübutetmə ilə bağlı vəzifələrini yerinə yetirməməsi onlar üçün mənfi maddi-hüquqi nəticələrə səbəb ola bilər. Bu iddiaçının iddia tələbinin tam və ya qismən rədd olunmasında, cavabdeh üçün isə ona qarşı irəli sürülmüş iddia tələbinin təmin olunmasında öz əksini tapa bilər.

Məhkəmə mülki mübahisənin həlli üçün məhkəmə baxışı gedişində müəyyən edilmiş hallara (hüquqi faktlara) hüquq normalarını tətbiq edir. Məhkəmə tərəfindən müəyyən edilən hallar maddi-hüquq xarakterli hüquqi faktlardır. Məsələn, vətəndaşın şərəf, ləyaqət və ya işgüzar nüfuzunun müdafiəsi haqqında işi həll edərkən, məhkəmə hər bir halda, cavabdehin vətəndaş haqqında məlumat yayıb-yaymaması, həmin məlumatın vətəndaşın şərəf, ləyaqət və ya işgüzar nüfuzuna xələl gətirib-gətirməməsi, yayılan məlumatın həqiqətə uyğun olub-olmaması kimi maddi-hüquqi xarakterli faktları müəyyən etməlidir.

İşin həlli üçün müəyyən edilməsi zəruri olan hüquqi faktların məcmusu həmin iş üzrə sübutetmə predmetini təşkil edir. İş üzrə sübutetmə predmeti tərəfin tələb və etirazları, həmçinin mübahisəli hüquq münasibətini tənzimləyən maddi hüquq normaları əsasında müəyyən edilir. Lakin konkret iş üzrə yalnız maddi-hüquq xarakterli faktlar sübutların predmetini təşkil etmir, həmin predmetə əhəmiyyətli olan digər hallar da daxildir. Belə ki, işin düzgün həll edilməsi üçün bəzən özü-özlüyündə maddi-hüquqi nəticələr doğurmayan, lakin onların dərk olunması üçün istifadə olunan faktların müəyyən edilməsi zəruriliyi də meydana çıxır. Məsələn, vurulmuş ziyanın ödənilməsi tələbi ilə bağlı işlərdə cavabdeh zərər vurulan vaxtda hadisə yerində olmaması barədə dəlil irəli sürülsə, bu xüsusatın özü maddi-hüquqi xarakter daşımada da cavabdehin zərər vurulan vaxt hadisə yerində olub-olmamasının müəyyən olunması iş üçün əhəmiyyət kəsb edir.

Məhkəmə tərəfindən sübutların qiymətləndirilməsinin əsas meyarı sübutların azad qiymətləndirilməsi prinsipidir. Həmin prinsipə müvafiq olaraq heç bir sübutun məhkəmə üçün qabaqcadan müəyyən edilmiş qüvvəsi yoxdur. Hər bir sübut məhkəmə tərəfindən digər sübutlarla birlikdə qiymətləndirilməlidir. Heç kəs məhkəməyə hər hansı sübutu necə qiymətləndirmək barədə göstəriş verə bilməz. Məhkəmə sübutları onların məcmusundan çıxış edərək qiymətləndirməlidir.

İşin məhkəmə tərəfindən düzgün həlli üçün müəyyən edilməsi zəruri olan faktlar haqqında məlumatlar qanunla müəyyən edilmiş qaydada əldə olunmalıdır.

3.4.2.Sübutların işə aid edilməsi

MPM-nin 80-ci maddəsinə əsasən məhkəmə ancaq o sübutları qəbul edir və nəzərə alır ki, onlar işdə tərəflərin tələblərini müəyyən edən faktlarla və hallarla əlaqədardır. Sübutların işə aid olması sübutların sübutetmə predmeti ilə əlaqədar olmasını nəzərdə tutur. İşin düzgün həlli üçün əhəmiyyəti olan hallar, yəni sübutetmə predmeti məhkəmə tərəfindən işdə iştirak edən tərəflərin tələb və etirazları əsasında, tətbiq edilməli olan maddi hüquq normalarına müvafiq olaraq müəyyən edilir.

Sübutların işə aid edilməsi qaydası onda ifadəsini tapır ki, məhkəmə yalnız işdə tərəflərin tələblərini müəyyən edən faktlarla və hallarla əlaqədar sübutları qəbul və nəzərə almalıdır. Bu

qayda həmçinin, məhkəmənin üzərinə sübutetmə fəaliyyəti sahəsindən öz məzmununa görə baxılan iş üçün əhəmiyyət kəsb etməyən ayrı-ayrı sübutları istisna etmək öhdəliyi qoyur.

O, sübutlar işə aid edilən hesab olunur ki, bu və ya digər işə aid olan fakt və ya halı təsdiq və ya inkar edir, mübahisələndirilən hüquqi fakt ilə bağlı məlumatları əks etdirir.

Əgər sübutun işə aidliyi, iş üçün əhəmiyyəti yoxdursa, məhkəmə MPM-nin 80-cı maddəsinə müvafiq olaraq həmin sübutu qəbul etməməli, yəni sübutun məhkəmə baxışında araşdırılmasından, tələb olunmasından imtina etməli və ya həmin sübutu iş üzrə sübutlar sırasından çıxarmalıdır.

Sübutların işə aid edilməsi qaydası MPM-nin 78.2-ci maddəsində də öz ifadəsini tapmışdır. Həmin maddəyə əsasən işdə iştirak edən şəxsin işdə iştirak edən və iştirak etməyən şəxslərdən və ya orqanlardan onlarda olan zəruri sübutları müstəqil əldə etmək imkanı olmadıqda o, həmin sübutları tələb etmək barədə vəsatətlə məhkəməyə müraciət edə bilər. Vəsatətdə bu sübutlarla iş üçün əhəmiyyətli olan hansı halların müəyyən edilməsi, sübutların əlamətləri və olduğu yer göstərilməlidir. MPM-nin 86-cı maddəsinə əsasən işə sübutların təmin edilməsi haqqında ərizə işə baxan və ya sübutların təmini üzrə prosesual hərəkətlərin yerinə yetirilməli olduğu rayonun məhkəməsinə verilir. Ərizədə təmin edilməli sübutlar, həmin sübutlarla təsdiq edilməli olan hallar, təmin etmə haqqında xahişlə müraciət etməyə ərizəçini vadar edən səbəblər, habelə sübutların təmin edilməsinin hansı iş üçün zəruri olduğu göstərilməlidir.

Mülki Prosesual qanunvericilikdə bu cür qaydanın nəzərdə tutulması məhkəməyə imkan verir ki, sübutun işə aid olub-olmamasını müəyyən etsin və onun işə aid edilməsi və tələb olunması, və ya bundan imtina edilməsi barədə qərar versin.

Sübutun işə aid edilməsi qaydasının əhəmiyyəti ondadır ki, bu qayda işin faktiki hallarının müəyyən edilməsi üçün zəruri olan sübutedici materialın işdə toplanmasına, həcmnin düzgün müəyyən edilməsinə, lazımsız, işə aid olmayan, prosesi çətinləşdirən sübutların kənarlaşdırılmasına imkan verir.

3.4.3. Sübutların mümkünlüyü

Sübutların mümkünlüyü dedikdə, qanuna və ya digər normativ hüquqi aktlara əsasən müəyyən sübutetmə vasitələri ilə təsdiq edilməli olan işin hallarının başqa sübutlarla təsdiq oluna bilməzliyi başa düşülür. Bu müddəə MPM-nin 81-ci maddəsində nəzərdə tutulmuşdur.

Ali Məhkəmə Plenumunun “Məhkəmə qətnaməsi haqqında” qərarının 6.4-cü bəndində qeyd olunur ki, “məhkəmələr nəzərə almalıdırlar ki, qanunvericiliklə müəyyən edilmiş prosesual qaydaların pozulması ilə əldə edilmiş sübutlar məhkəmə qətnaməsinin əsasını təşkil edə bilməz”.

Sübutların mümkünlüyü qaydası məhkəmənin üzərinə sübutetmə fəaliyyəti sahəsindən məzmunundan və baxılan iş üçün əhəmiyyətindən asılı olmayaraq qanunla nəzərdə tutulmuş sübutetmə vasitələri ilə əldə olunmamış ayrı-ayrı sübutları istisna etmək öhdəliyi qoyur. Bu onunla şərtlənir ki, bəzi maddi-hüquqi xarakterli hüquqi faktlar qanunda nəzərdə tutulmuş sübutetmə vasitələri ilə sübuta yetirilə bilər. Məsələn, Mülki Məcəllənin 865.1-ci maddəsinə əsasən renta müqaviləsi tərəflərin imzaladığı bir sənədin tərtibi yolu ilə yazılı formada bağlanır. Həmin Məcəllənin 865.2-ci maddəsinə əsasən işə renta ödənilməsi üçün daşınmaz əmlakın özgəninkiləşdirilməsini nəzərdə tutan renta müqaviləsi natoriat qaydasında təsdiqlənməlidir. Renta müqaviləsi yazılı qaydada bağlanmamışdırsa, və ya renta ödənilməsi üçün daşınmaz əmlakın özgəninkiləşdirilməsini nəzərdə tutan renta müqaviləsi natoriat qaydasında təsdiqlənməmişdirsə, onların mövcudluğu başqa sübutlarla sübuta yetirilə bilməz.

Sübutların mümkünlüyü qaydası təkcə qanunda nəzərdə tutulmayan müəyyən sübutetmə vasitələrinin tətbiqinin qadağan edilməsini deyil, həm də müəyyən sübutetmə formasından istifadə olunmasını nəzərdə tuta bilər. Belə halda həmin sübutetmə forması mövcud olmadan maddi-hüquq xarakterli hüquqi faktın müəyyən edilməsi mümkün olmur. Məsələn, fəaliyyət qabiliyyəti olmayan şəxsin bağladığı müqavilənin etibarsız hesab edilməsindən söhbət gedirsə, belə halda şəxsin fəaliyyət qabiliyyətli olmaması yalnız məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş qətnaməsi əsasında müəyyən edilə bilər. Şəxsin psixi xəstəliklə bağlı qeydiyyatda olması, onun xəstəliyi ilə bağlı verilmiş izahatlar iş üçün əhəmiyyətli halların müəyyən edilməsinə xidmət etsə də, şəxsin fəaliyyət

qabiliyyətinin olmaması həmin sübutlar əsasında müəyyən edilə bilməz. Belə ki, Mülki Məcəllənin 28.8-ci maddəsinə əsasən ağıl zəifliyi və ya ruhi xəstəlik nəticəsində öz hərəkətlərinin mənasını başa düşməyən və ya öz hərəkətlərinə rəhbərlik edə bilməyən şəxslər məhkəmə tərəfindən fəaliyyət qabiliyyəti olmayan sayıla bilər. Şəxsin fəaliyyət qabiliyyəti olmayan hesab edilməsi MPM-nin 33-cü fəsilində müəyyən edilmiş qaydada həyata keçirilməlidir.

Nəzəriyyədə sübutların mümkünlüyü haqqında normalar pozitiv və neqativ normalara ayrılır. Pozitiv xarakterli normalar işin hallarının müəyyən edilməsi üçün konkret sübutlardan istifadə olunması barədə göstərişləri nəzərdə tutur. Məsələn, qanunun tələblərinə müvafiq olaraq əqd notariat qaydada təsdiq olunmalı və ya dövlət qeydiyyatına alınmalıdır, onda məhkəmə zəruri rekvizitləri özündə əks etdirən müvafiq sənədə malik olmalıdır. Neqativ xarakterli normalar müəyyən sübutlardan istifadəni qadağan edir. Məsələn MPM-nin 95.2-ci maddəsinə əsasən qanunla icazə verilən hallardan başqa, gizli yolla əldə edilmiş səs və video yazılardan sübut kimi istifadə oluna bilməz.

3.5.4. Sübutların qiymətləndirilməsi

Mülki Prosesual Məcəlləsinin 88-ci maddəsinə əsasən məhkəmə sübutlara obyektiv, qərəzsiz, hərtərəfli və tam baxdıqdan sonra həmin sübutlara tətbiq edilməli hüquq normalarına müvafiq olaraq qiymət verir. Heç bir sübutun məhkəmə üçün qabaqcadan müəyyən edilmiş qüvvəsi yoxdur.

Sübutların obyektiv qiymətləndirilməsi işin həllində məhkəmənin marağının, sübutları qiymətləndirməklə qabaqcadan müəyyən edilmiş inam və etibarının olmamasında özünü təzahür etdirir.

Sübutların obyektiv qiymətləndirilməsinin təzahürü kimi qanun hakimə etiraz qaydasını nəzərdə tutur. Məhkəmələrin müstəqilliyi prinsipi müddəaları da sübutların obyektiv qiymətləndirilməsinə əsas yaradır.

Qərəzsizlik ədalət mühakiməsi və ədalətli məhkəmə anlayışının özəyini təşkil edir. Ədalət mühakiməsinin qərəzsizliyinə insanların əminliyi isə onların öz məhkəmə sistemində münasibətində hiss etməli olduqları inamın əsasında dayanır. Qərəzsizlik adətən bir şəxs barəsində əmələ gəlmiş yanlış fikrin və ya hansısa rəyin olmaması kimi çıxış edir. Qərəzsizliyin mövcudluğu hər hansı konkret iş üzrə hakimin şəxsi əqidəsini əks etdirən subyektiv yanaşma, habelə bu mənada şübhələri istisna etmək üçün kifayət qədər təminatların olub-olmamasını müəyyən edən obyektiv yanaşma əsasında yoxlanıla bilər. Subyektiv qərəzsizlik əksi sübut ediləndək ehtimal olunur. Obyektiv qərəzsizliyin müəyyən olunmasında isə hətta xarici təzahürlər belə mühüm əhəmiyyət daşıyır. Ona görə də hakimlər nəinki formal olaraq qərəzsiz qalmalı, həm də ictimaiyyətin nəzərində faktiki olaraq məhz qərəzsiz kimi qəbul olunmalıdırlar. Tərəflər arasındakı mübahisə ilə bağlı onlardan birinin mənafeələrinə birbaşa və ya dolaylı yol ilə dəstək nümayiş etdirən hakimin qərəzsizliyi şübhə altına alınabilir. Məhkəmə baxışında sübutların qiymətləndirilməsi zamanı da bu yanaşmalar gözlənilməlidir.

Baxılan işin nəticəsində marağının olmaması məhkəməyə sübutları hərtərəfli qiymətləndirməyə imkan verir. Əgər işin tərəfləri və ya onların nümayəndələri özlərinin hüquqi mövqeyi çərçivəsində fəaliyyət göstərərək sübutları özlərinin tələbləri və etirazlarına müvafiq olaraq tədqiq etdikləri halda, məhkəmə mübahisəsinin həllində marağı olmayan arbitr kimi sübutları işdə iştirak edən bütün şəxslərin dəlillərini nəzərə almaqla hərtərəfli tədqiq edir, sübutların qiymətləndirilməsini tərəflərdən birinin mövqeyindən deyil, müstəqil hakim mövqeyindən qiymətləndirir.

Sübutların tam qiymətləndirilməsi işdə olan sübutların bütün məcmusunun qiymətləndirilməsini ehtiva edir. Sübutların qiymətləndirilməsinin tamlığı bütün sübutların analiz olunmasını da əhatə edir.

Sübutların tam qiymətləndirilməsi həm də onların kifayətliliyi ilə bağlıdır. Məhkəmə iş üzrə nəticəyə gəlmək üçün kifayət qədər sübuta malik olmalıdır. İşdə olan sübutlar əsasında işə baxmaq mümkün olmadıqda məhkəmə zəruri əlavə sübutlar təqdim etməyi tərəflərə təklif edə bilər. Əgər sübutların aid edilməsi, mümkünlüyü, mötəbərliyi mülki məhkəmə prosesinin hər hansı bir

Kassasiya qaydasında işlərə baxılarkən aşkar olunan nöqsanlardan bir qismini məhkəmələr tərəfindən sübutetmə fəaliyyəti həyata keçirilərkən prosesual qanunvericiliyin tələblərinə riayət etməməsi ilə bağlı olan qüsurlar təşkil edir. Birinci, apellyasiya instansiyaları məhkəmələrinin qətnamələrində bir qayda olaraq, sübutlar heç bir qiymətləndirilmə və müqayisə aparılmadan sadalanır. Məhkəmə aktında sübutların işə aid edilməsi, mümkünlüyü, mötəbərliyi baxımından araşdırılmasına, sübutetmə predmetinə aid olmayan sübutların məhkəmə tərəfindən kənarlaşdırılmasına olduqca nadir hallarda rast olunur.

Bir çox hallarda məhkəmə tərəfindən qətnamədə sadalanan sübutların özündə ziddiyyətin olmasına, sübutların birinin digəri ilə ziddiyyət təşkil etməsinə baxmayaraq, məhkəmə qətnaməsində həmin ziddiyyətlərə, məhkəmənin hansı sübutu qəbul etməsi, hansını qəbul etməməsi və nə üçün qəbul etməməsinə münasibət bildirilmir.

Mülki prosesual qanunvericiliyin tələblərinə müvafiq olaraq məhkəmə qətnamənin əsaslandırıcı hissəsində sübutları sadalamaqla kifayətlənməməli hər bir sübutun o cümlədən şahid ifadələrinin məzmunu qətnamədə şərh edilməli, sübutlar əlaqələndirilməli, araşdırılan sübutların qəbul edilib-edilməməsinin səbəbləri aydın göstərilməlidir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun «S.Əliyevanın şikayəti ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi mülki işlər üzrə məhkəmə kollegiyasının 28 dekabr 2004-cü il tarixli qərarının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və Qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair» 31 may 2006-cı il tarixli qərarında göstərilir ki, «məhkəmə özü tərəfindən müəyyən olunmuş işin hallarını və qənaətini formalaşdıran sübutları, bu və ya digər sübutları rədd etmək üçün istinad etdiyi dəlilləri və rəhbər tutduğu qanunları qətnamədə göstərməklə onu hüquqi cəhətdən əsaslandırılmalıdır. Məhkəmə sübutları sadalamaqla kifayətlənməməli, hər bir sübutun, o cümlədən şahid ifadələrinin məzmunu qətnamədə şərh edilməli, sübutlar əlaqələndirilməli, araşdırılan sübutların qəbul edilib-edilməməsinin səbəbləri aydın göstərilməlidir. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun «Məhkəmə qətnaməsi haqqında» 24 noyabr 2005-ci il tarixli qərarında göstərilir ki, qətnamənin əsaslandırıcı hissəsində işin məhkəmə tərəfində müəyyən olunmuş halları, məhkəmənin nəticələrini əsaslandığı sübutlar, bu və ya digər sübutları rədd və ya qəbul etmək üçün istinad etdiyi dəlillər, rəhbər tutduğu qanunlar və ya digər normativ aktlar göstərilməlidir. Sübutlar əlaqəli şəkildə şərh edilməli, bu və ya digər sübutun qəbul edilib-edilməməsinin səbəbləri orada aydın izah edilməlidir.

Qeyd olunanlara baxmayaraq, işlərə baxılarkən məhkəmələr tərəfindən sübutların qiymətləndirilməsi ilə bağlı prosesual qanunvericiliyin tələblərinin pozulması halları kifayət qədər çoxdur.

Bir çox hallarda məhkəmə tərəfindən istinad olunan yazılı sübutların əsli və ya notariat qaydasında təsdiq olunmuş surəti mülki işdə olmur. Məhkəmələr sübut kimi yazılı sənədlərin kserosurətlərinə istinad edirlər. Bu isə prosesual qanunvericiliyin tələblərinin pozulması deməkdir.

Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin 89.1.-ci maddəsinə müvafiq olaraq, yazılı sübutlar – iş üçün əhəmiyyətli hallar barədə məlumat verən notariat qaydasında təsdiq olunmuş sənədlər, aktlar, müqavilələr, arayışlar, işgüzar yazışmalar və sair sənəd və materiallardır.

Mülki Prosesual Məcəllənin 89.3.-cü maddəsinə əsasən isə, lazımi sübutların əsli və ya lazımi qaydada təsdiq olunmuş surəti təqdim edilməlidir.

Ali Məhkəmə tərəfindən apellyasiya və birinci instansiya məhkəmələrinə qeyd olunan nöqsanlarla bağlı icmal məktubun göndərilməsinə baxmayaraq, həmin prosesual pozuntular davam etməkdədir.

3.5.Əsaslandırılmış qərar almaq hüququnun pozulması

Məhkəmə qərarlarının əsaslandırılması mülki prosesual qanunvericiliyin tələbidir. Azərbaycan Respublikası MPM-nin 217.1-ci maddəsinə əsasən məhkəmənin qətnaməsi qanuni və əsaslı olmalıdır. Həmin Məcəllənin 217.3-cü maddəsi isə müəyyən edir ki, qətnamə iş üzrə müəyyən edilmiş həqiqi hallara və tərəflərin qarşılıqlı münasibətlərinə uyğun əsaslandırılmalıdır.

Qətnamənin əsaslandırılmalı olması, həmçinin onda öz ifadəsini tapır ki, mülki prosesual qanunvericiliyə müvafiq olaraq məhkəmə qətnaməsinin əsaslandırıcı hissəsi olmalı və həmin

hissədə aşağıdakılar əks olunmalıdır: “Qətnamənin əsaslandırıcı hissəsində işin məhkəmə tərəfindən müəyyən edilən halları, işin halları barədə məhkəmənin əsaslandırıldığı sübutlar və məhkəmənin bu və ya digər sübutları və iclasda iştirak edən şəxslərin istinad etdiyi qanun və hüquqi aktları rədd etmək üçün gətirdiyi dəlillər, habelə məhkəmənin qətnamə çıxararkən rəhbər tutduğu qanunlar və normativ-hüquqi aktlar göstərməlidir. Cavabdeh tərəfindən iddia tələbi etiraf edildikdə qətnamənin əsaslandırıcı hissəsində yalnız iddianın etiraf edilməsi və onun məhkəmə tərəfindən qəbul edilməsi göstərilə bilər” (MPM-nin 220.4-cü maddəsi).

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumu “Məhkəmə qətnaməsi haqqında” 24 noyabr 2005-ci il tarixli qərarında məhkəmə qətnaməsinin əsaslılığına münasibət bildirərək qeyd etmişdir ki, “qətnamə o vaxt əsaslı hesab edilir ki, onda baxılan iş üçün əhəmiyyəti olan, qanunun tələblərinə uyğun olaraq işə aid edilən və mötəbər sübutlarla təsdiq olunan faktlar əks etdirilmiş olsun, məhkəmənin iş üzrə müəyyən edilən faktlardan irəli gələn qəti nəticəsi onda şərh edilsin, habelə qətnamədə göstərilən hallar işin materiallarına uyğun olsun”.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun qərarlarında da məhkəmə qərarlarının əsaslandırılması zəruriliyi öz əksini tapmışdır. Məsələn “G. Həsən-zadənin şikayəti üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 2 aprel 2014-cü il tarixli qərarının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair 20 aprel 2015-ci il tarixli qərarında Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu qeyd etmişdir ki, “Apellyasiya instansiyası məhkəməsi tam hüquqlu məhkəmə kimi işə, işdə olan və əlavə təqdim olunmuş sübutlar əsasında mahiyyəti üzrə baxır (Mülki Prosesual Məcəllənin 372.1-ci maddəsi). Göstərilən normanın mənasına görə, apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəflərin tələb və etirazlarına hüquqi qiymət verir, onların hüquq və vəzifələrini müəyyənləşdirir, işə faktlar əsasında araşdırma aparmaqla baxır...”

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi ərizəçi tərəfindən birinci instansiya məhkəməsində irəli sürülən və apellyasiya şikayətində təkrarlanan dəlilləri müzakirə etməmiş, Mülki Prosesual Məcəllənin 392.1.5-ci maddəsinin tələblərinə zidd olaraq gəldiyi nəticəni qətnamədə əsaslandırılmamışdır.

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin qərarlarında qeyd edilmişdir ki, milli məhkəmələr tərəfindən öz qərarlarını əsaslandırmaq tələbinə əməl olunmaması ədalətli məhkəmə araşdırması zamanı tərəflərin mövqelərinin bərabərlik prinsipi gözlənilməklə dinlənilməsinin sübuta yetirilməməsi ilə nəticələnir; ərizəçinin dəlillərinin apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən rədd edildiyi və ya sadəcə nəzərə alınmadığı aydın olmadığından, məhkəmə tərəfindən belə dəlillərin rədd edilməsinə dair nəticənin əsaslandırılmamasına dəlalət edir. (Hiro Balani İspaniyaya qarşı iş üzrə 9 dekabr 1994-cü il tarixli Qərar; Kuznetsov və digərləri Rusiyaya qarşı iş üzrə 21 yanvar 2007-ci il tarixli Qərar).

Ali Məhkəmənin Mülki Kollegiyası qərarında gəldiyi nəticəni heç bir maddi hüquq norması ilə əsaslandırmadan apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnaməsinə dəyişdirmədən saxlamış, nəticədə Mülki Prosesual Məcəllənin 416, 417.1.3, 418.1, 418.2-ci maddələrinin tələblərinə cavab verməyən 2 aprel 2014-cü il tarixli qərar qəbul etmişdir”.

Məhkəmə qərarının əsaslandırılması zəruriliyi həmçinin ondan irəli gəlir ki, iddia ilə məhkəməyə müraciət edən şəxs iddia ərizəsində məhkəmənin nə üçün onun tələbini təmin etməli olmasını göstərir və ərizədə qeyd etdiklərinə görə özünü haqlı hesab edir. Cavabdeh, bir qayda olaraq, iddia ərizəsinə etirazda və ya məhkəməyə verdiyi ifadəsində iddia tələbləri ilə razılaşmamasının əsaslarını qeyd etməklə məhkəmənin iddianı təmin etməli olmaması barədə dəlillərini göstərir. Belə olan halda cavabdeh də özünün haqlı olmasını düşünür və məhkəmənin iddia tələbini təmin etməyəcəyinə ümid bəsləyir.

Eyni zamanda tərəf məhkəmənin qəbul etdiyi aktla (qərar, qətnamə, qərardad) razılaşmadıqda dəlillərini apellyasiya və ya kassasiya şikayətində göstərməklə yuxarı instansiya məhkəməsinə qəbul edilmiş məhkəmə aktının ədalətsizliyinə inandırmağa çalışır. Qarşı tərəfin də eyni qaydada apellyasiya və kassasiya şikayətlərinə qarşı etiraz təqdim etmək hüququ vardır. Həmin etirazlarda da əks mövqe müəyyən dəlillərlə əsaslandırılır. Proses iştirakçılarna bu cür imkanlar

təqdim etməklə prosessual qanunvericilik əslində məhkəmənin tərəflər arasında qarşılıqlı münasibətləri dəqiq müəyyən etməyə, həqiqəti üzə çıxarmağa imkan verir. Həqiqətin müəyyən edilməsinin məhkəmə icraatının vəzifəsi olması Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 125-ci maddəsinin YII bəndində “məhkəmə icraatı həqiqətin müəyyən edilməsini təmin etməlidir” kimi öz ifadəsini tapmışdır.

Məhkəmənin vəzifəsi sübutları araşdırmaqla tərəflər arasındakı həqiqi münasibətləri müəyyən etmək və həmin münasibətləri tənzimləyən maddi hüquq normalarını tətbiq etməklə mübahisəni həll etməkdir.

Məhkəmə iddiaçının və ya cavabdehin dəlilləri ilə razılaşmadıqda bunun səbəblərini qəbul etdiyi məhkəmə aktında göstərməli, tərəfə onun dəlilinin nə üçün qəbul edilmədiyini izah etməlidir. Əks halda, tərəf məhkəmənin onun dəlilini nə üçün qəbul etmədiyini başa düşməyə bilər. Bu isə onda belə bir təsəvvür yarada bilər ki, məhkəmə onun dəlillərinə cavab tapmadığına görə onları dəyərləndirməmiş, işin hallarını düzgün müəyyən etməmiş, maddi hüquq normalarını düzgün şərh və tətbiq etməmişdir.

Məhkəmə tərəfindən apellyasiya və kassasiya şikayəti, onlara verilmiş etirazlarda qeyd olunan dəlillər də araşdırılmadıqda, onlara qəbul olunmuş məhkəmə aktlarında münasibət bildirilmədikdə məhkəmənin iş üzrə qəbul etdiyi nəticə tərəf üçün anlaşılmaz qalır. Tərəfdə məhkəmə tərəfindən ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinə inam yaranmır.

Mülki Prosesual Məcəllənin 392.2-ci maddəsinə əsasən apellyasiya şikayəti təmin edilmədikdə və ya məhkəmənin qətnaməsi dəyişdirildikdə, apellyasiya instansiyası məhkəməsi hansı dəlillərə əsasən şikayətin təmin edilmədiyini və yaxud qətnamənin dəyişdirildiyini göstərməyə borcludur. Prosesual qanunvericilikdə müəyyən edilmiş həmin qayda da məhkəmə qərarlarının əsaslandırılmasını tələb edir.

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin hakimləri D.Spilman və G.Malinvernə haqlı olaraq Məhkəmənin “Maksimov Rusiyaya qarşı” 18 mart 2010-cu il tarixli qərarına xüsusi rəydə qeyd etmişlər ki, “əsaslandırılmış qərarın məqsədlərindən biri də tərəflərə onların dəlillərinə lazımı diqqət yetirilməsini nümayiş etdirməkdən ibarətdir”. Bu isə o deməkdir ki, tərəf şikayətində qeyd etdiyi dəlillərin nə üçün məhkəmə tərəfindən qəbul olunmadığına məhkəmə qərarında cavab tapmalıdır.

Azərbaycan Respublikası tərəfdar çıxdığı “İnsan hüquqları və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasının 6-cı maddəsinin 1-ci hissəsinə əsasən, hər kəs, onun mülki hüquq və vəzifələri müəyyən edilərkən... ədalətli və açıq araşdırılması hüququna malikdir.

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi öz qərarlarında tərəfin əsaslandırılmış qərar almaq hüququnu ədalətli məhkəmə baxışına olan hüququnun tərkib hissəsi kimi qiymətləndirilmişdir.

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi “Kastravet Moldovaya qarşı” iş üzrə 13 mart 2007-ci il tarixli qərarında məhkəmələr tərəfindən hüquq tətbiqediciliyinə aid olan daha bir hüquqi mövqeyini ifadə edərək belə qənaətə gəlmişdir ki, müvafiq məsələləri həll edərkən ölkə məhkəmələri qanunvericiliyin müddəalarını təkrar etməklə kifayətlənərək onların bu işə tətbiqini izah etməmişlər və beləliklə, həmin qərarlar əsaslandırılmış və kifayətedici deyildir.

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi “Layıçov Azərbaycana qarşı” 10 aprel 2014-cü il tarixli qərarında da ərizəçinin milli məhkəmələrə ünvanladığı şikayətlərində qeyd etdiyi dəlillərin cavablandırılmamasını ədalətli məhkəmə baxışına olan hüququn, yəni Konvensiyanın 6-cı maddəsinin pozuntusu kimi qiymətləndirmişdir.

Alışov Cahangir Həsənağa oğlunun Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 24 avqust 2015-ci il tarixli qətnaməsindən verdiyi kassasiya şikayətinə baxılarkən müəyyən edilmişdir ki, C.H.Alışov apellyasiya şikayətində birinci instansiya məhkəməsində iştirak etməməsi, məhkəmə iclasının vaxtı və yeri barədə lazımı qaydada məlumatlandırılmamasını qeyd etsə də, apellyasiya instansiyası məhkəməsi həmin xüsusatı araşdırmamış və apellyasiya şikayətinin dəlilinə cavab verməmişdir.

Bundan əlavə, apellyasiya şikayətində borc müqaviləsinin notariat qaydasında təsdiq olunmadığı qeyd olunsa da, apellyasiya instansiyası məhkəməsi həmin dəlilə münasibət

bildirməmiş, müqavilənin notariat qaydasında təsdiq olunması barədə düzgün olmayan nəticəyə gəlmişdir.

Apellyasiya şikayətində həmçinin qeyd olunur ki, “müqavilənin bağlanmasından sonra borc verənlər (iddiaçılar) borc alana (cavabdehə) müqavilədə müəyyən edilmiş məbləği ödəməli və tərəflər arasında, məntiqə görə pulun verilməsi və qəbul edilməsi barədə hər hansı bir sənəd tərtib olunmalı idi. Belə bir sənəd isə mövcud deyildir. Məhkəmənin hakimi isə həmin sənədi iddiaçılardan tələb etmədən işə baxmış və əsassız qətnamə çıxartmışdır”.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi həmin dəlili də dəyərləndirməmişdir.

Kassasiya instansiyasının məhkəmə kollegiyası apellyasiya şikayətinin dəlillərinə qiymət verilməməsini ədalətli məhkəmə baxışına hüququn pozulması kimi qiymətləndirmişdir.

3.6. Ekspertiza təyin edilərkən və ekspert rəyi qiymətləndirilərkən yol verilən pozuntular

Azərbaycan Respublikası Mülki Prosessual Məcəlləsinin 97.1-ci maddəsinə əsasən, işə baxılarkən xüsusi bilik tələb olunan sualları izah etmək üçün məhkəmə işdə iştirak edən şəxsin vəsatəti və ya öz təşəbbüsü ilə ekspertiza təyin edə bilər. Lakin bəzi hallarda iş üzrə müəyyən məsələlərin aydınlaşdırılması üçün xüsusi biliyin tələb olunmasına baxmayaraq, məhkəmələr tərəfindən müvafiq ekspertizalar təyin olunmur və zəruri rəylər alınmur.

Son vaxtlar banklar tərəfindən verilmiş kredit borcunun tələb olunması barədə iddialar üzrə borcun hesablanması barədə ekspertizalar keçirilmədən əsas borc və onların faizlərinin bank tərəfindən verilmiş arayışlar əsasında müəyyən edilməsi hallarına tez-tez rast olunur. Bəzi hallarda apellyasiya şikayətlərində əsas borc və faizlərin bank tərəfindən düzgün hesablanmaması barədə dəlillərin olmasına baxmayaraq, iş üzrə mühasibatlıq ekspertizalarının keçirilməsindən imtina olunur.

Bank işləri ilə əlaqədar rast gəlinən hallardan biri də tərəflər arasında bağlanmış müqaviləyə əsasən kredit öhdəliklərinin icrası müddətinin iki-üç il əvvəl bitməsinə baxmayaraq, ekspert tərəfindən borcun bankın verdiyi arayışlar əsasında sonrakı illər üçün hesablanmasına diqqət verilməməsidir.

Məsələn, “Qaplan” MMC-nin Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 17 oktyabr 2014-cü il tarixli qətnaməsindən verdiyi kassasiya şikayətinə baxılarkən müəyyən edilmişdir ki, iddiaçı “Zaminbank” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti (ASC) cavabdehlər “Qaplan” MMC-yə və Mahmudova Yeganə Nazim qızına qarşı kredit borcunun tutulması və borcun girov qoyulmuş əmlaka yönəldilməsi tələbinə dair iddia ərizəsi ilə Bakı şəhəri Yasamal rayon məhkəməsinə müraciət etmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 17 oktyabr 2014-cü il tarixli qətnaməsi ilə Bakı şəhəri Yasamal rayon məhkəməsinin 24 iyul 2013-cü il tarixli qətnaməsi qismən dəyişdirilərək, cavabdeh “Qaplan” MMC-dən 20 iyul 2007-ci il tarixli, 20 nömrəli kredit müqaviləsi üzrə 159.940 manat 74 qəpik məbləğində əsas borc, 36.106 manat 73 qəpik faiz borcu, 1.000 manat cərimə, cəmi 197.047 manat 47 qəpik iddiaçı “Zaminbank” ASC-nin xeyrinə tutulması qət edilmişdir.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi müəyyən etmişdir ki, “Zaminbank” ASC ilə “Qaplan” MMC arasında bağlanmış 20.07.2007-ci il tarixli kredit müqaviləsinin 1.1-ci bəndinə əsasən, qazlaşdırılmış alkoqolsuz içkilərin istehsalı üçün bank borc alana 160.000 manat məbləğində 21 iyun 2012-ci il tarixinədək 7% faiz ödənilməklə kredit vermişdir.

“Zaminbank” ASC tərəfindən 18.07.2013-cü il tarixdə verilmiş arayışa görə, “Qaplan” MMC-nin 14 iyun 2013-cü il tarixə banka borcu 160.000 manat məbləğində əsas, 82.282 manat məbləğində faiz, 8.228,20 manat cərimə borcu təşkil edir.

Ədliyyə Nazirliyi Məhkəmə Ekspertiza Mərkəzinin 08 sentyabr 2014-cü il tarixli, 14547 nömrəli ekspertiza rəyinə əsasən, hesabdən çıxarış məlumatları, 20 iyul 2007-ci il tarixli, 20 nömrəli kredit müqaviləsinin şərtləri nəzərə alınmaqla 14.06.2013-cü il tarixə “Qaplan” MMC-nin borcu əsas borc üzrə 159.940,74 manat, faiz borcu üzrə 36.106,73 manat, cərimə borcu 20.141,03 manatdır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumu “Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 399.3, 399.4, 445 və 449-cu maddələrinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair” 24 dekabr 2014-cü il tarixli qərarında faiz borclarının hesablanmasına münasibət bildirərək göstərmişdir ki, kredit müddəti ilə bağlı isə nəzərə alınmalıdır ki, bu müddət müvafiq öhdəliyin əmələ gəlməsi, zərurət olduqda ona xitam verilməsi və öhdəliyin icrasının gecikdirilməsi baxımından əhəmiyyət kəsb edir. Kredit müqaviləsi üzrə tərəflər arasında hüquq və vəzifələrin müəyyən bir anda əmələ gəlməsinə dair əldə olunan razılışma borc alanın və borc verənin hansı andan etibarən, yaxud hansı ana qədər müəyyən hərəkətləri etməli olmaları, yaxud edə bilmələri ilə bağlıdır (borc alanın borcun ödənilməsinə tələb edə bilməsi; borc verənin borcun götürülməsini tələb edə bilməsi; borc alanın kredit məbləğini müvafiq qrafik üzrə hissələrlə, yaxud birdəfəlik ödəmə şəklində həyata keçirməsi).

MM-in 399.3-cü maddəsinə əsasən müqavilədə nəzərdə tutula bilər ki, müqavilənin qüvvədə olma müddətinin qurtarması tərəflərin müqavilə üzrə öhdəliklərinin xitamına səbəb olur. Belə şərtin olmadığı müqavilə öhdəliyin icrasının qurtarmasının həmin müqavilədə müəyyənləşdirilmiş anına qədər qüvvədə sayılır.

Kreditor kredit müqaviləsindən irəli gələn öhdəliyin icrası üçün nəzərdə tutulmuş müddət bitənədək pul vəsaitindən istifadə haqqının (faizlərin), həmin müddətdən sonrakı dövr üçün isə öhdəliyin icra edilməməsinə görə mülki qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş və hesablanmış faiz formasında zərərin (real zərər və əldən çıxmış faydanın) ödənilməsinə tələb edə bilər”.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun həmin qərarında ifadəsini tapmış müddəaları nəzərə almamışdır.

Kassasiya instansiyası məhkəməsinin mülki kollegiyası hesab etmişdir ki, Konstitusiyaya Məhkəməsinin yuxarıda qeyd olunan mövqeyinə və qanunvericiliyin tələblərinə müvafiq olaraq, borc faizləri cavabdehlərdən 21 iyun 2012-ci il tarixə qədər yaranan məbləğ həcmində tutulmalıdır.

Lakin, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnaməsindən məlum olduğu kimi, Ədliyyə Nazirliyi Məhkəmə Ekspertiza Mərkəzinin 08 sentyabr 2014-cü il tarixli, 14547 nömrəli ekspertiza rəyinə əsasən, borc məbləği 21 iyun 2012-ci il tarixə qədər deyil, bankın arayışına əsasən 14 iyun 2013-cü il tarixə kimi hesablanmışdır.

Beləliklə, tərəfin kredit öhdəliyinin bitməsi tarixinə, yəni 21 iyun 2012-ci il tarixə yaranmış borcunun məbləği qeyri-müəyyən qalmışdır. Belə olan halda kassasiya instansiyası məhkəməsinin mülki kollegiyası apellyasiya instansiyası məhkəməsinin gəldiyi nəticəni qanuni və əsaslı hesab etməmiş, iş üzrə apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnaməsini ləğv edərək işi yeni apellyasiya baxışına göndərmişdir.

Torpaq mübahisələri ilə bağlı işlərə baxılarkən ekspertlər tərəfindən verilən rəylərin keyfiyyəti də narahatlıq doğurur. Bir çox hallarda ekspertlər tərəfindən torpaq mübahisələri ilə bağlı işlər üzrə zəruri avadanlığın olmamasına istinad edilərək iş üzrə müvafiq komitənin nümayəndəsinin mütəxəssis kimi rəyinin ekspertə təqdim olunmasını tələb edirlər. İşə əlavə olunmuş mütəxəssis rəyinin 3-4 cümlədən ibarət olması, heç bir araşdırmaya əsaslanmaması, mübahisəli torpağın sərhədləri, koordinatları barədə heç bir məlumatı nəzərdə tutmamasına baxmayaraq, ekspert tərəfindən həmin mütəxəssis rəyi ekspert rəyinə köçürülərək ekspert rəyi tərtib olunur. Bu cür yanaşmanın ekspert rəyinin mötəbərliyinə əsaslı şübhə yaratmasına baxmayaraq, məhkəmələr tərəfindən rəy qiymətləndirilmədən mötəbər sübut kimi qəbul olunur.

Hər bir sübutun onun mötəbərlik baxımından qiymətləndirilməsi özünəməxsus xüsusiyyətə malikdir. Məsələn, ekspert rəyinin mötəbərlik baxımından yoxlanılması aşağıdakı meyarlara əsaslanma bilər:

- 1) ekspertiza tədqiqatı qarşısında qoyulmuş məsələlərin həllində ekspert səlahiyyətliymi;
- 2) MPM-də nəzərdə tutulmuş əsaslara görə ekspertə etiraz edilə bilərmi;
- 3) Ekspertiza təyin edilməsi və keçirilməsi proseduruna əməl olunmuşdurmu (məsələn, ekspertə bilə-bilə yalan rəy verməyə görə cinayət məsuliyyəti daşması elan edilmişdir);
- 4) Ekspertiza üçün nümunələrin götürülməsi proseduruna əməl olunmuşdurmu;
- 5) Ekspert rəyi qanunla müəyyən edilmiş tələblərə cavab verirmi və s.

Ekspertiza çəkişmə prinsipinə və MPM-nin müddəalarında nəzərdə tutulmuş işdə iştirak edən şəxslərin hüquqlarına riayət olunmaqla keçirilir.

Mülki Prosesual Məcəllənin 97-ci maddəsinə müvafiq olaraq:

97.1. İşə baxılarkən xüsusi bilik tələb olunan sualları izah etmək üçün məhkəmə işdə iştirak edən şəxsin vəsatəti və ya öz təşəbbüsü ilə ekspertiza təyin edə bilər.

97.2. İşdə iştirak edən şəxslər qarşılıqlı razılığa əsasən konkret səlahiyyətli şəxsin ekspert təyin edilməsini məhkəmədən xahiş edə bilərlər.

97.3. İşdə iştirak edən şəxslər ekspertiza keçirilən zaman baxılmalı olan sualları məhkəməyə təqdim etməyə haqlıdırlar.

97.4. Ekspert rəyinin alınmasına dair sualların yekun məzmununu məhkəmə müəyyən edir. İşdə iştirak edən şəxslərin təqdim etdiyi sualların rədd edilməsini məhkəmə əsaslandırmağa borcludur.

97.5. Tərəf ekspertizanın keçirilməsində iştirak etməkdən imtina edərsə və ya onun keçirilməsinə mane olursa (ekspertizaya gəlmir, zəruri tədqiqat predmetlərini ekspertə təqdim etmir, ekspertizanın aparılması üçün tələb olunan xərcləri ödəmir və s.) və işin hallarına görə bu tərəfin iştirakı olmadan ekspertizanı keçirmək mümkün deyilsə, məhkəmə hansı tərəfin iştirak etməkdən imtina etməsindən, habelə bunun onun üçün hansı əhəmiyyət kəsb etməsindən asılı olaraq, ekspertiza təyin edilən faktı, onun hüquqi nəticələrini əsaslandırmaqla təsdiq olunmuş və yaxud rədd edilmiş hesab edə bilər.

Təcrübədə məhkəmələr tərəfindən həmin qaydaların pozulması hallarına rast gəlinir. Məhkəmələr tərəfindən işdə iştirak edən şəxsin ekspertiza təyin olunması barədə vəsatətlərinin əsassız rədd olunması, işdə iştirak edən şəxslərin ekspertiza keçirilən zaman baxılmalı olan sualları məhkəməyə təqdim etmələrinə baxmayaraq, həmin sualların eksper qarşısında qoyulmaması və bunun səbəbinin tərəfə izah edilməməsi halları istisna təşkil etmir.

Mülki Prosesual Məcəllənin 101-ci maddəsinə görə, ekspert yazılı formada rəy verir.

Ekspert rəyində aparılmış tədqiqatların müfəssəl təsviri, onlara əsasən çıxarılmış nəticələr və məhkəmə tərəfindən qoyulmuş suallara əsaslandırılmış cavablar verilməlidir. Əgər ekspert ekspertiza apararkən iş üçün əhəmiyyəti olan, haqqında sual qoyulmayan halları müəyyən edərsə, o bu hallar barədə mülahizələrini öz rəyinə daxil etməyə haqlıdır.

Ekspertin rəyi məhkəmədə tədqiq olunur və digər sübutlarla yanaşı qiymətləndirilir.

Mülki Prosesual Məcəllənin 102-ci maddəsi müəyyən edir ki, ekspertin rəyi kifayət qədər aydın və ya tam olmadıqda məhkəmə əlavə ekspertiza təyin edə bilər və onun keçirilməsini həmin və ya başqa ekspertə tapşırı bilər.

Məhkəmə, əsassızlığına görə ekspertin rəyi ilə razılaşmadıqda, habelə bir neçə ekspertin rəyləri arasında ziddiyyətlər olduqda, ekspertiza aparılmasını başqa ekspertə və ya ekspertlərə tapşırmaqla, təkrar ekspertiza təyin edə bilər.

Mülki Prosesual Məcəllənin 103.1.-ci maddəsinə əsasən isə, ekspertin rəyi məhkəmə üçün məcburi deyildir və bu Məcəllənin 88-ci maddəsində müəyyən edilmiş qaydalar üzrə məhkəmələr tərəfindən qiymətləndirilir.

Məhkəmələr tərəfindən mülki işlərə baxılarkən qanunvericilikdə müəyyən edilmiş həmin qaydaların tələblərini pozması hallarına təsadüf olunur.

«Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı» Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin Şirvan apellyasiya məhkəməsinin 27 fevral 2015-ci il tarixli qətnaməsindən kassasiya şikayətinə baxılarkən müəyyən edilmişdir ki, birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən məhkəmə-əmtəəşünaslıq ekspertizasının təyin edilməsi haqqında qərardadda dəyəri müəyyən edilməli olan boruların hansı ildə istehsal olması, neçə il müddətində istismar olunması, iddiaçıya verilərkən hansı dəyərə malik olunması barədə heç bir məlumat göstərilmədən, eyni zaman da həmin borulardan heç bir nümunə ekspertə təqdim olunmadan onların dəyərini müəyyən edilməsi ekspertə həvalə olunmuşdur.

Ekspert rəyində ekspertizanın hansı məlumatlar əsasında aparılması, müəyyən edilmiş qiymətin neçənci ilin istehsalı olan borular üçün müəyyən edilməsi öz əksini tapmamış, ekspertin mülki işdə olan materiallara istinad etmədən, hansı məlumatı haradan əldə etdiyini göstərmədən

mübahisəli boruların dəyəri barədə rəy vermişdir. Həmin rəyin kifayət gədən natamam olmasına baxmayaraq nə birinci, nə də apellyasiya instansiyası məhkəməsi rəydəki natamamlıqlara münasibət bildirməmişdir.

Talışinski Əzizağa Mehdi oğlunun Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 04 noyabr 2014-cü il tarixli qətnaməsindən verdiyi kassasiya şikayətinə baxılarkən müəyyən edilmişdir ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsi ekspert rəyində anlaşılmazlıqların olmasına baxmayaraq, ona sübut kimi istinad etməklə ümumi əmlak iştirakçılarının hər birinin əmlakda payını müəyyən edərkən şəhvə yol vermişdir.

Kassasiya instansiyası məhkəməsi iş üzrə 17 aprel 2015-ci il tarixli qərarında göstərmişdir ki, “ekspert rəyində qeyd olunanlardan aydın deyildir ki, mübahisəli evin yaşayış sahəsi 61,2 kv.m., yardımçı sahə 209,9 kv.m. olduğu halda ümumi sahə nə üçün 270,2 kv.m. deyil ($209+61,2=270,2$), 207,2 kv.m. təşkil edir. Hesablamada bir halda ümumi sahənin $1/60$ payının 4,5 kv.m. olduğu göstərdiyi halda, digər halda 211,6 kv.m. göstərmişdir. Bundan əlavə ekspert onun qarşısında qoyulan suala uyğun olaraq evin və onun həyətəni torpaq sahəsinin çıxarışda nəzərdə tutulmuş qaydada real bölünməsinin mümkünlüyü barədə rəy verməli idi. Mülkiyyət hüququnu təsdiq edən çıxarışda fərdi yaşayış evinin ümumi sahəsi 105,7 kv.m., yaşayış sahəsi 61,2 kv.m., yardımçı sahə 44,5 kv.m., həyətəni tikili və qurğular 41,4 kv.m. ($105,7+61,2+44,5+41,4=252,8$) kimi qeyd olunduğu halda, ekspert rəyində ümumi sahə 270,2 kv.m. kimi hesablanmış, həmin rəqəmin nəyin əsasında müəyyən edilməsinə aydınlıq gətirilməmişdir. Qeyd olunanlar ona dəlalət edir ki, ekspert rəyi əsaslı nöqsana və anlaşılmazlığa malik olduğu halda apellyasiya instansiyası məhkəməsi həmin rəyi ətraflı araşdırmamış, onu sübut kimi qiymətləndirərkən rəydəki qüsuruları nəzərə almamışdır. Bu isə apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən sübutların qiymətləndirilməsi ilə bağlı mülki prosessual qanunvericiliyin tələblərinin pozulmasını təşkil edir”.

Bəzən bir işdə eyni hallarla bağlı bir neçə təşkilatdan alınmış rəylərin olmasına və həmin rəylərdə eyni hallarla bağlı müxtəlif nəticələrin əks olunmasına baxmayaraq, məhkəmələr həmin rəylərdən birinə istinad etməklə qərar qəbul edir və digər rəyləri nə üçün qəbul etməmələrini məhkəmə aktlarında qeyd etmirlər. Bu cür yanaşma prosessual qanunvericiliyin tələblərinə müvafiq deyildir.

Qeyd olunanlar ona dəlalət edir ki, mülki işlərə baxılarkən ekspertiza təyin edilməsi keçirilməsi və ekspertiza rəylərinin qiymətləndirilməsinə diqqət artırılmalı, ekspert rəyinin ədalətli məhkəmə qərarının qəbul edilməsinə xidmət etməsinə nail olunmalıdır.

3.7. Mülki prosedə nümayəndənin iştirakı ilə bağlı yol verilən nöqsanlar

Mülki prosessual qanunvericilikdə şəxsə hüquq və azadlıqlarını bilavasitə və ya nümayəndə vasitəsi ilə həyata keçirilməsi imkanı yaradılmışdır. Məhkəmədə nümayəndəlik dedikdə, təmsil edilən üçün daha əlverişli qərar qəbul edilməsi məqsədilə, habelə onun hüquqlarının həyata keçirilməsinə yardım edilməsi, prosedə onun hüquqlarının pozulmasının qarşısının alınması və mülki işlər üzrə ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinə köməklik göstərilməsi üçün bir şəxsin digərinin maraqları naminə təmsil edilənin adından ona verilmiş səlahiyyətlər daxilində məhkəmədə fəaliyyəti nəzərdə tutulur. Məhkəmədə nümayəndə vasitəsi ilə öz işlərini mülki prosesin bütün iştirakçıları deyil, yalnız tərəflər, mübahisə predmetinə dair müstəqil tələblər irəli sürən üçüncü şəxslər və mübahisə predmetinə dair müstəqil tələblər irəli sürməyən üçüncü şəxslər apara bilər.

Məhkəmədə nümayəndəliyin zəruriliyi müxtəlif hallarla şərtlənir. İşdə iştirak edən bəzi şəxslər mülki prosessual fəaliyyət qabiliyyətinə malik olmadıqları üçün (yetkinlik yaşına çatmayanlar, məhkəmə tərəfindən fəaliyyət qabiliyyəti olmayan hesab edilən şəxslər) məhkəmədə öz işlərini şəxsən apara bilmirlər, ona görə də onların hüquqlarını nümayəndələri müdafiə edirlər.

Hüquqi şəxslərin məhkəmədə bilavasitə iştirakı mümkün olmadığı üçün onlar da öz prosessual hüquq və vəzifələrini nümayəndələri vasitəsi ilə həyata keçirirlər.

Bəzi hallarda insanlar hər hansı səbəbdən məhkəmələrə gəlmək, məhkəmə iclaslarında iştirak imkanında olmur və belə hallarda hüquq və mənafelərinin məhkəmələrdə nümayəndələri vasitəsi ilə həyata keçirilməsini arzulayırlar.

Nümayəndəlik, həmçinin insan hüquq və azadlıqlarının məhkəmədə müdafiə olunması üçün işdə iştirak edən şəxslərin yüksək keyfiyyətli hüquqi yardım almaq hüququndan istifadə etmək arzusundan irəli gəlir. Bu işə bilavasitə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının müddəalarında öz əksini tapmışdır. Belə ki, məhkəmədə nümayəndəlik vətəndaşların Konstitusiyada təsbit olunmuş hüquq və azadlıqlarının məhkəmədə müdafiə hüququnun həyata keçirilməsinə imkan yaradır.

Mülki Prosesual qanunvericiliyə müvafiq olaraq hər bir fiziki və ya hüquqi şəxs şəxsən, yaxud müvafiq qaydada səlahiyyəti müəyyən edilmiş nümayəndəsi vasitəsi ilə məhkəməyə iddia verə bilər. Zəruri olduqda məhkəmə izahat vermək üçün tərəfi şəxsən məhkəməyə çağırmaq hüququna malikdir. Hüquqi şəxslər məhkəmədə qanunlarla, normativ hüquqi aktlarla və ya hüquqi şəxsin təsis sənədləri ilə müəyyən edilmiş orqanlar, yaxud hüquqi şəxslər tərəfindən bu məqsədlərlə vəkil edilmiş nümayəndələri vasitəsi ilə təmsil olunurlar. Təşkilat rəhbərinin səlahiyyəti onun tərəfindən məhkəməyə təqdim edilmiş xidməti vəzifəsini bildirən sənədi, zəruri olduqda işə təsis sənədləri ilə (nizamnamə, müqavilə ilə) təsdiq olunur. Ləğv edilən hüquqi şəxsin adından məhkəmədə ləğv etmə komissiyasının səlahiyyətli nümayəndəsi çıxış edir.

Mülki Prosesual Məcəllənin 71-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş şəxslər istisna olmaqla, məhkəmədə iş aparmaq üçün səlahiyyəti lazımi qaydada rəsmiləşdirilmiş hər hansı fəaliyyət qabiliyyətli şəxs nümayəndə ola bilər.

Mülki işlərə kassasiya qaydasında baxılarkən məhkəmələr tərəfindən nümayəndənin mülki prosesdə iştirakı ilə bağlı müddəalarının pozulması hallarına rast gəlmək olur. Belə ki, bəzi hallarda nümayəndəyə etibarnamə ilə verilmiş səlahiyyət müddətinin bitməsinə baxmayaraq, onun məhkəmə proseslərində iştirak etməklə müəyyən prosesual hərəkətləri yerinə yetirməsi, ərizə və vəsatətlərinə baxılması, onun prosesdə izahatının dinlənilməsi hallarına təsadüf edilir.

MPM-nin 74-cü maddəsinə əsasən nümayəndənin məhkəmədə səlahiyyəti təmsil olunanın adından işin müvəffəqiyyətli həlli üçün zəruri olan bütün prosesual hərəkətlərin edilməsini özündə birləşdirir.

İddia ərizəsinin imzalanması, işin münsiflər məhkəməsinə verilməsi, iddia tələblərindən tam və ya qismən imtina edilməsi, iddianın etiraf edilməsi, iddianın predmetinin və ya əsasının dəyişdirilməsi, barışıq sazişi bağlanması səlahiyyətinin başqa şəxsə tapşırılması, məhkəmə aktından şikayət verilməsi, məhkəmə aktının məcburi icrası tələbləri, qət olunmuş əmlakın və ya pul məbləğinin alınması ilə əlaqədar nümayəndənin səlahiyyətləri təmsil olunan tərəfin verdiyi etibarnamədə xüsusi göstərilməlidir.

Bəzi hallarda nümayəndəyə etibarnaməyə əsasən iddia ərizəsinin imzalanması, iddia tələblərindən tam və ya qismən imtina edilməsi, iddianın etiraf edilməsi, iddianın predmetinin və ya əsasının dəyişdirilməsi, barışıq sazişi bağlanması səlahiyyətinin başqa şəxsə tapşırılması, məhkəmə aktından şikayət verilməsi səlahiyyətlərinin verilməməsinə baxmayaraq məhkəmələr tərəfindən nümayəndələrin həmin prosesual hərəkətləri yerinə yetirməsinə diqqət verilmir.

MPM-yə müvafiq olaraq təşkilat rəhbərinin səlahiyyəti onun tərəfindən məhkəməyə təqdim edilmiş xidməti vəzifəsini bildirən sənədi, zəruri olduqda işə təsis sənədləri ilə (nizamnamə, müqavilə ilə) təsdiq olunur. Qanunvericiliyin müəyyən etdiyi həmin qaydaya baxmayaraq, bəzi hallarda işdə təşkilatın rəhbəri kimi nümayəndəlik fəaliyyətini həyata keçirən şəxsin səlahiyyətlərinin onun tərəfindən məhkəməyə təqdim edilmiş xidməti vəzifəsini bildirən sənədi, təsis sənədləri ilə (nizamnamə, müqavilə ilə) təsdiq olunması öz əksini tapmır. Yaxud heç bir möhürü və zəruri rekvizitləri olmayan, lakin təşkilat rəhbərinin adı ilə imzalanan sənəd işdə təşkilat rəhbərinin səlahiyyətliliyini təsdiq edən sənədin olmamasına baxmayaraq, rəsmi sənəd kimi qəbul edilərək sübut kimi qiymətləndirilir.

Nümayəndəlik institutu ilə bağlı yol verilən qüsurlardan biri də nümayəndənin prosesdə şahid kimi izahat verməsidir. Məsələn, Alışov Cahangir Həsənağa oğlunun Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 24 avqust 2015-ci il tarixli qətnaməsindən verdiyi kassasiya şikayətinə baxılarkən nümayəndənin şahid kimi izahat verməsi halı aşkara çıxarılmışdır.

İddiaçının nümayəndəsi M.Q.Həsənovun izahatını dinlənildikdən o, qeyd etmişdir ki, “İmranı mən tapıb Cahangirlə tanış etmişəm. Cahangir mənə tikintiyə görə təcili olaraq aprel ayına qədər pul lazım olduğunu dedi. Kimə müraciət etsə də, pul ala bilmədiyini mənə bildirdi”.

Beləliklə, M.Q.Həsənov iş üzrə şahid kimi izahat vermişdir. Halbuki, Azərbaycan Respublikası Mülki Prosessual Məcəlləsinin 71.3.-cü maddəsinə əsasən, şəxs, mənafeyi təmsil edilənin mənafeyinə zidd olan şəxslərə həmin iş üzrə hüquqi yardım göstərsə və ya əvvəllər belə yardım göstərmişsə, yaxud hakim, prokuror, ekspert, mütəxəssis, tərcüməçi, şahid, hal şahidi və ya məhkəmə iclasının katibi qismində iştirak etmişsə, eləcə də o, işə baxılmasında iştirak edən vəzifəli şəxslə qohumdursa, nümayəndə ola bilməz.

Təəssüf doğuran hallardan biri də ondan ibarətdir ki, heç bir hüquq təhsili olmayan bir qrup şəxslər müxtəlif işlərdə nümayəndə kimi iştirak edərək işin məhkəmələrdə ədalətli həllinə nail olmaq əvəzinə, məhkəmə aktlarından heç bir əsası olmayan şikayətlər verməklə məhkəmə proseslərinin uzanmasına və yaxud məhkəmə qətnamələrinin icrasının qarşısının alınmasına nail olurlar. Onların fəaliyyətinin mülki mübahisənin ədalətli həllinə nail olmağa deyil, prosesin əsassız uzadılmasına yönəlmiş olmasına baxmayaraq, bu cür hərəkətlərin qarşısının alınması mümkün olmur. Bu da məhkəmələrin fəaliyyətinin səmərəliliyinə öz mənfi təsirini göstərir.

3.8.Məhkəmə qətnamələrinin təkrarlanması və ya məzmun etibarı ilə üst-üstə düşməsi

Mülki prosessual qanunvericilik məhkəmə qətnamələrinin məzmunu ilə bağlı xüsusi normalar (MPM-nin 220 və 392-ci maddələri) nəzərdə tutmaqla qətnamədə öz əksini tapmalı olan məsələlərə aydınlıq gətirmişdir.

MPM-nin 220-ci maddəsinə əsasən:

220.1. Qətnamə anlaşılan ifadələrdən istifadə edilməklə tərtib olunmalıdır.

220.2. Qətnamə giriş, təsviri, əsaslandırıcı və nəticə hissələrindən ibarətdir.

220.3. Qətnamənin giriş hissəsində onun çıxarılma vaxtı və yeri, qətnamə çıxaran məhkəmənin adı, hakim, məhkəmə iclası katibi, tərəflər, işdə iştirak edən digər şəxslər və nümayəndələr, mübahisənin predmeti və ya irəli sürülən tələb göstərilməlidir.

Qətnamənin təsviri hissəsində iddiaçının tələbi, cavabdehin etirazları və ya mülahizələri və işdə iştirak edən digər şəxslərin izahatları göstərilməlidir.

220.4. Qətnamənin əsaslandırıcı hissəsində işin məhkəmə tərəfindən müəyyən edilən halları, işin halları barədə məhkəmənin əsaslandırıldığı sübutlar və məhkəmənin bu və ya digər sübutları və iclasda iştirak edən şəxslərin istinad etdiyi qanun və hüquqi aktları rədd etmək üçün gətirdiyi dəlillər, habelə məhkəmənin qətnamə çıxararkən rəhbər tutduğu qanunlar və normativ-hüquqi aktlar göstərilməlidir. Cavabdeh tərəfindən iddia tələbi etiraf edildikdə qətnamənin əsaslandırıcı hissəsində yalnız iddianın etiraf edilməsi və onun məhkəmə tərəfindən qəbul edilməsi göstərilə bilər.

220.5. Qətnamənin nəticə hissəsində iddianın tam və ya qismən təmin edilməsi və ya rədd edilməsi haqqında məhkəmənin hansı nəticəyə gəldiyi, məhkəmə xərclərinin bölüşdürülməsi, qətnamədən şikayət vermə müddəti və qaydası göstərilməlidir; işə qiyabi baxıldığı halda qətnamənin nəticə hissəsində cavabdehin qətnamənin ləğvi üçün ərizə vermə qaydası da əks olunmalıdır.

220.6. Məhkəmə qətnamənin icra qaydası və ya onun icrasının təmin edilməsi üçün tədbirlər gördüyü hallarda, bunu qətnamənin nəticə hissəsində göstərməlidir.

MPM-nin 392-ci maddəsi isə müəyyən edir ki:

392.1. Apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnaməsində aşağıdakılar göstərilməlidir:

392.1.1 qətnamənin çıxarılma vaxtı və yeri;

392.1.2. qətnaməni çıxarmış məhkəmənin adı və tərkibi;

392.1.3. apellyasiya şikayətini vermiş şəxs;

392.1.4. şikayət verilən qətnamənin, apellyasiya şikayətinin, təqdim edilmiş sübutların, işə apellyasiya instansiyasında baxılarkən iştirak etmiş şəxslərin izahatlarının qısa məzmunu;

392.1.5. məhkəmənin nəticəyə gəlməsi barədə motivlər və məhkəmənin rəhbər tutduğu qanunlar;

392.1.6. apellyasiya şikayətinə baxılması üzrə məhkəmənin nəticələri.

392.2. Apellyasiya şikayəti təmin edilmədikdə və ya məhkəmənin qətnaməsi dəyişdirildikdə, apellyasiya instansiyası məhkəməsi hansı dəlillərə əsasən şikayətin təmin edilmədiyini və yaxud qətnamənin dəyişdirildiyini göstərməyə borcludur.

Həmin maddələr müqayisə olunarkən birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələrinin qətnamələrinin məzmununda müəyyən fərqlərin mövcudluğunun nəzərdə tutulması nəzərə çarpır. Bundan əlavə məhkəmə qətnaməsi məhkəmə tərəfindən ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinin nəticəsi kimi meydana çıxan məhkəmə aktıdır. Hər bir məhkəmə aktı işə baxan hakim və ya hakimlərin müəyyən yaradıcı fəaliyyətinin nəticəsidir. Ona görə birinci və apellyasiya instansiyaları məhkəmələrinin qətnamələri bəzi eyni məqamları əks etdirsələr də biri-birindən fərqlənmələri labüddür.

Kassasiya qaydasında işlərə baxılarkən aşkar olunan nöqsanlardan biri də ondan ibarətdir ki, bəzi hallarda birinci instansiya məhkəmələrinin qətnamələri ilə apellyasiya məhkəmələrinin qətnamələri giriş və nəticə hissəsi istisna olmaqla biri-birini tamamilə, yəni səhifə-səhifə, abzas-abzas, söz-söz təkrarlayır.

İ.S.Mehdiyevin Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 22 iyul 2015-ci il tarixli qətnaməsindən verdiyi kassasiya şikayəti üzrə işə baxılarkən müəyyən edilmişdir ki, həmin işə iki dəfə apellyasiya məhkəməsində baxılmasına baxmayaraq, həm birinci, həm də ikinci apellyasiya baxışında MPM-nin 392-ci maddəsinin tələblərinə riayət olunmamış, qətnamələrdə məhkəmənin nəticəyə gəlməsi barədə motivlər (MPM-nin 392.1.5-ci maddəsi) və apellyasiya instansiyası məhkəməsinin hansı dəlillərə əsasən şikayəti təmin etməməsi qətnamədə qeyd olunmamışdır. İkinci apellyasiya baxışında həmçinin işə Ali Məhkəmədə kassasiya qaydasında baxılarkən verilmiş göstərişlərə heç bir münasibət bildirilməmişdir.

Ali Məhkəmənin Mülki Kollegiyası 22 dekabr 2015-ci il tarixli qərarında göstərmişdir ki, “apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən prosessual hüquq normaları və o cümlədən ədalətli məhkəmə baxışına olan hüququn pozulması özünü həmçinin onda təzahür etdirir ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin iş üzrə 20 oktyabr 2014-cü il tarixli qətnaməsi ilə, hazırda kassasiya şikayəti verilmiş 22 iyul 2015-ci il tarixli qətnaməsi təsviri və əsaslandırıcı hissədə 22 səhifədən ibarət olmaqla demək olar ki, abzaslar və abzaslardakı sözlərə gədər tamamilə üst-üstə düşür. Yəni 22 iyul 2015-ci il tarixli qətnamə 20 oktyabr 2014-cü il tarixli qətnamədən, həmin qətnamə isə birinci instansiya məhkəməsinin 11 iyun 2014-cü il tarixli qətnaməsindən köçürülmüşdür. Qətnamələrin qeyd olunan həcmdə köçürülməsi və heç bir fərqli araşdırma və əsaslandırmanın aparılmaması ədalətli məhkəmə baxışına olan hüququn pozulmasına dəlalət edir. Apellyasiya şikayətinə baxan apellyasiya instansiyası məhkəməsi apellyasiya şikayətinin dəlilləri ilə bağlı heç bir müddəanı qətnaməsinə daxil etməmiş, onu cavablandırmamış, birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsini köçürməklə işə apellyasiya qaydasında baxılmasını başa çatdırmışdır. Bu kimi münasibət isə yuxarıda qeyd olunan normaların tələblərinin pozulmasına dəlalət edir”.

4.Nəticə və ya reallıq nəyi tələb edir

Kassasiya qaydasında baxılan işlərin qısa analizi və statistika onu göstərir ki, məhkəmələr tərəfindən işlərə baxılarkən səhvlərə yol verilir. Reallıq odur ki, məhkəmə səhvləri varsa, məhkəmə qərarları ləğv olunursa, ədalətli məhkəmə qərarlarına nail olmaqda problemlər də vardır.

Ədalətli məhkəmə qərarına nail olmaq üçün nə etməliyik sualına bir məqalə çərçivəsində tam cavab vermək, həm də məsələnin bütün tərəflərini bir nəfərin subyektiv fikirləri əsasında əhatə etmək mümkün deyil. Məqalədə qeyd olunan məhkəmələrin ədalət mühakiməsinə həyata keçirərkən yol verdiyi elə səhvlərdir ki, onların aradan qaldırılması mümkündür, böyük səy və bacarıq tələb etmir. Fikrimizcə bu cür səhvləri tam istisna etmək mümkün olmasa da, əhəmiyyətli dərəcədə azaltmaq mümkündür.

Reallıq nəyi tələb edir sualına cavab vermək üçün ilkin olaraq yol verilən səhvlərin səbəblərini qeyd etmək zərurəti yaranır. Həmin səbəblərə hakimin:

- zəruri biliyə malik olmaması;
- tətbiq etdiyi qanunu düzgün şərh və tətbiq edə bilməməsi;
- qanunvericilikdə baş vermiş dəyişiklikləri izləmək arzusunda olmaması;

- qanunu tətbiq etməklə bağlı bacarıqlarını təkmilləşdirməməsi;
- işə münasibətinin lazımı səviyyədə olmaması, səhlənkarlıq, laqeyidlik, və s.;
- qanunla üzərinə qoyulan vəzifənin öhdəsindən gəlməməsi;
- qanunla üzərinə qoyulan vəzifələri dəqiq yerinə yetirmək arzusunda olmaması;
- iş yükünün çoxluğu və sair aid etmək olar.

Hakim məhkəmə prosesində eşitdiklərinə, işdə oxuduqlarına tənqidi yanaşmağı, fakt, izahat və sənədləri araşdırıb müqayisə etməyi, sübutları qiymətləndirməyi tərəflər arasında qarşılıqlı münasibətlərin həqiqi vəziyyətini müəyyən etməyi bacarmaqla yanaşı, maddi və prosessual hüquq normalarını düzgün təfsir və tətbiq etməyi də bacarmalıdır. Bunun üçün hakimdən hüquq sahəsində dərin nəzəri biliyə malik olmaq, qüvvədə olan qanunvericilikdən, hüququn inkişafı ənənsindən, milli və beynəlxalq məhkəmə təcrübəsindən sərbəst istifadə etmək bacarığı tələb olunur.

Hazırkı dövrdə sosial-iqtisadi münasibətlər daim inkişafdadır. Müvafiq olaraq hüquq sistemi, hüquq düşüncəsi də uintensiv olaraq dəyişir, inkişaf edir, yeni ictimai və sosial münasibətlər yaranır, hüququn dünya miqyasında unifikasiyası gedir. Bütün bunlar isə zamanla ayaqlaşmağı, bütün sahələrdə olduğu kimi hakimin də daim öz üzərində işləməsini, bilik və bacarıqlarını təkmilləşdirməsini, qanunun tələblərini düzgün yerinə yetirməsini, ədalət mühakiməsini bu fəaliyyətin adına uyğun qaydada həyata keçirməsini tələb edir. Ədalətli qərarların qəbul olunmasına yol bunu istəmək, arzulamaq və bunun üçün səy göstərməkdən keçir.

**Azərbaycan Respublikasının
əməkdar hüquqşünası
Müzəffər Ağazadə**

Bir daha CM-nin 75-ci maddəsi haqqında

Məlumdur ki, cinayət hadisəsi törədən şəxsin vaxtında məsuliyyətə alınması və qanunun tələblərinə uyğun olaraq cəzalandırılması cəzanın effektivliyini təmin etməklə yanaşı hüquq pozuntusu törətməyə meyilli olan başqa şəxslərin də qanunazidd əməllərdən çəkinməsinə yardım edir. Cinayət əməlinin törədilməsindən təqsirkarın bu əmələ görə cəzalandırılmasına qədərki müddətin həddən ziyada uzun olması cinayət ilə cəza arasındakı əlaqəni qırır, həm təqsirkar şəxslər, həm də kənar şəxslər üçün törədilən cinayətə görə cəzanın qaçılmaz olması, labüdlüyü qənaətindən yayındırır. Bu səbəbdən həm cinayət-prosessual qanunvericiliyində, həm də cinayət qanunvericiliyində cinayət təqibinin ibtidai araşdırma orqanları tərəfindən həyata keçirilməsi, təqsirkarların cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi, işlərə məhkəmələrdə baxılması, cəzaların təyini, icrası və sair ilə əlaqədar konkret müddətlər müəyyən edilmişdir.

Belə normalardan biri də müddətin keçməsi ilə bağlı cinayət məsuliyyətindən azad etmədən bəhs edən Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcələsinin (bundan sonra CM) 75-ci maddəsidir. Həmin maddədə cinayətlərin CM-nin 15-ci maddəsi ilə müəyyən edilən təsnifatından (böyük ictimai təhlükə törətməyən, az ağır, ağır və xüsusilə ağır) asılı olaraq hadisənin törədilməsindən keçən hansı müddət ötdükdə təqsirkarın məsuliyyətə alınmasının qeyri-mümkünlüyündən bəhs edilir.

Biz bundan əvvəlki yazılarımızın birində CM-nin 75-ci maddəsinin bizim fikirimizcə məntilə uzlaşmayan, bəzən anlaşılmazlıqlara səbəb olan, hətta sui-istifadə halları üçün münbit şərait yaradan bəzi məqamlardan qısaca bəhs etmişdik. (Hüquqi dövlət və qanun jurnalı, 2010-cu il, № 8)

CM-nin 75-ci maddəsinə görə böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətin törədildiyi gündən 2 il, az ağır cinayətin törədildiyi gündən 7 il, ağır cinayətin törədildiyi gündən 12 il, xüsusilə ağır cinayətin törədildiyi gündən 20 il keçdikdə, şəxs cinayət məsuliyyətinə cəlb edilə bilməz. Yeri gəlmişkən bu müddətlər 75-ci maddənin ilkin variantında 2, 5, 10, 15 il kimi göstərildiyi halda hansı səbəbdənsə, “Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinə əlavə və dəyişikliklərin edilməsi haqqında” 02 iyul 2001-ci il tarixli Qanunla cinayət məsuliyyətinə cəlb etməyə imkan verən müddətlər xeyli uzadılmışdır. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Cinayət Məcəlləsi tərtib edilərkən baza kimi istifadə etdiyimiz Rusiya Federasiyasının Cinayət Məcəlləsində bu müddətlər müvafiq olaraq 2, 6, 10 və 15 il kimi nəzərdə tutulur (RF CM-nin 78-ci maddəsi). Azərbaycan Respublikasının 2000-ci ilə qədər qüvvədə olmuş CM-də isə cinayət məsuliyyətinə alınmağa imkan verən müddətin son həddi hətta 10 il idi (CM-nin 44-cü maddəsi). Cinayət qanunvericiliyində bir sıra normaların humanistləşdirilməsinə rəğmən 75-ci maddədə nəzərdə tutulan müddətlərin artırılması elə də məntiqi görünür.

CM-nin 75.2-ci maddəsində qeyd edilir ki, müddətlər, cinayətin törədildiyi gündən ittiham hökmünün qanuni qüvvəyə mindiyi anadək hesablanır. Yəni şəxs, törətdiyi cinayət hadisəsinə görə ibtidai araşdırma orqanı tərəfindən qanunla müəyyən edilən vaxtda məsuliyyətə alınsa da onun haqqında çıxarılmış hökm qanuni qüvvəyə minənə qədər CM-nin 75-ci maddəsi ilə müəyyən edilən müddət ötdükdə o, cinayət məsuliyyətindən azad edilməlidir.

Birinci instansiya məhkəməsinin hökmündən apellyasiya şikayəti və ya protesti verilməsi hallarında onun qüvvəyə minməsi apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarının çıxarıldığı vaxtdan götürülür.

Əvvəlki yazımızda da qeyd etmişdik ki, qanunun bu norması cinayət törətmiş şəxsin bəzən əsassız olaraq cinayət məsuliyyəti və cəzadan azad olunması üçün şərait yaradır. Belə ki, müdafiə tərəfi (təqsirləndirilən şəxs və müdafiəçi) təqsirkarın cinayət təqibindən azad edilməsi üçün müxtəlif üsullardan (təqsirkarın stasionar müalicəyə qoyulması, ekspertizalar aparılması üçün

vəsətətlər verilməsi, onların xarici səfərlərdə olması və sair) istifadə etməklə həm ibtidai istintaqın, həm də birinci və apellyasiya instansiya məhkəmələrində məhkəmə baxışının müddətinin süni sürətdə uzanmasına nail ola bilərlər. Məlumdur ki, əvvəlkindən fərqli olaraq yeni cinayət-prosessual qanunvericilikdə prosesin fasiləsizlik prinsipi olmadığından məhkəmələrin belə prosesləri məcburiyyət üzündən, bəzi hallarda qəsdən uzatmaq imkanları vardır. Məsələn, məhkəmə təcrübəsində apellyasiya baxışının hətta 2 ilə qədər çəkməsi hallarına təsadüf edilmişdir. Göründüyü kimi CM-nin 75.2-ci maddəsi ilə müəyyən edilən normalardan istifadə etməklə süni müddət keçməsi vəziyyəti yaratmaqla təqsirkar şəxsin cinayət məsuliyyətindən azad edilməsinə nail olmaq mümkündür. Bu işə törədilən cinayət hadisəsinə görə cəzanın labüdlüyü prinsipini heçə endirir.

İndi də CM-nin 75-ci maddəsi ilə müəyyən edilən başqa bir normaya diqqət cəlb etmək istəyirik. CM-nin 75.3-cü maddəsi ilə müəyyən edilir ki, cinayət törətmiş şəxs istintaqdan və ya məhkəmədən gizlənersə, müddətin axımı dayanır. Bu halda müddətin axımı həmin şəxs tutulduğu və ya könüllü gəlib təqsirini boynuna aldığı vaxtdan bərpa olunur. Şübhəsiz ki, bu norma ömürlük azadlıqdan məhrum etmə növündə cəza nəzərdə tutulan əməllərə, habelə insanlıq əleyhinə, habelə terrorçuluq və müharibə cinayətləri törətmiş şəxslərə aid deyildir. Həmin növ cinayət törətmiş şəxslər üçün cinayət məsuliyyətinə cəlb etmə müddəti ilə bağlı məsələlər CM-nin 75.4 və 75.5-ci maddələri ilə nizama salınır.

Fikrimizcə 75.3-cü maddədə həm texniki yanlışlığa, həm də cəzanın anlayışı və məqsədi barədə cinayət qanunu ilə müəyyən edilən normalarla uyğunsuzluğa yol verilmişdir. Belə ki, qeyd etdiyimiz kimi müddətin bərpa olunması üçün CM-nin 75.3-cü maddəsi ilə müəyyən edilən şərtlərdən biri də istintaq və məhkəmədən yayınmış şəxsin könüllü gəlib təqsirini boynuna almasıdır. Nəzərə almaq lazımdır ki, istintaq və məhkəmədən yayınmış şəxs könüllü surətdə gəlib özünü təqdim etdikdə o özünü təqsirli hesab etməyə də bilər. Məsələn, şəxs cinayət məsuliyyətinə əsassız olaraq cəlb edilməsini sübuta yetirmək məqsədilə də özünü səlahiyyətli orqana təqdim edə bilər. Belə halda özünü könüllü təqdim etmə məsələsinin təqsirləndirilən şəxsin təqsirini mütləq boynuna alması ilə şərtləndirilməsi məntiqlisizlikdir.

Görünür belə ifadənin meydana çıxması 75-ci maddənin mətninin rus dilindən tərcümə edilməsi ilə bağlıdır. Rus dilindəki “Явка его с повинной” termini 1960-cı il CM-də olduğu kimi yeni Məcəllədə də “könüllü gəlib təqsirini boynuna alma” kimi tərcümə olunmuşdur. Halbuki rus dilindəki “повинной” sözü “признание вины” termini ilə eynilik təşkil etmir. Hesab edirik ki, qanunda “Явка с повинной” termininin qarşılığı öz əksini tapmalıdır. Məsələn, həmin termin “könüllü gəlib özünü təqdim etmək” kimi də tərcümə oluna bilər.

Digər tərəfdən Azərbaycan Respublikasının 2000-ci ilədək qüvvədə olan CM-də həmin məsələ aşağıdakı məzmununda verilirdi:

"Cinayət törətmiş şəxs istintaqdan və ya məhkəmədən gizlənersə cəlb etmə müddəti dayandırılır. Belə hallarda müddətin keçməsi həmin şəxs tutulan vaxtdan və ya könüllü gəlib təqsirini boynuna alan vaxtdan yenidən başlanır. Həm də əgər cinayət törədildiyi vaxtdan 15 il keçərsə və müddət yeni cinayət törədilməsi ilə kəsilməmişdirsə, şəxs cinayət məsuliyyətinə cəlb oluna bilməz". (CM-nin 44-cü maddəsinin üçüncü hissəsi).

Əvvəlki qanunvericilikdə törədilən cinayətin kateqoriyasından asılı olmayaraq cinayətin törədilməsindən 15 il keçməsi demək olar ki, bütün hallarda təqsirkarın cinayət məsuliyyətinə alınmasını istisna edirdi. Yalnız ölüm cəzası təyin edilə bilən cinayət törətmiş şəxs müddətin keçməsi ilə əlaqədar avtomatik olaraq cinayət məsuliyyətindən azad oluna bilməzdi. Belə hallarda müddətin tətbiq olunub-olunmaması məsələsini məhkəmə həll edirdi.

Göründüyü kimi bu məsələdə də qanunvericilikdə cinayət törətmiş şəxsin vəziyyətini ağırlaşdıran dəyişiklik edilmişdir. Bu, çox güman ki, hər bir ictimai təhlükəli əməlin cəzasız qalması, ədalətin bərpası mülahizəsindən, cəzanın başqa şəxslər üçün ümumi xəbərdaredici xüsusiyyətlərindən irəli gəlir. Lakin bu məsələyə cəzanın məqsədi mövqeyindən yanaşdıqda yeni norma elə də mübahisəsiz görünür.

Belə ki, CM-nin 41-ci maddəsinə görə cəza sosial ədalətin bərpası, məhkumun islah edilməsi və həm məhkumlar, həm də başqa şəxslər tərəfindən yeni cinayətin törədilməsinin

qarşısını almaq məqsədi ilə tətbiq edilir. Başqa sözlə desək cəza məhkumun islah edilməsinə və yenidən tərbiyə edilməsinə, qanunlara və cəmiyyətdəki mövcud birgəyaşayış qaydalarına hörmət ruhunda tərbiyə olunmasına xidmət edir. Nəzərə almaq lazımdır ki, qanuna görə cinayət cəzası heç bir halda cinayət hadisəsi törətmiş şəxsdən qisas almaq məqsədi daşıya bilməz.

İstintaq-məhkəmə təcrübəsi göstərir ki, cinayət hadisəsi törətmiş şəxslər bəzən həbsə alınmaq qorxusundan istintaq, yaxud məhkəmə orqanlarından gizlənir, müxtəlif yollarla xaricə çıxmağa nail olduqda isə başqa ölkələrdə uzun illər məskən salıb yaşamağa olurlar. Qorxu hissindən belə hərəkətlərə nəinki xüsusilə ağır, yaxud ağır, hətta az ağır və ya böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətlər törətməkdə ittiham olunan şəxslər tərəfindən də yol verilir. Şübhəsiz ki, belə hallarda cinayət məsuliyyətinə cəlb edilən şəxslər barəsində həbs qismində qətimkan tədbiri seçilməklə onlar İnterpol vasitəsilə axtarısa verilir. Axtarış vaxtında müsbət nəticə vermədikdə cinayət hadisəsi törətmiş şəxslər uzun illər ərzində qütbətdə yaşamağa olurlar. Didərgin həyat tərzi 15-20 il, hətta daha çox çəkə bilər. Uzun illərin qəriblik həyatı şəxsi könüllü surətdə vətənə dönməyə məcbur etdikdə isə burada onu uzaq keçmişdə törətdiyi əməl üstündə cinayət məsuliyyəti və cəza gözləyir. Artıq müəyyən qədər dəyişilmiş dünyada 15-20 il əvvəl törədilən cinayət hadisəsi üçün cəzanın təyin olunmasının məqsədə uyğun olması şübhəli görünür.

Məsələn, bizə məlumdur ki, bir nəfər şəxs 15 il bundan əvvəl xuliqanlıq üstündə (CM-nin 221.1, yaxud 221.2-ci maddəsi ilə) məsuliyyətə alındığı üçün həbs olunacağından qorxaraq ölkəni tərk etdiyinə görə haqqında həbs qətimkan tədbiri seçilməklə axtarısa verilmiş və təbii ki, işin icraatı dayandırılmışdır. Həmin şəxs 15 il əvvəl təsnifatına görə böyük ictimai təhlükə törətməyən, yaxud az ağır cinayət törətmək üstündə məsuliyyətə alınmasına baxmayaraq bu günə kimi də Azərbaycana qayıtmamışdır. Çünki, istintaqdan gizləndiyi üçün müddətin keçməsi ilə bağlı cinayət təqibinə yol verilməməsi barədəki norma CM-nin 75.3-cü maddəsinə əsasən onun haqqında tətbiq edilməyəcəkdir. Yəni o, ölkəyə qayıtdıqdan sonra həbs edilməli, məhkəməyə verilməli və cəzalanmalıdır. Yuxarıda qeyd etmişdik ki, qanuna görə cəza əsasən şəxsin islah edilməsi, onun özünü və başqasını yeni cinayət hadisəsi törətməkdən yayındırmaq məqsədi daşıyır. Əgər şəxs törətdiyi hadisədən keçən 15-20 il ərzində hər hansı cinayət əməli, yaxud ictimaiyyət üçün təhlükə törədə biləcək başqa hadisə törətməmişsə uzun illər ötəndən sonra onun cinayət qaydasında cəzalanmasına fikrimizcə ehtiyac yoxdur. Belə hallarda təyin olunancaq cəzanın effektiv olması, yaxud məqsədəuyğunluğu elə də inandırıcı görünür.

Qanunun məzmunundan belə çıxır ki, törətdiyi cinayət hadisəsinin xarakterindən asılı olmayaraq istintaq və məhkəmə orqanlarından gizlənməmiş şəxslər haqqında heç bir halda CM-nin 75.1-ci maddəsi ilə müəyyən edilən normalar tətbiq oluna bilməz. Qeyd olunduğu kimi CM-nin 75.5-ci maddəsinə görə sülh və insanlıq əleyhinə, terrorçuluq və müharibə cinayətləri törətmiş şəxslərə də 75.1-ci maddə ilə müəyyən olunan müddəə tətbiq olunmur. Belə çıxır ki, faktiki olaraq şəxsin istintaq və ya məhkəmədən yayınması hallarında onun törətmiş olduğu hər növ (hətta böyük ictimai təhlükə törətməyən, yaxud az ağır) cinayət hadisəsi məsələn, müharibə cinayətlərinə bərabər tutulur.

Sağlam məntiq belə eyniləşdirməni qəbul etmək istəmir. Fikrimizcə 2000-ci ilə qədər qüvvədə olmuş CM-nin 44-cü maddəsinin üçüncü hissəsi ilə müəyyən edilmiş normanın saxlanması daha ədalətli və məqsədəuyğun olardı.

Türkiyə Respublikası Ali Məhkəməsi sədrinin Azərbaycana rəsmi səfəri

Türkiyə Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri İsmail Rüştü Cirit, Türkiyə Respublikası Ali Məhkəməsinin Baş Prokuroru Mehmet Akarca, Türkiyə Respublikası Ədliyyə Akademiyasının rektoru Yılmaz Akgül və nümayəndə heyətinin digər üzvləri 2016-cı il aprelin 17-də Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri Ramiz Rzayevin dəvəti ilə Azərbaycana rəsmi səfərə gəlmişlər.

Aprelin 18-də Türkiyə Respublikası Ali Məhkəməsi sədrinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətinin üzvləri əvvəlcə fəxri xiyabana gələrək türk dünyasının görkəmli oğlu, ulu öndər Heydər Əliyevin məzarını ziyarət etdilər, xatirəsini ehtiramla anaraq abidəsi önünə əklil qoydular. Görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın da məzarı üzərinə gül düzdülər.

Türkiyəli qonaqlar Şəhidlər Xiyabanını ziyarət etdilər. Azərbaycanın ərazi bütövlüyü və müstəqilliyi uğrunda canlarından keçmiş qəhrəman övladlarımızın xatirəsi ehtiramla yad edildi, onların məzarları üstünə gül-çiçək düzüldü. Qonaqlar “Əbədi məşəl” abidəsinin önünə əklil qoydular.

Türkiyəli qonaqlar türk şəhidlərinin xatirəsinə ucaldılmış abidəni də ziyarət etdilər. Abidənin önünə əklil qoyuldu, türk şəhidlərinin xatirəsi ehtiramla yad edildi.

Həmin gün Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsində Türkiyə Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri İsmail Rüştü Ciritin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş keçirilmişdir.

Görüşdə Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Rzayev Türkiyə Respublikası Ali Məhkəməsi sədrinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini Azərbaycanda salamlamaqdan məmnun olduğunu

bildirmiş, eyni dil, ənənə və dəyərlərlə bir-birinə yaxın olan hər iki xalqın birliyi və həmrəyliyi ilə bağlı çoxsaylı nümunələrin mövcud olduğunu qeyd etmişdir. Türkiyə və Azərbaycanın Dövlət başçılarının qarşılıqlı səfərlərində və beynəlxalq tədbirlərdə həmrəylik nümayiş etdirmələri türk dünyasının birliyinin və qarşılıqlı əlaqələrinin daha da möhkəmlənməsi üçün böyük imkanlar açdığını ifadə etmişdir. Ali Məhkəmənin sədri Azərbaycanla qardaş Türkiyənin məhkəmə hüquq sistemləri arasında əlaqələrinin yeni mərhələyə qədəm qoyduğunu, bu əlaqələrin uğurla inkişaf edərək nəinki ikitərəfli, eyni zamanda beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində genişləndiyini vurğulamışdır. Xüsusilə, Türkiyə Ədliyyə Akademiyasının Azərbaycanın hakim korpusunun formalaşmasında xidmətləri məmnunluqla qeyd edilmişdir.

Ali Məhkəmənin sədri respublikamızda həyata keçirilən məhkəmə hüquq islahatlarının səmərəliliyini diqqətə çatdıraraq bu işin Ali Məhkəmənin yeni strukturunda və fəaliyyətində öz əksini tapması barədə qonaqlara məlumat vermişdir. Ali Məhkəmənin sədri Türkiyə Respublikası Ali Məhkəməsi sədrinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətinin Azərbaycana səfərinin məhkəmə orqanları arasında əməkdaşlığın daha da inkişaf etməsinə xidmət edəcəyinə əminliyini ifadə etmişdir.

Türkiyə Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri İsmail Rüştü Cirit Türkiyədə Ali Məhkəmənin fəaliyyət dairəsi barədə danışmış, iki ölkə arasında qarşılıqlı əməkdaşlığın böyük əhəmiyyət daşıdığını bildirmişdir. Qeyd etmişdir ki, bu əməkdaşlıq bundan sonra da davam etdiriləcək.

Türkiyə Respublikası Ali Məhkəməsinin Baş Prokuroru Mehmet Akarca Türkiyə və Azərbaycanın məhkəmə - hüquq sistemləri arasında əlaqələrin yüksələn xətlə inkişaf etdiyini və bu əlaqələrin daha da genişlənməsi üçün səylərin artırılmasının vacibliyini qeyd etmişdir.

Görüşdə hüquqi dövlət quruculuğu sahəsində həyata keçirilən tədbirlər və məhkəmə hüquq təcrübəsi ilə bağlı geniş fikir mabadiləsi aparılmışdır.

Türkiyəli qonaqlar Ali Məhkəmənin inzibati binası ilə tanış olmuş, Ali Məhkəmənin tarixini əks etdirən muzeyə baxmışlar. Türkiyə Ali Məhkəməsinin sədri muzeyin fəxri qonaqlar kitabına öz ürək sözlərini yazmışdır.

Türkiyə Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri İsmail Rüştü Ciritin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətinin Azərbaycana rəsmi səfəri davam edir.

Türkiyə Respublikasının İstanbul şəhərində Beynəlxalq Yüksək İnzibati Məhkəmələr Birliyinin 12-ci Konfransı keçirilmişdir.

Türkiyə Respublikasının İstanbul şəhərində 03-06 may 2016-cı il tarixlərdə Beynəlxalq Yüksək İnzibati Məhkəmələr Birliyinin 12 -ci Konfransı keçirilmişdir. Konfransın işində Türkiyə Dövlət Şurasının dəvətinə əsasən Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri Ramiz Rzayevin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti də iştirak etmişdir.

Beynəlxalq Yüksək İnzibati Məhkəmələr Birliyi üzv ölkələrin yüksək inzibati məhkəmələri və beynəlxalq təşkilatların müvafiq qurumları arasında əməkdaşlıq əlaqələrinin qurulması və inkişaf etdirilməsi, qanunvericilik və hüquq tətbiqetmə işində təcrübə mübadiləsinin aparılması məqsədilə təsis edilmişdir.

İstanbulda keçirilən Konfransda “İnzibati mübahisələrin alternativ həll yolları” əsas müzakirə mövzusu olmuşdur . Bununla yanaşı , Konfransın işinin gedişində komissiyalarda “Dövlət satınalmaları və tenderlər” , “İctimai xidmətlər” və “Vergi və iqtisadi tənzimləmələr” mövzularında müzakirələr aparılmışdır.

"İnsan Hüquqları üzrə Avropa Konvensiyasının 3-cü və 5-ci maddələrinin tətbiqinin aktual məsələləri" mövzusunda seminar keçirilmişdir.

7 may 2016-cı il tarixində Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi tərəfindən "İnsan Hüquqları üzrə Avropa Konvensiyasının 3-cü və 5-ci maddələrinin tətbiqinin aktual məsələləri" mövzusunda seminar keçirilmişdir. Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin, Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin və qeyd olunan məhkəmələrin yurisdiksiyasına daxil olan birinci instansiya məhkəmələrinin hakimlərinin iştirakı ilə Bakı Apellyasiya Məhkəməsində təşkil olunan seminarı giriş sözü ilə açan Ali Məhkəmənin Cinayət Kollegiyasının sədri Şahin Yusifov Konvensiyanın 3-cü və 5-ci maddələrin və bu maddələrlə bağlı Azərbaycana qarşı qəbul edilmiş qərarların təhlilinin vacib olduğunu vurğulamışdır.

Ali Məhkəmənin İnsan Hüquqları və İctimaiyyətlə Əlaqələr Şöbəsinin müdiri Kəmalə Əliyeva və aparıcı məsləhətçisi Gülarə Abdullayeva işgəncə, qeyri-insani və ləyaqəti alçaldan rəftarın anlayışlarının və Azərbaycana qarşı qərarların təhlilinə həsr olunmuş təqdimatlarla çıxış etmişlər. Daha sonra Ali Məhkəmənin Cinayət Kollegiyasının sədri Şahin Yusifov "İşgəncə verilməsi, işgəncənin təsiri ilə etirafedici izahatların alınması haqqında iddialarla əlaqədar təcrübədə üzə çıxan problemlər" mövzusunda çıxış etmiş, milli təcrübədən müvafiq nümunələri seminar iştirakçılarının diqqətinə çatdırmışdır.

Seminarın ikinci hissəsində şöbənin böyük məsləhətçisi Nərgiz Ocaqverdiyeva və məsləhətçisi Süleyman Aslanov azadlıq və toxunulmazlıq hüququ və Azərbaycana qarşı qərarların təhlili üzrə təqdimatlarla çıxış etmişlər. Seminarada Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi Mirzəli Abbasov "Qanunsuz azadlıqdan məhrum etmə, məhkəməyədək həbsdə saxlanmanın uzun müddət davam etməsi və digər məsələlərlə bağlı təcrübədə yaranan problemlər" mövzusu ilə bağlı fikirlərini seminar iştirakçıları ilə bölüşmüşdür.

Seminarada həmçinin kazuslar həll edilmiş və sual-cavab sessiyası keçirilmişdir.

Şəki Məhkəmə Kompleksində Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi tərəfindən “İnsan Hüquqları üzrə Avropa Konvensiyasının 3-cü və 5-ci maddələrinin tətbiqinin aktual məsələləri” mövzusunda seminar keçirilmişdir.

21 may 2016-cı il tarixində Şəki Məhkəmə Kompleksində Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi tərəfindən “İnsan Hüquqları üzrə Avropa Konvensiyasının 3-cü və 5-ci maddələrinin tətbiqinin aktual məsələləri” mövzusunda seminar keçirilmişdir. Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin, Şəki Apellyasiya Məhkəməsinin, Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin və qeyd olunan məhkəmələrin yurisdiksiyasına daxil olan birinci instansiya məhkəmələrinin hakimlərinin iştirakı ilə təşkil olunan seminarı giriş sözü ilə açan Ali Məhkəmənin Cinayət Kollegiyasının sədri Şahin Yusifov Konvensiyanın 3-cü və 5-ci maddələrin və bu maddələrlə bağlı Azərbaycana qarşı qəbul edilmiş qərarların təhlilinin vacib olduğunu vurğulamışdır.

Ali Məhkəmənin İnsan Hüquqları və İctimaiyyətlə Əlaqələr Şöbəsinin müdiri Kəmalə Əliyeva və aparıcı məsləhətçisi Gülarə Abdullayeva işgəncə, qeyri-insani və ləyaqəti alçaldan rəftar anlayışlarının və Azərbaycana qarşı qərarların təhlilinə həsr olunmuş təqdimatlarla çıxış etmişlər. Daha sonra Ali Məhkəmənin Cinayət Kollegiyasının sədri Şahin Yusifov “İşgəncə verilməsi, işgəncənin təsiri ilə etirafedici izahatların alınması haqqında iddialarla əlaqədar təcrübədə üzə çıxan problemlər” mövzusunda çıxış etmiş, milli təcrübədən müvafiq nümunələri seminar iştirakçılarının diqqətinə çatdırmışdır.

Seminarın ikinci hissəsində şöbənin böyük məsləhətçisi Nərgiz Ocaqverdiyeva və məsləhətçisi Süleyman Aslanov azadlıq və toxunulmazlıq hüququ və Azərbaycana qarşı qərarların təhlili üzrə təqdimatlarla çıxış etmişlər. Seminarda Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi Teyyub Muxtarov “Qanunsuz azadlıqdan məhrum etmə, məhkəməyədək həbsdə saxlanmanın uzun müddət davam etməsi və digər məsələlərlə bağlı təcrübədə yaranan problemlər” mövzusu ilə bağlı fikirlərini seminar iştirakçıları ilə bölüşmüşdür.

Seminarda Şəki Apellyasiya Məhkəməsinin sədri Mübariz Əkbərov, Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin sədri Tapdıq Mahmudov və Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin sədri Rəşadət Ağayev çıxış edərək müvafiq mövzularla bağlı fikirlərini seminar iştirakçılarının nəzərinə çatdırmışlar.

Seminarda həmçinin kəzular həll edilmiş və sual-cavab sessiyası keçirilmişdir.

Naxçıvan Şəhər Məhkəməsində Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi tərəfindən seminar keçirilmişdir.

11 iyun 2016-cı il tarixində Naxçıvan Şəhər Məhkəməsində Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi tərəfindən “İnsan Hüquqları üzrə Avropa Konvensiyasının 3-cü və 5-ci maddələrinin tətbiqinin aktual məsələləri və mülki və inzibati-iqtisadi işlərə baxılması zamanı yaranan problemlər və onların həlli yolları” mövzusunda seminar keçirilmişdir. Naxçıvan Muxtar Respublikası məhkəmələrinin hakimlərinin, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin hakimlərinin və İnsan Hüquqları və İctimaiyyətlə Əlaqələr Şöbəsinin əməkdaşlarının iştirakı ilə təşkil olunan seminarı giriş sözü ilə açan Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri Ramiz Süleymanov tədbir iştirakçılarını salamlamış və Avropa Məhkəməsinin təcrübəsinin öyrənilməsinin vacib olduğunu vurğulamışdır.

Seminarada Ali Məhkəmənin İnsan Hüquqları və İctimaiyyətlə Əlaqələr Şöbəsinin aparıcı məsləhətçisi Gülarə Abdullayeva işgəncə, qeyri-insani və ləyaqəti alçaldan rəftar anlayışlarının və Azərbaycana qarşı qərarların təhlilinə həsr olunmuş təqdimatla çıxış etmişdir. Daha sonra Ali Məhkəmənin Cinayət Kollegiyasının sədri Şahin Yusifov “İşgəncə verilməsi, işgəncənin təsiri ilə etirafedici izahatların alınması haqqında iddialarla əlaqədar təcrübədə üzə çıxan problemlər” mövzusunda çıxış etmiş, milli təcrübədən müvafiq nümunələri seminar iştirakçılarının diqqətinə çatdırmışdır.

Seminarın ikinci hissəsində şöbənin müdiri Kəmalə Əliyeva və məsləhətçisi Süleyman Aslanov azadlıq və toxunulmazlıq hüququ və Azərbaycana qarşı qərarların təhlili üzrə təqdimatlarla çıxış etmişlər. Seminarada Ali Məhkəmənin Mülki Kollegiyasının hakimi Vəfəddin İbayev və İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının hakimi İlqar Dadaşov “Məhkəmələr tərəfindən mülki və inzibati-iqtisadi işlərə baxılması zamanı yaranan problemlər və onların həlli yolları” mövzusu ilə bağlı fikirlərini seminar iştirakçıları ilə bölüşmüşlər.

Seminarada həmçinin kazuslar həll edilmiş, mövzu ətrafında geniş müzakirələr və qarşılıqlı fikir mübadiləsi aparılmışdır.

Türkiyənin aparıcı hüquq qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələri Ali Məhkəmədə olmuşlar.

2016-cı il mayın 26-da Beynəlxalq hüquq konfransında iştirak etmək üçün ölkəmizdə səfərdə olan Cahid Özkanın başçılıq etdiyi Türkiyənin aparıcı hüquq qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələri Ali Məhkəmədə olmuşlar.

Qonaqları Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Rzayev qəbul etmişdir.

Görüşdə Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Rzayev Türkiyənin aparıcı hüquq qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələrini Azərbaycanda salamlamaqdan məmnun olduğunu bildirmiş, ölkəmizlə qardaş Türkiyənin məhkəmə-hüquq sistemləri arasında səmərəli və davamlı əlaqələrin qurulduğunu, bu əlaqələrin beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində genişləndiyini qeyd etmişdir.

Ali Məhkəmənin sədri respublikamızda həyata keçirilən məhkəmə-hüquq tədbirlərinin səmərəliliyini diqqətə çatdıraraq bu işin Ali Məhkəmənin strukturunda və fəaliyyətində öz əksini tapması barədə qonaqlara məlumat vermişdir.

Nümayəndə heyətinin başçısı iki ölkə arasında qarşılıqlı əməkdaşlığın böyük əhəmiyyət daşıdığını vurğulamışdır. Qeyd edilmişdir ki, bu əməkdaşlıq bundan sonra da davam etdiriləcək.

Qonaqlar Ali Məhkəmənin inzibati binasını gəzmiş, məhkəmə tarixi muzeyinə baxmış, hakimlərin iş şəraiti ilə tanış olmuşlar.

Türkiyə Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin nümayəndə heyəti Ali Məhkəmənin sədri ilə görüşmüşdür.

2016-cı il mayın 26-da Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsində ölkəmizdə səfərdə olan Türkiyə Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin sədri Zühtü Arslanın başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş keçirilmişdir.

Görüşdə Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Rzayev Türkiyə Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin sədrinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini Azərbaycanda salamlamaqdan məmnun olduğunu bildirmiş, ölkəmizlə qardaş Türkiyənin məhkəmə-hüquq sistemləri arasında əlaqələrinin yeni mərhələyə qədəm qoyduğunu, bu əlaqələrin uğurla inkişaf edərək nəinki ikitərəfli, eyni zamanda beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində genişləndiyini qeyd etmişdir.

Ali Məhkəmənin sədri respublikamızda həyata keçirilən məhkəmə-hüquq tədbirlərinin səmərəliliyini diqqətə çatdıraraq bu işin Ali Məhkəmənin strukturunda və fəaliyyətində öz əksini tapması barədə qonaqlara məlumat vermişdir. Ali Məhkəmənin sədri Türkiyə Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi sədrinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətinin Azərbaycana səfərinin məhkəmə orqanları arasında əməkdaşlığın daha da inkişaf etməsinə xidmət edəcəyinə əminliyini ifadə etmişdir.

Türkiyə Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin sədri Zühtü Arslan Türkiyədə Konstitusiyaya Məhkəməsinin yaranma tarixi və fəaliyyət dairəsi barədə danışmış, iki ölkə arasında qarşılıqlı əməkdaşlığın böyük əhəmiyyət daşdığını vurğulamışdır. Qeyd etmişdir ki, bu əməkdaşlıq bundan sonra da davam etdiriləcək.

Görüşdə hüquqi dövlət quruculuğu sahəsində görülən işlər və məhkəmə-hüquq təcrübəsi ilə bağlı geniş fikir mübadiləsi aparılmışdır. Qonaqlar Ali Məhkəmənin inzibati binasını gəzmiş, məhkəmə tarixi muzeyinə baxmış, hakimlərin iş şəraiti ilə tanış olmuşlar.

Ali Məhkəmənin sədri Serbiyada səfərdə olmuşdur.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri Ramiz Rzayevin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti 2016-cı il iyunun 20-22-də Belqradada keçirilən Mərkəzi və Şərqi Avropa Ali Məhkəmə Sədrlərinin Beynəlxalq Konfransında iştirak etmək üçün Serbiya Respublikasına gəlmişdir.

İyunun 20-də Serbiya Sarayında Beynəlxalq Konfransın təntənəli açılış mərasimi olmuşdur. Açılış mərasimindən sonra müxtəlif mövzuları əhatə edən iclaslar keçirilmiş və müzakirələr aparılmışdır.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri Ramiz Rzayev “Ali Məhkəmələrin ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsində rolu” mövzusunda çıxış etmişdir. O, Azərbaycanın qanunvericilik sistemindən və Ali Məhkəmənin təcrübəsindən danışmışdır.

